

Róbert Letz

Biskup Štefan Barnáš

EDÍCIA
MONOGRAFIE

ÚSTAV
PAMĚTI
NÁRODA

Róbert Letz

BISKUP ŠTEFAN BARNÁŠ

Ústav pamäti národa
Bratislava 2017

Vydanie publikácie podporilo Spišské biskupstvo

Občianske združenie CHÁPAŤ SRDCOM, Slovenská Ves

Róbert Letz

Biskup Štefan Barnáš

Edícia MONOGRAFIE

Vydal Ústav pamäti národa
Miletičova 19
820 18 Bratislava 218
www.upn.gov.sk

1. vydanie

Recenzenti doc. PhDr. Ivan Chalupecký
HEDr. Ľuboslav Hromják, PhD.
Mgr. František Neupauer, PhD.

Zodpovedná redaktorka	Alžbeta Poparová
Jazyková redaktorka	Katarína Szabová
Grafický návrh edície	Gabriela Smolíková
Grafická úprava obálky	Ultra Print Digital, s.r.o.
Foto na obálke	Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu Spišská Kapitula
Foto v obrazovej prílohe	Zbierka F.Barnáša Prešov, AZVJS Leopoldov, ARKBÚ Spišská Kapitula
Sadzba / zalomenie / tlač	Ultra Print Digital, s.r.o. Printed in Slovakia

© Ústav pamäti národa 2017
Všetky práva vyhradené

ISBN 978-80-89335-82-4

OBSAH

Úvod	7
I. Život biskupa Štefana Barnáša	11
<i>Rodina, detstvo a študentské roky</i>	11
<i>Kňazská služba</i>	22
<i>Profesor Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule a rektor spišského diecézneho seminára</i>	28
<i>Pomocný biskup Spišskej diecézy</i>	55
<i>V izolácii</i>	67
<i>Zaistenie a vykonštruovaný súdny proces</i>	75
<i>Vo výkone trestu</i>	90
<i>Finále života, smrť a zápas o rehabilitáciu</i>	108
II. Dielo biskupa Štefana Barnáša	128
<i>Filozofické diela</i>	129
<i>Sociálno-filozofické diela</i>	137
<i>Teologické, náboženské a výchovné diela</i>	143
<i>Sakrálné umenie a liturgia</i>	146
<i>Cirkevné právo</i>	147
Záver	150
Pramene a literatúra	153
Výberová bibliografia prác Štefana Barnáša	161
Summary	164
Menný register	166
Obrazová príloha	171

Úvod

Hektické 20. storočie v slovenských dejinách poznačili vzostupy a pády. V rýchlom slede sa striedali rôzne štátne útvary a politické systémy, prichádzali nádeje a sklamanie. V tomto menlivom, nestálom a často nezičlivom prostredí dozrievali osobnosti, ktoré udávali zásadné smerovanie slovenskému duchovnému životu. Spočiatku malá skupina slovenskej inteligencie po roku 1918 preukázala nevšednú vitalitu a vyrástla na elitu národa. Jej život a tvorbu však po roku 1945 a najmä po roku 1948 poznamenala diskontinuita, ktorá sa prejavovala v postupnom etablovaní komunistického režimu. Jedna časť inteligencie skončila v exile, druhá vo väzeniach alebo v izolácii a tretia sa prispôbila novým pomerom.

Osobitnú skupinu v rámci slovenskej duchovnej elity tvorilo katolícke kňazstvo, ktoré požívalo tradičnú autoritu. Ani ono sa pod tlakom pomerov nevyhlo rozčesnutiu. Osobnosti patriace ku kňazskému stavu svoje rozhodnutie, ktoré predstavovalo nepochybne vnútornú dilemu, odôvodňovali rôzne. Niektorí videli v prichádzajúcom prenasledovaní Cirkvi dobu skúšok, keď je potrebné vytrvať, ostať verný a neustúpiť silnému tlaku. Iní zasa nabádali na dorozumenie a spoluprácu s režimom argumentujúc, že nemá zmysel stavať sa proti a treba zachraňovať, čo sa dá. Diskusia o tom, ako sa zachovať v zložitej situácii sa priamo dotýkala biskupov. Od ich postojov do istej miery záviseli postoje kňazstva a veriacich. Ani jeden z oficiálnych biskupov Katolíckej cirkvi však neodíšiel zo Slovenska za hranice do exilu. Bol to jasný postoj, že biskupi chcú ostať so svojimi veriacimi aj v ťažkých chvíľach.

Biskupi sa z pohľadu komunistického režimu stali symbolmi starého, zlého a nespravodlivého sveta, určeného na zánik. Boli terčami sústavných nenávistných kampaní, a napokon končili v izolácii alebo vo väzniciach ako zločinci. Po násilných zásahoch proti slovenskému katolíckemu episkopátu sa v decembri 1951 už päť slovenských katolíckych biskupov, teda väčšina, nachádzalo vo výko-

ne trestu¹ a štyria boli na slobode² – tá však bola v skutočnosti nútenou izoláciou. Medzi biskupmi, ktorí sa stali obeťami vykonštruovaných politických procesov, bol pomocný biskup Spišskej diecézy Štefan Barnáš (* 19. január 1900, Slovenská Ves – † 19. apríl 1964, Pezinok). Táto osobnosť sa radí k najvýznamnejším predstaviteľom katolíckej intelektuálnej elity na Slovensku. Š. Barnáš – teológ a filozof – je príkladom cesty katolíckeho intelektuála a cirkevného hodnostára, ktorý dôsledne žil pre svoje povolanie, výrazne nezasahoval do politického diania, no aj tak sa stal obeťou moci. Práve v čase svojej osobnej intelektuálnej zrelosti, keď mal najlepšie predpoklady pokračovať vo svojich rozpracovaných dielach, bol v roku 1950 zaistený a v roku 1951 odsúdený na 15 rokov väzenia. Prepustili ho až na amnestiu v roku 1960, teda po deviatich rokoch, s podlomeným zdravím. Kruté vyšetrovacie metódy a dlhodobý pobyt vo väzeniach zanechali trvalé následky na jeho zdraví a viedli k jeho predčasnej smrti.

Na mieste je otázka, či prerušenú prácu Š. Barnáša treba vnímať ako jeho osobnú tragédiu. Sám ako teológ, filozof a biskup určite bolestne pociťoval nemožnosť ďalej slobodne tvoriť a venovať sa svojmu verejnému poslaniu. Zároveň si však dobre uvedomoval, že jeho utrpenie a obeta má zmysel, že je neoddeliteľnou súčasťou, životným vyvrcholením a naplnením tohto poslania. Aj preto má život a dielo biskupa Barnáša osobitný význam práve pre ním prijaté utrpenie, ktoré je jeho korunou.

Osobnosť biskupa Štefana Barnáša sa stala predmetom historického bádania až po páde komunistického režimu v roku 1989. Dodnes vyšlo niekoľko menších prác, ktoré sa usilovali komplexnejšie zachytiť jeho život. Prvou je brožúra M. Siskovej, ktorá prierezovo podáva základnú faktografiu zo života Š. Barnáša.³ Po nej boli publikované dve štúdie Róberta Letza. Prvá sa zameriava na vykonštruovaný politický proces proti biskupovi Barnášovi, druhá v priereze mapuje jeho život a sústreďuje sa najmä na jeho perzekúciu.⁴ Jednu samostatnú knižnú

¹ Sídlny biskup Spišskej diecézy Ján Vojtaššák, pomocný biskup Trnavskej apoštolskej administratúry Michal Buzalka, sídlny biskup Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva Pavol Gobjdič, pomocný biskup Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva Vasil Hopko a pomocný biskup Spišského biskupstva Štefan Barnáš.

² Apoštolský administrátor Trnavskej apoštolskej administratúry biskup Ambróz Lazík, apoštolský administrátor Nitrianskej diecézy biskup Eduard Nécsey, apoštolský administrátor Rožňavskej apoštolskej administratúry biskup Róbert Pobožný, apoštolský administrátor Košickej apoštolskej administratúry biskup Jozef Čársky.

³ SISKOVÁ, Mária: *Život J. E. ThDr. Štefana Barnáša, spišského pomocného biskupa*. Kežmarok : M. Lipták, 1998, 15 s.

⁴ LETZ, Róbert: *Vykonštruovaný politický proces so skupinou Štefan Barnáš a spol.* In: BALÚN, František (ed.): *Štyri desaťročia represálií komunistického režimu na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2004, s. 88 – 110; LETZ, Róbert: *Štefan Barnáš. Biskup s chápacím srdcom*. In:

publikáciu venoval Š. Barnášovi cirkevný historik František Dluhoš.⁵ Väčšinu priestoru v nej venoval osobnostiam Spišskej Kapituly, biskupom a správcom Spišskej diecézy a kňazom pôsobiacim v okolí Š. Barnáša. Na samotnú osobnosť Š. Barnáša sa zameriava jedna kapitola tejto práce, kde sa zhodnocuje jeho život a dielo. F. Dluhoš je autorom životopisného profilu o Š. Barnášovi v monografii o prenasledovaných biskupoch a kňazoch Spišskej diecézy.⁶ Biografický portrét biskupa Barnáša vypracoval do monografie venovanej spišským biskupom.⁷ Osobitnú pozornosť si zaslúži štúdia cirkevného historika Luboslava Hromjáka, ktorá podáva komplexnejší náčrt života biskupa Barnáša.⁸ V dosiaľ publikovaných prácach venovaných osobnosti Š. Barnáša sa venovala iba menšia pozornosť celkovému zhodnoteniu Barnášovho filozofického a teologického diela. Touto témou sa zaoberal filozof Teodor Münz.⁹ Podrobnejšie sa dielu Š. Barnáša venoval filozof Ján Letz.¹⁰ Pokúsil sa o to aj F. Dluhoš v už spomenutej samostatnej knižnej práci. Existuje niekoľko encyklopedických hesiel o biskupovi Š. Barnášovi¹¹ a niekoľko článkov uverejnených v periodických publikáciách.¹²

DZURIANIN, Stanislav (ed.): *Život za mrežami*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2007, s. 7 – 28.

⁵ DLUGOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum*. Levoča : MTM, 2006, 223 s. Priamo osobnosti Š. Barnáša sa venuje II. kapitola na s. 81 – 143.

⁶ DLUGOŠ, František a kol.: *Profilov odvaha a viery. Biskupi a kňazi zoči-voči smrti 1944 – 1989*. Diel 1. Ružomberok : Verbum, 2010, s. 85 – 92.

⁷ DLUGOŠ, František: Štefan Barnáš, spišský pomocný biskup. In: DLUGOŠ, František – HROMJÁK, Luboslav – PEKARČÍK, Lubomír: *Spišská diecéza a jej biskupi*. Ružomberok : Verbum, 2011, s. 105 – 138.

⁸ HROMJÁK, Luboslav: Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia. In: *Duchovný pastier*, roč. 91, 2010, č. 5, s. 227 – 241.

⁹ MÜNZ, Teodor: Štefan Barnáš. Náboženská filozofia na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. In: *Filozofia*, roč. 49, 1994, č. 7, s. 422 – 424.

¹⁰ LETZ, Ján: *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*. Spolok Slovákov v Poľsku, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave : Krakov, Trnava, 2010, s. 59 – 61, 216 – 218.

¹¹ Barnáš, Štefan. In: *Slovenský biografický slovník*. 1. zv. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 148; HLEBA, Edmund: Barnáš, Štefan. In: HLEBA, Edmund: *Spišská Kapitula. Prameň viery, literatúry a kultúry*. Košice : Slovo, 1993, s. 16 – 17; LETZ, Ján: Barnáš, Štefan. In: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000, s. 57 – 60; Barnáš, Štefan. In: *Biografický lexikón Slovenska*. I. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2002, s. 237; TOMAS, Maroš: Osobnosti obce Slovenská Ves. Štefan Barnáš. In: CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*. Slovenská Ves : Tlačiareň Svidníčka, 2013, s. 407 – 408.

¹² Napríklad: HANUS, Ladislav: In memoriam ThDr. Štefan Barnáš. In: *Domov*, roč. 1, 1990, č. 11, s. 4 – 6; OGURČÁK, Lubomír: Biskup Štefan Barnáš. Ut intellegam corde – aby som porozumel srdcom. In: *Katolícke noviny*, roč. 109, 8. 5. 1994, č. 19, s. 14; Spomíname... 30. výročie smrti biskupa Dr. Štefana Barnáša. In: *Slovo zo srdca*, roč. 1, 1994, č. 3, s. 10; BENKO, Jozef: Vysvätený rovno pre väznicu. In: *Katolícke noviny*, roč. 114, 5. 12. 1999, č. 49, s. 22; DLUGOŠ, František: Mons. ThDr. Štefan Barnáš (1900 – 1964) Bishop, Tomistic philosopher and theologian, sufferer for faith. In: *Slovak Heritage Live*. British Columbia, Canada, roč. 12, 2004, č. 4, s. 9 – 12; BENKO,

Hoci by sa z vyššie uvedených údajov mohlo zdať, že osobnosť biskupa Barnáša už je dostatočne spracovaná, pokračujúci základný výskum v domácich a zahraničných štátnych, cirkevných a súkromných archívoch a zbierkach odkryl nové významné fakty z jeho života, ktoré umožnili jej hlbšie a reálnejšie poznanie. Po získaní, zhodnotení a spracovaní týchto prameňov sa ukázala potreba napísať novú monografiu, ktorá by sa pokúsila o komplexné zhodnotenie života a diela biskupa Štefana Barnáša v dobovom historickom kontexte, a tým aj o jeho celkové zaradenie medzi iné významné osobnosti slovenského duchovného života.

Jozef: Vysvätený pre väzenie. In: *Slovo zo srdca*, roč. 11, 2004, č. 4, s. 20; LETZ, Róbert: Štefan Barnáš – biskup vysvätený pre kriminál. In: *Katolícke noviny*, roč. 125, 17. 1. 2010, č. 2, s. 20; LETZ, Róbert: Nestojím o slávu. 50. rokov od smrti biskupa Štefana Barnáša. In: *Katolícke noviny*, roč. 129, 13. 4. 2014, č. 15, s. 12.

I. Život biskupa Štefana Barnáša

Rodina, detstvo a študentské roky

Rodisko biskupa Štefana Barnáša, obec Slovenská Ves v okrese Kežmarok, sa nachádza v regióne horný Spiš v severozápadnej časti Popradskej kotliny na úpätí pohoria Spišská Magura. Táto poloha umožnila vzniknúť osídleniu ešte v dobe kamennej. Pulzujúci obchod viedol k rozkvetu stredovekej osady, ktorá vznikla v druhej polovici 13. storočia. Prvá písomná zmienka o obci ako o „Villa Sclauonicalis“ sa nachádza v listine z roku 1311. Obyvatelia Slovenskej Vsi boli zvyškom kedysi súvislého slovenského osídlenia, ktoré sa uchovalo aj po príchode nemec-kých stredovekých hostí na Spiš.¹³ Potvrďuje to aj samotný názov obce ako opo-zita k obciam, kde prevažovalo inojazyčné obyvateľstvo. Obyvateľstvo tvorili zväč-ša roľníci a drevorubáči. Zaujímavosťou je pomerne vysoký počet zemianskych rodín, ktoré si tu vybudovali až sedem kúrií. Náboženský život v Slovenskej Vsi sa vyvíjal počas stáročí a poznačili ho rôzne historické udalosti. Tak sa tu stretlo niekoľko výraznejších konfesií: rímskokatolíci, evanjelici augsburského vyznania a židia. V roku 1900, teda v čase narodenia Štefana Barnáša, žilo v obvode farnosti Slovenskej Vsi bez filiálok 680 rímskokatolíkov, 9 gréckokatolíkov, 121 evanjelikov augsburského vyznania a 101 židov.¹⁴ Toto konfesionálne rôznorodé prostredie s prevahou katolíkov bolo skutočnosťou, ktorá v detstve vplývala na Štefana Bar-náša a formovala ho. Duchovný život katolíkov v Slovenskej Vsi sa sústreďoval okolo jednododového gotického Kostola Obetovania Pána (pôvodne Očisťovania Panny Márie), ktorý sa stal dominantou obce už od druhej polovice 14. storo-čia. Hlavný oltár tohto kostola zdobí drevená neskorogotická plastika Madony s Ježiškom v náručí, výtvor dielne majstra Pavla z Levoče. Predstavuje jedinečný skvost neskorogotického umenia na Slovensku.

¹³ CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*. Slovenská Ves : Tlačiareň Svid-nicka, 2013, s. 371.

¹⁴ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MCMI*. Spišské Podhradie : Typis D. Buzás, 1901, s. 55.

Priezvisko Barnáš má zrejme pôvod v nemeckom základe Barn, alebo vzniklo odvodením z krstného mena Bernard.¹⁵ Podľa cirkevných matrik z územia Slovenska pochádzajúcich z 18. storočia ho možno lokalizovať najmä na regióny Oravy (Rabča, Rabčice, Lokca, Trstená), severného Spiša (Matiašovce) a Zemplína (Zbehňov). V druhej polovici 20. storočia sa vyskytovalo na Slovensku 85-krát v 29 lokalitách, najčastejšie v Lesnici, okr. Stará Ľubovňa, v Kežmarku, v Lučivnej, okr. Poprad, v Rudňanoch, okr. Spišská Nová Ves, vo Svite, okr. Poprad, vo Veľkej Lomnici, okr. Kežmarok, v Rabči, okr. Námestovo, v Košiciach, v Giraltovcich, okr. Svidník a v Klokočine, okr. Nitra.¹⁶ Toto priezvisko sa však vyskytovalo a dodnes sa hojne vyskytuje súvisle v obciach na poľskej strane Karpát v podobe Barnaş. Sú to najmä obce a mestá Piekelnik, Czarny Dunajec, Czerwienne, Bańska Wyżna, Gliczarów Dolny, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Kamienica, Tarnów, Skrzyszów, Dębica, Mielec, Nowa Dęba.¹⁷ Menší, ale predsa početne zaujímavý a súvislý je výskyt mena Barnaş nielen pozdĺž poľsko-slovenskej, ale aj poľsko-českej hranice popri Jeseníkoch, Orlických horách a Krkonošiach. Ďalší súvislejší výskyt mena Barnaş badať v severnom Poľsku. V súčasnosti žije v Poľsku 2 866 osôb s priezviskom Barnaş.¹⁸ O priezvisku Barnáš sa v cirkevných matrikách farnosti Slovenská Ves nenachádza žiadna zmienka. Toto priezvisko sa prvý raz spomína až v roku 1825 v matrike sobášených, keď sa 21-ročný Jakub Barnáš (1804 – 1874) oženil s 24-ročnou Rozáliou Strišovskou (1801 – 1875) zo Slovenskej Vsi. Miesto narodenia Jakuba Barnáša, ktorý bol prastarým otcom biskupa Štefana Barnáša, nepoznáme. Z manželstva Jakuba Barnáša a Rozálie Strišovskej sa narodil syn Ján Barnáš (1837 – 1914), starý otec biskupa Štefana Barnáša. Ján Barnáš sa oženil s Máriou Neumannovou (1835 – 1917). Mali syna Jána Barnáša (1878 – 1962), ktorý bol otcom biskupa Štefana Barnáša. Štefan Barnáš sa narodil 19. januára 1900 v rodine Jána Barnáša a Zuzany, rod. Laufikovej (1878 – 1927).¹⁹ Obaja jeho rodičia mali v čase sobáša 21 rokov a neskôr priviedli na svet ešte ďalších šesť detí, z toho dvojčičky, ktoré krátko po narodení zomreli. Žiť teda ostali piati súrodenci: Štefan (1900 – 1964), Ján (1903 – 1990), Mária, vyd. Majerčáková (1905 – 1983), Zuzana, vyd. Peštová (1908 – 1999) a Michal (1913 – 1978).

Sviatosť krstu udelil Štefanovi Barnášovi v deň jeho narodenia vo farskom

¹⁵ Dostupné na internete: <http://www.stankiewiczze.com/index.php?kat=44&sub=531>.

¹⁶ Databáza priezvisk na Slovensku, vytvorená z publikácie P. Ďurča a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku z roku 1998. Dostupné na internete: <http://slovníky.juls.savba.sk/?w=Barnáš&s=exact&c=Y2a8&d=priezviska&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

¹⁷ Dostupné na internete: <http://nazwiska-polskie.pl/Barnas>.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Zbierka Františka Barnáša (ZFB) Prešov. Rodný list Štefana Barnáša.

Kostole Obetovania Pána v Slovenskej Vsi miestny farár, levočský rodák Rudolf Greschik, ktorý tu pôsobil od roku 1886 a náhle zomrel v roku 1907 vo veku 50 rokov.²⁰ Krstnými rodičmi boli Ján Gáborčík a Anna Klaudová, rod. Kovalčíková.²¹ Pastoráciu farnosti po smrti R. Greschika prevzal Ján Dideczky, rodák zo Starej Lubovne, ktorý duchovne vplýval aj na Štefana Barnáša. Rodina Jána Barnáša žila v typickej drevenici, ktorá bola súčasťou potočnej radovej zástavby obce.²² Barnášovcov živilo gazdovstvo, ku ktorému patrilo 10 ha ornej pôdy.²³ Ján Barnáš, otec Štefana Barnáša, bol pracovitý, priamy a čestný človek s veselou povahou. Vďaka týmto vlastnostiam sa stal v obci uznávanou autoritou. Preto ho v roku 1923 zvolili za starostu Slovenskej Vsi a ostal ním až do roku 1931.²⁴ Rodinné prostredie, ktoré formovalo osobnosť Štefana Barnáša, bolo harmonické. Vyznačovalo sa vzájomnou láskou, úctou a hlbokou vierou. Do značnej miery to bola zásluha Štefanovej matky Zuzany. Predstavovala svetlý bod jeho života, ku ktorému sa celý svoj život rád vracal.

Štefan Barnáš ako najstarší syn od detstva pomáhal otcovi s prácami v gazdovstve. V miestnej rímskokatolíckej ľudovej škole sa ukázalo, že Štefan sa ľahko učí a pritom je hlbavý a citlivý. Musel si osvojiť aj maďarčinu, v ktorej sa vyučovali všetky predmety okrem náboženstva. Bol to dôsledok maďarizačných školských zákonov, ktoré naplno zastihli práve Barnášovu generáciu. Učiteľ čoskoro vybadal schopnosti svojho žiaka a prihovoril sa u jeho otca, aby svojmu najstaršiemu synovi umožnil študovať. Otec nenamietal. Preto po skončení piatej triedy ľudovej školy v roku 1911 Štefan mohol začať študovať na Hlavnom rímskokatolíckom gymnáziu v Podolínci, ktoré spravovala rehoľa piaristov. Išlo o výberové gymnázium s dobrou povestou siahajúcou do roku 1642. Výučbu mal na starosti profesorský zbor pod vedením riaditeľa Pála Mondika. Na gymnáziu študovali väčšinou študenti zo Spišskej župy. Po Barnášovom príchode malo gymnázium celkovo 135 študentov. V prvom ročníku študovalo spolu s ním 39 študentov. Z tohto počtu sa 34 hlásili k Rímskokatolíckej cirkvi, 2 k Evanjelickej cirkvi a. v. a 3 k izraelskému vierovyznaniu. Zaujímavé bolo národnostné zloženie triedy Š. Barnáša. Dvanásť študenti si prihlásili maďarskú materinskú reč, 11 nemeckú

²⁰ CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*, s. 210.

²¹ Štátny archív (ŠA) Levoča, f. Zbierka cirkevných matrik, Slovenská Ves – Matrika pokrstených, zv. 1, s. 538, por. č. 6.

²² Rodný dom biskupa Š. Barnáša bol zbúraný v 60. rokoch 20. storočia.

²³ Archív Ústavu pamäti národa (AÚPN) Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830. Dok. č. 7371/05-50. Životopis obvineného Dr. Š. Barnáša. Prešov 6. 4. 1951.

²⁴ CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*, s. 114.

a 16 slovenskú.²⁵ Bola to jediná trieda na celom podolínskom gymnáziu, kde sa väčšina študentov prihlásila k slovenskej materinskej reči. Študenti ešte neboli spracovaní v maďarskom národnom duchu, čo bola jedna z hlavných úloh gymnázia. Všetci študenti už ovládali maďarčinu, no iba 6 z nich uviedlo, že vie iba po maďarsky. K spolužiakom Š. Barnáša patrili známy slovenský ornamentalista a propagátor slovenskej ľudovej tvorby Štefan Kostelničák, rodák zo Spišskej Starej Vsi. V piatom ročníku v tom čase študoval Pavol Florek, neskorší slovenský historik a politik Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS). Počas štúdia na podolínskom gymnáziu sa Š. Barnáš zoznámil s Alojzom Miškovičom, rodákom z Jurgova, ktorý začal navštevovať gymnázium o rok neskôr. Oboch spájali nielen spišský pôvod a slovenské presvedčenie, ale najmä postupne sa kryštalizujúci kňazský ideál. Keď Š. Barnáš študoval v piatom ročníku gymnázia, v prvom ročníku študoval Ján Čarnogurský, ktorý sa neskôr tiež vydal na cestu za kňazským povoláním. Stal sa špirituálom kňazského seminára v Spišskej Kapitule a profesorom morálnej a pastoraľnej teológie.

Už v prvom ročníku sa ukázalo, že Š. Barnáš sa rýchlo adaptoval na nové prostredie a bol vyslovene študijný typ. Zvládol všetky predmety, ktoré sa vyučovali po maďarsky. Výborné (jeles) mal z náboženstva, maďarčiny, latinčiny, zemepisu, prírodopisu, matematiky, geometrie a krasopisu. O stupeň horšie známky mal z telocviku a spevu.²⁶ V druhom ročníku si prospech ešte zlepšil a mal len samé jednotky.²⁷ Stal sa eminentom triedy a toto postavenie si udržal počas celého štúdia v Podolínci. V treťom ročníku mu pribudli nové predmety: nemčina a dejepis. Opäť získal samé jednotky, no zhoršil si iba telocvik, z ktorého mal dvojku.²⁸ Vo štvrtom ročníku mal samé jednotky zo všetkých predmetov.²⁹ Rovnaké výsledky dosiahol aj v piatom a v šiestom ročníku.³⁰ Za vynikajúce študijné výsledky bol odmeňovaný menšími sumami peňazí alebo rôznymi výhodami, ktoré zmenšovali jeho výdavky na štúdium.³¹ Je zaujímavé, že počet študentov sa vo vyšších ročníkoch gymnázia znižoval. Niektorí študenti štúdium zanechali, alebo prešli na iné gymnáziá. V treťom ročníku študovalo spolu s Š. Barnášom iba 19 študentov. Menila sa i národnostná skladba ročníka, kde sa k slovenskej materinskej reči pri-

²⁵ *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róms. kath. főgimnázium érvényesítője az 1911–1912. évről.* Ólubló : Rákóczi nyomdában, 1912, s. 66.

²⁶ ZFB Prešov. Gimnáziumi bizonyítvány. Podolínec 29. 6. 1912.

²⁷ Tamže. Gimnáziumi bizonyítvány. Podolínec 29. 6. 1913.

²⁸ Tamže. Gimnáziumi bizonyítvány. Podolínec 29. 6. 1914.

²⁹ Tamže. Gimnáziumi bizonyítvány. Podolínec 26. 6. 1915.

³⁰ Tamže. Gimnáziumi bizonyítvány. Podolínec 3. 6. 1916.

³¹ *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róms. kath. főgimnázium érvényesítője az 1913–1914. évről.* Ólubló : Rákóczi nyomdában, 1914, s. 83.

hlásilo 8 študentov, k maďarskej 6 a k nemeckej 5 študentov.³² Vo štvrtom ročníku bolo spolu s Barnášom 14 študentov, z toho sa maďarská materinská reč uvádza pri 7, slovenská pri 4 a nemecká pri 3 študentoch.³³ V šiestom ročníku študovalo spolu s Barnášom iba 13 študentov, z toho sa u všetkých, teda aj u Š. Barnáša, vykazovala maďarská materinská reč.³⁴ Tento údaj je potrebné brať v dobovom kontexte, keď sa v spoločnosti, a osobitne v školstve, presadzovala maďarizácia, pričom sami študenti gymnázií často nemali vplyv na to, akú materinskú reč im zapisujú ich profesori.

Je potrebné zdôrazniť, že Štefan Barnáš študoval od štvrtého ročníka počas ťažkých rokov prvej svetovej vojny, plných obetí a strádania. Zmena sa pociťovala aj na gymnáziu. Odišli viacerí študenti a profesori, zhoršilo sa stravovanie. Barnáš v tom čase nerezignoval. Chcel kráčať ďalej cestou, ktorá ho viedla k naplneniu jeho kňazského povolania.

Spíšská diecéza v tom čase nemala vlastný malý seminár. Preto vtedajší biskup Sándor Párvy posielal adeptov kňazstva do biskupského seminára v Rožňave, kde si na tamojšom rímskokatolíckom hlavnom gymnáziu dokončili gymnaziálne štúdiá. Toto gymnázium založené v roku 1778 spravovala rehoľa premonštrátov. Š. Barnáš tu absolvoval siedmy ročník gymnaziálneho štúdia. Ukončil ho so štyrmi jednotkami (správanie, náboženstvo, maďarčina, dejepis) a šiestimi dvojkami (latinčina, gréčtina, nemčina, prírodopis, matematika, zdravotveda).³⁵ S týmto prospechom sa stal, podobne ako v Podolínci, najlepším študentom v ročníku.

V roku 1918 Rakúsko-Uhorsko zaniklo a vzniklo Česko-Slovensko. Práve v rušných prevratových časoch jesene 1918 študoval Š. Barnáš na premonštrátskom gymnáziu v Košiciach, aby tu ukončil posledný – ôsmy maturitný ročník štúdia. Toto gymnázium malo vo vtedajšom Uhorsku výbornú povesť. Je pravdepodobné, že maturita na tomto gymnáziu mala byť pre Barnáša odrazovým mostíkom pre vysokoškolské štúdium na teologickej fakulte v Budapešti alebo vo Viedni. Košické premonštrátske gymnázium nadväzovalo na tradíciu jezuitského gymnázia zo 17. storočia, ktoré v roku 1811 prevzala rehoľa premonštrátov. V roku 1918, keď sem prišiel ukončiť svoje gymnaziálne štúdiá Štefan Barnáš, gymnázium síce fungovalo, ale v obmedzenom režime. Počas vojny totiž boli v jeho budove ubytovaní

³² Tamže, s. 73.

³³ *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgymnázium értesítője*. Podolin, 1915, s. 48.

³⁴ *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgymnázium értesítője 1916-17. isk. év.* Ólubló : Blayer-nyomda, 1917, s. 19.

³⁵ *A Rozsnyói kath. főgymnázium értesítője az 1917-18. tanévről*. Rozsnyó : A sajó-vidék egyházmegyei könyvnyomda, 1918, s. 29.

príslušníci rakúsko-uhorskej armády, pracovníci Červeného kríža a zamestnanci pôšt a telegrafov.³⁶ Dňa 29. decembra 1918 vstúpili do Košíc česko-slovenskí legionári. Mesto sa tak aj de facto stalo súčasťou Česko-Slovenskej republiky. Život pokračoval ďalej a v gymnáziu sa neprestalo vyučovať.

Štefan Barnáš ukončil posledný, ôsmy ročník gymnázia so samými jednotkami 29. apríla 1919. Po prvý raz mal predmet filozofická propedeutika, kde sa oboznámil so základmi filozofie, ktorej sa neskôr venoval. Príčinou skoršieho termínu ukončenia ôsmeho ročníka bolo nariadenie správy mesta o ukončení školského roka na gymnáziu do 3. mája 1919, pretože od nového školského roka mala v jeho budove začať pôsobiť Československá štátna vyššia reálka. Správa gymnázia to spočiatku odmietla zobrať na vedomie, ale nakoniec sa podrobila.³⁷ Štefan Barnáš maturoval 2. mája 1919,³⁸ teda deň pred zatvorením pôvodného premonštrátskeho gymnázia. Zaradil sa tak medzi jeho posledných maturantov. Maturoval na samé výborné (lat. *eminentes*), a to z maďarčiny, latinčiny, histórie, matematiky, fyziky, náboženstva, gréčtiny, nemčiny, základov filozofie, geografie, prírodovedy a geometrie. Maturitnú komisiu tvorili premonštrátski profesori: Tiburtius Váli (predseda komisie), Vergilius C. Kolumbán (profesor maďarčiny), Dr. Július Kardoss (profesor latinčiny), Mikuláš Vass (profesor histórie), Viliam Bacsó (profesor matematiky a fyziky) a Nándor Pupinszky (profesor gréčtiny).³⁹

Absolvovaním gymnaziálnych štúdií dosiahol Š. Barnáš klasické humanitné vzdelanie. Predsavzatiu stať sa kňazom ostal ďalej verný, preto sa prihlásil do diecézneho seminára v Spišskej Kapitule. Prijali ho bez ťažkostí. Situácia seminára bola v dôsledku štvorročnej vojny žalostná. Vojna priniesla nielen straty na životoch, ale aj mravný úpadok. Adepti kňazského povolania boli potrební viac ako inokedy, no bolo ich málo. V školskom roku 1917/1918 sa v seminári nachádzalo iba deväť bohoslovcov a v nasledujúcom školskom roku bol seminár uzavretý.⁴⁰ Po skončení prvej svetovej vojny v novembri a decembri 1918 spišský diecézny seminár obnovil svoju činnosť. Vrátilo sa doň iba desať bohoslovcov, z ktorých štyria čoskoro odišli.⁴¹ Aj vedenie Spišskej diecézy prechádzalo zásadnými zme-

³⁶ *Prvá výročná zpráva Československej štátnej vyššej reálky v Košiciach o 1919-20 školskom roku.* Košice : Slovenská tlačiareň, 1920, s. 7.

³⁷ Tamže, s. 6.

³⁸ ZFB Prešov. Curriculum vitae Štefana Barnáša. Spišská Kapitula 14. 11. 1938.

³⁹ ZFB Prešov. Testimonium maturitatis. Stephanus Barnás. Cassovia, 1919. die 2-o Maii.

⁴⁰ ŠPIRKO, Jozef: *Výchova kňazstva na území Spišskej diecézy (dejiny spišského seminára).* In: PAŠ-TEKA, Július (ed.): *Jozef Špirko. Dejiny a umenie očami historika.* Bratislava : LÚČ, 2001, s. 211.

⁴¹ HROMJÁK, Ľuboslav: *Spišský kňazský seminár počas pôsobenia biskupa Jána Vojtaššáka.* In: HROMJÁK, Ľuboslav a kol.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojtaššáka.* Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára Jána Vojtaššáka, 2012, s. 366.

nami. Sídlný biskup Sándor Párvy bol počas vzniku Česko-Slovenska ťažko chorý a nachádzal sa mimo diecézy v Budapešti, kde v marci 1919 zomrel. Sídlná kapitula zvolila 14. apríla 1919 za kapitulárneho vikára starého, už 76-ročného slovenského národovca Štefana Mišíka, ktorý v máji 1919 vymenoval kňaza Jána Vojtaššáka za riaditeľa biskupskej kancelárie. Správa diecézy sa tak dostala do rúk dvoch slovenských národne uvedomelých kňazov.⁴² Š. Mišík však ešte 27. júla 1919 zomrel a sídlna kapitula musela 4. augusta 1919 voliť nového kapitulárneho vikára. Stal sa ním Marián Blaha. M. Blaha vymenoval J. Vojtaššáka za rektora diecézneho seminára. Nový energický rektor okamžite podnikol potrebné konsolidačné kroky. Vicerektorom seminára bol Štefan Zahuranetz a špirituálom Ján Ferencík. V školskom roku 1919/1920 sa v celom spišskom diecéznom seminári nachádzalo iba 19 bohoslovcov, z toho niekoľko bývalých vojakov.⁴³ Medzi bohoslovcami, ktorí nastúpili do seminára v tomto roku, patrili aj Štefan Barnáš. Prvý ročník, do ktorého ho zaradili, mal celkovo sedem bohoslovcov.⁴⁴ Spolužiakom Š. Barnáša bol napríklad Jozef Cehuľa, neskorší spisovateľ, básnik a dramatik, ktorého životný údel bol veľmi podobný životu Š. Barnáša v utrpení počas komunistického režimu. V školskom roku 1919/1920 absolvoval Štefan Barnáš s výborným prospechom (eminenter) päť predmetov: cirkevné dejiny u Jána Jurika, úvod do Nového zákona a výklad Evanjelia podľa sv. Jána u Alexandra Horvátha, filozofiu a patrológiu u Jána Stucknera.⁴⁵

Bohoslovci spišského seminára sa obrazne podobali prvým apoštolom. Nebolo ich veľa, ale boli plní aktivizmu a mladického entuziazmu. Nechýbalo im nadšenie, myšlienkový rozlet a sledovali vysoké ideály. Na čele tohto pohybu stáli Jozef Cehuľa, Ján Bendík, Karol Uhlárik a Alojz Miškovič.⁴⁶ Súčasťou tohto aktívneho spoločenstva sa stal aj Štefan Barnáš. V septembri 1920 už podnikli prvé kroky na založenie vlastného spolku a 10. októbra 1920 si založili spolok pod názvom *Spolok sv. Pavla apoštola, literárna jednota slovenských bohoslovcov v Spišskej Kapitule*. Išlo o prvý spolok slovenských katolíckych bohoslovcov, založený po vzniku Čes-

⁴² CHALUPECKÝ, Ivan: Obsadenie spišského biskupského stolca po roku 1918. In: CHALUPECKÝ, Ivan (ed.): *Spišský biskup Ján Vojtaššák. Studia theologica Scepusia VI*. Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka : Spišská Kapitula-Spišské Podhradie, 2003, s. 19.

⁴³ HROMJÁK, Luboslav: Spišský kňazský seminár počas pôsobenia biskupa Jána Vojtaššáka. In: HROMJÁK, Luboslav a kol.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára Jána Vojtaššáka, 2012, s. 367.

⁴⁴ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXX*. Trnava : Leo, 1920, s. 99.

⁴⁵ ZFB Prešov. Testimonium scholasticum – Barnáš Stephanus. Spišská Kapitula, vystavené rektorom seminára J. Vojtaššákom 17. 10. 1920; Testimonium Studii Peracti. Nro 496, Stephanum Barnáš. C. Horáček – rektor, F. Stejskal – dekan. Praha 28. 6. 1923.

⁴⁶ MIŠKOVIČ, Alojz: Slovenskí bohoslovci po prievrate. In: *Rozvoj*, roč. 4, 1926, č. 9, s. 209.

ko-Slovenskej republiky. Cieľom tohto spolku bolo rozširovanie vedomostí z oblasti teológie a pestovanie ušľachtilej zábavy.⁴⁷ Skutočne zmysluplný spôsob, ako spoločne tráviť čas a pritom duchovne rásť. Stanovy spolku spišských bohoslovcov boli vypracované podľa vzoru literárneho spolku pražských katolíckych bohoslovcov Růže Sušilova. Štefan Barnáš stál pri založení spolku, no nastávajúce udalosti ho zaviedli ďaleko zo Spišskej diecézy.

Spišská diecéza mala pred rokom 1918 pre svojich klerikov rezervované dve miesta v budapeštianskom centrálnom seminári a dve miesta vo viedenskom Pázmaneu. Tie prostredníctvom štúdia na teologických fakultách zabezpečovali vedecký dorast pre formovanie bohoslovcov v spišskom diecéznom seminári. Po zásadnej zmene štátoprávných pomerov v roku 1918 sa tieto miesta prestali zaplňať. Nové východisko sa ukázalo, keď pražský arcibiskup František Kordač listom z 27. augusta 1920 ponúkol Spišskej diecéze štyri miesta pre jej seminaristov v pražskom seminári na štúdiá teológie na Teologickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe.⁴⁸ Kapitulárny vikár Marián Blaha mal veľké pochopenie pre túto študijnú možnosť. Tak v septembri 1920 prišiel medzi svojich bohoslovcov rektor seminára Ján Vojtaššák a priniesol tri obálky adresované Štefanovi Barnášovi, Michalovi Mrkvovi a Vojtechovi Illenčíkovi. V obálkach boli peniaze na cestu. Vojtaššák troch vybraných bohoslovcov vyzval, aby sa zbalili, lebo budú študovať teológiu v Prahe.⁴⁹ Praha, hlavné mesto nového štátu, bola pre mladých bohoslovcov veľkým lákadlom. Predstavovala pre nich nový civilizačný a kultúrny horizont, bola víziou nového a protiváhou starého sveta, ktorý symbolizovala Budapešť alebo Viedeň. Zo slovenských katolíckych teológov prišiel do Prahy ako prvý Slovák po vzniku ČSR Jozef Rudinský, kňaz Nitrianskej diecézy. V máji 1919 tu zložil rigorózum a v júni ho promovali za doktora teológie. Z bohoslovcov sem ako prvý pricestoval ešte v októbri 1919 spišský seminarista Ferko Skyčák, aby si ukončil štúdium teológie na Karlovej univerzite.⁵⁰ Skyčák v istom zmysle kliesnil cestu Barnášovi a ďalším bohoslovcov, ktorí sem prichádzali neskôr. Jeho osobný príklad bol pre Barnáša osobitne dôležitý, pretože ho motivoval k hlbšiemu štúdiu filozofie.

Štefan Barnáš, Michal Mrkva a Vojtech Illenčík pricestovali do Prahy 13. októbra 1920. Trojica bohoslovcov odetých v belasých reverendách, opásaných čiernym cingulom a opierajúcich sa pri chôdzi o paličky, vzbudzovala v rušných praž-

⁴⁷ ŠPIRKO, Jozef: *Výchova kňazstva na území Spišskej diecézy*, s. 212.

⁴⁸ HROMJÁK, Luboslav: *S výrazom lásky trvám. Životopis spišského biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2015, s. 181.

⁴⁹ HABOVŠTIAK, Jozef: *Verný Cirkvi a národu. ThDr. Michal Mrkva*. Bratislava : LÚČ, 2010, s. 52.

⁵⁰ Archiv Univerzity Karlovy (AUK) Praha, f. Katolícká teologická fakulta UK, inv. č. 68 (Katalog posluchačů teologické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity pro zimní semestr 1919/20).

ských uliciach všeobecnú pozornosť. Ľudia sa pri nich zvedavo pristavovali. Jedni ich považovali za misionárov, iní ich častovali rôznymi poznámkami.⁵¹ Ubytovali sa v budove arcibiskupského seminára, ktorý sa v tom čase nachádzal v Klemen-tíne pri Karlovom moste. Pomery v povojnovej Prahe neboli ľahké. Česko-sloven-ský štát sa ešte stále vnímal ako veľmi čerstvá skutočnosť. V zimných mesiacoch v seminári často chýbalo kurivo a seminaristi sa museli veľmi uskomtníť aj v stra-vovaní. Štefan Barnáš a ďalší slovenskí bohoslovci však týmto veciam nepripiso-vali prvoradý význam. Pražský seminár sa vnútorne členil na české a nemecké oddelenie. Rektorem seminára bol Jan Říhánek, ktorý túto funkciu vykonával už od roku 1903. Išlo o vzdelaného kňaza, ktorý vyštudoval teológiu v Ríme.⁵² Na Štefana Barnáša a ďalších bohoslovcov jeho osobnosť hlboko zapôsobilá. Vníмали ho ako človeka svätého života, ktorý sa vyznačoval prirodzenou veselosťou.⁵³ Vi-cerektorom seminára bol Nemec Karl Taunert. Špirituálom seminára bol známy misijný aktivista, redemptorista František Blaták.

Štefan Barnáš sa zapísal na teologickú fakultu Karlovej univerzity 13. októbra 1920.⁵⁴ Do kolónky *jazyk mateřský* v imatrikulačnom liste z roku 1920 vlastno-ručne vpísal *slovenský*. Zaujímavé však je, že o rok neskôr pri vypisovaní nového imatrikulačného listu uviedol v tej istej kolónke ako materinský jazyk *poľský*.⁵⁵ To isté urobil aj počas ďalšieho štúdia v rokoch 1922 a 1923.⁵⁶ Barnáš tu zrejme rozlišoval medzi materinským jazykom a národnosťou. Hlásil sa k slovenskej ná-rodnosti, o čom svedčí viacero dobových dokumentov, no zrejme chcel týmto spô-sobom vyjadriť špecifickosť nárečia svojho rodiska – Slovenskej Vsi, ktorá patrí do skupiny goralských nárečí. Svedčí to o Barnášovej silnej regionálnej identite. Z diachrónneho hľadiska ide v prípade goralských nárečí o pôvodne poľské ná-rečia, zo synchrónneho hľadiska sú prechodným útvarom stojacim na rozhraní dvoch národných jazykov – slovenského a poľského – a zaraďujú sa k slovenským dialektom.⁵⁷ Počas trojročného štúdia na pražskej teologickej fakulte Š. Barnáš

⁵¹ Tamže.

⁵² Krátký životopis preláta Msgre Jana Nep. Říhánka. In: ŘÍHÁNEK, Jan: *Zrnka moudrosti. Myšlenky na každý den v roce*. Praha-Břevnov : Vincentinum, 1947, s. 13 – 20.

⁵³ HABOVŠTIÁK, Jozef: *Verný Cirkvi a národu*, s. 54.

⁵⁴ Archiv Univerzity Karlovy, f. Katolícká teologická fakulta UK, Katalog posluchačů teologické fa-kulty UK, inv. č. 70, zimní semestr 1920-21. National Š. Barnáš.

⁵⁵ Tamže, inv. č. 71 letní běh 1921; inv. č. 72, zimní běh 1921/22. National Š. Barnáš.

⁵⁶ Tamže, inv. č. 73 letní běh 1922; inv. č. 74, zimní běh 1922/23; inv. č. 75 letní běh 1923.

⁵⁷ DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia na slovensko-poľskom jazykovom pomedzí z aspektu teórie jazykových kontaktov. In: ŽEŇUCH, Peter (ed.): *XV. medzinárodný zjazd slavis-tov v Minsku. Príspevky slovenských slavistov*. Bratislava : Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava, 2013, s. 16.

absolvoval celý rad odborných predmetov, potrebných na nadobudnutie teologického vzdelania.⁵⁸ Formovali ho významné české autority z rôznych disciplín. Spomeňme iba niektoré: prof. Jaroslav Sedláček patril k najlepším odborníkom na Starý zákon a semitské jazyky. Podnikol veľa študijných ciest po Európe, bol na Sibíri a v ruskom Turkestane. Viackrát navštívil Palestínu, Sýriu, Libanon a Egypt. Bohoslovcov upútal hlbokými vedomosťami a zápalom, ale aj tým, že mal amputovanú nohu, o ktorú prišiel na svojich cestách svetom. ThDr. Alois Kudrnovský vyštudoval v Ríme, bol odborníkom na fundamentálnu teológiu a práve v čase Barnášových štúdií v Prahe pripravoval na vydanie knihu *Moderní Kristus* (1922). Prof. Josef Vajs patril k medzinárodne uznávaným slavistom. Špecializoval sa na

⁵⁸ Zimný semester 1920/1921: Prof. Dr. Jaroslav Sedláček: Antiquitates biblicae et conspectus 3 h., Hebrejský jazyk 3 h., Interpretácia žalmov 1 h., Kritický rozbor ťažších miest Starého zákona 1 h., Porovnávanie dejín náboženstiev 1 h. Dr. Alois Kudrnovský: Fundamentálna teológia 5 h., Kresťanská filozofia 4 h., Vedecký svetový názor 1 h., Filozofický seminár 1 h. Prof. Dr. Josef Vajs: Cirkevná starosloviencina 2 h., Arabský jazyk 2 h., Aramejský jazyk 1 h., Sýrsky jazyk 1 h., Exegetické seminárne cvičenie 1 h. Letný semester 1920/1921: Prof. Dr. J. Sedláček: Úvod do posvätných kníh Starého zákona 2 h., Vybrané časti z biblickej hermeneutiky 1 h., Interpretácia prorockých kníh Starého zákona a hebrejského textu 1 h., Analyticko-exegetická explikácia Starého zákona podľa originálneho textu 1 h., Exegéza v Deuteronomiu podľa textu septuaginty a Vulgáty 1 h., Interpretácia vybraných žalmov podľa Vulgáty 1 h., Rozbor a výklad ťažších miest Starého zákona 1 h., Porovnávanie dejín viacerých náboženstiev 1 h. Dr. A. Kudrnovský: Fundamentálna teológia 5 h., Filozofia 4 h., Filozofický seminár 1 h. Prof. Dr. Václav Hazuka: Čítanie z arabčiny 2 h., Čítanie z aramejčiny 1 h., Čítanie zo sýrčiny 1 h. Dr. Josef Hanuš: Úvod do dejín náboženstiev 2 h. Zimný semester 1921/1922: Prof. Dr. Vojtěch Šanda: Špeciálna dogmatická teológia – I. časť 9 h. Dr. Josef Čihák: Základy morálnej teológie 9 h. Prof. Dr. Alois Soldát: Sociálna otázka 2 h. Dr. V. Hazuka: Arabský jazyk 2 h., Aramejský jazyk 1 h., Sýrsky jazyk 1 h. Letný semester 1921/1922: Prof. Dr. V. Šanda: Špeciálna dogmatická teológia – II. časť 9 h. Doc. Dr. J. Čihák: Morálna teológia – hlavná časť 8 h., Kazuistika 1 h., Sociálno-charitatívna starostlivosť 2 h. Prof. Dr. A. Soldát: Sociálna otázka 2 h. Doc. Dr. Hora: Praktická katechéza 2 h. Zimný semester 1922/1923: Prof. Dr. Gabriel Pecháček: Homiletika a praktické výstupy 5 h., Praktický návod k zastávaniu úradu spovedníka 2 h., Pastoralná liturgika 2 h. Prof. Dr. A. Soldát: Prameň cirkevného a manželského práva 3 h., O veciach a osobách 4 h. Doc. Dr. Hora: Katechetika 1 h., Pedagogika 1 h., Dejiny vychovávateľstva 1 h., Katechetika – zvláštna časť 3 h., Praktické výstupy 2 h. Prof. Dr. Josef Cibulka: Prehľad vývoja chrámovej architektúry 2 h. Prof. Dr. J. Sedláček: Porovnávanie dejín náboženstiev 1 h. Prof. Dr. V. Hazuka: Asýrština 1 h., Koptština 1 h., Seminárne exegetické cvičenia zo Starého zákona 1 h. Letný semester 1922/1923: Prof. Dr. G. Pecháček: Pastoralná liturgika – všeobecná časť 5 h., Pastoralná liturgika – zvláštna časť, Hodegetika 2 h., Praktický návod k zastávaniu úradu spovedníka 2 h. Dr. Josef Cibulka: Prehľad vývoja kresťanskej chrámovej architektúry 2 h. Prof. Dr. A. Soldát: Cirkevné právo I. o manželskom práve 3 h., II. o veciach cirkevných, o procesoch a deliktach 4 h. Prof. Dr. V. Hazuka: Asýrština 1 h., Koptština 1 h., Starozákonný seminár 1 h. Doc. Dr. Hora: Katechetika – všeobecná časť 1 h., Katechetika – špeciálna časť 3 h., Pedagogika 1 h., Dejiny vychovávateľstva 1 h., Praktické katechetické výstupy 1 h. Prof. Dr. J. Sedláček: Porovnávanie dejín náboženstiev 1 h. Testimonium Studii Peracti. Nro 496, Stephanum Barnáš. Podpísal F. Stejskal, dekan Teologickej fakulty KU. Praha 28. 6. 1923.

staroslovienčinu a cyrilo-metodskú tradíciu. Z jeho podnetu na chorvátskom ostrove Krk vznikla Staroslovienska akadémia. Prof. Václav Hazuka bol známy religionista, asyrológ a teológ. Prof. Vojtěch Šanda patril k uznávaným odborníkom v oblasti dogmatickej teológie a zároveň znalcom orientálnych jazykov. Po vzniku ČSR v roku 1918 síce podporoval reformnú Jednotu katolíckeho duchovenstva, no nepridal sa k jej radikálnym stúpencom, ktorí smerovali k odštiepeniu od Katolíckej cirkvi. Po roku 1948 sa prispôbil novým pomerom a spolupracoval s komunistickou mocou ako dekan novozriadenej teologickej fakulty. Dr. Josef Čihák ukončil štúdiá v Ríme. Zameriaval sa na pastorálnu teológiu a vydal niekoľko aktuálnych diel na témy teosofie, posmrtného života, vzťahu kresťanstva a budhizmu. Neskôr sa spolu so svojím žiakom Š. Barnášom ocitol v komunistických väzniciach. Bol to symbolický a zároveň i reálny prejav spoločnej cesty vernosti rovnakým ideálom v utrpení. Prof. Dr. Alois Soldát sa špecializoval na kresťanskú sociológiu a katolícke sociálne učenie. Bol autorom viacerých monografií, kde sa okrem týchto tém venoval napríklad otázkam vojny a mieru alebo nerozlučiteľnosti manželstva. Prof. Josef Cibulka patril k európsky uznávaným odborníkom v oblasti dejín umenia a archeológie. Štefan Barnáš sa ocitol v dôležitom ohnisku poznania, z ktorého si odniesol solídny základ z oblasti teológie, filozofie, biblistiky, cirkevných dejín a dejín umenia. Na tomto základe mohol ďalej stavať a vyrásť na výraznú osobnosť v oblasti slovenskej kresťanskej filozofie. Š. Barnáš si to dobre uvedomoval. Pre jeho veľký záujem o štúdium a rozsah nadobudnutých vedomostí ho spolužiaci prezývali „lexikón“.⁵⁹ Zo všetkých predmetov mal rovnaký výsledok: *eminenter* (vynikajúci). Praha sa pre Barnáša i pre ďalších slovenských bohoslovcov stala bránou do sveta, etapou v ceste za ďalším poznaním, rozhodujúcim kultúrnym mostíkom smerom k západnej kultúre.⁶⁰

Pobyt Štefana Barnáša v Prahe však nemožno považovať za bezproblémové a izolované získavanie vedomostí. Bol predovšetkým cestou za pravdou a poznaním, ale aj školou zápasu o náboženskú a národnú identitu, ktorý musel podstúpiť. Prahou počas jeho štúdia otriasali proticirkevné nálady, ale aj otvorený rozkol v Cirkvi, ktorý sa prejavil v založení samostatnej Cirkvi československej, vyhlásenej 8. januára 1920. Barnáš sa zapájal do diskusií s inými bohoslovcami, ale aj vysokoškólakmi o týchto problémoch. Slovenskí bohoslovci dokázali aj v tomto prostredí obhájiť vecnou argumentáciou dôležitosť vlastnej katolíckej cirkevnej identity. Odmietali unáhlené a nepremyslené zmeny, ktoré nastoľovala revolučná

⁵⁹ ŠTEC, J.: K 95. výročiu narodenia o. biskupa Dr. Štefana Barnáša. In: *Duchovný pastier*, roč. 56, 1995, č. 1, s. 32.

⁶⁰ HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*. Cambridge, Ont. : Slovenskí jezuiti, 1982, s. 14.

povojnová doba. Š. Barnáš si v Prahe ďalej vyjasňoval aj otázku svojej národnej identity. V pražskom prostredí slovenskí bohoslovci necítili národnostný útlak, ale intenzívne vnímali veľkomestskú atmosféru Prahy, jej kultúrnu rozmanitosť. Uvedomovali si vzdialenosť od domova a slovenského prostredia a zároveň aj potrebu pomôcť Slovensku dostať sa na vyššiu úroveň. Prirodzene vyhľadávali spoločnosť iných slovenských vysokoškolákov. Ideálnym miestom ich stretnutí, ktoré zmysluplne využívali, bol od roku 1921 *Považan* – spolok slovenských katolíckych akademikov študujúcich v Prahe.

Štefan Barnáš ukončil teologické štúdiá v Prahe v júni 1923.⁶¹ Bolo by logické, keby nasledovala jeho kňazská vysviacka, no do popredia vystúpila vojenská služba, ktorú ešte neabsolvoval. V roku 1920 totiž dostal odklad do 1. októbra 1923. Hoci žiadal, aby mohol nastúpiť na vojenskú službu hneď po ukončení štúdia, doplnovacie okresné veliteľstvo v Prešove mu oznámilo, že nemôže nastúpiť skôr ako po ukončení odkladu, teda od 1. októbra 1923.⁶² Štefan Barnáš musel toto rozhodnutie rešpektovať. Na vojenskú službu nastúpil k 14. pešiemu pluku, kde ho prideliť ako frekventanta do školy pre záložných dôstojníkov. Barnáš o tom istotne informoval svojho biskupa Jána Vojtaššáka, ktorý kategoricky žiadal príslušné vojenské veliteľstvo, aby bol ako bohoslovec vo vojenskej službe preložený od „zbrani“ k pomocnému zdravotníctvu. Žiadosti sa vyhovel. Na Vianoce 1924 bol Štefan Barnáš prevelený zo školy pre záložných dôstojníkov k pomocnému zdravotníctvu. V júli 1924 ho prevelili ako pisára k duchovnej správe Krajinského vojenského veliteľstva v Bratislave, kde ostal až do prepustenia do civilu 2. decembra 1924.⁶³

Kňazská služba

Po prepustení z vojenskej služby sa Štefan už intenzívne pripravoval na prijatie kňazskej vysviacky. Nižšie svätenia prijal v apríli 1925. Nasledovali vyššie svätenia. Subdiakonát prijal 31. mája 1925 a diakonát v nedeľu 28. júna. Sviatosť kňazstva prijal na sviatok apoštolov sv. Petra a Pavla v pondelok 29. júna 1925 v Katedrále sv. Martina v Spišskej Kapitule z rúk biskupa Jána Vojtaššáka. Okrem Štefana Bar-

⁶¹ ZFB Prešov. Testimonium Studii Peracti. Nro 496, Stephanum Barnáš. C. Horáček – rektor, F. Stejskal – dekan. Praha 28. 6. 1923.

⁶² ZFB Prešov. Dok. č. 49512/0. Prípís Doplnovacieho okresného veliteľstva v Prešove adresovaný Š. Barnášovi. Prešov 14. 7. 1923.

⁶³ ZFB Prešov. Žiadosť Š. Barnáša o pripustenie ku kurátskej skúške, adresovaná ministerstvu národnej obrany. Spišská Kapitula 25. 2. 1939.

náša prijalo v tento deň kňazskú vysviacku ďalších šesť bohoslovcov.⁶⁴ Medzi nimi bol aj jeho spolužiak a priateľ z podolínskeho gymnázia Alojz Miškovič, ktorý v tom čase vykonával funkciu prefekta Kolégia sv. Svorada v Bratislave – vysokoškolského internátu pre slovenských katolíckych študentov.

Kňazstvo Štefana Barnáša je potrebné vnímať aj v rodinnom kontexte. Zo strany jeho matky Zuzany Barnásovej, rod. Laufikovej, pochádzal František Laufik (1845 – 1923), ktorý prijal kňazskú vysviacku v roku 1868. Pôsobil ako kňaz v Žakovciach, Kežmarku a vo Vrbove. Bol vyznamenaný titulom čestného prepošta.⁶⁵ Zo strany otca Štefana Barnáša zasa pochádzal Rudolf Alexy (1893 –), ktorý bol vysvätený v roku 1920 a pôsobil vo Vacovskej diecéze v Maďarsku.⁶⁶ Tieto dva rodinné vzory istotne pôsobili motivujúco aj na Štefana Barnáša pri výbere kňazského povolania.

Po primičnej svätej omši v rodnej Slovenskej Vsi biskup Ján Vojaššák dekrétom z 25. júla 1925 zaradil novokňaza Štefana Barnáša ako kaplána na prvé pastoračné pôsobisko v Námestove na Orave. Tento prvý dekrét formuloval biskup Vojaššák tak, aby svojím obsahom vyzdvihol slávnostný význam chvíle pre novokňaza. Ide o jedinečný doklad starostlivosti biskupa o kňaza svojej diecézy, odchádzajúceho do pastorácie. Biskup Vojaššák v ňom píše: „*Otvárajúc Ti bránu do vinice Pánovej, týmto vyznačujem Ti pôsobíšť na stanici kaplánskej v N á m e s t o v e. Všetko to dobré, čo si sal do svojho srdca a svojej duše počas seminárskej prípravy na vznešený stav kňazský, vynes na pole dušpastierstva a pros Boha stále, že by mladistvý zápal horlivosti novokňaza vždy blakotal v Tebe, zohrieval a zapaloval pre Boha tých, ku ktorým Ťa Tvoja nadriadená cirkevná vrchnosť posielat' bude. Boh nech žehná Tvoje kroky a svojimi milosťami nech Ťa posilňuje.*“⁶⁷

Námestovo v tom čase patrilo k takmer čisto katolíckym slovenským mestečkám. Podľa údajov z roku 1920 malo 1 654 obyvateľov. Z nich bolo 1 516 rímskokatolíkov, 10 evanjelikov a. v. a 128 izraelitov.⁶⁸ Námestovská farnosť s Kostolom sv. apoštolov Šimona a Júdu mala tri filiálky. Medzi ne sa rátala dnes už vodnou priehradou zatopená Slanica – rodisko Antona Bernoláka, ďalej Jasenica a Vavrečka. Spolu aj s filiálkami mal námestovský farár so svojím kaplánom Š. Barnášom

⁶⁴ Vysvätení boli: Štefan Barnáš, Ján Balara, Ján Húštava, Alojz Miškovič, Serafín Rončák a Ladislav Ščerba. *Slovenská pravda*, roč. 6, 26. 7. 1925, č. 30, s. 3; ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Protocollum Functionum Sacrarum Episcopatum ab anno 1824 inchoatum.

⁶⁵ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXX*. Trnava: Leo, 1920, s. 155.

⁶⁶ CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*, s. 225 – 226.

⁶⁷ ZFB Prešov. Dok. č. 1520/1925. Dekrét J. Vojaššáka. Spišská Kapitula 18. 7. 1925.

⁶⁸ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXX*. Trnava: Leo, 1920, s. 69.

na starosti pastoračiu 3 992 rímskokatolíkov.⁶⁹ Štefan Barnáš sa stal kaplánom pri skúsenom staršom farárovi Vendelínovi Schwarcovi, ktorý bol pôvodne františkánsky páter. Swarc žil v povedomí veriacich ako vzdelaný kňaz a dobrý kazateľ. Mal veľký vplyv na prehĺbenie zbožnosti novokňaza Štefana Barnáša. V. Swarc bol krstným otcom dominikána Akvinasa Gaburu. Ten si spomenul na jednu udalosť, ktorá dokladá Schwarcov vplyv na Barnáša. V čase Barnášovho kaplánovania kňazi mávali homíliu ešte pred začiatkom sv. omše. Počas kázne Swarc „zrazu namieril lavú ruku na svätostánok a pravou rukou sa mocne udril do hrude a silným hlasom zvolal: ‚Verím, že si tu prítomný!‘ A chvíľu ticho... A otec biskup (Š. Barnáš, pozn. autora) mi povedal, že to bol veľmi silný duchovný zážitok, ktorý hlboko zapôsobil na jeho život.“⁷⁰ Mladý kaplán sa usiloval v námestovskej farnosti ešte väčšmi rozprúdiť náboženský život. Svedčí o tom aj fakt, že počas jeho pôsobenia tu vznikli spolky Katolícka jednota žien, Združenie katolíckej mládeže a Orol.

Po dvojročnej kaplánke na Orave biskup Vojtaššák dekrétom z 15. novembra 1927 vymenoval Štefana Barnáša za správcu farnosti v Troch Revúcach (dnes Liptovské Revúce) s tým, že novú faru prevezme medzi 20. a 30. decembrom 1927.⁷¹ Práve keď sa Barnáš pripravoval na odchod z Oravy, zasiahla ho 29. novembra 1927 správa o tragickej smrti jeho matky Zuzany. Túto udalosť zaznamenala aj dobová miestna tlač: „V Slovenskej Vsi na Spiši manželka obecného starostu Jána Barnáša spadla keď načierala do horúcich pomyjí a opatrila sa natoľko, že o tri hodiny medzi hroznými bolesťami zomrela.“⁷² Pre mladého kňaza, ktorý si vysoko vážil svoju matku, to bol silný úder. Matka preňho aj ďalej ostala vzorom obetavej, radostnej a milujúcej bytosti. Neskôr, keď mu počas komunistického väznenia bolo najťažšie, vyjadril túžbu, aby ho – ak odtiaľ nevyjde živý – pochovali vedľa matky.⁷³

Sídlo farnosti s Kostolom Očisťovania Panny Márie sa nachádzalo v Prostrednej Revúcej. Priamo do farnosti podľa údajov z roku 1932 patrilo 592 rímskokatolíkov, 3 izraeliti a 9 osôb sa hlásilo k iným vierovyznaniam.⁷⁴ Farnosť mala dve filiálky: Vyšnú Revúcu a Nižnú Revúcu s 1567 rímskokatolíkmi.⁷⁵ Práca správcu farnosti so sebou prinášala viac zodpovednosti. Pastoračiu farnosti mal Barnáš na starosti sám. V tomto prostredí si našiel čas pokračovať v štúdiu teológie. Ešte

⁶⁹ Tamže.

⁷⁰ GABURA, A.: *Zadívaj sa do svojej hĺbky... nájdeš tam nasmerovanie na Nekonečno*. Zvolen : Dominikáni, 2015. s. 312

⁷¹ ZFB Prešov. Dok. č. 2556/1927. Dekrét J. Vojtaššáka. Spišská Kapitula 15. 11. 1927.

⁷² *Slovenská pravda*, roč. 9, 6. 1. 1927, č. 6, s. 2.

⁷³ HROMJÁK, Ľuboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 227.

⁷⁴ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXXXII*. Ružomberok : Lev, 1932, s. 103.

⁷⁵ Tamže.

dňa 3. júla 1928 odovzdal na Bohosloveckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe svoju dizertačnú prácu na tému *Právo Cirkvi na majetok poľahom na moderné právo svetské*. Táto práca bola obhájená a schválená 12. marca 1929. Nasledovali tri rigorózne skúšky, rozdelené do troch rokov. Dňa 20. júna 1929 sa podrobil skúške z morálnej a pastorálnej teológie, 15. mája 1930 absolvoval skúšku z dogmatickej a fundamentálnej teológie a 5. marca 1931 skúšku z biblických vied. Za doktora teológie bol promován na Karlovej univerzite v Prahe 7. marca 1931.⁷⁶ Štefan Barnáš získaním doktorátu ukázal, že je vedecký typ, ktorý má dostatočné predpoklady na to, aby sa ďalej uberal týmto smerom. To však neznamenalo, že vedecká práca bola na úkor jeho pastoračných povinností. Barnáš sa vo svojej farnosti prejavil ako zodpovedný kňaz so zmyslom pre organizáciu a poriadok a ako človek s hlbokým sociálnym cítením. V jeho farnosti vládol čulý náboženský život s aktívnymi spolkami Božského Srdca Ježišovho, ružencovým bratstvom, spolkom Detinstva Ježišovho a škapuliarskym bratstvom. Schopnosť skĺbiť dve stránky – vedeckú orientáciu a praktickú pastoraáciu si už v tom čase všimla dobová tlač, ktorá ho hodnotila nasledovne: „Štefan Barnáš patrí medzi tých zriedkavých mladých kňazov, ktorí vedú vedu s vierou, askézu so sociálnym taktom spojiť. Žije v tichej chudobnej dedinke Revúcej. Študuje a pracuje. Má veľmi jemný sociálny cit, stará sa o revúcky ľud a hľadá preň prácu po Francii a Rakúsku.“⁷⁷ Vyzdvihnutie Barnášovho sociálneho citenia vôbec nebolo nadsadené. Sám vyrastal v roľníckom prostredí, kde sa naučil manuálne pracovať a vážiť si fyzickú prácu. Nemal problém komunikovať s jednoduchými ľuďmi. To všetko sa mu zišlo v pastoraácii, kde si dokázal poradiť s praktickými vecami. Keď to bolo potrebné, tak aj pomohol vytiahnuť kone s vozom, ktorý zapadol do mokrade.⁷⁸ O tom, že Revúčania si Barnáša pamätali ako sociálne citiaceho človeka aj po dlhšom čase, svedčí potvrdenie miestneho národného výboru v Liptovskej Revúcej z roku 1956. V ňom sa uvádza: „Po dobu jeho pôsobenia v našej obci sme ho poznali ako človeka citiaceho s chudobným a biednym nezamestnaným ľudom. V dobe hospodárskej krízy a nezamestnanosti sa všemožne staral o zamestnanie svojich občanov a zlepšenie životných podmienok ubiedeného revúckeho ľudu. Svoje sociálne cítenie a zmýšľanie najviac prejavil v rokoch 1928 a 1929, kedy sa celou svojou bytosťou zasadil o zamestnanie revúckych baníkov, za čo mu i podnes vďačí náš ľud.“⁷⁹

⁷⁶ Archiv Univerzity Karlovy Praha, f. Matriky UK, Matrika doktorů UK VIII. (1931 – 1934), inv. č. 8, s. 3405.

⁷⁷ Slovenská pravda, roč. 12, 15. 3. 1931, č. 9, s. 5.

⁷⁸ SISKOVÁ, Mária: Život J. E. ThDr. Štefana Barnáša, spišského pomocného biskupa, s. 4.

⁷⁹ ZFB Prešov. Potvrdenie Rady MNV v Liptovských Revúcach. Liptovské Revúce 23. 5. 1956. Potvrdenie podpísali predseda a tajomník MNV.

V tom čase sa stala tvrdou realitou svetová hospodárska kríza, ktorá doľahla aj na Barnášovu farnosť. Veľa živiteľov rodín sa ocitlo bez práce. Ich farár sa usiloval nájsť im chýbajúcu prácu doma i v zahraničí – vo Francúzsku a v Belgicku. Sám dokonca podnikol dlhú cestu do Nemecka, keď ho poprosili o pomoc jeho farníci, ktorí tam pracovali ako robotníci, no pre krízu sa im nedarilo. Barnášova cesta mala zmysel. Muži sa šťastne vrátili k svojim rodinám. Barnáš sa sociálnej otázke venoval aj vo verejných prednáškach. Napríklad 9. júna 1933 prednášal 50 učiteľom z dolného Liptova združeným v Zemskom učiteľskom spolku na tému *O sociálnej otázke*. Podľa tlačovej správy: „Práca bola hlboko premyslená a krásne vypracovaná. Pekne spojil teóriu s praksou.“⁸⁰ Pozitívne sociálne aktivity revúckeho farára sa dostali aj do románu. Jozef Cehuľa, Barnášov bývalý spolužiak zo spišského seminára a farár v Liptovskej Osade, vydal v roku 1931 román *Za pravdou*, v ktorom rozobral komplikované náboženské pomery vo svojej farnosti v čase, keď sa jeho predchodca pridral k Československej cirkvi. Cehuľa vo svojom románe spomína mladého farára z okolia, ktorý má osobitný záujem na zlepšení sociálnej úrovne svojich chudobných farníkov. Týmto farárom nebol nikto iný ako Štefan Barnáš.⁸¹

Pre správcu fary Štefana Barnáša boli veľmi dôležité aj chvíle aktívneho odpočinku. V Prostrednej Revúcej si našiel dvoch dobrých priateľov: miestneho notára Štefana Boroňa-Dvorského a učiteľa miestnej rímskokatolíckej ľudovej školy Alexandra Kroneraffa. Začala tak fungovať typická slovenská trojka miestnych obecných autorít – farár, notár a učiteľ. Notár Boroň-Dvorský bol Barnášov rovesník. Dobré si rozumeli a často chodievali na spoločné výlety a poľovačky do hornatého okolia. Ich priateľstvo vydržalo prakticky až do Barnášovej smrti. Učiteľ Kroneraff bol z trojice priateľov najstarší. Narodil sa v Prostrednej Revúcej a od roku 1906 tu pôsobil ako učiteľ. Bol výborný debatér a spoločník. Traja priatelia sa stretávali na fare alebo v domoch u niektorého z nich. Debatovali o rôznych témach a zahrali si partiu preferansu.⁸² Barnáša očarili krásne revúcke výšivky. Spomenul si na ne dokonca aj v časoch, keď bol väznený.⁸³

Veľmi dôležitými chvíľami odpočinku v tomto i neskoršom období boli Barnášove návštevy rodnej obce najmä v letných mesiacoch cez prázdniny. Rád sa vracal do dôverne známeho sveta, kde sa stretol s otcom, blízkymi príbuznými a známymi. Veľa času trávil diskusiami s miestnym farárom Andrejom Háberom, ktorého poznal ešte z mladosti, keď v Slovenskej Vsi pôsobil od roku 1916. Najčastejšími

⁸⁰ *Tatranský Slovák*, roč. 3, 15. 6. 1933, č. 24, s. 3.

⁸¹ CEHULA, Jozef: *Za pravdou. Sociálny román*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1931, 160 s. ZFB Prešov. Osobné svedectvo Martina Mikulca o Š. Barnášovi. Štiavnička 17. 7. 2002.

⁸² ZRL Pezinok. Záznam rozhovoru s PhDr. Petrom Dvorským. Spišská Kapitula 27. 9. 2015.

⁸³ ZFB Prešov. List Š. Barnáša Jánovi Barnášovi. Leopoldov 15. 4. 1956.

témami, ktoré rozoberali veľmi otvorene, boli problémy postavenia a úlohy Cirkvi v súčasnom svete, filozofické smery a ich vzťah k Cirkvi, duchovná formácia a výchova seminaristov.⁸⁴ Š. Barnáš sa v prostredí svojho rodiska uvoľnil a správal sa prirodzene: „*Vždy sa doma porozprával s luteránmi i katolíkmi a po našom – po goralsky. Jeho vzťah k ľuďom... bol úprimný a srdečný.*“⁸⁵ Stretával sa a diskutoval aj s evanjelickým farárom v Slovenskej Vsi Karolom Kallathom.⁸⁶

Prvá ČSR bola charakteristická veľkým počtom súperiacich politických strán. Š. Barnáš bol rozvážny človek, ktorý nemal rád unáhlené rozhodnutia. Nepochyboval o dôležitosti politiky a verejného života, o možnostiach, ktoré poskytuje pri zlepšení kultúrnych a sociálnych podmienok, ale držal sa viac v úzadí a odmietal sa ako kňaz angažovať priamo v politickom zápase a v štruktúrach politickej strany. Barnáš, tak ako významná časť slovenského rímskokatolíckeho kléru, sympatizoval so Slovenskou ľudovou stranou, ktorá hlásala program autonómie Slovenska v rámci ČSR, stála na stanovisku existencie osobitného slovenského národa a hájila práva Cirkvi vo verejnom živote. Barnáš si vysoko cenil osobnosť predsedu tejto strany Andreja Hlinku. Hlinka ako ružomerský farár nemal ďaleko do Troch Revúc, preto keď cez obec prechádzal, navštívil Barnáša na fare.⁸⁷ Barnáš sa však v tom čase nestal organizovaným členom ľudovej strany. Jeho aktivity sa obmedzili na predvolebné odporúčania obyvateľom obce, aby volili túto stranu. V Revúcej bola v obecných voľbách v roku 1931 postavená iba volebná kandidátka HSĽS. Iná politická strana kandidátku nepodala.⁸⁸ Do víru politického diania sa Barnáš dostal v tom čase v súvislosti s priebehom Pribinových slávností v Nitre. Patronát nad spomienkovými slávnosťami 1100. výročia posvätenia prvého kresťanského kostolíka na slovenskom území, ktoré boli naplánované na august 1933 prevzala vláda ČSR. Tá odmietla pôvodný zámer nechať prehovoriť na verejnom zhromaždení Andreja Hlinku ako predsedu Spolku svätého Vojtecha. Namiesto toho mal Hlinka predniesť prejav pre uzavretú spoločnosť na slávnostnej akadémii. Na pozvánke na túto akadémiu však bolo vytlačené namiesto Hlinkovho mena meno ministra Ivana Dérera. Vysvetľovalo sa to ako omyl, no Hlinka odmietol na akadémii vystúpiť. V deň konania verejného zhromaždenia 13. augusta 1933, ktorým slávnosti vr-

⁸⁴ ZFB Prešov. Osobné svedectvo Karola Lihosita. Novof 15. 4. 2002.

⁸⁵ ZFB Prešov. Osobné svedectvo o. Rudolfa Varhola – kňaza o biskupovi Mons. ThDr. Štefanovi Barnášovi. Chlebnice na Orave 8. 5. 2002.

⁸⁶ Tamže.

⁸⁷ ZFB Prešov. Osobné svedectvo Martina Mikulca o Š. Barnášovi. Štiavnička 17. 7. 2002.

⁸⁸ Volebná situácia v Liptove. In: *Slovenská pravda*, roč. 12, 20. 9. 1931, č. 38, s. 4. AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830. Dok. č. 7371/05-50. Životopis obvineného Dr. Š. Barnáša. Prešov 6. 4. 1951.

cholili, nespokojenci z radov slovenských autonomistov obsadili priestranstvo pred tribúnou a vynútili si Hlinkov prejav z hlavnej tribúny. Slávnosť sa tak zmenila na autonomistickú demonštráciu. Štefan Barnáš sedel spolu s viacerými zástupcami cirkevného a politického života na tribúne. Výbušná atmosféra v Nitre mala svoje dozvuky. Začal sa tvrdý postih slovenských autonomistov. V súvislosti s priebehom Pribinových slávností podal Okresný úrad v Nitre trestné oznámenie proti neznámym páchatelom, ktorý sa počas verejného zhromaždenia 13. augusta 1933 dopustili rôznymi výkrikmi prečinu obecného mieru. Na mieste slávností sa zistil iba malý počet výtržníkov, preto Krajinský úrad vydal príkaz, aby podriadené štátno-bezpečnostné úrady a Krajinské četnícke veliteľstvo v Bratislave získali informácie o výtržnostiach od svojich spoľahlivých dôverníkov. Tak bolo celkovo vypočítaných 114 osôb,⁸⁹ medzi nimi aj Štefan Barnáš. Barnáš ako obvinený popieral svoju vinu. „Svedkovia Ján Šnádik a Anna Dropová svedčili, že obvinený sedel na ľavej tribúne a choval sa kľudne. Ani svedok Ondrej Kuriš neposkytol proti nemu usvedčujúce dôkazy, lebo obvineného v daný deň ani nevidel, preto bolo nutné stopovanie zastaviť.“⁹⁰ Barnáš tak patrila medzi 72 osôb, ktoré boli oslobodené z obvinenia. Odsúdených bolo 30 osôb.⁹¹ Účasťou na Pribinových slávnostiach v Nitre sa Barnáš stal priamym svedkom významnej udalosti moderných slovenských dejín.

Štefan Barnáš vo svojej farnosti pripravil pre svojich veriacich rôzne osvetové a kultúrne podujatia. Napríklad 7. augusta 1933 zorganizoval prednášku bohoslovcov spišského seminára Jozefa Kútника-Šmálova a Jozefa Harajeviča. Kútnik-Šmálov, neskorší známy literárny kritik, prednášal na tému *Kristus pred 1900 rokmi ukrižovaný je naším najistejším vodcom*. Harajevič prednášal na tému *Význam Pribinovej osobnosti v histórii slovenského národa*.⁹²

Profesor Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule a rektor spišského diecézneho seminára

Michal Mrkva, spolužiak Štefana Barnáša z teologických štúdií, dosiahol v novembri 1931 doktorát teológie na Karlovej univerzite v Prahe. V súvislosti s tým však oznámil biskupovi Vojaťašákovi, že chce zo spišského diecézneho seminára,

⁸⁹ MAGDOLENOVÁ, Anna: Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933. In: MARSINA, Richard: *Nitra v slovenských dejinách*. Martin : Matica slovenská, 2002, s. 366.

⁹⁰ ŠA Košice, f. KNV v Košiciach 1949 – 1960, cirkevný odbor, osobné spisy, k. č. 88. Rozhodnutie Štátneho zastupiteľstva v Nitre, 10. 4. 1934.

⁹¹ MAGDOLENOVÁ, Anna: Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933, s. 366.

⁹² Podtatranskom vanie duch Pribinov. In: *Tatranský Slovník*, roč. 3, 10. 8. 1933, č. 32, s. 2.

kde bol od roku 1927 prefektom a vyučoval dogmatiku, odísť do pastorácie. Ako dôvod uviedol rapidné zhoršenie svojho zdravotného stavu a túžbu venovať sa bežnej pastorácii v niektorej z oravských farností.⁹³ Biskup Vojaššák musel hľadať náhradu. Našiel ju v Štefanovi Barnášovi, ktorého vedecké a osobnostné kvality dobre poznal. Doktorát teológie bol vítanou pridanou hodnotou pri prijatí Štefana Barnáša na profesorské miesto v diecéznom seminári v Spišskej Kapitule. Biskup Vojaššák mu oznámil, že od 1. septembra 1933 ho ustanovuje za profesora špeciálnej dogmatiky a podľa staršej tradície sa ako najmladší profesor stal aj študijným prefektom seminára: „*Pozývam Vás do diecézneho biskupského seminára a ustanovujem Vás profesorom na rím. kat. vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Kapitule v obore vierouky (dogm. specialis), čo hlavného predmetu a s ním spojených pobočných predmetov, ako sa na konferencii správy školy ustáli. V správe seminára však ustanovujem Vás za prefekta chovancov bohoslovcov s právami a povinnosťami, aké Vám určujú domáce ustanovenia seminára. Miesto nastúpite s 1. septembrom.*“⁹⁴ Mohlo by sa zdať, že od Mrkvovho oznámenia o odchode zo seminára po Barnášovo prijatie na jeho profesorské miesto ubehol dlhší čas. Dôvodom bola prebiehajúca rozsiahla rekonštrukcia seminára a celková reforma bohosloveckého štúdia v seminári. Pre Barnáša rozhodnutie odísť do diecézneho seminára znamenalo vyučovať jeden zo základných predmetov vo výučbe bohoslovcov a súčasne aj zodpovednú funkciu prefekta diecézneho seminára. V súvislosti s nástupom Barnáša na profesorské miesto musel biskup Vojaššák ešte kompetentnému Krajinskému úradu v Bratislave vysvetliť, prečo jeho prijatiu nepredchádzalo výberové konanie. Biskup Vojaššák to vysvetlil absenciou iného kňaza v Spišskej diecéze, ktorý by dokázal zastávať tento post: „*Krajinskému úradu v Bratislave oznamujem, že na uprázdnenú stolicu fundamentálnej dogmatiky nebol vypísaný súbeh, lebo v diecéze okrem Štefana Barnáša v tom čase nebolo kvalifikovaného a súceho kňaza. Pre túto príčinu sa súbeh na uprázdnené katedry v seminároch ani v bývalom Uhorsku ani na Slovensku nikdy nevypisoval, ale biskup povolal na katedru toho, ktorého mal vyučeného na daný predmet. Z toho dôvodu prosím, aby krajinský úrad pri menovaní Štefana Barnáša za profesora odhládol od súbehu aj konkurznej skúšky.*“⁹⁵ Krajinský úrad si cestou Okresného úradu v Ružomberku nechal vyšetriť, či je Barnáš politicky spoľahlivý a mravne zachovalý. Odpoveď bola pozitívna.⁹⁶ Nakoniec nástup

⁹³ HABOVŠTIAK, Jozef: *Verný Cirkvi a národu*, s. 66.

⁹⁴ ZFB Prešov. Dok. č. 1914/1933. Dekrét J. Vojaššáka. Spišská Kapitula 8. 8. 1933. Š. Barnáš zastával funkciu študijného prefekta do 1. 4. 1937.

⁹⁵ ŠA Košice, f. KNV v Košiciach 1949 – 1960, cirkevný odbor, osobné spisy, škatuľa č. 88. List J. Vojaššáka Krajinskému úradu v Bratislave. Spišská Kapitula 16. 11. 1933.

⁹⁶ ŠA Košice, f. KNV v Košiciach 1949 – 1960, cirkevný odbor, osobné spisy, škatuľa č. 88. Prípis

Barnáša na miesto profesora Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule akceptoval výnosom zo 14. októbra 1934. Vyjadril sa, že prijíma argumentáciu diecézneho biskupa Vojašáka a je postačujúca skúška, ktorú Barnáš absolvoval 11. júla 1933. Miesto profesora mu bolo uznané s účinnosťou od 1. septembra 1933.⁹⁷

Príchodom na Spišskú Kapitolu sa definitívne skončilo Barnášovo pastoračné pôsobenie. Na Kapitolu sa vrátil po trinástich rokoch, keď odtiaľ odchádzal ako bohoslovec. Teraz mal sám ako pedagóg a vedec formovať bohoslovcov. Barnášov odchod z revúckej fary do spišského diecézneho seminára výstižne komentoval denník *Slovenská pravda*: „Revúca v dr. Barnášovi stratí veľa. Za šesť rokov pracoval v Revúcej. Obec celkom preporodil. Chodil za prácou pre ľud. Hľadal pre Revúčanov prácu vo Francúzsku, Belgicku, ale aj v Želiezovciach. Mal hlboký zmysel pre sociálne potreby ľudu. Ak bude mladý klérus vychovávať v tomto smere, vyplní veľkú medzeru.“⁹⁸

Pomery v spišskom seminári sa od Barnášovho odchodu v roku 1920 podstatne zmenili. Pre biskupa Jána Vojašáka bola táto inštitúcia doslova srdcovou záležitosťou. Dobré si totiž uvedomoval, že práve bohoslovci, ktorí sa po vysviacke rozídu ako kňazi do farností jeho diecézy, budú formovať veriacich a stanú sa dôležitou súčasťou slovenskej kultúrnej a duchovnej society. Preto mal záujem, aby bol kňazský dorast vzdelaný a zorientovaný, aby ho formovali osobnosti, ktoré sú ľudsky, osobnostne a mravne na výške a majú prehľad o najnovších duchovných prúdeňiach. Ak by sa tak nestalo, hrozila by izolácia a tým neschopnosť reagovať na naliehavé výzvy rýchle sa meniaceho moderného sveta. Predpoklady na zásadnejšiu reformu diecézneho seminára sa vytvárali postupne ešte v 20. rokoch 20. storočia. Podarilo sa stabilizovať finančné príjmy slúžiace na chod seminára z majetkov biskupstva. Priaznivý vplyv malo aj prijatie zákona o úprave plátov duchovenstva cirkvi a náboženských spoločností č. 122/1926 Zb. z 25. júna 1926, známeho aj ako kongruový zákon. Zákon umožnil zlepšenie financovania profesorov, ktorí vyučovali seminaristov. Prijala sa zásada, že štát uznával toľko systematizovaných miest profesorov pri diecéznych seminároch, koľko ich tam pôsobilo v čase prijatia zákona. V spišskom seminári uznal štát systematizované miesta pre šiestich profesorov.⁹⁹ V roku 1931 sa novým rektorom seminára stal Ján Ferenčík, človek ktorý bol jeho odchovancom a neskôr špirituálom. Ferenčík získal v predchádzajúcom období skúsenosti s vedením Ústrednej katolíckej kancelárie v Bra-

Okresného úradu v Ružomberku Krajinskému úradu v Bratislave. Ružomberok 19. 10. 1933.

⁹⁷ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, č. 3009/1934. Dok. č. 299849/6-1934. Prípis Krajinského úradu v Bratislave biskupskému ordinariátu v Spišskej Kapitule. Bratislava 14. 11. 1934.

⁹⁸ *Slovenská pravda*, roč. 14, 3. 9. 1933, č. 36, s. 5. Do Želiezoviec chodievali revúcki farníci na sezónne práce.

⁹⁹ ŠPIRKO, Jozef: *Výchova kňazstva na území Spišskej diecézy*, s. 214.

tislave a s výchovou katolíckej vysokoškolskej mládeže v bratislavskom internáte Svoradov. Jeho vymenovanie za rektora seminára znamenalo nepochybne dôležitú personálnu zmenu. Ferenčík bol človek, ktorý si potrpel na vonkajšiu okázalosť a reprezentáciu a mal vyššie ambície. Atmosféra, ktorú ako rektor vytváral, bola veľmi konvenčná. Podľa spomienky L. Hanusa: „*Bolo cítiť v seminári medzi rektorom a ostatným zborom nedostatok srdečnosti, úprimnosti, len konvenčnosti. Mohol sa cítiť dosť osamelý.*“¹⁰⁰

V roku 1932 biskup Vojtaššák vydal nariadenie o výchove bohoslovcov a o ich štúdiu. Popri základných smerniciach pre bohoslovcov obsahovalo aj dôležité usmernenia pre profesorov. Profesori mali zostaviť skladbu predmetov tak, aby sa čo najviac priblížili teologickým fakultám. Súčasťou výučby mali byť orientálne jazyky. Pre každý ročník sa mal viesť školský denník, kde sa mala zaznačovať školská látka a poznámky o poslucháčoch. Štvrťročne sa mala konať konferencia. Pretože teologické štúdium bolo prispôbené štúdiu na univerzitných teologických fakultách, dostala škola oficiálny názov Rímskokatolícka vysoká škola bohoslovecká.

Popri špeciálnej dogmatike Barnášovi ešte pribudla liturgika a hebrejčina. Pritom špeciálna dogmatika nebola predmetom, ktorý by považoval za svoju doménu. Vedel o tom, že v Spišskej Novej Vsi je kaplánom Ladislav Hanus, ktorý si v roku 1932 urobil doktorát v rakúskom Innsbrucku. Preto ho sám z vlastnej iniciatívy navštívil a vysvetlil mu, že miesto profesora pre špeciálnu dogmatiku bude zastávať iba dočasne, pričom ho povzbudil, že čoskoro sa aj on dostane medzi profesorov na Spišskú Kapitolu.¹⁰¹ Po tomto prvom stretnutí sa uskutočnili ďalšie a Barnáš sa vždy zastavil u Hanusa na návšteve, aj keď bol Hanus v rokoch 1935 – 1938 kaplánom v Ružomberku u farára Andreja Hlinku. Samozrejme, keď bol Barnáš na ružomerskej fare, nezabudol navštíviť „starého pána“ (Hlinku). Patrílo to k bontónu, bolo to nepísané pravidlo, ktoré dodržiavalo množstvo kňazov a laikov prechádzajúcich Ružomberkom. Barnáš skutočne, tak ako Hanusovi povedal, začal v školskom roku 1935/1936 vyučovať namiesto špeciálnej dogmatiky fundamentálnu teológiu, pričom liturgika a hebrejčina mu ostali. Hanus čakal na príchod na Vysokú školu bohosloveckú do roku 1938.

Biskup Vojtaššák v rokoch 1932 – 1933 zrealizoval nákladnú prestavbu budovy diecézneho seminára, ktorá mala plne vyhovovať moderným hygienickým a pedagogickým podmienkam. Kapacita seminára tak vzrástla na 50 miest pre bohoslovcov a zlepšili sa aj podmienky pre profesorov. Profesorské byty boli situované na slnečnú stranu budovy. Každý profesor mal k dispozícii byť s dvomi izbami

¹⁰⁰ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*. Bratislava : LÚČ, 2006, s. 159.

¹⁰¹ Tamže, s. 160.

a samostatnou kúpeľňou. Boli vytvorené priestory pre moderné študovne, seminárnu knižnicu a diecézne múzeum. Slávnostná posviacka obnoveného seminára sa konala 3. septembra 1933. Prítomný bol biskup Ján Vojaššák, spišskí kanonici, profesori a bohoslovci.¹⁰² Jediným negatívom rekonštrukcie bolo zrušenie seminárskej záhrady. Tým sa vytratilo dôležité miesto na meditáciu a relaxáciu priamo pri budove seminára. Znamenalo to, že bohoslovci i profesori chodievali na prechádzky najmä na blízky trávnatý pahorok Pažica alebo do širšieho okolia. Najčastejším spoločníkom Štefana Barnáša pri prechádzkach sa stal Ladislav Hanus. Obaja sa spriatelili, hoci mali rozdielne povahy. Barnáš bol hľbavý, tichý a introvertný, neodŕahoval sa od ľudí. Túžil po priateľstve a rozhovoroch. A práve o sedem rokov mladší Hanus sa pre svoju otvorenejšiu povahu stal jeho najbližším spoločníkom. Barnáš v ňom našiel partnera na neformálne diskusie a Hanus zasa skúseného, rozvážneho človeka, od ktorého mohol veľa čerpať odborne i ľudsky. Obaja priatelia sa vo voľných chvíľach spontánne čakávali pod bránou seminára, odkiaľ podnikali dlhé vychádzky do okolia. *„Chodili sme, povedzme, smer Baldovce, Buglovce, hore na Domaňovce, potom po Kobulanoch po hrebení, po tých oráčinách na Dreveník. A sme diskutovali od výmyslu sveta, tak neviazano. Pravdaže som profitoval z neho. Jednak bol nielen ohromne erudovaný, ale aj skúsený vo veciach cirkevných, slovenských, diecéznych. Mal ohromnú skúsenosť s ľuďmi, so spoločnosťou, z kruhov kňazských, bolo o čom hovoriť, nevedeli sme sa dosť vyrozprávať. Napríklad aj v seminári, keď sme boli po obede, keď sme sa z jedálne rozchádzali, každý išiel svojou stranou, ale my sme sa ešte odprevádzali od jeho dvier k mojim. Ešte aj pred dverami sme sa rozprávali, kým sme sa rozišli.“*¹⁰³ Hanus patrila k okruhu ľudí, ktorí sa s Barnášom zbližili. Nazrel hlbšie do Barnášovej duše. Jeho spomienka je autentická aj v tom, že dokázal vystihnúť základné črty Barnášovho charakteru a povahy. Podľa Hanusa *„Štefan bol v sebe prísno uzavretý, intravertný. Ale potreboval otvorenie. Keď sa raz otvoril, potom už bez výhrad. Čiže bol citlivý. Ak sa ho niekto dotkol, trpel to v sebe dlho. Bolo si preto treba pozor dávať. Rád mal humor, žarty, ale práve v tom bol najcitlivejší.“*¹⁰⁴ Profesori zo Spišskej Kapituly a medzi nimi aj Š. Barnáš využívali voľný čas tým, že si niekedy zašli do kina v Spišskom Podhradí. V lete sa niektorí z nich vybrali na oddychovú túru do kapitulskej hory k horárni na Jereňáši.¹⁰⁵

Deň v spišskom seminári mal svoje prísne a presné pravidlá. To platilo nielen o bohoslovcoch, ale aj o ich profesoroch. Profesori vstávali ráno individuálne tak, aby mohli odslúžiť svätú omšu v Katedrále sv. Martina. Potom nasledovali krátke raňajky

¹⁰² HROMJÁK, Ľuboslav: *Spišský kňazský seminár počas pôsobenia biskupa Jána Vojaššáka*, s. 370.

¹⁰³ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 201 – 202.

¹⁰⁴ HANUS, Ladislav: In memoriam ThDr. Štefan Barnáš. In: *Domov*, roč. 1, 1990, č. 11, s. 5.

¹⁰⁵ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 202.

a o ôsmej sa začalo prednášať na druhom poschodí seminárskej budovy, kde boli situované posluchárne. Prednášalo sa po latinsky a aj bohoslovci odpovedali po latincky. Každý profesor, teda aj Štefan Barnáš, prednášal v reverende. Reverendy sa však zvykli rýchlo ošúchať, preto na nej mal oblečený ešte pracovný plášť. Nebolo to veľmi estetické, ale plnilo to svoju funkciu.¹⁰⁶ Po prednáškach bol obed v profesorskej jedálni. Potom sa išlo do kaplnky a počas siesty (*tempus liberum*) sa zvyčajne profesori išli poprechádzať po okolí. Po poobedňajšej výučbe sa profesori stretli pri večeri. Po jej skončení sa niektorí z nich stretávali v byte riaditeľa Rímskokatolíckeho učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule Jozefa Brandobura. Išlo o intímne a srdečné posedenie dobrých priateľov. Nazývali to „kasínko“. Do „kasínka“ chodieval F. Skyčák, Š. Barnáš, Jozef Špirko, neskôr Valentín Kalinay a sporadicky aj L. Hanus. Profesori si posedeli pri čiernej káve, varenej v samovare, a dôverne diskutovali o rôznych veciach.¹⁰⁷

V čase Barnášovho príchodu do spišského seminára tu pôsobil ako rektor Ján Ferenčík, ktorý prednášal cirkevné dejiny, homiletiku a pedagogiku. Štefan Lach prednášal biblistiku, orientálne jazyky a gréčtinu, Ferko Skyčák filozofiu, Štefan Faith latinčinu, morálnu a pastorálnu teológiu a Jozef Špirko cirkevné právo, patristiku a cirkevné umenie. Toto zloženie profesorského zboru sa postupne menilo, no Štefan Barnáš patril k jeho stálym členom. V školskom roku 1935/1936 Štefan Faith odišiel na bratislavskú bohosloveckú fakultu a jeho miesto zaplnil Ján Čarnogurský, ktorý však v roku 1938 náhle zomrel. Nahradil ho neskorší známy filozof Ladislav Hanus. Tak sa na pôde Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule vytvorilo filozofické trio Skyčák – Barnáš – Hanus, ktoré sa stalo v mnohom určujúce pre rozvoj slovenskej kresťanskej filozofie. V školskom roku 1937/1938 pribudol medzi profesorov biblista Mikuláš Stanislav, ktorý nahradil Š. Lacha, rok nato liturgista Ján Jalovecký a o ďalší rok profesor dogmatiky a prekladateľ Valentín Kalinay. Osobnosti Rímskokatolíckej vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule získali teologickú formáciu na rôznych európskych univerzitách. Š. Barnáš a F. Skyčák v Prahe, J. Špirko, Š. Faith a J. Jalovecký vo Viedni, M. Stanislav a J. Čarnogurský v Ríme, V. Kalinay a L. Hanus v Innsbrucku. Svoje poznatky ďalej tvorivo rozpracovávali a využívali pri pedagogickom pôsobení.¹⁰⁸

Spišský seminár mal v roku 1936 až 50 bohoslovcov v piatich ročníkoch.¹⁰⁹ Počet kňazských povolání v Spišskej diecéze mal rastúcu tendenciu. Pod vplyvom vynikajúcich pedagógov, medzi nimi aj Štefana Barnáša, sa formovali a rozvíjali

¹⁰⁶ Tamže, s. 196.

¹⁰⁷ Tamže, s. 200.

¹⁰⁸ HROMJÁK, Luboslav: *S výrazom lásky trvám*, s. 196 – 200.

¹⁰⁹ *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXXXVI*. Ružomberok : Lev, 1936, s. 114.

zaujímavé osobnosti, ktoré potom už ako kňazi obohacovali slovenský náboženský život a kultúrny život vôbec. V rokoch 1933 až 1950 zo spišského diecézneho seminára vychádzali také osobnosti, ako napríklad literárny kritik a publicista Jozef Kúttník-Šmálov, básnici Ján Ďurka (Janko Silan), Mikuláš Šprinc a Pavol Ušák-Oliva, prekladateľ Ján Kováč, spisovateľ Martin Števček (Maroš Madačov), náboženský publicista a sociálny pracovník Peter Galan, náboženský spisovateľ, teológ a filozof Ján Marko, náboženský publicista Mikuláš Fitt a ďalší.¹¹⁰

Bol by veľký omyl nazdávať sa, že Barnáš sa uzavrel za múrmi Spišskej Kapituly a venoval sa iba vedeckej a pedagogickej práci. Naopak, aktívne sa zúčastňoval rôznych verejných podujatí v Spišskej diecéze. Napríklad na sviatok sv. Ondreja 30. novembra 1934 vystupoval ako slávnostný kazateľ pri príležitosti posviacky rímskokatolíckej ľudovej školy v Štrbe. Barnáš v kázni predstavil sv. Ondreja ako apoštola, ktorý, hoci zomrel mučeníckou smrťou, nie je mŕtvý, ale „*pozerá na svojich, či sú verní, zbožní, usilovní a pevní vo viere. Poukázal na niektoré prekážky pravej zbožnosti*“.¹¹¹ Dobová správa v tlači na margo jeho kázne poznamenala: „*Jeho presvedčivé slová upevnili slabých a posilnili veriacich*“.¹¹²

Mládež bola Barnášovi blízka. Dalo by sa povedať, že najmä v tomto období sa jej venoval intenzívne. Išlo aj o starostlivosť o slovenských vysokoškolákov v Prahe a v Brne. V Brne mu neraz poskytol útulok v budove kňazského seminára jeho superior Karel Skoupý, neskorší brniarsky biskup. Svoje pobyty v týchto mestách využíval na pastoračnú starostlivosť o slovenských vysokoškolákov a veľmi intenzívne aj na rozširovanie vlastných vedomostí v bohatých knižniciach a kníhkupectvách. Súčasne veľmi pozorne sledoval domáce a zahraničné politické dianie. Pri návrate do slovenského prostredia prinášal vždy nové informácie, na ktoré sa čakalo. „*Chodieval veľmi elegantne oblečený, v rukavičkách, vytiahnutý. A bol vždy plný správ: čo nové v Prahe, čo nové na ministerstve vnútra, konflikty na ministerstve vojny, voľáka kolízia v Paríži, zase v New Yorku, Ženeve; slovom, nabitý všelijakými politickými správami. Len to tak sršalo z neho! Zavše ma aj v mojej kaplánke v Ružomberku navštívil plný informácií, akí sú teraz autori, akí teológovia, akí filozofi, aké časopisy, aké nové idey. Nuž, troška „šarkan“ bol v tých časoch*“.¹¹³ V decembri 1936 biskup Vojtaššák začal organizovať Katolícku akciu v Spišskej diecéze. Jej cieľom bolo intenzívnejšie zapojenie laikov do cirkevného života. Išlo o naplnenie rozhodnutia biskupov z celej vtedajšej ČSR, prijaté ešte v roku 1927. Za diecézneho riaditeľa Katolíckej akcie v rámci Spišskej diecézy bol vymenovaný J. Ferencík. Súčasne boli menovaní moderátori jednotlivých skupín diecéznej

¹¹⁰ HROMJÁK, Ľuboslav: *S výrazom lásky trvám*, s. 200.

¹¹¹ HYBSKÝ, O.: List z Tatier. In: *Slovenská pravda*, roč. 15, 9. 12. 1934, č. 33, s. 6.

¹¹² Tamže, s. 6.

¹¹³ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 161.

Katolíckej akcie: Š. Barnáš sa tak stal moderátorom pre mužskú a ženskú akademickú mládež, J. Špirko pre mužskú a ženskú mládež, Š. Ľach pre ženy a J. Brandobur pre mužov. Každá skupina Katolíckej mládeže mala svojich moderátorov pre apoštoláty (chrámový, misijný, tlačový, školský, modlitbový a chorých). Š. Barnáš prevzal moderovanie charitatívneho apoštolátu.¹¹⁴ Zároveň sa stal členom ústredného výboru Katolíckej akcie. Organizácia Katolíckej akcie vo všetkých farnostiach Spišskej diecézy sa mala uskutočniť do konca februára 1937. Na porade ústredného výboru Katolíckej akcie 18. apríla 1937, ktorá sa konala v budove diecézneho seminára v Spišskej Kapitule pod vedením biskupa Vojtaššáka, oboznámil Barnáš prítomných s podrobne vypracovaným elaborátom o charitatívnom apoštoláte pre všetky stavovské skupiny Katolíckej akcie.¹¹⁵ Katolícka akcia sa v Spišskej diecéze, ale aj v ostatných slovenských diecézach, rozbiehala pomaly. Bolo to dané krátkosťou času, stanoveného na vytvorenie skupín Katolíckej akcie v jednotlivých farnostiach, ale aj existenciou iných, už etablovaných náboženských spolkov. Do konca februára 1937 na výzvu založiť Katolícku akciu neregovalo 111 farností Spišskej diecézy.¹¹⁶ Z účasti na diecéznej Katolíckej akcii vyplynulo Barnášovi viac verejnej angažovanosti, cestovania a prednášok. Napríklad 29. júna 1937 prednášal na katolíckom dni mládeže v spišskej obci Gánovce.¹¹⁷ V rámci diecéznej Katolíckej akcie sa Barnáš 18. septembra 1937 aktívne zúčastnil na slávnosti 450. výročia posviacky farského Kostola sv. Kríža v Kežmarku. Išlo o podujatie, na ktorom sa zúčastnili slovenskí, rusínski a nemeckí veriaci. Konali sa slávnostné bohoslužby, kázne boli prednesené v slovenčine, nemčine, maďarčine a rusínčine. Kežmarkom sa vinul sprievod asi 4000 osôb, na čele ktorého kráčali muži, nesúci ťažký drevený kríž, za nimi duchovenstvo, potom deti rozosievajúce kvety, za nimi Najsvätejšia sviatosť pod baldachýnom a na konci spievajúce zástupy veriacich. Po obede sa stretla katolícka mládež v spolkových miestnostiach podľa národností. Početnej skupine slovenskej mládeže sa venoval Š. Barnáš.¹¹⁸

Štefan Barnáš sa neuspokojil s dosiahnutým doktorátom teológie v Prahe. Keď bola v Bratislave v roku 1936 zriadená bohoslovecká fakulta, videl reálnu príležitosť habilitovať sa na nej. Preto si v januári 1937 podal žiadosť o habilitáciu v odbore fundamentálna teológia. Profesorský zbor fakulty sa na svojom zasadnutí

¹¹⁴ *Diecézny obežník biskupstva spišského*, roč. 1936, č. 9, s. 77. Š. Barnáš ostal v tejto funkcii aj po vzniku Slovenského štátu v roku 1939. Svedčí o tom jeho prípis, kde biskupskému úradu oznamuje zaslanie menovacích dekrétov funkcionárov Charity vo farnosti Bziny a žiada, aby boli potvrdení tak, ako ich navrhuje. ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, č. 1418/1940, prípis Š. Barnáša biskupskému úradu v Spišskej Kapitule. Spišská Kapitula 15. 5. 1940.

¹¹⁵ *Diecézánsky obežník biskupstva spišského*, roč. 1937, č. 3, s. 14.

¹¹⁶ *Diecézánsky obežník biskupstva spišského*, roč. 1937, č. 3, s. 17.

¹¹⁷ *Diecézánsky obežník biskupstva spišského*, roč. 1937, č. 8, s. 54 – 55.

¹¹⁸ 450=Jahrfeier der r.=k. Kirche zu Kesmark. In: *Karpathen-post*, roč. 58, 25. 9. 1937, č. 39, s. 3.

25. januára 1937 uzniesol, že o Barnásovej žiadosti rozhodne vtedy, keď predloží tlačou vydanú prácu.¹¹⁹ Barnáš sa potom sústredil na napísanie a vydanie knižného diela *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia*. Toto dielo vydal v Spišskej Kapitule v roku 1938.

Práve rok 1938 bol pre Š. Barnáša prelomový. Do jeho života veľmi intenzívne zasahovali rušné udalosti, ktoré hýbali nepokojnou Európou. Počas krízy, keď napätie medzi Nemeckom a ČSR neúmerne vzrástlo a ČSR vyhlásila v septembri 1938 mobilizáciu, Barnáš ako záložník musel poslúchnuť mobilizačný rozkaz a ako slobodník v zálohe nastúpil k svojej jednotke. Po konferencii štyroch veľmocí v Mníchove, kde došlo k dohode o odstúpení časti územia ČSR v prospech Nemecka, armáda demobilizovala a Barnáš sa vrátil späť na Spišskú Kapitolu. Na ministerstvo národnej obrany si však podal vo februári 1939 žiadosť o pripustenie ku kurátskej skúške.¹²⁰ Duchovná služba mu však žiadosť vrátila s tým, že bol povýšený za poručíka duchovnej služby v zálohe.¹²¹

Budúcnosť bola veľmi neistá. Demokratický politický systém sa rýchlo rozložil a k slovu sa dostala autoritatívna forma vlády. Dňa 6. októbra 1938 bola v Žiline vyhlásená autonómia Slovenska v rámci ČSR. Politickú moc získala Hlinkova slovenská ľudová strana. Krátko nato, 2. novembra 1938, došlo k Viedenskej arbitráži, v ktorej Maďarsko získalo pás územia južného Slovenska s dvomi biskupskými sídlami a diecéznymi seminármi: Rožňava a Košice. Bohoslovci z týchto diecézných seminárov prešli najmä do spišského seminára a do seminára v Bratislave. Celkový počet bohoslovcov v spišskom seminári tak stúpil na 73, z toho deväti boli z Rožňavskej apoštolskej administratúry a dvaja z Košickej apoštolskej administratúry.¹²² Znamenalo to veľký nápor a organizačné starosti aj pre Štefana Barnáša. Práve v týchto rozbúrených časoch došlo v diecéznom seminári v Spišskej Kapitule k zásadnejšej zmene. Biskup Vojtašák vymenoval začiatkom novembra 1938 Ferka Skyčáka za rektora spišského diecézneho seminára. Barnáš súčasne prestal vykonávať funkciu prefekta seminára a bol vymenovaný za jeho vicerektora. Túto funkciu však vykonával iba krátko – pol roka. Bol z nej uvoľnený na vlast-

¹¹⁹ Archív Rímskokatolíckej Cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK (ACMBFUK) Bratislava, f. Zápisnice o poradách profesorského sboru česko-slovenskej štátnej katolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave 1936/1937 a 1937/1938, inv. č. Zápisnica napísaná na piatej riadnej porade profesorského sboru čl. štátnej katolíckej fakulty bohosloveckej v Bratislave dňa 25. 1. 1937.

¹²⁰ ZFB Prešov. Žiadosť Š. Barnáša, adresovaná Ministerstvu národnej obrany. Spišská Kapitula 25. 2. 1939.

¹²¹ ZFB Prešov. Dok. č. 1173/duch. 1939. Prípís pplk. duch. V. Vilkovského Š. Barnášovi. Bratislava 11. 11. 1939.

¹²² HROMJÁK, Ľuboslav: S výrazom lásky trvám, s. 219.

nú žiadosť.¹²³ Dôvod treba s najväčšou pravdepodobnosťou hľadať v Barnásovej kalkulácii získať docentúru na bratislavskej bohosloveckej fakulte.

Príchod Ferka Skyčáka za rektora seminára bol v istom zmysle dovŕšením dlhšie kvasiacej tvorivej atmosféry a omladzovania tohto ústavu, ktorý sa postupným príchodom mladých nadaných teológov, sformovaných v zahraničných teologických centrách, ukázal v celej svojej intelektuálnej mohutnosti. Napriek zložitej dobe sa dostal seminár do rúk, ktoré mu dali jasné smerovanie. Nešlo tu však iba o generačný zlom, ale podľa Ladislava Hanusa o „zlom medzi epochami: zlom medzi starým svetom... a nastupujúcim 20. storočím, storočím einsteinovským, storočím Teilharda de Chardina, storočím koncilovým, storočím atómového kozmického veku“.¹²⁴ Spišská Kapitula, podľa obrazného vyjadrenia, bola vystavená oživujúcemu „vanutiu Ducha“. Pozdvihla sa z provinciálneho strediska na „ohnisko s mocnou radiáciou, so širokým rádiom. A spolu znamením, ktorému sa protirečilo“.¹²⁵ Naznačil tým, že zloženie profesorského zboru, prístup k bohoslovcovi priniesol koniec formalizmu a strnulosti, vniesol prvky samostatného myslenia, dialógu a otvorenosti. Živý a úprimný záujem o poznanie viedol k tomu, že prednášky sa často premieňali na zásadné diskusie, a tak sa najlepšie ukázalo, či a ako sa preberanej téme porozumelo. Nový rektor Skyčák si dobre uvedomoval dôležitosť výchovy kňazov v spišskom seminári v rýchle sa meniacej modernej spoločnosti. Vo svojej nástupnej rektorskej reči Skyčák v krátkosti, no programovo poznamenal: „Rád by som náš seminár priblížiť jednak ku kultúrnemu svetu, jednak ku diecéze. Preto keď sa príležitosť naskytné, povoláme vynikajúcich slovenských kultúrnych dejateľov. Podobne budeme volať niektorých našich vynikajúcich p. farárov, aby vám povedali, čo by si od vás priali.“¹²⁶ Na spoluprácu na obnovenie autentického seminárskeho ducha vyzval svojich kolegov i samotných seminaristov. Pre Skyčáka mal seminár rozhodujúcu úlohu, pretože budúceho kňaza musí lepšie pripraviť do života, aby bol vzdelanejší, všestrannejší a chápacejší: „Viac si všímať novodobých veľkolepostí a biedy tejto zeme, sústavne vnikáť do priepastnej problematiky moderného človeka. Zatriasť podstatnými stránkami prirodzených hodnôt... Dnes pomaly každý kňaz bude musieť byť priam svetonáhľadovým bádatelom, t.j. aj na dedine bude musieť odborne a objektívne vysvetliť najhlbšie a najtragickejšie otázky života. Bude musieť viac presviedčať a učiť, ako rozkazovať a karhať. Bude sa musieť ešte

¹²³ HROMJÁK, Luboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 231; *Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro ano a Christo nato MCMXL*, 1940, s. 136.

¹²⁴ HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*, s. 34.

¹²⁵ Tamže, s. 33.

¹²⁶ ŠA Levoča, f. F. Skyčák, k. č. 1. Vdp. profesori, dp. bohoslovci! Nedatované.

*neohrozenejšie boríť za uplatnenie čnosti a za odstránenie hriechu.*¹²⁷ Štefan Barnáš sa stal neodmysliteľným článkom pri uskutočňovaní Skyčákovho programu autentického seminára. Práve desaťročie, vymedzené rokmi 1938 až 1948, môžeme označiť za najplodnejšie a najtvorivejšie obdobie Barnášovho života.

Zmeny v seminári a politické udalosti v novembri 1938 dolahli na Barnáša do tej miery, že sa rozhodol hľadať si nové pôsobisko na bohosloveckej fakulte v Bratislave. Profesorský zbor bohosloveckej fakulty v Bratislave na svojom zasadnutí 12. novembra 1938 opäť prerokoval Barnášovu žiadosť o habilitáciu. Tentoraz už mal k dispozícii knižné vydanie svojho diela a poveril oponovaním svojej práce dvoch teológov: riadneho profesora základnej bohovedy ThDr. Jána Konečného (po jeho odchode z fakulty profesorský zbor poveril oponovaním Barnášovej práce prof. ThDr. Alexandra Spesza) a mimoriadneho profesora špeciálnej dogmatiky ThDr. Juraja Šimalčíka.¹²⁸ Pre Barnáša to bol pozitívny signál. Ešte 14. novembra 1938 vypracoval podrobný životopis a požiadal bratislavskú bohosloveckú fakultu, aby mu bola udelená venia docendi z fundamentálnej teológie a po jej úspešnom získaní aj docentské miesto na bohosloveckej fakulte v Bratislave. V prípade kladného prijatia navrhol rozdelenie svojich prednášok tak, že by v prvých dvoch semestroch prednášal tri hodiny týždenne na témy *De vera religione* (O pravom náboženstve), *De Jesu Christo ut legato divino* (O Ježišovi Kristovi ako o pravom zjavení) a v treťom a štvrtom semestri na témy *De Ecclesia Christi* (O Kristovej Cirkvi) a *De Scriptura et Traditione* (O Písme a tradícii).¹²⁹ Všetko to vyzeralo tak, že Barnáš sa presídlil zo Spišskej Kapituly do Bratislavy. Jeho habilitácia sa konala na pôde bohosloveckej fakulty v Bratislave 7. januára 1939. Profesorský zbor si vypočul kladné oponentské posudky profesorov Šimalčíka a Spesza. Na ich základe sa uzniesol, že „uznáva vedeckú hodnotu habilitačnej práce *Filozofia v modernej protestantskej teológii (dialektická teológia)* za plne dostačujúcu k udeleniu venia docendi pre odbor kresťanskej filozofie“.¹³⁰ Profesorský zbor oslobodil Barnáša od prednášky, preto-

¹²⁷ SKYČÁK, Ferko: Výchova v spišskom kňazskom seminári. In: PAŠTEKA, Július (ed.): *Kritické reflexie, filozofia a teológia*. Bratislava : LÚČ, 2000, s. 365.

¹²⁸ ACMBFUK Bratislava, f. Zápisnice o poradách profesorského sboru Slovenskej rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave 1938/1939 a 1939/1940, inv. č. 964/655. Zápisnica napísaná dňa 12. 11. 1938 na riadnom zasadnutí profesorského sboru katolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave.

¹²⁹ ZFB Prešov. List Š. Barnáša dekanátu bohosloveckej fakulty v Bratislave. Spišská Kapitula 14. 11. 1938.

¹³⁰ ACMBFUK Bratislava, f. Zápisnice o poradách profesorského sboru Slovenskej rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave 1938/1939 a 1939/1940, inv. č. 964/655. Zápisnica napísaná dňa 7. 1. 1939 na riadnom zasadnutí profesorského sboru katolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave.

že uznal, že jeho spôsobilosť prednášať je nepochybná, o čom svedčí výkon jeho doterajšieho povolania. Nasledovala vedecká rozprava, vychádzajúca z habilitačnej práce, rozšírená na celý odbor kresťanskej filozofie, ktorú s Barnášom viedli profesori Spesz a Šimalčík. Po skončení rozpravy sa profesorský zbor uzniesol, že „*habilitačné kolokvium ThDr. Štefana Barnáša, žiadateľa o udelenie venia docendi pre odbor Kresťanskej filozofie sa vydarilo k plnej spokojnosti a svojou vedeckou úrovňou odôvodňuje udelenie venia docendi pre uvedený odbor. Na základe toho profesorský zbor v zmysle ustanovení habilitačného poriadku ThDr. Štefanovi Barnášovi venia docendi pre odbor Kresťanskej filozofie udeľuje*“.¹³¹ Rozhodnutie profesorského zboru vo veci Barnášovej habilitácie bolo priaznivé. Navyše profesor A. Spesz, v tom čase poverený funkciou dekana bohosloveckej fakulty, bol Barnášovi blízky tým, že pochádzal zo Spiša. Správu o úspešnej habilitácii Barnáša s dátumom 15. februára 1939 uverejnil aj obožník Spišskej diecézy s tým, že na jeho miesto nastúpi Valentín Kalinay.¹³² Napokon sa Barnáš neočakávane rozhodol, že sa docentského miesta v Bratislave zriekne. Svoje rozhodnutie oznámil fakulte aj ministerstvu školstva v Bratislave. Stalo sa to začiatkom novembra 1939,¹³³ ešte predtým ako jeho docentúru formálne, podľa vtedy platných predpisov, potvrdilo ministerstvo školstva. Profesorský zbor bohosloveckej fakulty v Bratislave to konštatoval na svojom zasadnutí 6. decembra 1939.¹³⁴ Dôvody Barnášovho rozhodnutia nie sú známe. Je možné, že si po vzniku Slovenského štátu celú vec zvážil a uvedomil si väčšiu potrebu ostať v Spišskej Kapitule a neodísť do Bratislavy. Rovnako je možné, že naňho v tomto smere naliehali jeho kolegovia z Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule, prípadne aj samotný biskup Ján Vojtaššák.

Dôležitým politickým medzníkom, ktorý zasiahol do života slovenského národa, bolo vyhlásenie Slovenského štátu 14. marca 1939. Nový štátny útvar vznikol pod tlakom nacistického Nemecka. Väčšia časť obyvateľstva ho považovala za východisko z krízy a reálne riešenie v situácii, keď hrozila vojna a dezintegrácia slovenského územia. Zrejme pod vplyvom rýchlo sa meniacich udalostí a z dojmov nad vyústením celej zložitej situácie na Slovensku sa Barnáš rozhodol koncom roka 1939 formálne vstúpiť do HSLS. Bol to skôr vonkajšie gesto, pretože po-

¹³¹ Tamže.

¹³² *Diecezánsky obožník biskupstva spišského*, roč. 1939, 14. 2. 1939, č. 2, s. 6.

¹³³ Dekan bohosloveckej fakulty v Bratislave prof. ThDr. A. Spesz napísal Š. Barnášovi 11. 11. 1939 krátky list, v ktorom mu oznámil, že v dôsledku jeho zrieknutia sa docentúry v odbore Kresťanská filozofia mu vracia osobné a študijné doklady. ZFB Prešov. List A. Spesza Š. Barnášovi. Bratislava 11. 11. 1939.

¹³⁴ ACMBFUK Bratislava, f. Zápisnice o poradách profesorského sboru Slovenskej rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave 1938/1939 a 1939/1940, inv. č. 964/655. Zápisnica napísaná dňa 6. 12. 1939 na riadnom zasadnutí profesorského sboru Slovenskej rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty v Bratislave.

liticky sa neexponoval. V etablovaní autoritatívneho politického systému, ktorý sa navonok hlásil ku kresťanským hodnotám, videl slovenský katolícky episkopát, veľká časť kňazstva a slovenskej katolíckej verejnosti možnosť vytvoriť pre Cirkev lepšie podmienky pôsobenia ako počas existencie Česko-Slovenska. Týkalo sa to jej spoločenského postavenia, pozície v školstve, hmotného zabezpečenia (patronátne právo), zmien v štátom schválenej štruktúre farských a kaplanských miest. Mnohí kňazi, ktorí sa angažovali v politickom živote, ostávali aj ďalej politicky činní. Eklatantným príkladom bol Jozef Tiso, ktorý sa stal predsedom vlády prvej Slovenskej republiky, a potom jej prezidentom. Kňazi mali poslanecké mandáty v parlamente, angažovali sa v rámci štruktúry HSLS na župnej, okresnej a miestnej úrovni. Postupom času sa ukázalo, že Slovensko sa zapojilo do vojny po boku Nemecka a musí sa mu podriaďovať v zahraničnej a hospodárskej politike. V politickom živote dochádzalo k perzekúcii nepohodlných skupín obyvateľstva a presadzovali sa myšlienky a koncepcie, ktoré sa dostávali do protikladu s kresťanskou morálkou. Otvoril sa súboj umierneného konzervatívneho krídla HSLS na čele s Jozefom Tisom s radikálnym pronacistickým krídlom na čele s Vojtechom Tukom. Viacerí kňazi si v tom čase položili otázku, ako ďalej. Či a do akej miery sa podieľať na politickom živote, s akútnymi rizikami niešť zodpovednosť za stav, ktorý nastal, alebo sa nejakým spôsobom dištancovať.

Dňa 9. septembra 1941 bolo vydané vládne nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení Židov, známe ako Židovský kódex. Nariadenie vychádzalo z rasovej definície Žida a sústredilo veľké množstvo diskriminačných opatrení, výrazne obmedzujúcich občianske práva a slobody židovského obyvateľstva. Biskupi pripravovali svoju konferenciu v Bratislave. Jeden z bodov, o ktorom sa na konferencii malo hovoriť, bol práve Židovský kódex. Aby mohli zaujať k tejto veci kvalifikované stanovisko a obrátiť sa memorandom na štátnych činiteľov, rozhodli sa vyžiadať mienku odborníkov z oblasti teológie. Nitriansky biskup Karol Kmeťko sa 15. septembra 1941 obrátil listom na všetkých biskupov. Konštatoval v ňom, že Židovský kódex: „... veľmi citelne dotýka sa i mnohých katolíckych veriacich, ktorých načím sa nám zaujať a to jednotným postupom celého najdôstojnejšieho biskupského zboru. Predtým však je treba, aby sa stanovilo, v čom sa spomenuté vládne nariadenie protíví: a) vieroučnému, b) právnenému, c) mravnému, d) sociálnemu učeniu Cirkvi katolíckej. Týmto cieľom prosím, ráčte poveriť svojich profesorov bohoslovía, prípadne iných odborníkov, aby celé vládne nariadenie preskúmali z uvedených štyroch stanovísk a písomne dali svoju mienku.“¹³⁵ Každá diecéza oslo-

¹³⁵ Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu (ARKBÚ) Banská Bystrica, f. Curia episcopalis, kartón č. B 36. List K. Kmeťku M. Blahovi. Nitra 15. 9. 1941.

vila okruh svojich teológov, ktorí sa mali vyjadriť k Židovskému kódexu. Na podnet spišského biskupa Vojtaššáka odborné stanoviská vypracovali Ladislav Hanus, Jozef Špirko, Valentín Kalinay a Štefan Barnáš, každý z hľadiska svojej disciplíny. Biskup Vojtaššák poslal ich písomné stanoviská so sprievodným listom biskupovi K. Kmetkovi do Nitry 27. septembra 1941.

Štefan Barnáš svoje stanovisko k Židovskému kódexu formuloval z hľadiska fundamentálnej teológie. Najprv v duchu tomistickej filozofie rozobral teoretický vzťah Cirkvi a štátu. Pritom zdôraznil, že: *„Štát totižto vo všetkých svojich snaženiach podlieha zákonom a riadeniam Božím a preto ani štát nemôže si nevšímať zákony Božie ako prirodzené, tak aj pozitívne. A preto zaiste štát nebude prekážať Cirkvi pri vykonávaní tej moci, ktorú ona má v smysle zákonov prirodzených a pozitívnych (subordinatio negativa). Nielen to, ale v tých veciach, ktoré sa týkajú večnej spásy človeka, štát aj pozitívne je podriadený Cirkvi, nakoľko Cirkev má právo autenticky vysvetľovať povinnosti štátu a má aj priamo povinnosť štát podľa potreby a na výzvu cirkevnej moci byť na pomoci svojim veriacim pri dosahovaní ich cieľa...“*¹³⁶ Barnáš vnímal Cirkev a štát ako dve autonómne organizácie. Štát sa zameriava na pozemské veci. Často sa však stáva, že pozemské veci majú vzťah k duchovným hodnotám, napríklad otázka vzdelania a manželstva. Práve týmto dvom veciam sa vo svojej expertíze Barnáš venoval podrobnejšie. Podľa Barnáša práve tu nastáva prienik záujmov Cirkvi a štátu, kde by sa štát mal podriaďovať záujmu Cirkvi, sledujúcej vyšší a vznešenejší cieľ. Veľmi dôležitou časťou Barnášovej expertízy Židovského kódexu je tvrdenie, podľa ktorého *„Cirkev tedy aj v prospech tých ľudí, ktorí sú mimo nej, musí v zmysle prirodzeného a Božského zákona aplikovať svoju apoštolskú moc...“*¹³⁷ Táto pasáž sa týkala práve tých ľudí, ktorí nepatrili do Cirkvi. Pokiaľ ide o ľudí, ktorí sú priamo členmi Cirkvi (do tejto kategórie patrili aj pokrstení Židia), tí už plne podliehajú cirkevnej jurisdikcii. V zmysle svojho magistéria má Cirkev podľa Barnáša jednoznačné právo zriaďovať školy a v nich vychovávať a vyučovať všetkých, ktorí do nej patria. Na druhej strane, členovia Cirkvi majú prirodzené právo navštevovať tieto školy a nadobúdať v nich vzdelanie. Barnáš tu narážal na § 38 Židovského kódexu, ktorý osobám, označeným za Židov, umožňoval vzdelanie iba na základnom stupni škôl. Pritom konštatoval, že: *„Spomínaný paragraf žid. zákona, ako vidieť obmedzuje magistérium quotidianum Cirkvi a prakticky ho popiera.“*¹³⁸ A dospel k záveru: *„Robiť ale príkorie človekovi v duchovných hodnotách v absolútnom zmysle je proti prirodzenému zákonu. K tomu*

¹³⁶ ARKBÚ Nitra, f. Varia, Druhá svetová vojna, č. 2036/1941. Pripomienky Š. Barnáša k Židovskému kódexu.

¹³⁷ Tamže.

¹³⁸ Tamže.

však už nemá žiadneho práva vláda štátu, aby zabráňovala prístup poddaným do katolíckych škôl, ktoré sú súčasťou magisterii quotidiani. Sú to školy sui generis. Niet k tomu zákazu žiadnej rácie... Iba v takom prípade by sa štát musel pridržiavať svojho absolútneho stanoviska o zákaze vzdelania Židov a židokresťanov, keby si osvojil mylnú náuku rasistickú.¹³⁹ V ďalšej časti svojej expertízy sa Barnáš venoval problematike manželstva v Židovskom kódexe. Podľa neho: „Tiež § 9 o obmedzovaní manželstva židokresťanov prieči sa učeniu Cirkvi, lebo ukladá absolútnu ligáciu a tým sa mieša aspoň indirektne do svedomia človeka a pôsobenia Cirkvi... Jedným slovom, zasa sa tu zasahuje do sféry pôsobenia Cirkvi a chce sa mariť jej cieľ. Je tento paragraf proti magisteriu Cirkvi tak, že jej robí na tomto poli ťažkosťi.“¹⁴⁰ Barnáš sa vo svojej expertíze Židovského kódexu nezameral na jeho hodnotenie ako celku, ale vybral si z neho dve oblasti: vzdelanie a manželstvo. Jednoznačne vyjadril, že v týchto oblastiach kódex protirečí učeniu Cirkvi a narúša prirodzené práva. Pri tom naznačil, že vychádzajú z mylnej rasovej nauky. Aj vďaka expertíze Š. Barnáša mohli slovenskí katolícki biskupi 7. októbra 1941 zostaviť memorandum o Židovskom kódexe a odovzdať ho predsedovi vlády Vojtechovi Tukovi a prezidentovi Jozefovi Tisovi. Memorandum biskupov sa ku kódexu postavilo kriticky a pripomenulo odsúdenie rasizmu ako vieroučného bludu.¹⁴¹

S vydaním Židovského kódexu a vôbec s prenasledovaním Židov súvisí aj Barnášov rozchod s HSLS. Vyjadril sa k nemu: „... bol som organizovaný v HSLS a to od konca roku 1939 až do roku 1941, od tohoto času som neni vôbec organizovaný v žiadnej politickej strane a ani vôbec žiadnu politickú činnosť nevyvíjam, podotýkam, že z HSLS som formálne nevystúpil ale len to, že som prestal platiť členské príspevky v roku 1941, môj dôvod rozídenia sa s HSLS bolo neľudské riešenie židovskej otázky“.¹⁴² V ďalšej výpovedi Barnáš tento fakt opakoval a ešte dodal: „... do r. 1941 bol som organizovaný v tejto strane, avšak v r. 1941 som z HSLS vystúpil a to preto, že som nesúhlasil s rasovou a hospodárskou politikou strany“.¹⁴³ K zmene Barnášovej orientácie zrejme prispel aj konflikt so Štefanom Polakovičom. Polakovič bol katolícky kňaz a známy filozof, ktorý sa po teologických a filozofických štúdiách v Ríme vrátil v roku 1938 na Slovensko. Výrazne sa angažoval v politickom dianí,

¹³⁹ Tamže.

¹⁴⁰ Tamže.

¹⁴¹ LETZ, Róbert: *V hodine veľkej skúšky. Listy biskupa Michala Buzalku, spoločné prejavy slovenských katolíckych biskupov. Súbor dokumentov*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, s. 327 – 337.

¹⁴² AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB BA, Fond starých písomností, S-1410/2, r. č. 1582. KV ŠtB Bratislava. Zápis o výpovedi Š. Barnáša. Bratislava 20. 10. 1950.

¹⁴³ Štátny archív (ŠA) Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa 28. novembra 1951 na Štátnom súde oddel. v Bratislave v trestnej veci proti Št. Barnášovi a spol.

pričom sa zamerail na spracovanie štátno-ideologických tém. V osobnom a odbor-
nom styku sa pri presadzovaní svojich myšlienok dostával do konfliktov s inými
osobnosťami. Jednou z nich bol aj Štefan Barnáš. Podľa L. Hanusa Polakovič „mal
s naším Barnášom veľmi nepeknú aféru, kde sa ukázalo, že naozaj nevyberá pro-
striedky“.¹⁴⁴ O pozadí tejto aféry nevieme nič bližšie. Neprenikla do širšej verejnos-
ti a ostala známa iba obmedzenému okruhu osôb, ale u Barnáša aj tento moment
mohol prispieť k jeho nechuti angažovať sa v HSLS.

Barnáš bol rozhladený človek, intelektuál, ktorý vo vojnových časoch potrebo-
val objektívne informácie pre osobnú orientáciu. Oficiálne médiá na Slovensku
boli usmerňované a správy cenzurované. Preto hľadal alternatívne zdroje infor-
mácií. Nevlastnil rádio, preto chodieval večer nenápadne do spoločenskej miest-
nosti, aby si naladil vysielanie z Londýna a dozvedel sa, čo je nového vo svete.¹⁴⁵
Nebol rád, ak ho niekto našiel pri počúvaní rozhlasu. Počúvanie „nepriateľskej
vysielačky“ bolo trestné a mohol z toho mať problémy.

Intelektuálne ovzdušie v čase prvej Slovenskej republiky bolo plné veľkých ná-
dejí a očakávaní. Skutočne sa podarilo vytvoriť nové inštitúcie. Vznikali a uvádzali
sa do života zaujímavé diela. Na druhej strane bola pre toto akoby dostatočne
nevykvasené ovzdušie typická atmosféra silnej revnivosti, súperenia a zvád o zák-
ladných princípoch, ktoré vyplávali na povrch. Pokračovali negatívne vzťahy me-
dzi katolíckmi a evanjelikmi. L. Hanus túto atmosféru charakterizoval ako „... roky
sporov a zvád, krížom-krážom všetkých proti všetkým. Obraz života bol: spor kato-
líkov s evanjelikmi, evanjelikov s katolíckmi. SSV kontra Matica“.¹⁴⁶ Dňa 22. septem-
bra 1941 Katolícka tlačová kancelária v mene katolíckej tlače protestovala proti
niektorým publikáciám vydaným Maticou slovenskou (L. N. Jégé: *Adam Šangala*,
M. Rázus: *Odkaz mŕtvych*, druhé vydanie, J. Knittel: *Via mala*, M. Rázusová-Mar-
táková: *Jánošík* a F. M. Dostojevskij: *Veľký inkvizítor* z románu *Bratia Karamazov-
ci*). Podľa tohto stanoviska v edičnom zámere sa skrývala protikatolícka tenden-
cia. Nasledoval písomný protest zo zhromaždenia katolíckych kňazov v Trnave
zo 16. októbra 1941, ktorý postupne podpísalo až 334 kňazov.¹⁴⁷ Vytýkali Matici
vydanie nevhodných titulov a konštatovali, že sa spreneverila spájajúcej funkcii
oboch najdôležitejších konfesii v slovenskom národe. Rozhorel sa spor s vedením
Maticy slovenskej, ktorý sa preniesol aj do roku 1942. V tejto rozjatrenej atmosfére

¹⁴⁴ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 190.

¹⁴⁵ ZFB Prešov, REITER, Zoltán: Osobné svedectvo o ThDr. Štefanovi Barnášovi. Liptovský Mikuláš
1. 7. 2002.

¹⁴⁶ HANUS, Ladislav: *Ferko Škyčák*. Cambridge, Ontario : Slovenskí jezuiti, 1982, s. 70.

¹⁴⁷ ELIÁŠ, Michal – ŠARLUŠKA, Vojtech: *Národná svetlica. Výber dokumentov k dejinám Maticy
slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1988, s. 175 – 176.

vyšlo dielo literárneho kritika Andreja Mráza *Rázusov odkaz mŕtvych v službách boja proti náboženskej neznášanlivosti*.¹⁴⁸ Š. Barnáš sa rozhodol vystúpiť verejne a reagoval polemicky článkom „*Odkaz mŕtvych*“ a *myšlienka tolerancie*.¹⁴⁹ Podľa Barnáša chcel Mráz svojím dielom dokázať, že posolstvom Rázusovho románu je zmierlivosť medzi konfesiami a katolíci nemajú príčinu odsudzovať toto dielo ako protikatolícky tendenčné. Barnáš vychádzal z toho, že každé dielo je potrebné hodnotiť v ideovo-filozofickom a historickom kontexte. Pritom zdôraznil, že duchovný princíp protestantizmu „*charakterizuje akási intolerancia*“.¹⁵⁰ Táto intolerancia nie je zásadná, nevyviera z objektívnej pravdy, ale je osobná a vyplýva z toho, že Písmo, prameň viery, sa vysvetľuje privátnou inšpiráciou. Subjektivistická intolerancia vedie k tomu, že v evanjelických časopisoch sa systematicky uverejňujú narážky na katolíkov a veci, ktoré sú im posvätné. Subjektivismu sa dopustil aj Rázus vo svojom románe *Odkaz mŕtvych*. Zmierlivosti katolíkov a evanjelikov podľa Barnáša nemôže pomôcť subjektivismus, ale filozofia, ktorá hlása zásadu „*Hlava a telo jeden Kristus*“. Je to viera v jedného nekonečného Boha – Stvoriteľa, ktorý prehovoril k ľudskému celku i ku každému jednotlivcovi v historickom čase prostredníctvom zjavenia. Kresťanská viera teda nie je platonicko-mysticko-protestantský étos, ako prízvukuje Rázus. Barnáš vyslovil myšlienku, že dôsledné národné zjednotenie môže nastať až po zjednotení vo viere. Za daných podmienok sa toto zjednotenie dá uskutočniť iba rastúcou vzájomnou láskou, podporovanou modlitbou, aby Boh, ktorý rozštiepenie dopustil, pomocou milosti zase prispel k zjednoteniu. Barnáš zdôraznil, že Rázus sa tiež pridŕžal filozofie „*Hlava a telo jeden Kristus*“, a preto bránil vášnivým konfesijným polemikám, a iste si želal a modlil sa za zjednotenie Slovákov vo viere. V románe *Odkaz mŕtvych* sa však v ňom viac ozvalo to subjektívne-protestantské. Barnáš ale nepochyboval o úprimnosti Rázusovho subjektívneho úmyslu, hoci priniesol so sebou aj istú dávku intolerancie. „*Rázus sa vtedy pomýlil a postavil sa príkre proti katolíkom. Práve tým románom, ktorým chcel poslúžiť náboženskej znášanlivosti*“.¹⁵¹ V závere už Barnáš neodporúčal, aby sa znovu *Odkaz mŕtvych* vydal. Barnášov pohľad je treba chápať ako dobovo podmienený pohľad predkoncilového katolíckeho teológa, ktorý viac vyzdvihoval teologické a filozofické aspekty Rázusovho románu v konfrontácii s katolíckym učením. Pritom treba zdôrazniť, že neuvažoval o ume-

¹⁴⁸ MRÁZ, Andrej: *Rázusov odkaz mŕtvych v službách boja proti náboženskej neznášanlivosti*. Lip-tovský Sv. Mikuláš : Tranoscus, 1942, 99 s.

¹⁴⁹ BARNÁŠ, Štefan: „*Odkaz mŕtvych*“ a *myšlienka tolerancie*. In: *Kultúra*, roč. 14, 1942, č. 5, s. 208 – 213.

¹⁵⁰ Tamže, s. 209.

¹⁵¹ Tamže, s. 213.

leckej roviny diela ani o fikcii, ktorú prinášalo. Nepochybne však treba oceniť Barnášovu otvorenosť k dialógu.

Napriek vojnovým udalostiam si umenie a kultúra na Slovensku zachovali svoju autonómiu a pokračovali kontinuálne v tvorivom trende z predchádzajúceho obdobia. Týkalo sa to aj duchovného centra vo Vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Kapitule. Prvá polovica 40. rokov 20. storočia bola v istom zmysle vrcholom snažení, ktorý už prinášal svoje ovocie. Koncepčný rámec tomuto centru dával Ferko Skyčák, ktorý realisticky hlásal a presadzoval ideovosť, duchovnú a intelektuálnu náročnosť slovenskej inteligencie. Ladislavovi Hanusovi v roku 1943 vyšla jeho *Rozprava o kultúrnosti* a v roku 1944 dielo *Všeobecné kresťanstvo*. Obidve diela sa stali akousi základnou príručkou moderného katolíckeho intelektuála a boli dôkazom, že kresťanstvo má čo povedať osobitne na Slovensku aj v polovici 20. storočia. Jozef Špirko vydal v slovenčine prvé komplexné dejiny Katolíckej cirkvi, ktoré ostali dodnes v mnohom neprekonané. Jeho dvojzväzkové *Cirkevné dejiny* vyšli po veľkých bojoch a prietahoch v roku 1943 v martinskej Neografii. Ján Jalorecký vydal v roku 1941 základné liturgické dielo *Zborová omša*. Valentínovi Kalinayovi vychádzali preklady z francúzskej a nemeckej katolíckej literatúry. Silu spišského intelektuálneho centra dokumentoval v tom čase jej prienik do časopisu *Kultúra* v roku 1941 a napokon založenie vlastného časopisu *Obroda*, ktorý pod redakčným vedením L. Hanusa vychádzal v Ružomberku v rokoch 1943 a 1944. Skupina spišských katolíckych intelektuálov bola náročná na seba i na iných. Proti vžitej pohodlnosti zdôrazňovala intelektuálnu náročnosť, proti živelnosti a rojčeniu programovosť, proti mechanickému tradicionalistickému poňatiu viery a náboženskému formalizmu oživenie náboženského života a náboženskú vrúcnosť. Táto skupina tvorivo zasahovala nielen v oblasti filozofie a teológie, ale aj do oblasti umenia, o čom svedčia články a štúdie F. Skyčáka, L. Hanusa, J. Špirka i Š. Barnáša. Barnáš bol súčasťou tohto mimoriadne tvorivého prostredia, on sám ho domýšľal, dotváral a dával mu smerovanie svojou intelektuálnou kapacitou.

V roku 1943 známy slovenský maliar Martin Benka namaloval pre kaplnku spišského diecézneho seminára oltárny triptych znázorňujúci patróna seminára sv. Jána Nepomuckého. Dielo 25. júla 1943 slávnostne posvätil biskup Ján Vojtaššák. Už výber umelca pre zhotovenie oltára bol jednoznačný, pretože mal spojiť slovenskú ľudovú zbožnosť so skutočným sakrálnym umením, dať mu v slovenských pomeroch určujúci význam, vymaniť ho z krízy, v ktorej sa ocitlo. Podľa L. Hanusa sa toto sakrálné dielo malo stať „*prvorodeňatom a prototypom pre celé slobodné náboženské umenie slovenské. Najkrajší memoriál nášho veku v slovenskom štáte, veku radostného i bolestného, oslobodeného, ale spolu bitého starosťami o bytie i budúcnosť. Má sa tu rozvíňať celý osud slovenský, ktorý sa s dôverou podnáša*

k božej Prozreteľnosti. Deje sa to na postave sv. Jána Nepomuckého, patróna spišského seminára“.¹⁵² Ak podľa Hanusa mal Benkov triptych v kaplnke spišského seminára pre Slovensko prelomový význam, rovnakú mienku zastával aj Barnáš. Podľa neho predstavenstvo spišského seminára malo smelý plán: „Čo keby na Slovensku vznikol nový umelecký sakrálny sloh? Po kúsku. Nebadane. Organicky by vyrástol a napokon by sa stmelil v jedno. A mutatis mutandis by sa mohol aj inde rozšíriť. Všetky podmienky by tu boli. Duša slovenská krásno-citná. Veľká zbožnosť slovenského ľudu. Aj inteligencie... Nech sa vystaví najsamprv oltár. Liturgické ohnisko. A liturgia je život Cirkvi.“¹⁵³ Barnáš bol s výsledkom spokojný. Išlo o prvý krok, po ktorom nasledoval ďalší. K oltáru v roku 1946 pribudla aj drevená plastika slovenskej Madony, ktorú podľa Benkovho návrhu zhotovil rezbár Tvirst zo Spišskej Novej Vsi. Priestor seminárskej kaplnky sa umelecky dotváral. Pre Barnáša bola kaplnka seminára priestorom, kde denne slúžieval sväté omše a často meditoval. Pomery sa postupne stávali zložitejšie a nežičlivejšie až po násilný zánik tohto unikátneho priestoru v roku 1950. Preto ťažko posúdiť, či by sa stal impulzom, odkiaľ by sa nový sakrálny sloh rozšíril po celom Slovensku.

Keď zomrel spišský kanonik Vendelín Húska, spišská sídelná kapitula na svojom mimoriadnom zasadnutí 19. januára 1944 navrhla Štefanovi Barnášovi miesto sídelného kanonika a zároveň prevzatie Húskovej kanónie. Barnáš to odmietol v liste biskupovi Vojtáššákovi. Dňa 26. januára 1944 mu napísal stručný list, v ktorom sa poďakoval za ponúknutý benefit: „Uvážil som všetko a rozhodol som sa ostať na svojom doterajšom mieste.“¹⁵⁴ Prijatie kanonického miesta by Barnášovi prinieslo viacero výhod, no on bol spokojný s tým, čo mal.

Leto 1944 sa na Spišskej Kapitule začalo ako obvykle. Dňa 1. júla 1944 sa tak ako každoročne konal konkurz do seminára. Nemecko-sovietsky front sa v tom čase pomaly ale iste približoval k hraniciam Slovenska. Do leta 1944 bolo Slovensko ušetrené vojnových hrôz. Červená armáda stála na úpätí Karpát a na Slovensku sa pripravovalo ozbrojené povstanie. V auguste sa východné Slovensko stalo operačným pásmom nemeckej armády. Ozbrojeným povstaním, vyhláseným 29. augusta 1944 v Banskej Bystrici proti príchodu nemeckých vojsk na Slovensko, sa Slovensko stalo bojiskom. Východoslovenská armáda, ktorá podľa pôvodných plánov povstalcov mala zohrať kľúčovú úlohu a otvoriť Červenej armáde karpatské priesmyky, bola odzbrojená nemeckou armádou. Spišskej Kapituly sa povstalecké

¹⁵² HANUS, Ladislav: Situácia súčasného náboženského umenia. In: *Spišský kňazský seminár v minulosti a prítomnosti. Sborník pri príležitosti nového oltára v seminárskej kaplnke*. Spišská Kapitula, 1943, s. 259.

¹⁵³ BARNÁŠ, Štefan: Duchovná kultúra. In: *Verbum*, roč. 1, 1946/47, č. 3-4, s. 101.

¹⁵⁴ HROMJÁK, Ľuboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 232.

boje nedotkli. V priestoroch diecézneho seminára a učiteľského ústavu sa zriadila vojenská nemocnica nemeckej armády. Seminár fungoval iba v obmedzenom režime. Koncom novembra 1944 ho museli dočasne rozpustiť z dôvodov približujúceho sa frontu. Z profesorov sa rozhodli ostať v seminári iba Skyčák, Barnáš a Hanus. Bolo to odvážne rozhodnutie a odovzdanie sa do vôle Božej, pretože nikto si nebol istý svojím životom. Trojica profesorov si vybudovala v pivniciach svoje bunkre, kde chcela prečkať prechod frontu. Keď skupina rehoľných sestričiek, ktorá bývala na Spišskej Kapitule, videla príklad profesorov, rozhodla sa aj ona ostať.¹⁵⁵ Nemecká vojenská nemocnica sa zmenila na poľný lazaret, kam privádzali ťažko zranených vojakov priamo z frontovej línie. Príslušníci nemeckej armády v tom čase zistili, že na Kapitule je malé hospodárstvo, ktoré slúži pre potreby seminára. Mali záujem rekvirovať prasce. Barnáš s Hanusom sa im v tom pokúsili zabrániť. Došlo k prudkej hádke, no jedného prasaťa sa nakoniec museli zrieknuť.¹⁵⁶ Napätá situácia a približujúci sa front Barnáša veľmi vyčerpávali. Pociťoval silné napätie a nervozitu.¹⁵⁷

V týchto rušných časoch 5. januára 1945 náhle vo veku 46 rokov na mozgovú porážku zomrel rektor spišského diecézneho seminára F. Skyčák. K jeho neočakávanej smrti istotne prispelo aj napätie z blízkeho frontu. Ten sa preválil cez Spišskú Kapitolu 25. januára 1945, ale bez veľkých bojov. Š. Barnáš pozoroval ústup nemeckého vojska a príchod bojových jednotiek Červenej armády ako na dlani priamo z Kapituly. Nikomu v Kapitule sa nič nestalo a vzácné historické miesto ostalo nepoškodené. V priestoroch nemeckej poľnej nemocnice vznikla sovietska nemocnica. Napriek všetkým ťažkostiam a zmätkom súvisiacim s prechodom frontu sa pomery začali konsolidovať. Biskup Vojtaššák vyzval bohoslovcov, aby sa do 28. februára 1945 vrátili do diecézneho seminára s tým, že Vysoká škola bohoslovecská bude riadne otvorená od 1. marca 1945.¹⁵⁸ Barnášovi však v zmenených podmienkach hrozilo, že bude musieť narukovať ako poručík duchovnej služby k 1. československému armádnemu zboru v rámci mobilizácie, vyhlásenej Slovenskou národnou radou v Košiciach. Pred podobným problémom stál aj ďalší profesor Vysokej školy bohosloveckej M. Stanislav. Biskup Vojtaššák sa v tejto veci obrátil najprv na predsedu prezenčnej komisie vojenského veliteľstva v Poprade s tým, či majú obaja profesori nastúpiť na vojenskú službu. V tom istom liste intervenoval

¹⁵⁵ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 302.

¹⁵⁶ Tamže, s. 319.

¹⁵⁷ HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*, s. 123; PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 302.

¹⁵⁸ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 117/1945. Prípis J. Vojtaššáka, Spišská Kapitula 8. 2. 1945.

aj za bohoslovcov, aby podľa platných zákonov nastúpili na vojenskú službu až po skončení štúdií, a prípadne, ak už nastúpili, aby ich prepustili dokončiť teologické štúdiá.¹⁵⁹ Potom za Barnáša a Stanislava intervenoval v liste adresovanom Slovenskej národnej rade 21. marca 1945. Aby dodal väčšiu váhu svojej žiadosti, napísal, že na Vysokej škole bohosloveckej sa už od 17. februára 1945 riadne prednáša. Žiadal v ňom, aby boli obidvaja profesori „*oslobodení od činnnej vojenskej služby za brannej pohotovosti, pretože ako kňazi-profesori na Vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Kapituli sú na svojich miestach nenahraditeľní... keby aj menovaní museli nastúpiť, pre nedostatok profesorov musela by sa táto škola zatvoriť*“.¹⁶⁰ Žiadosť bola vybavená kladne. Barnáš nemusel nastúpiť na vojenskú službu a ostal bez prerušenia pôsobiť v Spišskej Kapitule.

Spišská diecéza prežila na jar 1945 malé zemetrasenie. Ozbrojené komando vyslané Slovenskou národnou radou 5. mája 1945 odvieďlo biskupa Vojtaššáka z jeho rezidencie v Spišskej Kapitule a internovalo ho v misijnom dome v Spišskom Štiavniku. Zámienkou bol jeho odmietavý postoj voči predsedovi Slovenskej národnej rady Vavrovi Šrobárovi, ktorý pri návšteve 8. februára 1945 biskupovi Vojtaššákovi provokatívne oznámil, že prišiel prevziať cirkevné školy v jeho diecéze. Vojtaššák pritom poukázal na nekonsolidované pomery a zdôraznil, že v Bratislave ešte pôsobí legálna vláda. Šrobár to chápal ako spochybnenie legitimacy ČSR a jej vlády. Po skončení internácie v Spišskom Štiavniku Vojtaššák absolvoval vyšetrovaciu väzbu v Bratislave a internáciu v kláštore Dcér Najsvätejšieho Spasiteľa v Bratislave, odkiaľ mohol odísť na liečenie do piešťanských kúpeľov. Do sídla svojej diecézy sa vrátil až 28. novembra 1945. Bol to práve Štefan Barnáš, ktorý biskupa Vojtaššáka pozdravil v *Katolíckych novinách* vo februári 1946, teda tri mesiace po jeho návrate do diecézy pri príležitosti 25. jubilea jeho biskupskej vysviacky. Išlo súčasne o jubileum vysviacky dvoch ďalších biskupov – Karola Kmeťka a Mariána Blahu. Barnáš vo svojom článku vyzdvihol význam novozákonného kňazstva, a osobitne sa zamyslel nad významom slovenských biskupov, ktorých označil za „rodovú dynastiu slovenského národa“.¹⁶¹ Slovenskému národu sa v dejinách odcudzila šľachta, za ktorú dostal náhradu – duchovnú šľachtu v podobe mnohých obetavých kňazov. Ku kňazom pribudli v zmenených podmienkach po

¹⁵⁹ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 126/1945. List J. Vojtaššáka predsedovi prezenčnej komisie voj. veliteľstva v Poprade. Spišská Kapitula 17. 2. 1945.

¹⁶⁰ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 178/1945. List biskupského úradu v Spišskej Kapitule SNR v Košiciach. Spišská Kapitula 21. 3. 1945.

¹⁶¹ BARNÁŠ, Štefan: Spišský Sion jubiluje. In: *Katolícke noviny*, roč. 61, 10. 2. 1946, č. 6, s. 1.

zániku Rakúsko-Uhorska v roku 1921 prví traja slovenskí biskupi – Kmeťko, Blaha a Vojaššák. *„Nám, spišskej diecéze, dala slovenského biskupa Orava. Chudobná Orava. No chudobná len na zemské statky, lebo na duchovné je bohatá. Aj náš pán biskup je darom z tohto oravského duchovného bohatstva... Opísať osobnosť a biskupské dielo J. E. Jána Vojaššáka, spišského biskupa, nie je ťažká vec. Opísané je to už inde. V pamiatkach aere perennius – trvalejších ako kov. V tvrdých kameňoch. Nemé kamene oživil a hlásajú jeho slávu.“*¹⁶²

Biskup Vojaššák z úcty k Ferkovi Skyčákovi krátko po jeho smrti rozhodol, aby sa rektorské miesto do konca školského roka nezaplnilo. Toto gesto v čase jeho internácie však ešte sťažilo situáciu. Vedením rektorátu bol poverený kanonik Ján Jalovecký, ale pretože býval mimo seminára, požiadal Š. Barnáša, aby ho zastupoval, a to vo veciach hospodárskych a disciplinárnych. Túto úpravu dodatočne schválil z internácie aj biskup Vojaššák. Podľa výpovede Ladislava Hanusa: *„Dr. Stanislav týchto dvoch poverených predstavených neuznal. Opätovne to vyjadroval aj pred veľmi nepovolnými svedkami, i pred klerikmi. Vyhlasoval, že jediným legálnym predstaveným v seminári s plnou mocou je on. Takýmto konaním robil anarchiu. Aj tak ťažkú situáciu poverených predstavených robil neznesiteľnou... Ide o nešťastnú povahu a o nedostatok dobrej vôle. Po siedmich rokoch nažívania hovorím, Dr. Stanislav nemá predpokladov vychovávať budúcich kňazov.“*¹⁶³ Stanislavovo vystúpenie sa dalo očakávať. Barnáš poznal jeho povahu už v predchádzajúcich rokoch. V zmene politického režimu videl Stanislav príležitosť výraznejšie sa presadiť v seminári i v politickom živote, pričom o politické angažovanie sa usiloval aj v období Slovenského štátu. Napätie v seminári sa v súvislosti s osobou M. Stanislava dostalo na taký stupeň, že vec musel riešiť biskup Vojaššák z internácie v Spišskom Štiavniku. Poveril svojho generálneho vikára Jozefa Tomanócyho, aby vymenoval vyšetrovaciu komisiu. Tomanócy sa veci hneď ujal a vymenoval komisiu v zložení: kanonik Pavol Drbják (predseda), Martin Gallovič, Valent Kalinay a Štefan Hatala. Úlohou komisie bolo preskúmať odôvodnenosť obvinení M. Stanislava týkajúce sa vzťahov ku kolegom v seminári a údajného nedovoleného pomeru k jednej žene.¹⁶⁴ Všetci profesori Vysokej školy bohosloveckej, a teda i Š. Barnáš, boli zápisnične vypočutí 27. júna 1945. Výnimkou bol L. Hanus, ktorý musel odcestovať, ale nechal písomné vyjadrenie. Profesori vypovedali o pozadí častých konfliktov so

¹⁶² Tamže.

¹⁶³ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 1872/1945. List L. Hanusa P. Drbjákovi. Spišská Kapitula 25. 6. 1945.

¹⁶⁴ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 1872/1945. Dok. č. 475/1945. List J. Tomanócyho. Biskupský úrad v Spišskej Kapitule 25. 6. 1945.

Stanislavom, ktoré trvali prakticky od jeho príchodu na Spišskú Kapitolu v roku 1938. Najčastejšie konflikty mal s rektorom F. Skyčákom. Veľkú výpovednú hodnotu má svedectvo J. Jaloveckého, ktoré podal v tretej osobe: „*Od prevzatia rektorstva za mesiac marec [1945], skoro týždenne sa opakovali konflikty, najmä s p. prof. Barnášom a Hanusom, so sestričkami tiež dosť často. Príčina: p. prof. Stanislav mal ambíciu prevziať v seminári funkciu vicerektora. Nebohý p. rektor [F. Skyčák] prosil Vdp. Jaloveckého, keď tento sa svojho času chcel vicerektorstva zrieknuť, aby vydržal, lebo sa obával, že by na jeho miesto prišiel p. prof. Stanislav, ktorý by rozbroj robil medzi služobníctvom... Z toho istého dôvodu ponechal si vicerektorstvo až dodnes a zastupovaním rektora v dome, najmä vo funkcii vicerektora so súhlasom J. E. poveril pána profesora Barnáša, čo profesorskému zboru v jedálni i oznámil. Tu sa začali konflikty. Z maličkostí sa robili veľké veci. Pán Stanislav zrejme bol žiarlivý na to, že pán profesor Barnáš zastupuje rektora a vykonáva vicerektorské povinnosti. Pre tieto nepokoje Jalovecký sa cítil prinútený požiadať J. Exc. aby vymenoval definitívneho rektora a na toto miesto navrhoval pána profesora Barnáša. Pri tom informoval J. Exc. o vnútorných veciach seminára.*“¹⁶⁵ Výpoveď Š. Barnáša, hoci on najviac trpel konfliktami s M. Stanislavom, bola krátka a vecná. Vyjadroval sa skôr diplomaticky a zmierlivo. Napríklad vypovedal, že Stanislav „*v jeho prítomnosti sa nevyjadroval o svojich predstavených vždy primeraným spôsobom*“.¹⁶⁶ Spomenul, že na Stanislava sa mu sťažovali aj sestričky. Pri hodnotení jeho charakteru spomenul, že Stanislav je vznetlivý a vnútorne nevyrovnaný, ale vzápätí dodal, že má peknú vlastnosť – je obetavý. M. Stanislav pred komisiou odmietol väčšinu výpovedí ako nepodložené alebo zle pochopené tvrdenia. Komisia v záverečnom protokole z 8. júla 1945 konštatovala, že výpovede o pomeroch v seminári a o neharmonickom nazívaní a spolupráci sú objektívne a podopreté konkrétnymi prípadmi. Pritom ochota odstrániť ich sa javí na oboch stranách. Na záver sa konštatovalo: „*Najkrajšie riešenie tejto chúlостivej veci by bolo – in defectu argumentorum – keby Dp. Dr. M. Stanislav sám sa zriekol terajšieho svojho miesta a hľadal si iné, jemu zodpovedné.*“¹⁶⁷ Napriek tomuto stanovisku Stanislav aj ďalej ostal pôsobiť v Spišskej Kapitule ako profesor.

Odstráneniu chaotickej situácie v seminári pomohlo vymenovanie nového rek-

¹⁶⁵ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 1872/1945. Zápisnica napísaná v Spišskej Kapitule dňa 27. 6. 1945 v záležitosti výsluchu nariadeného biskupským úradom v Spišskej Kapitule č. 475/1945 zo dňa 25. 6. 1945 in causa Dr. M. Stanislava. Výsluch Vdp. J. Jaloveckého.

¹⁶⁶ Tamže. Výsluch Vdp. Dr. Štefana Barnáša.

¹⁶⁷ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Vysoká škola bohoslovecká a seminár Spišská Kapitula 1945, č. 1872/1945. Úsudok po vypočutí všetkých vyznačných... Spišská Kapitula 8. 7. 1945.

tora. Stal sa ním Štefan Barnáš. Biskup Vojtaššák ho vymenoval do tejto funkcie dekrétom z 5. decembra 1945. V ňom mu súčasne oznámil, aby čím skôr vypracoval stanovy seminára, v ktorých má byť určená a vymedzená právomoc a povinnosti jednotlivých predstavených seminára. Práve tieto formulácie boli reakciou na predchádzajúci stav. Nové stanovy s jasnými kompetenciami mali zabrániť možným sporom. V menovacom dekréte biskup Vojtaššák súčasne vymenoval L. Hanusa za vicerektora seminára.¹⁶⁸ Vymenovanie za rektora seminára treba jednoznačne chápať ako Vojtaššákov prejav dôvery v Barnášove schopnosti. Vymenovanie Hanusa za vicerektora seminára bolo šťastným riešením. Išlo o človeka, ktorý bol Barnášovým priateľom. Problém so Stanislavom však stále ostával a pridala sa k nemu aj problém s ďalším profesorom Vysokej školy bohosloveckej Jozefom Lajošom. Lajoš vyštudoval teológiu v Ríme. Bol protežant generálneho vikára J. Tomanócyho. Začal prednášať v roku 1945. Dostal na starosť predmet filozofia, ktorý mal predtým Ferko Skyčák, a navyše sa stal prefektom seminára. Lajoš bol so Stanislavom názorovo spriaznený a povahovo mu bol blízky. Vyznačoval sa konfliktnosťou a nestálosťou, takže sa dostatočne nevenoval svojmu povolaniu, dokonca sa v povojnovom období zaoberal šmelinou s rôznym druhom nedostatkového tovaru.¹⁶⁹ Barnáš sa s ním zákonite dostal do sporov. Podľa Hanusa išlo o človeka, ktorý „neuznával nijakú autoritu. Jednoducho on Barnáša fumigoval, aj keď už bol menovaný rektorom. Pre neho nejstvoval domáci poriadok, nejaké povinnosti, bol stále na cestách... Rektor zväčša nevedel, kde je, čo je, jeho povinnosti stáli... Ale on sa povadil s každým, mal výstup aj so Špírkom, aj s Barnášom, s tým často, hotové peklo! Boli sme skoro bezmocní, i Štefan Barnáš sa už aj žaloval pánovi biskupovi, veľa však nevykonával.“¹⁷⁰ Tzv. lajošiáda poznačila takmer tri roky života seminára a Vysokej školy bohosloveckej. Lajoš bol považovaný za komunistického konfidenta, ktorý vynášal informácie o Š. Barnášovi a o dianí v Spišskej Kapitule. Keď v roku 1948 verejne agitoval v prítomnosti biskupa Vojtaššáka za komunistickú stranu, biskup ho okamžite zbavil profesorského miesta a musel odísť zo Spišskej Kapituly.¹⁷¹

Viesť seminár v tých časoch si vyžadovalo priam nadľudské vypätie síl. Podľa spomienky L. Hanusa: „Nový rektor, beztak slabých nervov, vytrpel v týchto rokoch dezolácie svoju kalváriu. Aké ťažké bolo v seminári utvoriť, udržať, viesť nejakú komunitu. Už sme sa tu na tomto mravenisku cítili ako holí, ako odvšadiaľ ohrození cudzinci.“¹⁷² Pre Barnáša priniesol Lajošov odchod úľavu, a dokonca v istom zmys-

¹⁶⁸ ZFB Prešov, dok. č. 1733/1945. Menovanie rektorom seminára. Spišská Kapitula 5. 12. 1945.

¹⁶⁹ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 334.

¹⁷⁰ Tamže, s. 334 – 335.

¹⁷¹ HROMJÁK, Luboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 233.

¹⁷² HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*, s. 125.

le aj satisfakciu v príchode nového profesora Štefana Náhalku, absolventa pápežskej Lateránskej univerzity v Ríme. Náhalka prevzal predmet filozofia na Vysokej škole bohosloveckej. Napriek všetkým prekážkam diecézny seminár a Vysoká škola bohoslovecká v Spišskej Kapitule nepochybne aj vďaka nasadeniu a obetavosti rektora Barnáša dosahovala stále vysokú úroveň.

Viacerí bývalí bohoslovci zo spišského seminára sa zhodujú v tom, že biskup Barnáš bol dobrosrdečný, veľmi skromný, tichý a vzdelaný človek. Pritom vynikal ľudským a chápaným prístupom. Napríklad podľa Jána Bočkaja: *„Bol to veľmi skromný a zbožný človek. K nám seminaristom sa choval ako otec. Mal nás veľmi rád... Staral sa o seminár a nás bohoslovcov po každej stránke i telesnej a najmä duchovnej. Mal k nám veľmi citlivý prístup.“*¹⁷³ Ďalší bývalý bohoslovec Karol Lihosit vyzdvihuje najmä Barnášovu zbožnosť: *„... bol to muž hlbokej viery a zbožnosti, čo sa prejavovalo tým, že veľmi často, hádam denne, chodieval sa modlievať breviár odpoľudnia do seminárskej kaplnky, kde dlho kľačieval sústredený pred Sviatostou Oltárnou. Podobne, keď slúžil sv. omšu, správal sa tak, akoby prežíval pri sv. omši dejiny utrpenia Pána Ježiša. Bolo vidieť na ňom sústredenosť a zbožnosť... V tejto jeho zbožnosti prejavovala sa aj jeho pokora, hoci na druhej strane bol veľmi vzdelaný a vynikal učenosťou... Keď nás stretával na prechádzke, alebo na chodbe v seminári, akoby zabudol, že je profesorom a prihovárал sa k nám mnohokrát žartovne a priateľsky. Pri ňom sme sa cítili veľmi dobre.“*¹⁷⁴ Barnášov latinský výklad fundamentálnej teológie si vyžadoval sústredenú pozornosť. Keď po dlhšom čase počas prednášky pozornosť bohoslovcov ochabla, Barnáš mal vždy naporiadzi knihu so zaznačenými vtipmi a ich čítaním potom oživoval atmosféru. Jeden z bývalých bohoslovcov Viktor Olos o tom napísal: *„Takmer na každej vyučovacej hodine nám povedali nejaký vtip na zasmiatie. Viem, že v listoch domov som písal, že sa mám dobre a že som sa dosiaľ ešte tolko nezasmial, ako teraz v seminári. Ak sa začali smiať v susednej auditorke, pán rektor sa snažil prerušiť výklad ťažkých náboženských právd a povedal nám vtip, niekedy taký, že bolo málo zasmiať sa, ale sme vybuchli v hlasitý rehot.“*¹⁷⁵ Barnáš bol nepochybne vynikajúcim odborníkom v oblasti teológie a filozofie. Svoje myšlienky však vyjadroval ťažšie a zložitejšie. Svedectvo o tom nám zanechal jeho kolega a priateľ L. Hanus, podľa ktorého bol Barnáš *„... nanajvýš abstraktný, strácajúci sa až v heglovských hmlovinách, abstraktný v pojmoch, kategóriách, ale veľmi ťažko spájal pojmy v súvislé myšlienky*

¹⁷³ ZFB Prešov, BOČKAJ, Ján: Osobné svedectvo o ThDr. Štefanovi Barnášovi. Poprad 3. 4. 2002.

¹⁷⁴ ZFB Prešov, ThDr. Štefan Barnáš, pomocný biskup. Osobné svedectvo Karola Lihosita o jeho živote. Novot 15. 4. 2002.

¹⁷⁵ ZFB Prešov, OLOS, Viktor: Moje spomienky na pána biskupa Dr. Štefana Barnáša. Valaská Dubová, bez dátumu, asi 2002.

a súdy. V reči, prejavoch ho charakterizovala nejasnosť... Preskakoval v slovách, v myšlienkach, rapsodicky raz toho raz onoho sa dotknúc, zas do celkom iného švihnúc. Počúvať ho nebolo ľahké.¹⁷⁶ Z iného postrehu L. Hanusa vyplýva, že Barnáš učil „až hyper-kritickosti a hyper-špekulatívnosti“.¹⁷⁷

Typickým znakom politického režimu, ktorý sa etabloval v roku 1945, bolo obmedzenie vplyvu Katolíckej cirkvi v obnovennej ČSR, osobitne na Slovensku. Poštátnenie cirkevného školstva sa uskutočnilo už v roku 1944 nariadením Slovenskej národnej rady č. 5/1944 zo dňa 6. septembra 1944. Po definitívnom obnovení ČSR v roku 1945 vydala SNR nové nariadenie č. 34/1945 zo dňa 16. mája 1945. To opätovne potvrdilo poštátnenie celého školstva na Slovensku. Pritom poštátnenie sa vzťahovalo nielen na cirkevné školy, ale aj na cirkevné internáty. Pri revízii spolkov boli mnohé čisto náboženské spolky zrušené a viac sa neobnovili. Neumožnilo sa ani vytvorenie osobitnej katolíckej organizácie pre mládež. Vydávanie náboženskej tlače bolo zastavené a obnovená bola iba menšia časť predchádzajúcich periodík. Uskutočnilo sa hromadné kádrowanie štátnych a verejných zamestnancov podľa nariadenia č. 99/1945, vydaného Slovenskou národnou radou. Do kategórie verejných zamestnancov boli zaradení aj duchovní jednotlivých štátom uznaných cirkví. Preverovacej procedúre, vyplývajúcej z tohto nariadenia, sa musel podrobiť aj Štefan Barnáš. Vtedajší povereník školstva a osvetu za Komunistickú stranu Slovenska Ladislav Novomeský mu poslal 18. júla 1947 list, v ktorom píše, že na návrh preverovacej komisie, zriadenej pri Povereníctve školstva a osvetu, ho ponecháva v doterajšom postavení pri zachovaní všetkých práv a nárokov.¹⁷⁸ Okresný národný výbor v Levoči ho riadne preveril a 13. septembra 1947 mu vystavil osvedčenie o národnej, štátnej a ľudovodemokratickej spoľahlivosti.¹⁷⁹ Tým sa relatívne aspoň na krátky čas stabilizovalo Barnášovo postavenie. Pápež Pius XII. 27. mája 1947 vymenoval Barnáša za pápežského komorníka.¹⁸⁰ Tento akt treba chápať ako osobitné vyznačenie hlavy Cirkvi, ktoré posilnilo Barnášovu autoritu.

Slovensko ukázalo svoju kresťanskú, národnú a demokratickú orientáciu v parlamentných voľbách v roku 1946. Demokratická strana vďaka katolíckym voľičom zaznamenala absolútne víťazstvo 62 % hlasov. Svitla nádej, že sa katolíkom podarí

¹⁷⁶ HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*, s. 81.

¹⁷⁷ HANUS, Ladislav: *Jozef Kúttník-Šmálov. Život, činnosť, tvorba*. Poprad : Spišský kňazský seminár, 1992, s. 59.

¹⁷⁸ ZFB Prešov, dok. č. 19036/47-prez.kult. List L. Novomeského Š. Barnášovi. Bratislava 18. 7. 1947.

¹⁷⁹ ZFB Prešov, ONV Levoča 13. 9. 1947. Dr. Štefan Barnáš. Osvedčenie o národnej, štátnej a ľudovo-demokratickej spoľahlivosti.

¹⁸⁰ ZFB Prešov. Dekrét Pia XII. o vymenovaní Š. Barnáša za pápežského komorníka. Vatikán 27. 5. 1947.

viac uplatniť vo verejnom živote. Už krátko po voľbách sa Demokratická strana stala terčom bezohľadnej kampane komunistickej strany a prakticky sa nedokázala presadiť. Napriek nepriazni vtedajšej doby sa predsa podarilo uskutočniť niekoľko zaujímavých projektov. Prvým bol časopis *Verbum*, ktorý začal vychádzať od novembra 1946 v Košiciach, najmä vďaka kňazovi Antonovi Harčarovi. *Verbum* organicky nadviazal na ružomerskú *Obrodu* a umožnil sústrediť tvorivé sily slovenských katolíckych intelektuálov, osobitne zo Spišskej Kapituly. Medzi nimi nechýbalo meno Štefana Barnáša. Ďalším dôležitým počinom bolo vydávanie svätovojevskej katolíckej revue *Nová práca* od januára 1946 pod vedením kňaza Augustína Rašku. Aj na stránkach tohto časopisu sa angažoval Š. Barnáš. Možno konštatovať, že Š. Barnáš sa výrazne aktivizoval v povojnovom prostredí slovenského katolicizmu ako známy kresťanský filozof a teológ. Barnáš chcel, aby bohoslovci, z ktorých sa v budúcnosti stanú kňazi, nadobudli kultúrny rozhľad. Preto nadviazal na tradíciu založenú svojím predchodcom Ferkom Skyčákom a do seminára pozýval prednášať významnejšie osobnosti slovenského kultúrneho a vedeckého života. Usiloval sa o to, aby sa prednášky konávali mesačne. Tak prednášal v Spišskej Kapitule v roku 1947 napríklad známy jazykovedec Ľudovít Novák z Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave, alebo historik, knihovník, bibliograf a filozof Anton Augustín Baník z Matice Slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.¹⁸¹

Od jari 1947 sa Slovensko stalo dejiskom mohutných pútí a ľudových misií, ktoré boli prejavom odhodlania veriacich žiť náboženským životom aj v menej priaznivých podmienkach. V lete 1947 Barnáš navštívil pražského arcibiskupa Josefa Berana, s ktorým sa stretol počas svojej návštevy Prahy. Spoločne diskutovali o postavení Katolíckej cirkvi v štáte. Barnáš Berana informoval najmä o konaní ľudových misií na Slovensku. Berana táto skutočnosť zaujala a vyslovil sa, že sa v tejto veci obráti na nitrianskeho arcibiskupa Karola Kmeťka. Beran vyjadril presvedčenie ďalej sa domáhať otvorenia katolíckych škôl a internátov na Slovensku. Na konci rozhovoru nechal po Barnášovi osobne pozdravovať sídelného spišského biskupa Vojtaššáka.¹⁸² Postavenie Katolíckej cirkvi v ČSR a osobitne na Slovensku sa postupne zhoršovalo. Od septembra 1947 boli predstavitelia Demokratickej strany osobitne z jej katolíckeho krídla obviňovaní z účasti na tzv. protištátnom sprisahaní. V skutočnosti išlo o komplot pripravený komunistami ovládanou Štátnou bezpečnosťou. Na Slovensku bolo zaistených vyše 700 osôb. Ešte v roku 1947

¹⁸¹ Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice Martin, A. A. Baník, sign. 132 A 33. List Š. Barnáša A. A. Baníkovi, Spišská Kapitula 15. 10. 1947; List Š. Barnáša A. A. Baníkovi. Spišská Kapitula 25. 10. 1947.

¹⁸² AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830, dok. č. 7371/05-1950. KV ŠtB Prešov. Zápis o výpovedi s obvineným Š. Barnášom. Prešov 1. 3. 1951.

sa prijal kontroverzný zákon o revízii pozemkovej reformy č. 142/1947 Zb., ktorý umožnil zabratie cirkevného majetku. Za zabratý majetok mala byť vyplatená finančná náhrada, k čomu však nikdy nedošlo. Uskutočnenie pozemkovej reformy od začiatku roka 1948 v praxi znamenalo, že spišský diecézny seminár stratil svoju hmotnú postać. A práve tu sa ukázala Barnášova podnikavosť a zmysel pre praktické veci. Dobre poznal gazdov v okolí a zorganizoval zbierky pre seminár v celom Podbranisku.¹⁸³ Bolo to však dočasné riešenie, čo si Barnáš dobre uvedomoval. V spojitosti s problémami v seminári to bol ďalší úder pre jeho jemnú, introvertnú povahu, ktorá to veľmi ťažko znášala. Trpel nespavosťou a podráždenosťou. Z kolegov v seminári bol jeho oporou L. Hanus. Celkové zhoršenie zdravotného stavu už nebolo možné prehliadať. Barnáš navštívil na jar 1949 primára Štátnej nemocnice v Levoči, internistu Jozefa Peška. Ten konštatoval začínajúcu poruchu koronárneho systému, pričom zdôraznil: „*Väčšie nervové vyčerpanie môže spôsobiť ťažké stavy.*“¹⁸⁴ Ďalšie mesiace a roky však Barnáš prežíval v stálom strese a napätí.

Pomocný biskup Spišskej diecézy

Definitívny príchod komunistickej strany k moci vo februári 1948 znamenal dôležitý medzník pre spoločnosť i pre Cirkev. Táto skutočnosť zásadným spôsobom zasiahla aj do života Štefana Barnáša. Sprvoti sa zdalo, že predstavitelia komunistického režimu sa chcú dohodnúť so zástupcami Cirkvi, no predstavy o tejto dohode boli na oboch stranách dosť rozdielne. Navyše, do veci vstupovali rôzne vonkajšie faktory – zostrujúca sa studená vojna a silnejšie pripútanie ČSR k Sovietskemu zväzu. Barnáš sa 14. júna 1948, teda práve v deň voľby prvého komunistického prezidenta Klementa Gottwalda, nachádzal v Prahe. Krátko sa stretol s pražským arcibiskupom Josefom Beranom, ktorý mu tlmočil svoje bezprostredné dojmy zo slávnostnej bohoslužby Te Deum, ktorú slúžil na počesť osobne prítomného prezidenta v Chráme sv. Víta. Beran sa Barnášovi zveril, že bohoslovci prítomní v katedrále odmietali spievať, lebo nesúhlasili s Gottwaldovou voľbou. Potom Barnášovi oznámil, že zamýšľa navštíviť biskupa Vojtašáka a chce zájsť aj na niektoré ministerstvá vo veci súdneho procesu s bývalým prezidentom Slovenskej republiky Jozefom Tisom. Beran sa totiž pripravoval na cestu do Vatikánu, aby tu okrem iného mohol podať vysvetlenie vo veci J. Tisa.¹⁸⁵

¹⁸³ HROMJÁK, Luboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 234.

¹⁸⁴ ZFB Prešov. Lekársky nález. Levoča 15. 9. 1949.

¹⁸⁵ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830, dok. č. 7371/05-1950. KV ŠtB Prešov. Zápis o výpovedi s obvineným Š. Barnášom. Prešov 1. 3. 1951.

Rokovania medzi zástupcami komunistického režimu a Katolíckej cirkvi o dohode ukončilo objavenie odpočúvacieho zariadenia na konferencii českých a slovenských biskupov v Dolnom Smokovci 22. – 23. marca 1949. Nastal čas otvorenej konfrontácie s Cirkvou, ktorá súvisela s oficiálnou líniou straníckej politiky zostrovania triedneho boja. Cirkev bola postavená do pozície spiatocníckej organizácie, hlásajúcej „nevedecký svetonázor“ a obhajujúcej starý spoločenský poriadok. Ako nepriateľka pokrokových síl mala poskytovať útočisko nepriateľom režimu. Vonkajšie údery sa viedli paralelne s pokusmi o vnútorné rozleptanie. Dlhodobým cieľom bolo zlikvidovať Cirkev a náboženstvo vôbec, krátkodobým úplne podriaďiť Cirkev štátnej kontrole. Spišské biskupstvo vedené biskupom Jánom Vojtaššákom sa pokúšalo podľa svojich možností čeliť silnému tlaku. Biskup Vojtaššák bol realista a vedel, aký je daný stav a perspektíva. V správe o stave svojej diecézy do Vatikánu realisticky napísal: *„Dospelí, utlačovaní materialistickým terorom, ako sa zdá, ľnú viac ku katolíckej viere. Je však nebezpečenstvo, mládež takmer od detstva násilne zamestnávaná a na každom mieste pri každej príležitosti... živenná náukami dialektického materializmu. Nie sú trpené žiadne spolky alebo jednoty mládeže na náboženskom základe... Katolíkom ešte dnes zostáva možnosť chodiť do kostola a tam sa modliť, ale už sa nehlása slovo Božie slobodne... Proti totálnemu teroru a absolutizmu komunistickej vlády sa však nedá o nič pokúšať znútra... Kiež by ukrátil milosrdný Boh dni tejto šelmy a spútal ju vo väzení.“*¹⁸⁶

Štátna Katolícka akcia, založená 10. júna 1949 v Prahe, bola pokusom komunistického vedenia organizovať katolíkov s politickým zámerom bez biskupov. Toto hnutie narazilo na spoločný odpor českých a slovenských biskupov. Tajne vydaný pastiersky list proti štátnej Katolíckej akcii sa šíril prostredníctvom kuriérov do jednotlivých farností. Kňazi ho čítali aj napriek hrozbám zaistenia. Ohlásila sa aj Svätá stolica, ktorá dekrétom Svätej kongregácie Posvätného officia vyhlásila 20. júna 1949 štátnu Katolícku akciu za schizmatickú, a všetci, ktorí sa vedome a dobrovoľne zúčastnili na tejto akcii, upadli do exkomunikácie. Nasledoval ďalší dekrét Svätej kongregácie Posvätného officia z 1. júla 1949, ktorý exkomunikoval tých, ktorí aktívne bránia a rozširujú komunistickú náuku. V napätej situácii veriaci začali strážiť svojich kňazov, ktorým hrozilo uväznenie. Na viacerých miestach dochádzalo ku konfrontáciám a vzburám, ktoré boli jasným dôkazom nesúhlasu a odhodlania. Tento odpor ozbrojené zložky režimu násilne zlomili. Do väzníc a pracovných táborov sa dostávali ďalší ľudia. Na biskupský úrad v Spišskej Kapi-

¹⁸⁶ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, Vojtaššák a spol., SPt III/I.95/50, k. č. 101. Preklad konceptu listu biskupa Vojtaššáka apoštolskej nunciature v Prahe. Diecézna správa č. VI. Spišská Kapitula 16. 10. 1948.

tule na ako prvý na Slovensku dosadila štátna moc 19. júna 1949 vládneho zmocnenca, ktorý sledoval, kontroloval a všemožne obmedzoval činnosť biskupa. Štát napokon v konflikte s Cirkvou v októbri 1949 siahol k jednostrannému riešeniu – k prijatiu cirkevných zákonov, ktorými úplne podriadil Cirkev svojej kontrole.

Stupňujúci sa tlak na Cirkev logicky vyvolal obranný reflex v jej štruktúrach. Svätá stolica sa pokúsila upevniť postavenie Cirkvi na Slovensku vymenovaním nových svätciach biskupov – Ambróza Lazíka, dovtedajšieho apoštolského administrátora v Trnave, a Róberta Pobožného, kapitulárneho vikára v Rožňave. Ich vysviacka sa konala už za prísnych obmedzujúcich opatrení štátnych orgánov 14. augusta 1949 v Trnave. Vtedajší generálny tajomník Ústredného akčného výboru Slovenského národného frontu Ladislav Holdoš sa vyjadril, že menovania týchto svätciach biskupov sú provokáciou. Komunistická moc v tomto štádiu ešte prehltla túto horkú pilulku, pretože Vatikán a ČSR sa stále riadili podľa modu vivendi – platnej zmluvy medzi oboma štátmi z roku 1928. Podľa nej Cirkev nebola povinná vopred oznamovať menovanie svätciach biskupov vláde.¹⁸⁷ Spišský biskup Ján Vojaššák v napätí a neistej situácii urobil opatrenia na zabezpečenie nerušeného fungovania svojej diecézy. Pre prípad, že by jemu a jeho generálnemu vikárovi štátna moc zabránila slobodne vykonávať úrad, vymenoval 7. júla 1949 podľa § 366 Kódexu cirkevného práva troch mimoriadnych generálnych vikárov: pre Katedrálny archidiakonát (Spiš) Š. Barnáša, pre Oravský archidiakonát Michala Mrkvu, farára v Krivej, a pre Liptovský archidiakonát Eduarda Bugára, farára v Liskovej. Úrad a právomoc týchto generálnych vikárov sa mal začať automaticky, keď biskup a jeho riadny generálny vikár nebudú môcť nehatene riadiť diecézu z právnej a administratívnej stránky. Vybraní traja mimoriadni generálni vikári mali informovať o svojom vymenovaní kňazstvo arcidekanátov.¹⁸⁸ Š. Barnáš teda patril medzi tých, ktorým bol biskup Vojaššák v prípade núdze pripravený zveriť správu časti svojej diecézy. Tento akt je potrebné chápať ako jednoznačný prejav dôvery biskupa Vojaššáka k Barnášovi. Ak ešte biskup Vojaššák v decembri 1948 pri rozhovore so sekretárom pražskej internunciatúry Giuseppem Sensim odmietol pridelenie pomocného biskupa, situácia v roku 1949 bola iná.

V druhej polovici októbra 1949 dostal Barnáš písomnú pozvánku na internunciatúru do Prahy. K pozvánke bol priložený lístok provinciála českých jezuitov Františka Šilhana, aby počas pobytu v Prahe prijal pohostinstvo v ich kláštore.

¹⁸⁷ BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel (ed.): *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1951*. Brno : Doplněk, 1994, s. 227.

¹⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. V-2332/MV M. Mrkva, obálka č. 1, dok. č. 1341/1949. Mimoriadna správa diecézy. Prípís J. Vojaššáka Katedrálnej kapitule. Spišská Kapitula 7. 7. 1949.

Dôvod pozvania na pražskú internunciatúru nebol v pozvánke uvedený a Barnáš ho nepoznal.¹⁸⁹ Do Prahy pricestoval 31. októbra 1949. V budove internunciatúry na Voršilskej ulici 12 Barnáša prijal jej tajomník Ottavio de Liva. O. de Liva odovzdal Barnášovi latinsky písaný dekrét pápeža Pia XII. z 25. októbra 1949, ktorým ho menoval za pomocného svätiačeho biskupa v Spišskej diecéze ako titulárneho biskupa Conanského.¹⁹⁰ V menovacom dekréte sa píše: „*Preto podľa odporúčania našich ctihodných bratov – kardinálov Svätej Rímskej Cirkvi – Ťa ustanovujeme ctihodnému bratovi Jánovi Vojtaššákovi, spišskému biskupovi, kvôli spravodlivým dôvodom a s jeho súhlasom za súdeho pomocníka a poverujeme Ťa za jeho pomocného biskupa, aby si s jeho súhlasom mohol a smel vykonávať pontifikálne a ostatné pastoračné povinnosti v celej Spišskej diecéze.*“¹⁹¹ Dekrét ďalej Barnáša inštruoval, aby ešte predtým, ako prijme biskupskú vysviacku, zaslal Konzistoriálnej kongregácii vyznanie katolíckej viery a zložil predpísanú prísahu podľa formuly. Záver dekrétu obsahoval povzbudzujúce vety pre činnosť nového biskupa: „*Máme pevnú nádej a dôveru, že úrad, ktorý bol Tebe zverený, budeš zastávať s Božou pomocou, aby Spišská cirkev v spolupráci s Tebou a s Tvojim súčasným biskupom zo dňa na deň vzrastala v duchovných i časných veciach.*“¹⁹² V súvislosti s odovzdaním menovacieho dekrétu je dôležité podotknúť, že Barnáš nedostal právo nástupníctva v Spišskej diecéze po biskupovi Vojtaššákovi. Podľa jeho vlastného vyjadrenia: „*Výslovne mi bolo povedané, že nie som menovaný cum iure sucesionis.*“¹⁹³

Slovenská verejnosť a štátne orgány sa o vymenovaní Š. Barnáša za biskupa dozvedeli zo slovenského vysielania Vatikánskeho rozhlasu. Dňa 31. októbra 1949 o 22. hodine večer slovenské vysielanie Vatikánskeho rozhlasu odvysielalo osobitnú správu o vymenovaní Š. Barnáša za biskupa: „*Vážení poslucháči najprv vám oznamujeme radostnú zvesť. Jeho Svätosť pápež Pius XII. vymenoval Monsa Štefana Barnáša, rektora spišského seminára za titulárneho biskupa Conany a pridil ho za pomocného biskupa Jeho Excelencii Monsovi Jánovi Vojtaššákovi, biskupovi spišskému.*“¹⁹⁴ Po tomto úvode nasledoval stručný životopis Š. Barnáša, ku ktorému bolo pridané zhodnotenie jeho osobnostných kvalít: „*Ako spisovateľ je Mons. Šte-*

¹⁸⁹ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa 28. novembra 1951 na Štátnom súde oddel. v Bratislave v trestnej veci proti Št. Barnášovi a spol.

¹⁹⁰ ZFB Prešov. Menovací dekrét Pia XII. pre Š. Barnáša za pomocného svätiačeho biskupa Spišskej diecézy. Vatikán 25. 10. 1949. Diecéza Conana sa nachádzala v Antiochii. Prvý raz bol za titulárneho biskupa tejto diecézy vymenovaný biskup v roku 1696.

¹⁹¹ Tamže.

¹⁹² Tamže.

¹⁹³ Tamže.

¹⁹⁴ Archív slovenského oddelenia Vatikánskeho rozhlasu Rím. Vysielanie 31. 10. 1949, L. Slovaca No 504.

*fan Barnáš známy a oceňovaný po celom Slovensku. Požíva veľkú úctu u duchovenstva, seminaristi si ho vážia ako dobrého vychovávateľa.*¹⁹⁵ Vysielanie upozornilo na mimoriadne ťažké pomery, v akých Barnáš preberal biskupskú hodnosť, ktorá znamená utrpenie a kríž: „*Monsovi Barnášovi sa udeľuje duchovná hodnosť, ale s ňou aj ťažký kríž s ktorým má za dnešných časov kráčať na kalváriu. V mene slovenskej hierarchie, duchovenstva a katolíckeho ľudu mu najsrdečnejšie blahoželáme a prajeme mnoho milosti a pomoci Božej, aby šťastlivo a mužne niesol svoj kríž a stal sa takým veľkým, ako jeho biskup Mons. Ján Vojtaššák. Drahí poslucháči, pamätajte na neho v modlitbách.*“¹⁹⁶

Prvá zachovaná písomná správa o tom, že Ústredný akčný výbor Slovenského Národného frontu, do kompetencie ktorého vtedy patrila cirkevná politika, sa dozvedel o menovaní Š. Barnáša, pochádza z 1. novembra 1949. Jej pôvodcom bol Jozef Straka, prorežimisticky orientovaný kňaz, prednosta kultového oddelenia na Povereníctve školstva. Straka sa 1. novembra 1949 dostavil na sekretariát Ústredného výboru Národného frontu a oznámil, že „*Štefan Barnáš, doterajší rektor seminára v Spišskej Kapitule, bol menovaný Vatikánom za svätiaceho biskupa Jánovi Vojtaššákovi, diecéznemu biskupovi v Spišskej Kapitule. Patril vždy k radikálnemu ľudáckemu krídlu. Je nekompromisne dogmaticky založený a usmerňoval aj po stránke literárnej kňazov spišskej diecézy, činných na literárnom poli. Vatikán pre túto funkciu mal vyhladených dvoch kňazov, a to Vítazoslava Trstenského, farára v Dolnom Kubíne (t. č. zaistený), a Štefana Barnáša. Prvý nemohol prísť do úvahy pre jeho zaistenie.*“¹⁹⁷ Predpokladáme, že Straka prišiel na sekretariát Ústredného výboru Národného frontu hneď ako sa dozvedel o Barnášovom menovaní za biskupa. Informáciu mohol získať priamo z biskupského úradu v Spišskej Kapitule. Barnáš po príchode s pápežským dekrétom do Spišskej Kapitulky informoval o svojom menovaní biskupa Vojtaššáka. To akiste neuniklo generálnemu vikárovi J. Tomanócyemu a ďalším osobám z biskupského úradu. Správu o menovaní nového biskupa mohol Straka získať aj z Vatikánskeho rozhlasu.

Strakova informácia má vyslovene tendenčný až negativistický charakter. Upozorňuje na Barnáša nielen ako na osobu s nepriateľským postojom ku komunistickému režimu, ale odkazuje aj na jeho minulosť a nepravdivo ho zaraďuje k radikálnemu ľudáckemu krídlu. Navyše ešte zdôrazňuje jeho nekompromisný dogmatizmus, čo sa dá vyložiť ako vernosť svojmu biskupovi, Svätej stolici a katolíckym vieroučným zásadám. Účelovosť týchto informácií mala zvýrazniť ne-

¹⁹⁵ Tamže.

¹⁹⁶ Tamže.

¹⁹⁷ VNUK, František: *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1999, s. 23.

bezpečnosť nového biskupa pre vládnu režim. Strakova informácia, že na post spišského pomocného biskupa boli pôvodne vyhladení dvaja kňazi, a to V. Trstenský a Š. Barnáš, môže byť pravdivá. Biskup Vojtaššák totiž pre oboch žiadal od pápeža Pia XII. udelenie titulu pápežský komorník, čo sa aj stalo 25. júla 1947.¹⁹⁸ V. Trstenského definitívne zaistili 1. júna 1949, preto sa nedalo počítať s jeho biskupskou vysviackou. Strakovo hlásenie o vymenovaní Š. Barnáša za biskupa neostalo nepovšimnuté a nebolo založené ad acta. Generálny tajomník Ústredného akčného výboru Slovenského národného frontu Ladislav Holdoš ho dal obratom poslať generálnemu tajomníkovi KSS Štefanovi Baššovanskému.¹⁹⁹ Svedčí to o tom, že informácia mala pre komunistické vedenie mimoriadny význam.

Štefan Barnáš prijal biskupskú vysviacku 5. novembra 1949 v kaplnke diecézneho seminára v Spišskej Kapitule. Svätiteľom bol biskup J. Vojtaššák a spolusvätiteľom svätiaci biskup M. Kheberich. Počas konania obradu bola budova seminára uzavretá. Vysviacky sa zúčastnil iba úzky okruh Barnášových kolegov z vysokej bohosloveckej školy, niekoľko známych kňazov, rehoľné sestry, bohoslovci a najbližší príbuzní. Celú organizáciu a priebeh obradu vysviacky nacvičil s bohoslovcami profesor J. Jalovecký.²⁰⁰ Biskupská vysviacka Š. Barnáša a skromné posedenie, ktoré po nej nasledovalo, prítomnému L. Hanusovi evokovalo obraz poslednej večere: *„Biskupská vysviacka pána rektora bola v tých dňoch len jedna svetlá udalosť. S jeho biskupskou vysviackou vzrástlo aj naše povedomie, i keď sa vedelo, že bol vysvätený rovno pre kriminál. Bola to posledná večera!“*²⁰¹ Ani v týchto chvíľach Barnáša neopúšťal jemný humor. Keď jeho kolega a priateľ Hanus prednášal laudáciu na jeho počesť, Barnáš poznamenal: *„Lacko, neexageruj!“*²⁰² Biskup Barnáš predniesol pri príležitosti svojej vysviacky krátky príhovor, ktorý začal slovami: *„Filius agricolae sum...“* (Som synom roľníka). Pritom nedokázal potlačiť citové pohnutie a dlhšie sa odmlčal, kým vládol ďalej pokračovať.²⁰³ Podľa tradície siahajúcej do stredoveku si biskup po svojom menovaní vyberal latinské heslo. Toto heslo sa uvádza na stuhe, umiestnenej pod štítom so znakom biskupa. Hektické časy spojené s prenasledovaním Katolíckej cirkvi a s tým súvisiacim Barnášovým

¹⁹⁸ HROMJÁK, Luboslav: *Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia*, s. 234.

¹⁹⁹ SNA Bratislava, f. Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu, k. č. 88, dok. č. I/753/49/T. Prípís ÚAV SNF Š. Baššovanskému. Bratislava 2. 11. 1949.

²⁰⁰ SISKOVÁ, Mária: *Život J. E. ThDr. Štefana Barnáša, spišského pomocného biskupa*, s. 6.

²⁰¹ Tamže, s. 7.

²⁰² ZFB Prešov. Osobné svedectvo Štefana Komu o ThDr. Štefanovi Barnášovi. Liesek 31. 3. 2002. Termín „neexageruj“ znamená nezveličuj, nepreháňaj. Je odvodený z latinského *exaggere* – zveličovať, preháňať.

²⁰³ ZBF Prešov: OLOS, Viktor: *Moje spomienky na pána biskupa Dr. Štefana Barnáša*. Valaská Dubová, bez dátumu (asi 2002).

krátkym pôsobením v biskupskom úrade mu zrejme nedovoľovali, aby dostal svoj erb a heslo. Napriek tomu sa s Barnášovým kňazským a biskupským pôsobením spája heslo *Ut intellegam corde* – Aby som porozumel srdcom. Toto heslo bolo súčasne aj jeho životným krédom a programom. Nejde síce o priamy citát zo Svätého písma, ale o výrok, ktorý vyjadruje Barnášovu túžbu po hĺbke poznania Boha a stvorenstva srdcom – strediskom lásky, chápanosti a milosrdenstva.

Vymenovanie a vysviacku Štefana Barnáša za biskupa štátna moc tolerovala istotne vzhľadom na bezprostrednú časovú nadväznosť prijatia zákona č. 218/1949 Zb. z. a n. zo dňa 14. októbra 1949 o hospodárskom zabezpečení cirkvi a náboženských spoločností štátom, ktorý nadobudol platnosť 1. novembra 1949, teda až po Barnášovom vymenovaní za biskupa. Na vysviacku Š. Barnáša za biskupa nemohla reagovať domáca slovenská tlač podliehajúca prísnej cenzúre. Dokonca ani v *Katolíckych novinách*, jedinom týždenníku pre slovenských katolíkov, nevyšla ani zmienka o tejto významnej udalosti. Naproti tomu promptne reagovala slovenská tlač v slobodnom zahraničí. Napríklad týždenník *Jednota*, vychádzajúci v Middletowne v USA, o vysviacke informoval na prvej strane. Uviedol, že informáciu získal z vatikánskych zdrojov. Článok postrehol, že ide o tretie biskupské menovanie od začiatku otvorenej konfrontácie komunistického režimu s Katolíckou cirkvou. Pritom zdôraznil, že Barnáš bol „*ustanovený za pomocníka ku chorľavému a staručkému biskupovi Jánovi Vojtaššákovi v spišskej diecéze*“.²⁰⁴ Tým vlastne zdôraznil ďalší aspekt Barnášovej vysviacky – vysoký vek a zhoršený zdravotný stav sídelného spišského biskupa J. Vojtaššáka.

Dosiahnutie biskupskej hodnosti Štefana Barnáša sa nepochybne stalo dôvodom spisania jeho poslednej vôle – testamentu. Ďalší osud biskupa Barnáša bol neistý. Ak by ho zaistili a uväznili, prípadne niekam deportovali, nemal by čas ani možnosť disponovať podľa vlastnej vôle a uváženia so svojou pozostalosťou a majetkom. Biskup Barnáš spísal svoj testament 9. novembra 1949, teda štyri dni po biskupskej vysviacke v Spišskej Kapitule, v prítomnosti dvoch svedkov: špirituála diecézneho seminára Jozefa Ligoša a profesora Vysokej školy bohosloveckej Štefana Náhaliku. Podľa testamentu si žiadal „jednoduchý katolícky pohreb“. Ak by ho neuhradila nemocenská poisťovňa alebo iný ústav, mal byť zaplatený z jeho pozostalosti. Z pozostalosti sa mala strhnúť alikvótna čiastka pre Katolícku cirkev. Z pozostalosti sa mala vytvoriť fundácia pre odbavenie jednej tichej sv. omše ročne za spásu jeho duše. Na podporu chudobných venoval 6 000 Kčs, pričom spišský biskup mal rozdeliť túto sumu podľa svojho uváženia. Sumu 1 000 Kčs venoval na odbavenie intencií, ak by niekedy nemohol odbaviť povinnú svätú omšu. Knižnicu

²⁰⁴ Nový biskup vymenovaný pre Slovensko. In: *Jednota*, roč. 59, 16. 11. 1949, č. 3042, s. 1.

odkázal spišskému biskupstvu. Svoj zimník venoval synovcovi Jánovi Barnášovi, synovi jeho brata Jána. Celý zvyšný majetok sa mal rozdeliť rovnakým dielom medzi jeho súrodencov.²⁰⁵

Štefan Barnáš si napriek farche zodpovednosti a nadchádzajúcich ťažkých časov zachoval svoj neopakovateľný zmysel pre humor aj ako biskup. Možno práve táto črta jeho charakteru mu pomáhala ľahšie prekonávať príkoria, s ktorými sa stretával. Dokazuje to napríklad epizóda, ktorá sa odohrala v spišskom seminári. Po skúške oznámil bohoslovcovi Viktorovi Olosovi: *„Akosi sa zle cítim, nejdem na obed. Na chvíľu si lahnem. Tu máte moje kľúče. Príďte ma o pol druhej zobudiť. Vzal som kľúče a keď som bol už pri dverách, zavolať za mnou: ‚Ak zaspím, zobudte ma. Povedzte mi: Vstávaj hore, ty starý baran!‘ Nepovedal som nič, ale keď som sa naobedoval v jedálni, nešiel som na svoju izbu, ale rovno do auditorky – posluchárne, z ktorej som videl hodiny na kapitulskej turni (veži)... Hodiny na veži ukazovali za päť minút pol druhej. Poberal som sa do bytu, v ktorom som zamkol pána rektora. Otvoril som potichu dvere a začul som, ako si p. biskup pochrapkáva. Pristúpil som k nemu, ležal prikrytý dekou. Jemne som ho poklepal po pleci a povedal: ‚Pán biskup, vstávajte! Už je pol druhej!‘ Zbadal som, že spiaci otvoril jedno oko, ale ho hneď zavrel. Znova som ho mierne poklepal. On otvoril obe oči a povedal mi s úsmevom: ‚Čo som ti povedal, čo mi máš povedať?‘ Zmohol som sa len na nesmelé ale... ale on pokračoval: ‚Čo som ti povedal, ako ma máš budiť?‘ Ťažko mi to išlo z hrdla, ale predsa som tichučky povedal: ‚Vstávaj hore, ty starý baran, už je pol druhej.‘ Hlasno sa rozosmial, vytrčil ku mne obidve ruky a ja som ho podvihol.“*²⁰⁶

Biskupský úrad v Spišskej Kapitule bol od 19. júna 1949 pod prísnyim dozorom vládneho zmocnenca. Zmocnenec podával pravidelné správy o dianí v Spišskej Kapitule, kontroloval poštu a návštevy a všemožne strpčoval život sídelnému biskupovi a jeho okoliu. Je zaujímavé, že prví dvaja zmocnenci nevenovali Barnášovi osobitnú pozornosť. Vyplýva to z toho, že sa ešte nestihli dostatočne zorientovať v prostredí Spišskej Kapitulky a na svojom mieste vydržali iba krátko. Táto situácia sa zmenila až po príchode v poradí tretieho zmocnenca Jozefa Gebauera v septembri 1949. Aj Gebauer sa spočiatku musel zorientovať. Je zaujímavé, že v jeho hláseniach Ústrednému akčnému výboru Národného frontu sa nenachádza zmienka o Barnášovej biskupskej vysviacke. Faktom ale je, že Gebauer o Barnášovej vysviacke referoval osobne riaditeľovi Slovenského úradu pre veci cirkevné Gustávovi Husákovi na poradách Husáka s vládnymi zmocnencami 12. novembra 1949 v Bratislave, teda týždeň po Barnášovej biskupskej vysviacke. Gebauer in-

²⁰⁵ ZFB Prešov. Testament Š. Barnáša. Spišské Podhradie – Spišská Kapitula 9. 11. 1949.

²⁰⁶ Tamže.

formoval Husáka, že: „*Za titulárneho biskupa bol teraz vymenovaný Dr. Barnáš. Vysvätený bol minulú sobotu bez účasti verejnosti. Dr. Barnáš sa ako biskup doteraz neexponoval. Hneď po menovaní Dr. Barnáša konala sa na biskupovom byte porada.*“²⁰⁷ Od konca decembra 1949 Gebauer zameral viac svoju pozornosť na Barnáša.²⁰⁸ Pri analýze pomerov v Spišskej Kapitule Gebauer postrehol skutočnosť, že Barnášovo menovanie vyvolalo odpor niektorých kanonikov a nestretlo sa s porozumením generálneho vikára J. Tomanócyho, ktorý zrejme ašpiroval na biskupský úrad a usiloval sa dostať do priaznivejšieho svetla ako zástanca kompromisu proti neoblomnému Vojtaššákovi a Barnášovi. Biskup Barnáš dostal podľa platných zákonov štátny súhlas na výkon svojej funkcie a v januári 1950 zložil slub vernosti ČSR a jej zriadeniu do rúk Michala Chudíka, predsedu Krajského národného výboru v Košiciach. Táto skutočnosť vyvolala negatívnu reakciu generálneho vikára Tomanócyho, ktorý pred vládnym zmocnencom Gebauerom vyjadril počudovanie, „*že prečo bola daná možnosť k tomuto slubu Dr. Barnášovi, ktorý je horlivým vykonávateľom všetkých želaní biskupa Vojtaššáka. Dr. Barnáš ako taký svojou reakčnosťou je verejnosti známy, za ktorú činnosť na návrh biskupa Vojtaššáka Vatikán ho poctil takou dôverou, že ho vymenoval za svätiaceho biskupa diecézy spišskej, ktorej dôvery si je za svoju reakčnú činnosť vedomý a predsa i keď je kompetentnej inštancii jeho činnosť známa, predsa mu bolo dovolené, aby zložil slub vernosti do rúk predsedu KNV v Košiciach. Je nesporné, že sa nebude do detailov tohto slávnostného slubu pridŕžovať. Nikdy tak neučiní, aby porušil dôveru, ktorou ho biskup Vojtaššák poctieva. Slub vernosti činil len ako proformu. Dr. Barnáš, rektor bohosloveckého seminára v novovymenovanej funkcii svätiaceho biskupa ku ktorej nedostal od štátu riadny súhlas bol si vedomý toho, že mu bude zastavený služobný plat a taktiež nebude vyzvaný pre zloženie slubu vernosti. Pred duchovenstvom sídelných kanonikov ako aj pred prof. teológiu mal sa vysloviť, že ani vo sne nepočítal, že mu tento slub tak ľahko prejde. Bolo preň prekvapením, že počas skladania tohto slubu nedostal žiadnu otázku, ktorou by mu pripomenuli stav jeho činnosti, ktorej sa dopustil a dopúšťa v jeho duchovnom poslaní na návrh biskupa Vojtaššáka. Utešuje sa tým, že spoľahlivosť, o ktorú sa najviac obával, má už za sebou a teraz sa mu už nemôže nič stať.*“²⁰⁹ Svoju mienku pred zmocnencom Gebauerom ukončil Tomanócy slovami: „*Nebojte sa, i ja keď bude príležitosť poviem pánu biskupovi, že nie som pisár, ale gen. vikár.*“ Naznačil tiež, že znovu sa rozpútal boj medzi klikou

²⁰⁷ SNA Bratislava, f. Slovenský úrad pre veci cirkevné (SÚC), k. č. 348. Záznam z porady, konanej dňa 12. 11. 1949 o 11. hod. na Úrade predsedníctva Sboru povereníkov vo veciach cirkevných.

²⁰⁸ VNUK, František: *Vládni zmocnení na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin : Vydavateľstvo Maticy slovenskej, 1999, s. 23.

²⁰⁹ SNA Bratislava, f. SÚC, k. č. 2.

*Dr. Barnáša, ktorá je vedená nateraz samotným biskupom proti nemu a jeho priateľom. Poznamenal však, že zatiaľ čo biskup má väčšinu duchovenstva na Kapituli za sebou, za ním ide väčšina kňazov v diecéze. Kňazi už dobre vedia, že vedenie na čele s biskupom ich prináša do nesnádzí a proti štátu.*²¹⁰ Z uvedeného dokumentu jasne vyplýva, že Tomanócy vystupoval pred zmocnencom ako oponent biskupov Vojtaššáka a Barnáša a štylizoval sa do pozície človeka ústretového a lojálneho ku komunistickému režimu. Potvrdzujú to aj ďalšie hlásenia vládneho zmocnenca Gebauera. Napríklad po inštalácii Jána Decheta za správcu Banskobystrickej diecézy bez schválenia cirkevnej vrchnosti 13. februára 1950 Tomanócy pred zmocnencom vyjadril názor, že tento krok schvaľuje a že v Spišskej Kapitule zaskočil prívržencov biskupa Barnáša, ktorí počítajú s tým, že po smrti biskupa Vojtaššáka on nastúpi na biskupský stolec. Tomanócy povedal, že „*tým duchovným, ktorí sú za Barnáša a zároveň sú proti nemu*“ (J. Tomanócyemu, pozn. autora), „*dvihnuté nosy, ktoré tak hrdo nosili, klesli*“.²¹¹ Dôvody tohto vystupovania Tomanócyho majú hlbšie korene. Treba ich hľadať v jeho ctižiadostivej povahe, keď ešte ako tajomník biskupa Vojtaššáka a neskôr generálny vikár vytváral prostredie intríg a zákulisných ťahov, pričom sa staval proti Barnášovi, Hanusovi a Skyčákovi, podporoval M. Stanislava a J. Lajoša.²¹² Pri zmene politického režimu po februári 1948 Tomanócy zacítil šancu dostať sa viac do popredia a ťažiť z konfliktu biskupa Vojtaššáka so štátnou mocou. Kalkuloval aj s možnosťou dostať do rúk správu Spišskej diecézy. V realizácii tohto cieľa však biskupi Vojtaššák a Barnáš predstavovali prekážku. Ako sa ukázalo, komunistická štátna moc Tomanócyemu nedôverovala a napokon proti nemu v lete 1950 zasiahla.

Napriek prítomnosti vládneho zmocnenca na biskupskom úrade a od decembra 1949 aj dosadeného vrátnika, sa hľadali rôzne spôsoby, ako udržať kontakt biskupa Vojtaššáka s diecézou. Pokyny sa nedávali písomne, ale ústne, a ak bolo nevyhnutné niečo napísať na papier, tak sa to nedoručilo na biskupský úrad, ale na adresu niektorého z bohoslovcov v diecéznom seminári. ŠtB ale tento dôležitý informačný kanál objavila. Písomné odkazy biskupovi Vojtaššákovi potom istý čas nosila rehoľná sestra, zamestnaná v kuchyni. Odkaz zamaskovala do jedla tak, aby si ho stráž ŠtB nevšimla. V decembri 1949 ŠtB už dokonca siahla k zaisteniu bohoslovca. Prvým zaisteným bohoslovcem sa stal Ján Butkay. Zaistili ho pre čítanie štátnou cenzúrou zakázanej knihy Maximiliána Chladného-Hanoša *Hmota*

²¹⁰ Tamže.

²¹¹ SNA Bratislava, f. SÚC, k. č. 2. Záznam. Prehľad týždenných udalostí na rím. kat. biskup. úrade v Spiš. Podhradí. Spišské Podhradie 19. 2. 1950.

²¹² PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 166 – 167, 334 – 335.

sa *búri*.²¹³ Pre rektora seminára to bol jasný signál, že útok sa nezastaví ani pred bránami seminára.

Pre ďalšie životné cesty biskupa Barnáša bol prelomový rok 1950. Tlak na Cirkvi enormne narastal. Množili sa zatýkania a v apríli a máji 1950 sa realizovala Akcia K (kláštory) – násilné sústredenie rehoľníkov. Na jar 1950 dostal biskup Vojtaššák z vatikánskej internunciatúry v Prahe prostredníctvom kuriéra tzv. tajné fakulty. Biskupi všetkých diecéz vo vtedajšom Československu prostredníctvom vatikánskeho štátneho sekretariátu nimi získali plné moci od jednotlivých vatikánskych kongregácií v niektorých cirkevných veciach, takže mohli rozhodovať sami bez toho, aby sa na ne museli obracať. Mali sa postarať o správu diecézy v čase, ak Cirkvi nepriateľsky ladená moc zabráni spravovať diecézu riadnemu biskupovi a jeho generálnemu vikárovi. Tzv. tajné fakulty stanovili: „*Sídelní biskupi nech čo najskôr menujú dvoch kňazov, ktorí – ak by biskupský stolec pre zaistenie, odstránenie, vyhnanstvo alebo neschopnosť upadol do takýchto prekážok, že by sa nemohol ani písomne slobodne stykať s príslušníkmi diecézy – ujali by sa vedenia diecézy jeden po druhom nasledujúc podľa poriadku, ustanovenom samotnými biskupmi. Tiež títo kňazi, ak by biskup zomrel, jeden po druhom nech nastupujú, kedykoľvek by sa pre mimoriadne okolnosti voľba kapitulárneho vikára podľa právneho ustanovenia ukázala úplne nemožnou. Kto prijal vedenie diecézy podľa toho, čo bolo vyššie povedané, čo najskôr, ak je to možné, nech sa usiluje informovať apoštolskú stolicu o prevzatej úlohe a nech hneď menuje kňaza, ktorý by zo svojej strany nasledoval po druhom, už zvolenom. Tí, ktorí takto dostávajú vedenie, sú viazaní tými istými povinnosťami a používajú tie isté práva ako sídelní biskupi.*“²¹⁴ Biskup Vojtaššák poveril používaním tajných fakúlt generálneho vikára Jozefa Tomanócyho a pomocného biskupa Štefana Barnáša.²¹⁵ Okrem toho, ak by prišlo k zaisteniu Tomanócyho, určil za tajného generálneho vikára Štefana Náhaliku a Jozefa Cehuľu. Hoci bolo do funkcie tajného generálneho vikára vymenovaných viacero osôb, tajné fakulty mohla využívať vždy iba jedna osoba, ktorá práve tajne vykonávala úrad generálneho vikára. V napätej atmosfére, keď nikto nevedel, čo prinesie zajtrajšok, biskup Vojtaššák 29. mája 1950 na turečny pondelok vysluho-

²¹³ SNA Bratislava, f. SÚC, k. č. 22. Slovenský úrad pre veci cirkevné (vl. zmocnenec Spišské Podhradie). Záznam. Prehľad týždenných udalostí na rím. kat. biskupskom úrade v Spiš. Podhradí. Spišské Podhradie 16. 12. 1949; BAŠISTOVÁ, Laura – KOHLEROVÁ, Antónia – SALAJOVÁ, Martina: Farár Ján Butkay, ktorý sa nezľakol komunistov. Dostupné na internete: <https://www.postoj.sk/3942/farar-jan-butkay-ktory-sa-nezľakol-komunistov>

²¹⁴ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, SPT III/I.95/50, k. č. 102. Kópia k listu č. 2432/50 z marca 1950.

²¹⁵ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, SPT III/I.95/50, k. č. 102. Veliteľstvo ŠtB Praha, Zápis o výpovedi napísaný na tunajšom veliteľstve s obvineným Jánom Vojtaššákom. Praha 16. 11. 1950.

val sviatosť birmovania v Katedrále sv. Martina. Sviatosť prijalo až 1 294 mladých veriacich. Popoludní birmoval v Smižanoch 964 birmovancov, z ktorých niekoľkí pochádzali zo Spišskej Novej Vsi, Markušoviec a Letanoviec. V ten istý deň pomocný biskup Barnáš udelil prvýkrát sviatosť birmovania v Spišských Vlachoch 320 veriacim.²¹⁶

Tieto aktivity prišli doslova v poslednej chvíli, pretože riadiaci orgán cirkevnej politiky, tzv. cirkevná šestka ÚV KSČ, prikročila k ďalším obmedzujúcim opatreniam namiereným proti biskupom. Na zasadnutí cirkevnej šestky 2. júna 1950 sa poukazovalo na to, že biskupi v českých krajinách sú už izolovaní, no na Slovensku ešte nie.²¹⁷ Preto sa okamžite realizovala Akcia B (biskupi) – prísna izolácia biskupov na Slovensku, ktorá dosahovala parametre internácie (domáceho väzenia). Sídlny spišský biskup Vojtaššák bol izolovaný 3. júna 1950. Aktom izolácie biskupa Vojtaššáka a znemožňovaním činnosti jeho generálneho vikára J. Tomanócyho nastal stav, keď nadobudlo účinnosť Vojtaššákov rozhodnutie o tajných generálnych vikároch. Š. Barnáš sa už ako tajný generálny vikár ujal svojej funkcie. Správu o tom sa mu podarilo šikovne rozšíriť v tajnom, latinsky písanom obežníku zo 6. júna 1950 adresovanom všetkým dekanátom Spišskej diecézy. Bol to prvý a zároveň posledný obežník, ktorý ako tajný generálny vikár Spišskej diecézy vydal. V obežníku vysvetlil situáciu, ktorá nastala po izolácii biskupa Vojtaššáka: „*Od 3. júna 1950 je zaistený diecézny ordinár a strážený vo vlastnej rezidencii. Pretože v tomto zaistení je mu bránené byť v styku s kňazstvom a veriacimi svojej diecézy a nemôže vykonávať svoju právomoc a pretože zároveň doterajší generálny vikár nemôže vykonávať svoj úrad, zveril biskupský ordinár úrad generálneho vikára J. Ex. Dr. Štefanovi Barnášovi, rektorovi kňazského seminára. Doterajší generálny vikár bude vykonávať všetko, čo mu bude možné v jeho terajšom stave. Ostatné bude vybavovať novovymenovaný generálny vikár.*“²¹⁸ Potom Barnáš vyzval duchovenstvo celej diecézy, aby „... *presne zachovávalo cirkevnú poslušnosť, aby s veľkou opatrnosťou ostalo v styku s ordinariátom, aby zachovávalo vernosť rímskemu veľkňazovi a ordinariátu, horlivo sa modlilo za ordinára a tiež za novoustanoveného vikára.*“²¹⁹ K dekrétu, ktorý Barnáš posielal Michalovi Mrkvovi, dekanovi dištriktu Oravský Podzámok, ešte rukou dopísal poznámku: „*Ak by bol diecézny ordinár Jozef [To-*

²¹⁶ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Protocollum Functionum Sacrarum Episcopali-um ab anno 1824 inchoatum.

²¹⁷ PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava : VEDA, 1997, s. 200.

²¹⁸ ABS Praha, f. V-2332/MV, M. Mrkva, dok. č. 1/1950. Generálny vikár. Obežník Š. Barnáša dekanským úradom Spišskej diecézy. Spišská Kapitula 6. 6. 1950.

²¹⁹ Tamže.

*manócy] zatknutý a uväznený a bolo by obmedzené spojenie s diecéznym centrom, platí Tvoja právomoc pre oblasť Oravy, ako bolo v tejto veci zariadené.*²²⁰ Vydanie tajného obežníka dokazuje, že biskup Barnáš bral svoje poverenie vážne a s odhodlaním. Pritom si bol plne vedomý, že podstupuje riziko a môže sa dostať do konfrontácie s komunistickou štátnou mocou.

Biskup Barnáš sa aj napriek napätým pomerom, hroziacej izolácii alebo zaisteniu usiloval vykonávať svoj biskupský úrad zodpovedne. V nedeľu 4. júna 1950, teda na druhý deň po izolácii biskupa Vojtaššáka, udelil sviatosť birmovania vo farnosti Chrasť nad Hornádom.²²¹ Bola to v poradí druhá, no zároveň aj posledná birmovka biskupa Barnáša v Spišskej diecéze. Farár v Chrašti nad Hornádom František Šimonovič vopred v liste biskupa Barnáša informoval o tom, že počet birmovancov vzrástol až nad sto, pretože sa prihlásili deti nielen z Chrašti, ale aj z Rudnianska, Vítkoviec a Spišského Hrušova. Súčasne mu v stručnosti opísal program slávnosti: „Privítanie bude skromnučké; žiačka Anna Puklušová z II. triedy ľud.[ovej] školy z Chrašti, žiak z filiálky Štefan Filip z V. roč.[níka], a za cigánov žiak z Chrašti Janko Dirda po cigánsky ako priloženo... Predseda obce Chrasť Ján Melega, úpravca trate povie tiež krátko svoje, je človek veriaci. Program v kostole mienim takto; pravda ak Vašej Excelencii to nebude na obtiaž:

1. Sprievod okolo kostola s prev.[elebnou] Sviatosťou, nakoľko je to v Chrašti patrocinium.

2. *Sacrum cantatum*, pre velebných p. diakonov máme aj dalmatiky.

3. Po sv. omši kázeň a udelenie sviatosti birmovania.²²² V programe sa nezabudlo ani na spoločné fotografovanie.

V izolácii

Izolácia biskupa Vojtaššáka v Spišskej diecéze sa neobmedzila iba na jeho osobu, ale bola pripravená aj pre biskupa Barnáša. O tomto zámere informoval riaditeľ Slovenského úradu pre veci cirkevné Ladislav Holdoš na porade prednostov odborov 7. júna 1950. Barnáš mal byť čím skôr izolovaný. Túto úlohu dostal na starosť Vladimír Jirkovský, vedúci kontrolno-inštruktážneho oddelenia Slovenského úradu pre veci cirkevné cestou šéfa ŠtB na Slovensku Teodora Baláža.²²³

²²⁰ Tamže.

²²¹ ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, Protocollum Functionum Sacrarum Episcopali-um ab anno 1824 inchoatum.

²²² ZFB Prešov, list F. Šimonoviča Š. Barnášovi. Chrasť nad Hornádom 3. 6. 1950.

²²³ SNA Bratislava, f. SÚC, k. č. 348. Záznam z porady prednostov odboru dňa 7. júna 1950.

Podľa pôvodného plánu sa mala izolácia biskupa Barnáša uskutočniť vo večerných hodinách 9. júna 1950. Barnáš sa jej nevedomky dočasne vyhol tým, že sa v tom čase nenachádzal v Spišskej Kapitule. Na druhý deň ráno, keď sa už vrátil, ho o 9.30 hod. vylákali pod zámienkou, že ho do svojej rezidencie volá biskup Vojtaššák.²²⁴ Tak mohli Barnáša izolovať priamo v biskupskej rezidencii mimo pozornosti iných osôb a vyhnúť sa tomu, aby musel pri tomto akte zasahovať orgán Štátnej bezpečnosti. O Barnášovej izolácii sa v heslovitých rukopisných poznámkach zmienil jeho kolega, profesor Vysokej školy bohosloveckej Štefan Náhalka: „Barnáš –... 1950 – podvod! Ako by ho volal p. biskup! Tomanócy telefonovali!“²²⁵ Znamenalo to, že Barnáša vylákali podvodom z budovy seminára pod zámienkou, že ho do biskupskej rezidencie volá biskup Vojtaššák. Po inštrukcii orgánov ŠtB mu telefonoval J. Tomanócy. Násilie znemožnilo Barnášovi vykonávať úrad pomocného biskupa, funkciu rektora diecézneho seminára i mimoriadneho generálneho vikára. Vládny zmocnenec Gebauer podal o správaní biskupa Barnáša v izolácii podrobnú správu, ktorá je dôležitým svedectvom o biskupových postojoch, o jeho vernosti Cirkvi a pravde. Súčasne svedčí o tom, že si vedel zachovať vnútorný pokoj aj v ťažkej situácii: „Barnáš: Chovanie tohto počas izolácie zdá sa byť až na jednotlivé výnimky dosť slušné. Každý rozkaz, ktorý mu je daný a s rozsahom izolácie úzko súvisí, vie bez reptania alebo dajakých poznámok poslúchnuť a dľa toho vie sa i riadiť. Tiež sa zaujíma dokiaľ ho budeme v izolácii držať a či je jeho izolácia skutočne podopretá takou vinou pre ktorú by sme ho mohli v izolácii držať. Domáha sa, aby mu bolo dovolené viacej sa zdržiavať na vonkajšom vzduchu, nakoľko pre jeho zdravotný stav je to nezbytné potrebné. Pod dojemom slušného zachádzania tých osôb, ktoré sú na jeho izolovaní zainteresované, vie sa ich zo zvedavosti tázať, ako vypadá politická situácia vo svete a ako to stojí v otázkach cirkvi. V rozprúdenom rozhovore, vie skoro v každom prípade zaviesť vášnivý rozhovor na akciu „K“, t.j. na otázku zrušenia reholí. Poukazuje na to, že reholníci ako takí, boli bez príčiny krutým trestom postihnutí a práve tento krok zrušenia reholí, bude vždy tieňom režimu v očiach rím. kat. cirkvi... V takom prípade, nikdy sa nemôže uskutočniť spolupráca medzi cirkvou a štátom o ktorej sa tak vo vládnych kruhoch chvalospevne ospevuje.“²²⁶

Izoláciou Š. Barnáša sa otvorila otázka ďalšej správy diecézneho seminára i otázka výučby jeho predmetov na Vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Ka-

²²⁴ SNA Bratislava, f. SÚC, k. č. 204. Denná správa o Akcii B. Spišské Podhradie, 10. 6. 1950.

²²⁵ Pápežské slovenské kolégium sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Pozostalosť Š. Náhalku. Zošit s rukopisnými poznámkami Š. Náhalku, nedatované.

²²⁶ SNA Bratislava, f. SÚC, kartón č. 212. Zmocnenec SÚC pri rím. kat. biskupskom úrade v Spiš. Podhradí. Úradný záznam. Spišské Podhradie 15. 7. 1950.

pitule. Hoci spišský diecézny seminár dostal koncom roka 1949 od Povereníctva školstva a osvetu dotáciu 400 000 Kčs, v tom čase už komunistické stranické vedenie uvažovalo o likvidácii diecéznych seminárov. Keď zmocnenec Gebauer požiadal Barnáša ako rektora seminára, aby mu nahlásil presný počet bohoslovcov v seminári, Barnáš to odmietol. Krajský národný výbor v Košiciach sa preto sťažoval na Barnáša biskupskému úradu v Spišskej Kapitule. Biskup Vojtaššák sa však Barnáša zastal s pádnym argumentom, že poskytovať požadované údaje nemôže rektorát, ale priamo biskupský úrad.²²⁷ Odpoveď prišla v podobe brachiálnej reakcie. Budovu seminára na krátko zabrali príslušníci Ľudových milícií.²²⁸ Legislatívne riešenie otázky kňazských seminárov a bohosloveckých fakúlt sa pripravilo na celoštátnej úrovni. Všetky bohoslovecké fakulty a učilištia boli zákonom č. 58/1950 z 18. mája 1950 o vysokých školách vyňaté spod pôsobnosti ministerstva (povereníctva) školstva. Pritom vrchnú správu a dozor nad nimi prevzal Štátny úrad pre veci cirkevné.²²⁹ Na tento zákon potom nadviazalo vládne nariadenie č. 112/1950 Zb. zo 14. júla 1950 o bohosloveckých fakultách. Podľa neho všetko rímskokatolícke bohoslovecké štúdium sa v českých krajinách sústredilo na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Prahe a na Slovensku na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave. Nariadenie v odstavci 2 tohto paragrafu zrušilo bohosloveckú fakultu v Olomouci a všetky diecézne a reholné učilištia.²³⁰ To znamenalo zánik diecézneho seminára v Spišskej Kapitule. Jeho rektor Š. Barnáš sa musel prizerať, ako sa ničí namáhavé dielo, ktorému venoval kus svojho života. V ťažkej situácii na žiadosť biskupa Vojtaššáka rožňavský biskup Róbert Pobožný 1. júla tajne vysvätil za kňazov spišských bohoslovcov 5. ročníka. S veľkým rizikom sa podarila aj vysviacka bohoslovcov 4. ročníka. Aj tí boli vysvätení tajne biskupom Pobožným v Rožňave v auguste a septembri 1950.

V domácom väzení v biskupskej rezidencii ostal Barnáš až do 25. júla 1950, keď ho eskortovali do bývalého kláštora školských bratov v Mučeníkoch, premeneného na internačný tábor pre kňazov. Biskup Barnáš už nebol priamym svedkom

²²⁷ CHALUPECKÝ, Ivan: Likvidácia spišských seminárov. In: JUDÁK, Viliam (zost.): *Zrušenie kňazských seminárov na Slovensku v r. 1950*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1999, s. 28; ARKBÚ Spišská Kapitula, f. Spišské biskupstvo, č. 811/1950. List J. Vojtaššáka KNV v Košiciach. Spišská Kapitula, 1. 6. 1950.

²²⁸ Tamže.

²²⁹ *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 27, vydaná 8. 6. 1950. Zákon č. 58 z 18. 5. 1950 o vysokých školách, s. 118. VNUK, František: Cyrilometodská bohoslovecká fakulta v letech 1950 – 1956. In: *Historický zborník*, roč. 6, 1996, s. 87.

²³⁰ *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 45, vydaná 26. 7. 1950. Vládne nariadenie č. 112 zo dňa 14. 7. 1950 o bohosloveckých fakultách, s. 427.

dovršenía diela skazy v Spišskej Kapitule, kde štát 24. augusta 1950 oficiálne prevzal budovu diecézneho seminára, a krátko nato, 15. septembra 1950 orgány ŠtB odvliekli biskupa Vojtaššáka z jeho rezidencie v Spišskej Kapitule a eskortovali do väznice ŠtB v Prahe-Ruzyni. Štátna moc vyvinula veľký nátlak, aby dosiahla úplné ovládanie diecézy. Súčasťou tejto hry bol spočiatku generálny vikár J. Tomanócy.²³¹ Keď odmietol vymenovať za riaditeľa biskupskej kancelárie štátnou mocou presadzovaného Ondreja Scheffera a ŠtB ho podozrievala z rozmnožovania „ilegálnych pastierskych listov“, 19. októbra 1950 ho zaistili. Členovia sídelnej Spišskej Kapituly boli štátnou mocou inštruovaní, aby volili O. Scheffera za kapitulárneho vikára. Volba sa uskutočnila 26. októbra 1950 a po nej 5. novembra 1950 nasledovala slávnostná inštalácia, sprevádzaná oficiálnou pompéznosťou. To mal byť posledný krok, ktorý úplne spútal a ovládol vedenie Spišskej diecézy.

Internačný tábor v Mučeníkoch bol zriadený v pôvodne barokovom, neskôr klasicisticky prestavanom kaštieli, ktorý patrila Nitrianskemu biskupstvu a v roku 1928 bol odovzdaný do užívania reholi školských bratov. Po uskutočnení Akcie Kláštory prechodne slúžil na internáciu členov tejto rehole. Od polovice júla 1950 sem začali orgány ŠtB zväzovať profesorov zo zrušených diecéznych seminárov, ale aj pracovníkov biskupských úradov, nepohodlných kanonikov a dekanov-farárov. Celý objekt strážili príslušníci uniformovaného Zboru národnej bezpečnosti. Denný poriadok v mučeníckom tábore bol podobný ako v tzv. centralizačných kláštoroch pre rehoľníkov. Vstávalo sa v skorých ranných hodinách. Slúžili sa sväté omše a po nich sa čítal breviár. Kňazi i biskup Barnáš nemali pri bohoslužbách oblečené ornáty, ale montérky. Ako oltáre slúžili stoly, ktoré ponachádzali v budove a namiesto kalichov mali sklenené poháre.²³² Nasledovali skromné raňajky a po nich povinné hodinové školenie. Jeho cieľom bola zmena zmysľovania sústredených kňazov a dosiahnutie ich lojality voči komunistickému zriadeniu. Kňazi si museli vypočuť nahlas čítané články z komunistického denníka *Pravda* alebo nejakú pasáž z marxistickej literatúry, a potom diskutovať. Neskôr prichádzali lektori, ktorí im prednášali základy marxizmu-leninizmu a presviedčali ich o dobrodeniach štátu voči Katolíckej cirkvi v ČSR. Školenia bývali niekedy aj vo večerných hodinách. Veľmi často prednášal zmocnenec internačného tábora Tibor Kunfalvy. Po rannom hodinovom školení sa zaoberalo na prácu do niekoľkých skupín podľa druhu práce (upratovanie, starostlivosť o hydinu a ošipané, starostlivosť o záhradu, rúbanie dreva, práca v kuchyni, upratovanie, výpomoc na majetku miestneho jednotného roľníckeho družstva). Veľký počet kňazov bol v lete 1950 nasadený

²³¹ HROMJÁK, Luboslav: *S výrazom lásky trvám*, s. 332 – 333.

²³² JANEĽA, Štefan: *Ave Crux spes unica. Kňazské koncentráky*. b. m., ca 1992, s. 27.

pri demolačných prácach hospodárskych budov nachádzajúcich sa v blízkosti kaštiela. Búrali stavby a získané tehly čistili od zaschnutej malty. Časť tehál potom využili pri stavbe veľkého kurína. Internačný tábor bol strážený a kontakt s vonkajším svetom obmedzený. Internovaní kňazi nemohli prijímať návštevy vo vnútri objektu. Hovoriť s nimi mohli iba cez plot.

Počet internovaných v Mučeníkoch v novembri 1950 dosahoval 69 kňazov, z toho bolo 62 diecéznych a 7 rehoľných kňazov.²³³ Barnáš tu bol jediným internovaným biskupom. Z internovaných kňazov sa v Mučeníkoch nachádzalo veľa známych osobností zo všetkých diecéz. Medzi nimi napríklad známy katolícky publicista a redaktor Jur Koza-Matejov, organizátor katolíckeho života v Košiciach Anton Harčar, priekopnícky teológ zameraný na otázky vlastníctva Ján Bubán, filozof a psychológ Peter Kostov, zakladateľ organizácie Orol a trnavský farár Augustín Raška, biblista Štefan Janega. Barnáš tu našiel dosť partnerov na odborné diskusie o teologických, filozofických a spoločenských otázkach. Okrem toho v Mučeníkoch stretol dvoch dobrých priateľov zo Spišskej Kapituly – profesora cirkevných dejín Jozefa Špirka a bývalého riaditeľa učiteľského ústavu Jozefa Brandobura. Do Mučeníkov sa dostal aj generálny vikár Spišskej diecézy Jozef Tománocý. V istom zmysle osudným sa pre Barnáša stala prítomnosť levočského farára Jozefa Vojtasa v internačnom tábore. Vojtas býval v jednej miestnosti s Barnášom. Pri jednom z rozhovorov sa Barnášovi zdôveril, že už dlhší čas sa zaoberá myšlienkou na odchod do exilu. Informoval ho aj o konkrétnych krokoch, ktoré v tomto smere už podnikol prostredníctvom svojej farníčky Adely Dudinskej. Pre odvezenie Vojtasa do internačného tábora pre kňazov v Mučeníkoch však celý plán úteku stroskotal. Vojtas sa ale plánov na útek nevzdal ani v Mučeníkoch. Barnáš si vypočul Vojtasovo rozprávanie, no s útekom do zahraničia nesúhlasil. Podľa výpovede Vojtasa: *„Neprejavil žiadneho nadšenia pre túto vec, ba prehlásil, že on na to ani myslieť nemôže. Len tolko som ho nahovoril, aby pozháňal svoju fotografiu a že mu pre každý prípad zadovážim legitimáciu. Dudinská v Levoči túto legitimáciu zadovážila.“*²³⁴ Práve tento moment sa stal zámienkou, ktorá neskôr viedla k zaisteniu a odsúdeniu biskupa Barnáša. Celková nálada, ktorá v Mučeníkoch vládla, podporovala plány na možný útek. Medzi internovanými kňazmi sa totiž šíрили chýry, že ich niekam odveľú. Preto *„zaopatrením si falošných legitimácií sme zamýšľali to, že keby sa pre nás situácia bola zhoršila, boli by sme pri vhodnej príležitosti ušli a skrývali sa pod cudzím menom.“*²³⁵

²³³ DUBOVSKÝ, Ján M.: *Akcia kláštor*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1998, s. 230.

²³⁴ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, V-830/2 J. Vojtas. Rukopisná výpoveď J. Vojtasa, nedatované, asi rok 1951.

²³⁵ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa

V stiesnenom prostredí internácie si kňazi udržiavali dobrú myseľ. Svojou argumentáciou dostávali do pomykova prednášajúcich lektorov a rešpekt si získali svedomitým prístupom k práci. Biskup Barnáš tu nestratil svoj zmysel pre humor. Keď si A. Harčar nechal narásť bradu podľa vzoru vodcu komunistickej revolúcie Vladimíra I. Lenina, Barnáš mu povedal: „*Keď to prežijeme a pôjdem do Ríma, prinesiem vám povolenie nosiť bradu.*“²³⁶ V tam čase totiž rímskokatolícki diecézni kňazi mohli nosiť bradu iba s povolením. Preškoľovanie v mučeníckom tábore ani po dvoch mesiacoch nevedlo k cieľu. Väčšina internovaných kňazov trvala na svojom presvedčení a odmietla sa podvoliť a prijať vnucované názory. Mienku tejto väčšiny zhrnul verejne a neohrozene v jednej diskusii práve biskup Barnáš: „*Vieme, že veriaci sú nespokojní s niektorými kňazmi, ktorých cirkevný úrad na návrh vlastenec-kých kňazov cez poddajné ordinariáty zväčša zbavené biskupov neoprávnene dosadili na naše miesta a že by radšej mali doma nás. Ale určite nesúhlasili s naším návratom za každú cenu, teda aj za cenu, ktorú žiada od nás správa koncentráku, aby sme totiž vonku hlásali a robili to, čo hlásajú a robia vlasteneckí kňazi. Keď to chápu katolícki veriaci, tým väčšmi to musíme chápať my, ich vodcovia. Preto nemôže byť ani reči o tom, že prestaneme obhajovať práva a slobodu Cirkvi, že budeme mlčať o krivdách, ktoré pácha vládný režim na biskupoch a kňazoch, na reholníkoch a veriacom ľude a cirkevných ustanovizniach. Kto mlčí o bezpráví a krivdách a chváli krivditeľa, že v tom alebo onom aj dobre robí, len balamúti veriacych a zrádza svoje kňazské svedomie.*“²³⁷ Tento principiálny postoj a vôbec celkové správanie biskupa Barnáša si všímala správa internačného tábora, ktorá kategorizovala kňazov do skupín podľa ochoty spolupracovať s komunistickou mocou. Zmocnenec Tibor Kunfalvy spolu s Jánom Fábrym tri dni skúšali a kádrovali kňazov. Nakoniec ich rozdelili podľa stupňa prevýchovy do štyroch skupín. Š. Barnáša zaradili do IV. skupiny ako neschopného preškolenia a hatiaceho preškolenie iných. Dňa 9. októbra 1950²³⁸ večer o 20.00 hod. si zmocnenec internačného tábora dal nastúpiť všetkých kňazov a prečítal menoslov 19 z nich, ktorých mali údajne zaviesť do Malaciek na ďalšie preškoľovanie a odtiaľ ich zaradiť do duchovnej správy. V skutočnosti však išlo

28. 11. 1951 na Štátnom súde odd. v Bratislave v trestnej veci proti Š. Barnášovi a spol.

²³⁶ HARČAR, Anton: *Žil som v Košiciach*. Bratislava : LÚČ, 2003, s. 416.

²³⁷ MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*. Bratislava : LÚČ, 1992, s. 29 – 30.

²³⁸ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB BA, Fond starých písomností, S-1410/2, r. č. 1582. KV ŠtB Bratislava. Zápis o výpovedi Š. Barnáša. Bratislava 20. 10. 1950. F. Bernadič uvádza, že eskorta do Nových Zámkov sa uskutočnila 6. 10. 1950. BERNADIČ, František: *Rozpomienky kňaza (1910 – 1953)*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2000, s. 212. V Mitošinka zasa uvádza dátum 10. 10. 1950. MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*, s. 42. V hlavnom texte sa prikláňam k dátumu, ktorý uviedol do zápisnice pri vyšetrovaní Š. Barnáš, pretože je časovo najbližšia udalosti, ktorú zachytáva.

o subjektívny výber „najreakčnejších“ kňazov. Ich menný zoznam zmocnenec nečítal od začiatku abecedy po koniec, ale opačne, od konca po začiatok. Meno Štefana Barnáša teda prečítal ako posledné.²³⁹ Krátko pred polnocou sa z mučeníckeho tábora pohli dve vozidlá, ktoré odvážali „neprevychovateľnú“ skupinu kňazov na čele s biskupom Barnášom. Niektorí kňazi, ktorí dobre poznali západné Slovensko, počas jazdy zbadali, že ich vezú najprv na Nitru a potom cez Komjatice. Vysadili ich o 2.00 hod. v noci, no nie v Malackách, ale v Nových Zámkoch. Pred budovou, ktorá sa mala stať novým núteným domovom biskupa Barnáša a ďalších kňazov, stál nastúpený špalier ozbrojených príslušníkov bezpečnosti v uniformách. Nachádzali sa v bývalom kláštore sestier františkánok v Nových Zámkoch, ktorý bol premenený na internačný tábor. Prichádzajúcich tu čakal už jeho prvý obyvateľ Jozef Búda. Spolu sa tu teda ocitlo 20 kňazov z celého Slovenska, ktorých považovali za „najreakčnejších“ a „neprevychovateľných“. To poznačilo aj spôsob zaobchádzania s nimi. Internovaní žili v tvrdých podmienkach. Vstávali skoro ráno, aby si mohli odslúžiť svätú omšu. Mali na to vyhradenú jednu veľkú miestnosť a malú kaplnku, kam sa zmestili iba štyria kňazi. Po odslúžení svätej omše nasledovala modlitba breviáru, ktorú sa modlili jednotlivo alebo v dvojiciach. O ôsmej boli raňajky. Ako kuchárov sem dopravili dvoch bratov z kongregácie tešiteľov. Internovaní sa zamestnávali pomocnými prácami. Rúbali a pilili drevo, preberali fazuľu, hrach, škrabali zemiaky a starali sa o päť ošipáných, ktoré priviezli z Mučeníkov. Prvé dni pobytu v Nových Zámkoch nebola vôbec zabezpečená strava. Internovaní žili iba z toho, čo si priniesli z Mučeníkov. Po týždni im dovolili kupovať si stravu z mesta za vlastné peniaze.²⁴⁰ Styk s vonkajším svetom bol úplne vylúčený. Podarilo sa ho však nadviazať vďaka šťastnej náhode pri využití nepozornosti jedného z dozorcov, keď internovaný kňaz Ján Čierny pri nakladaní uhlia v záhrade za bránou budovy internačného tábora dal chlapcovi zo susednej záhrady lístok s odkazom pre novozámockých kaplánov. Chlapec úlohu splnil a kontakt sa nadviazal. O jeho udržiavanie sa postaral internovaný riaditeľ kancelárie biskupského úradu v Trnave Viliam Mitošinka. Pomocou novozámockého kaplána Karola Lénara a jednej ženy sa podarilo prepašovať listy príbuzným internovaných v zápalkovej škatulke, zaťaženej kamienkami. V škatulke boli inštrukcie, kedy, ako a kde hodiť odpovede, prípadne aj menší balík. Tak mohli internovaní kňazi a medzi nimi aj biskup Barnáš prijať od príbuzných listy, balíčky a peniaze. Nebolo to ľahké, pretože pri posielaní škatulky musel Mitošinka prehodiť výšku 14 metrov.²⁴¹

²³⁹ BERNADIČ, František: *Rozpomienky kňaza (1910 – 1953)*, s. 212 – 213.

²⁴⁰ MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*, s. 43.

²⁴¹ Tamže, s. 44 – 45.

Pobyt biskupa Barnáša v internačnom tábore v Nových Zámkoch prerušila 19. októbra 1950 eskorta do Bratislavy. Na druhý deň ho orgány ŠtB podrobili výsluchu, ktorý sa zameral jednak na jeho pôsobenie v spišskom diecéznom seminári, a jednak na biskupa Vojaššáka. V tom čase totiž bola v plnom prúde príprava politického procesu s tromi slovenskými katolíckymi biskupmi Jánom Vojaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom. Z otázok, ktoré vyšetrovateľ ŠtB kládol Barnášovi, sa dá dedukovať konkrétny záujem získať výpovede, ktoré by mohli poslúžiť v procese s Vojaššákom. Barnášove výpovede zrejme neboli uspokojivé. Na otázku o stykoch biskupa Vojaššáka s biskupmi Buzalkom a Gojdičom odpovedal, že nevie nič konkrétne uviesť. Podobne odpovedal aj na ďalšie otázky: Aké stanovisko zaujal Vojaššák k oslobodeniu ČSR, ako sa zachoval k februárovým udalostiam v roku 1948. Aj otázky o postojoch biskupa Vojaššáka v rokoch prvej Slovenskej republiky zodpovedal Barnáš rámcovo bez toho, aby uviedol veci, ktoré by mohla ŠtB využiť v pripravovanom procese. Napríklad na otázku: Aké stanovisko zaujímal biskup Vojaššák k vojne medzi Nemeckom a Poľskom? odpovedal: „... pán biskup Vojaššák sa predtým vyslovil, že ako len dopadne a čo s nami bude a mal radosť z toho, že bola vrátená Slovensku časť územia odtrhnutá Poľskom, to bola podľa mňa asi aj príčina, prečo rečnil biskup Vojaššák slovenským vojakom vracajúcim sa z poľského ťaženia.“²⁴² Teda Barnáš najprv u Vojaššáka cítil neistotu z toho, ako sa vojna vyvinie, a potom radosť z pripojenia území obývaných Slovákmi. Ďalej sa všeobecne vyjadril, že biskup Vojaššák bol „ľudáckeho presvedčenia“ počas prvej Československej republiky i počas prvej Slovenskej republiky. Pokiaľ ide o Vojaššákovu členstvo v Štátnej rade, Barnáš uviedol, že „... keď mu jeho členstvo v Štátnej rade bolo vytykané, biskup Vojaššák sa vyhovárať tým, že on tam neni ako politik, ale že je v zastúpení slovenského episkopátu aby dozeral na riešenie školskej otázky.“²⁴³ Ak si vyšetrovateľ myslel, že sa dozvie niečo o tom, ako vplýval Vojaššák na formáciu bohoslovcov v diecéznom seminári, určite sa sklamal. Barnáš totiž jasne odpovedal: „Čo sa týkalo výchovy v seminári, nedával mi pán biskup Vojaššák žiadne inštrukcie, ktoré by boli bývali vyšli z jeho vlastného popudu.“²⁴⁴ Najzaujímavejšia je záverečná časť zápisnice, kde sa Barnáš vyjadruje k svojmu vzťahu k vládnucej politickému systému. Usiluje sa o zmierlivosť. Apriórne ho neodmieta, ale hľadá styčné plochy. Nachádza ich v sociálnej oblasti: „Ak by boli nejaké pochybnosti o mojom postoji k terajšiemu ľudovodemokratickému zriadeniu, osvedčujem sa, že v čisto v sociálnych veciach aj posiaľ mi bol program ľudovodemo-

²⁴² AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB BA, Fond starých písomností, S-1410/2, r. č. 1582. KV ŠtB Bratislava. Zápis o výpovedi Š. Barnáša. Bratislava 20. 10. 1950

²⁴³ Tamže.

²⁴⁴ Tamže.

*kratickeho režimu blízky a teraz po niektorých prednáškach odborníkov sa mi zdal sympatický a milý... V budúcnosti v súkromných rozhovoroch chcem pobádať najmä mladších duchovných, aby sa nekriticky a stroho nestavali proti všakovým sociálnym usporiadaniam ľudovodemokratickeho režimu, len preto, že po prípade iniciatíva vychádza z iniciatívy Komunistickej strany.*²⁴⁵ Pri interpretácii tohto stanoviska Š. Barnáša je potrebné zohľadniť pozíciu, v akej sa nachádzal. Zmienka o pobádaní mladých duchovných vychádza z nádeje, že bude v dohľadnom čase prepustený z nútenej internácie.

Zaistenie a vykonštruovaný súdny proces

Po návrate do internačného tábora v Nových Zámkoch sa pre biskupa Barnáša život zdanlivo vrátil do starých koľají. V skutočnosti sa v zákulisí pripravovalo jeho zaistenie, ktoré súviselo so zaistením Viktora Palkoviča. Palkovič bol pôvodne kominársky majster, ktorý v rokoch 1941 – 1944 pôsobil ako mestský policajt v Banskej Bystrici. Povstalecké bezpečnostné orgány ho zaistili, no po príchode nemeckej armády na Slovensko sa opäť exponoval v akciách namierených proti osobám aktívnym v odboji. Vstúpil do domobrany a pred príchodom Červenej armády v roku 1945 odišiel aj s manželkou a dvomi deťmi do americkej okupačnej zóny Rakúska. Manželka s deťmi sa vrátila, no Palkovič ostal v exile. Okresný ľudový súd v Banskej Bystrici ho v roku 1947 odsúdil na štyri roky väzenia. Vystriedal rôzne zamestnania, ale na Slovenskom komitáte International Refugee Organization (IRO) dostal odporúčenie do práce pre americkú armádu v Salzburgu. Pridelili ho k technickejrote, kde pracovalo asi 1 500 exulantov pochádzajúcich z rôznych národov Sovietmi kontrolovanej časti Európy. V decembri 1948 sa zúčastnil na prednáške zástupcu Združenia slovenských katolíkov pre slovenských exulantov, ktorú zorganizoval Slovenský oslobodzovací výbor Ferdinanda Ďurčanského. Po prednáške mal osobný rozhovor s predstaviteľom Združenia, ktorý vystupoval v hodnosti majora americkej armády. Nechal sa presvedčiť, aby sa vrátil späť na Slovensko a bojoval tam proti komunizmu a za vytvorenie samostatného slovenského štátu. Previezli ho z Rakúska do americkej okupačnej zóny Nemecka, kde v Mníchove absolvoval polročný spravodajský kurz. Jeho úlohou bolo vytvoriť sieť spoľahlivých spolupracovníkov a získavať rôzne spravodajsky cenné informácie z vojenskej, komunikačnej a hospodárskej oblasti pre americkú spravodajskú službu. Po ukončení spravodajského kurzu začiatkom júla 1949

²⁴⁵ Tamže.

prekročil štátnu hranicu ČSR. Používal občiansky preukaz na meno František Pavlík a kryciu značku Carlo. Jeho riadiaci orgán v Mníchove vystupoval pod krycím menom Otto, pričom styk s ním sa zabezpečoval prostredníctvom vysielачky a kuriéra. Palkovič sa nasťahoval do podnájmu k vdove Margite Štefanovej v Prešove. Tak prišiel v septembri 1949 do styku s jej nevlastnou dcérou Adelou Dudinskou. Obidve boli hlboko nábožensky založené a nespokojné s prenasledovaním Katolíckej cirkvi. Dudinská pre Palkoviča napísala správu o kňazoch zaistených v Levoči a okolitých obciach. Počas jedného stretnutia Palkovič požiadal Dudinskú, aby mu priviedla kňaza, pretože sa chcel vyspovedať. Dudinská mu v júni 1950 priviedla levočského kaplána Štefana Precnera. Precner videl v Palkovičovi možnosť dostať sa do západného Nemecka. Dôvodom jeho rozhodnutia odísť do exilu bolo prebiehajúce prenasledovanie Cirkvi. Jeho kolegu, druhého levočského kaplána Štefana Kubičiara, zaistili orgány ŠtB v máji 1950. Levočského farára Jozefa Vojtasu ŠtB už niekoľkokrát vypočúvala v súvislosti so vzburou veriacich proti štátnej Katolíckej akcii a nebolo isté, čo s ním bude v najbližšom čase. Navyše, Precner sa v minulosti liečil na nervovú chorobu a mal obavu, či zvládne prípadnú internáciu a väzenie.²⁴⁶ Po zaistení Š. Kubičiara sa Precner v rozhovore so svojím farárom Vojtasom v máji 1950 vyjadril, že chce odísť do zahraničia. Zveril sa Vojtasovi, že má kontakt s Dudinskou a tá pozná Palkoviča, ktorý dokáže zariadiť ilegálny prechod cez štátnu hranicu do západného Nemecka. Vojtas mu síce oponoval, že povinnosťou kňaza je ostať na mieste, no sám začal uvažovať o odchode za hranice, aby tak predišiel svojmu zaisteniu a tým nemožnosti výkonu svojho kňazského povolania. Precnera poprosil, aby ho bližšie zoznámil s Dudinskou, ktorú poznal iba z videnia. K stretnutiu Vojtasu s Dudinskou došlo na fare v Levoči. Vojtas ju poprosil, aby sa – ak to je možné – ujala jeho veci. Dudinská sa spočiatku zdráhala, ale napokon sľúbila, že sa mu pokúsi pomôcť. V júni 1950 sa Precnerovi podarilo prostredníctvom Palkovičových kuriérov Martina Vršana a Fridricha Baláka dostať do západného Nemecka, odkiaľ sa ozval písomne prostredníctvom kuriérov. O vydarenom úteku Precnera sa dozvedel aj Vojtas. Vojtasov útek bol dohodnutý prostredníctvom Dudinskej a Palkoviča s kuriérom na 20. august 1950. Vojtas sa však medzitým 24. júla 1950 dostal do internačného tábora pre kňazov v Mučeníkoch. Tu sa so svojím plánom na útek zveril biskupovi Štefanovi Barnášovi a biskupskému archivárovi Jozefovi Vrbovskému, no nenašiel u nich porozumenie. Podarilo sa mu však presvedčiť Barnáša, aby si zohnal fotografiu do falošného občianskeho preukazu, ktorý zaobstará prostredníctvom

²⁴⁶ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, V-830/2 J. Vojtas. Rukopisná výpoveď J. Vojtasu, nedatované, asi rok 1951.

Dudinskej.²⁴⁷ O falošné občianske preukazy mali záujem viacerí kňazi, ktorí sa cítili reálne ohrození. Netýkalo sa to iba možnosti odchodu do exilu, ale aj príležitosti ukrývať sa na Slovensku. Motivačne na nich účinkoval odchod Š. Precnera. Precnerov priateľ Ladislav Maitner, kaplán v Bijacovciach, sa rozhodol tiež využiť možnosti A. Dudinskej a požiadal ju, aby zaobstarala falošné občianske preukazy pre neho a ďalších kňazov: Jozefa Lenka, správcu farnosti v Dedinkách, Štefana Vaverčáka, farára v Spišskej Belej, Jána Langa, kaplána, ktorý bol po prepustení z tábora nútených prác daný na výpomoc v Spišskej Belej, a Jozefa Vrbovského, biskupského archivára v Spišskej Kapitule. V auguste 1950 Marta Maitnerová, sestra kaplána L. Maitnera, postupne navštívila J. Vrbovského, Š. Vaverčáka a J. Langa, aby od nich prevzala fotografie na občianske preukazy. Fotografie potom odovzdala A. Dudinskej, ktorá sprostredkovala zabezpečenie biano občianskych preukazov. Zaobstaral ich úradník miestneho národného výboru v Levoči Martin Hritz. Internovanému biskupovi Š. Barnášovi a levočskému farárovi J. Vojtasovi do Mučeníkov priniesla občianske preukazy získané od M. Hritza cez A. Dudinskú Vojtasova neter Helena Vojtasová a bohoslovec Fridrich Fritz.

K prezradeniu činnosti Viktora Palkoviča a jeho spolupracovníkov viedlo zaistenie lesného robotníka Františka Daniela, Slováka pochádzajúceho z Rumunska, v pohraničnej obci Nové Údolí v okrese Prachatice. F. Daniela udal iný rumunský Slovák Ján Morong s tým, že F. Daniel utráca veľké čiastky peňazí, ktoré mal údajne získať šmelinou. Príslušníci Zboru národnej bezpečnosti vykonali prehliadku u F. Daniela a na povale jeho domu za trámom našli v starých nohaviciach zмотанý balíček s tromi obálkami, označenými ROI, CAROL a PAUL, ďalej malý fotoaparát a 107 000 Kčs. Daniel pri výsluchoch priznal, že veci dostal od neznámeho muža zo západonemeckej strany hranice s tým, aby ich doručil istému Martinovi Vršanovi, ktorého bezpečnostné orgány zaistili práve počas príprav na odchod za hranice. Zrejme už dostal správu o zaistení Daniela. U Vršana sa našla aj batožina troch osôb, ktoré mu do zahraničia kázal previesť F. Balák. Vršan sa priznal k doručovaniu balíčkov mužovi vystupujúcemu pod menom František Pavlík (išlo o Viktora Palkoviča), uviedol adresu jeho bydliska v Prešove, a dokonca aj dátum najbližšej schôdzky 3. decembra 1950 v Žiline na stanici alebo v Prešove. Krajské veliteľstvo ŠtB v Českých Budějoviciach navrhlo Veliteľstvu ŠtB v Prahe, aby sa rozohrala spravodajská hra a prostredníctvom Vršana bola zásielka doručená v dohodnutý deň Palkovičovi.²⁴⁸ ŠtB by tak mohla pokračovať v sledovaní siete

²⁴⁷ Tamže.

²⁴⁸ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, dok. č. 14128/242006/42-50. Akce ROI. Prípis KV ŠtB v Českých Budějovicih Ministerstvu národnej bezpečnosti – Veliteľstvu ŠtB sektor I. České Budějovice 27. 11. 1950.

a neskôr ju sama odkryť a usmerniť. Napokon bolo z rôznych príčin rozhodnuté Palkoviča zaistiť. Chalupa v Prešove-Cemjate, kde sa Palkovič zdržiaval, ale aj jej okolie bolo obsadené príslušníkmi ŠtB, ktorí tam naňho striehli. Večer 3. decembra 1950 ho pri návrate domov podľa plánu zaistili.²⁴⁹ Zaistením Palkoviča orgány ŠtB dostali vítanú príležitosť obviniť viacero osôb z úmyslu emigrovať do „nepriateľskej cudziny“ a zo špionáže. Už úmysel emigrovať sa kvalifikoval ako velezrada, pretože sa automaticky predpokladalo, že potenciálny emigrant vyhľadá „nepriateľské záškodnícke centrá“ a bude vyvíjať činnosť namierenú proti štátu a jeho zriadeniu.

Palkovič sa ani raz nestretol s biskupom Barnášom a ani ho nepoznal. Barnášovo meno sa však objavilo pri jeho výsluchoch pred orgánmi ŠtB 20. januára 1951. Palkovič vypovedal, že keď sa kaplána Precnera pred odchodom do exilu opýtal, či s jeho odchodom súhlasí jeho farár Vojtas, Precner mu údajne povedal: „*S mojim odchodom do zahraničia súhlasí nielen kanonik Vojtas, ale aj sám biskup Barnáš, ktorý sa spoločne pripravoval k úteku do zahraničia s kanonikom Vojtasom.*“²⁵⁰ To, či sa Precner skutočne zmienil o Barnášovi v rozhovore s Pavlíkom, je neisté. Precner s Barnášom totiž neudržiaval žiaden kontakt. Okrem toho v rozsiahlej, vlastnoručne písanej výpovedi sa Palkovič podrobne rozpisuje o odchode kaplána Precnera do zahraničia, no nikde nespomína Barnáša ani Vojtasa, iba to, že Precner mu povedal pár mien spoľahlivých obyvateľov Levoče, na ktorých sa môže kedykoľvek obrátiť.²⁵¹ V každom prípade ŠtB potrebovala mať Barnášovo meno v protokole z výsluchu Palkoviča, budúceho hlavného obvineného. Formuláciu o spoločne pripravovanom úteku Vojtasa a Barnáša do zahraničia možno označiť za konštrukciu vyšetrovateľa. Ďalšie dve zmienky o Barnášovi vo výsluchových protokoloch V. Pavlíka nesú jasné znaky účelovosti, ktorá vytvárala možnosť obviniť Barnáša z úmyslu odísť do exilu. Precner podľa konštrukcie, ktorá sa vytvárala počas vyšetrovania, mal odísť do exilu na pokyn „cirkevnej hierarchie“, teda Vojtasa a Barnáša: „... do zahraničia bol na takéto účely vyslaný cirkevnou hierarchiou v osobe Vojtasa a v osobe Barnáša, aby pomocou svojich kuriérov prevádzal protištátnu a špionážnu agentúru v ČSR, ktorú chceli rozbiť pomocou svojich agentúr a nastoliť kapitalistický režim v podobe fašistického Slovenska.“²⁵² V. Palkovič da-

²⁴⁹ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, dok. č. A-14128/242006/42-50. Prípis KV ŠtB České Budějovice Ministerstvu národnej bezpečnosti – Veliteľstvu ŠtB. Akce ROI. České Budějovice 8. 12. 1950.

²⁵⁰ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, Dok. č. 7371/05-1950. KV ŠtB Prešov. Zápis o výpovedi s obvineným V. Palkovičom. Prešov 20. 1. 1951.

²⁵¹ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, Rukopis podrobnej výpovedi V. Palkoviča, nedatované, asi december 1950, s. 37 – 38.

²⁵² AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, Dok. č. 7371/05-1950. KV ŠtB Prešov. Zápis o výpovedi s obvineným V. Palkovičom. Prešov 20. 1. 1951.

lej vypovedal, že: „O tom, že biskup Štefan Barnáš chce odísť ilegálne do zahraničia, hovorila mi Adela Dudinská, ako aj Štefan Precner, ktorý mi túto okolnosť oznámil v obci Voláry v pohraničnom pásme, keď odchádzal do zahraničia... biskup Barnáš chcel odísť do zahraničia za tým istým úkolom ako uvedení farári, t.j. že sa chcel stať aktívnym špiónom západných imperialistov proti ľud. dem. zriadeniu v ČSR.“²⁵³

O tom, že zapojenie biskupa Barnáša do údajného odchodu za hranice je umeľou konštrukciou, svedčia aj výpovede A. Dudinskej, ktorá počas vyšetrovania v decembri 1950, podobne ako Palkovič, vôbec nespomenula Barnášovo meno. ŠtB sa však k Barnášovi dopracovala na základe výpovede zaisteného Fridricha Fritza, bohosslovca z Levoče. Tomu sa po nevydarenom pokuse o prechod hraníc do západného Nemecka prostredníctvom kuriérov V. Palkoviča darilo ešte niekoľko dní skrývať, ale ŠtB ho vypátrala. Pri Fritzových výsluchoch v polovici decembra 1950 vyšetrovatelia ŠtB zistili, že Fritz „mal za úkol zadovážiť falošné občianske legitimácie pre piatich farárov z rôznych miest Slovenska a to prostredníctvom Adely Dudinskej, ktorá je zatknutá, ďalej prostredníctvom Martina Hritza z Levoče, ktorý ako úradník lesnej správy na ONV v Levoči, zaobstaral dve falošné legitimácie občianske, a to pre kanonika Vojtasa, farára z Levoče, ktorý je t.č. zaistený v sústreďovacom kláštore v Močenku pri Nitre, ďalej pre biskupa Barnáša, ktorý je taktiež zaistený v tomto sústreďovacom kláštore“.²⁵⁴

Koncom januára 1951 už A. Dudinská vypovedala aj o Barnášovi: „O špiónážnej činnosti Viktora Palkoviča vedel biskup Barnáš, kanonik Vojtas, jedna mníška z Rožňavy...“²⁵⁵ Okrem toho Dudinská vypovedala, že napísala Palkovičovi odkaz, že biskup Barnáš sa rozhodol odísť do zahraničia spoločne s kanonikom Vojtasom, aby im „konečne umožnil“ odchod do exilu.

Orgány ŠtB zaistili Štefana Barnáša 23. februára 1951 v internačnom tábore pre kňazov v Nových Zámkoch. Spolu s ním sa vo vyšetrovacej väzbe na KV ŠtB v Prešove postupne sústreďovala skupina ľudí pre budúce vykonštruované procesy. Ich spojujúcim článkom mal byť V. Palkovič. Vyšetrovacie metódy na Krajskom veliteľstve ŠtB v Prešove boli surové. Orgány ŠtB nútili biskupa Barnáša vyhrážkami a fyzickým týraním aby podpísal protokoly, v ktorých sa priznával k špiónážnej činnosti v prospech Vatikánu.²⁵⁶ Jeho návštevy na pražskej nunciatúre v Prahe tak

²⁵³ Tamže.

²⁵⁴ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, dok. č. 10983/29-1950. Diaľnopis KV ŠtB Prešov MNB Veliteľstvu ŠtB I. sektor v Prahe. Prešov 15. 12. 1950. Akcia „Roj“ realizácia.

²⁵⁵ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, dok. č. 7371/05-1950. Svodka zo dňa 31. 1. 1951. A. Dudinská.

²⁵⁶ O utrpení Š. Barnáša počas vyšetrovania a vo výkone trestu všeobecne píše: ŠTEC, J.: K 95. výročiu narodenia o. biskupa Dr. Štefana Barnáša. In: *Duchovný pastier*, roč. 56, 1995, č. 1, s. 32-

nadobudli charakter odovzdávania špionážnych správ a jeho biskupská vysviacka sa stala odmenou za špionážne služby: „*Za svoju špionážnu činnosť, ktorú som prevádzal v ČSR v prospech Vatikánu som bol tajne menovaný biskupom v Spišskej Kapituli... Svoju špionážnu činnosť proti ľudovodemokratickému zriadeniu ČSR som prevádzal až do môjho odchodu zo Spišskej Kapituly, t.j. do 25. 7. 1950.*“²⁵⁷ Cieľ ustanovenia tajných biskupov znel podľa vynútenej výpovede Š. Barnáša takto: „... *v prípade ilegálneho boja cirkvi proti štátu bolo nutné, aby táto mala aj svojich biskupov, ktorí by prevádzali protištátnu činnosť za nastolenie fašistického tisoovského režimu.*“²⁵⁸ Barnáš vypovedal o tom, že v lete 1949 organizoval vzbury veriacich, namierené proti komunistickému režimu. Z dnešného pohľadu pôsobí priam groteskne až neuveriteľne, ako sa biskup vo vyšetrovacích protokoloch uvedomelo vyznáva z politických previnení, pričom používa aktuálne politické frázy a marxistickú terminológiu. Jeho odpovede sú akoby vystrihnuté z dobových agitačno-propagačných brožúr. Treba si uvedomiť, že to nie je jeho vlastná slobodná výpoveď, ale formulácie, ktoré do písacieho stroja napísal vyšetrovateľ a prinútil ho, aby ich podpísal. Už v odpovedi na prvú otázku, či si uvedomuje príčinu svojho zaistenia, Barnáš odpovedal: „*Áno, uvedomujem si, prečo som zaistený, lebo som prevádzal rozvrátnickú a špionážnu činnosť proti ľud. dem. zriadeniu v našej republike a nastolenie znova tisoovského fašistického režimu, ktorý by odobral výdobytky robotníckej triede, ktoré si vydobyla v roku 1945 a najmä v roku 1948.*“²⁵⁹ Barnášova výpoveď bola plná absurdného sebaobviňovania, ktoré vyústilo do akéhosi záverečného vytriezvenia a plného uznania vlastného poblúdenia a viny: „*Podľa toho som sa stal aktívnym a priamym špiónom západných imperialistov, ktorým mali tieto moje špionážne správy slúžiť k tretej svetovej vojne, v ktorej chcú západní imperialisti vraždiť nevinných ľudí za záujmy kapitalistov. Takýchto ľudí stal som sa verným spojencom. Moja špionážna a rozvrátnická činnosť smerovala k tomu, zbaviť robotnícku triedu jej nadobudnutých práv a chcel som ich pomocou západných imperialistov naspäť uvrhnúť pod jarmo pažravých kapitalistov. Takto som sa stal nepriateľom tých najbiednejších, na moju kňazskú lásku tých najodkázanejších, ktorým som mal slúžiť.*“²⁶⁰

Krajské veliteľstvo ŠtB v Prešove veľmi rýchlo uzavrelo vyšetrovanie Š. Barnáša a už 5. marca 1951 podalo oddeleniu Štátnej prokuratúry v Bratislave trestné

33

²⁵⁷ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837, dok. č. 7371/05-1950. KV ŠtB Prešov 6. 3. 1951. Životopis.

²⁵⁸ A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830. Dok. č. 7371/05-1950. Zápis o výpovedi s obvineným Š. Barnášom. KV ŠtB Prešov 1. 3. 1951.

²⁵⁹ Tamže.

²⁶⁰ Tamže.

oznámenie na skupinu ôsmich osôb na čele s V. Palkovičom. Podľa oficiálnej konštrukcie ŠtB, obsiahnutej v trestnom oznámení, sa všetci obvinení dopustili trestného činu velezrady a vyzvedačstva. Išlo o úzkych spolupracovníkov V. Palkoviča, pričom Barnáš bol do skupiny zámerne zaradený preto, aby sa navonok demonštrovala prítomnosť biskupa Katolíckej cirkvi medzi osobami, priamo obvinenými zo špionáže. Barnáš v trestnom oznámení figuruje ako „vatikánsky špión“, ktorý svoju špionážnu činnosť vykonával v prospech cirkevnej hierarchie vo Vatikáne a v roku 1950 na návod „špióna Palkoviča“ navrhol, aby spolu s ním „reakčne zmýšľajúci farári“ odišli do emigrácie, kde mali byť vyškolení za špiónov. S podaním trestného oznámenia bol Š. Barnáš spolu s ostatnými obvinenými dodaný do väznice Krajského súdu v Prešove.

Už v priebehu vyšetrovania bolo zrejmé, že osoby zaistené v súvislosti s V. Palkovičom sa musia vzhľadom na počet a rôznosť rozdeliť do viacerých skupín, ktoré budú súdené osobitne. Na takéto rozdelenie mala vplyv krajská bezpečnostná päťka Prešovského kraja. Jej stanovisko zachytáva správa námestníka štátneho prokurátora Jána Feješa: *„O trestnej činnosti obvinených sme boli KV-štb. v Prešove informovaní pred realizáciou celého prípadu, na základe čoho sme sa zúčastnili zasadania B-5, kde bolo dohodnuté, že skupina bude rozdelená na tri časti, ako prvá časť je podľa priloženého trestného oznámenia, druhú časť budú tvoriť duchovní a tretiu časť obvinení s menšou trestnou činnosťou. Pri rozdeľovaní na skupiny bolo prihliadnuté mimo trestnej činnosti tiež k triednemu pôvodu a tiež rozumovým schopnostiam.“*²⁶¹ Rozdelenie na tri skupiny sa však nedodržalo. V súvislosti s činnosťou V. Palkoviča boli nakoniec súdené až štyri skupiny.²⁶² Osobitná požiadavka

²⁶¹ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 3 Spt III 15/51, dok. č. 3 Spt III-15/51-1. Prípis námestníka Štátnej prokuratúry J. Feješa Štátnej prokuratúre v Prahe. Bratislava 13. 3. 1951.

²⁶² Prvá skupina hlavných obvinených Viktor Palkovič a spol. bola odsúdená vo verejnom procese pred senátom Štátneho súdu v Prešove v dňoch 29. – 31. 3. 1951. Išlo o zinscenovaný proces, kde boli obžalovaní naučení naspamäť svoje výpovede a na záver procesu ešte vyzvali prítomných, aby ich činnosť nenasledovali. Odsúdených bolo sedem osôb. Rozsudky boli tvrdé: Viktor Palkovič trest smrti, Andrej Novák a Karol Maník doživotie, Michal Mlynarčík 24 rokov väzenia, Štefan Novák 23 rokov, Karol Zipser 18 rokov, Juraj Gergeľ 22 rokov. ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 2 Ts III 40/51. Rozsudok. Druhá skupina Martin Hritz a spol. bola súdená senátom Štátneho súdu v Bratislave 2. – 4. 7. 1951. Odsúdených bolo 14 osôb. M. Hritz dostal 15 rokov väzenia, Martin Vršan 24 rokov, Fridrich Fritz 20 rokov, Margita Štefanová 15 rokov, Július Maník 10 rokov, František Daniel 6 rokov, Ján Kučák 8 rokov, Ján Štefan 3 roky, Ján Antol 4 roky, Pavol Želem 3 roky, Mikuláš Maník 1 rok, Július Varga 1 rok, Vojtech Kočíš 1 rok, Mária Maníková 6 mesiacov. ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 2 Ts III 68/51. Rozsudok. Tretia skupina Adela Dudinská a spol. bola súdená senátom Štátneho súdu v Bratislave 3. 9. 1951. Odsúdili v nej iba tri ženy: A. Dudinskú na 18 rokov väzenia, Máriu Novákovú (manželku A. Nováka) a Otíliu Gergelovú (manželku J. Gergela) – každú na 18 mesiacov. Táto skupina mala byť pôvodne súdená v skupine M. Hritz a spol., no bola vyňatá na osobitné pojednávanie. ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 2 Ts III 78/51. Rozsudok.

prešovskej krajskej bezpečnostnej päťky sa týkala biskupa Š. Barnáša. Chceli ho pôvodne zaradiť do prvej hlavnej skupiny spolu s V. Palkovičom, ktorá mala byť odsúdená vo verejnom procese v Prešove: „*Tamajšími činiteľmi bol taktiež vznesený požiadavok, aby do tejto skupiny bol pojatý tajný biskup Dr. Štefan Barnáš, pre vhodné politické využitie v Prešovskom kraji.*“²⁶³ To sa premietlo aj do trestného oznámenia z 5. marca 1951. V prípade súdenia v tejto skupine „hlavných vinníkov“ by Barnášovi reálne hrozil vyšší trest a jeho spracovanie orgánmi ŠtB pre výsledný efekt verejného procesu by bolo nepochybne intenzívnejšie. J. Feješ síce požiadaval pražskú Štátnu prokuratúru o jej stanovisko v súvislosti so začlenením Š. Barnáša do hlavnej skupiny, no podľa predbežnej dohody s prešovskou krajskou bezpečnostnou päťkou vypracoval náčrt obžaloby na skupinu V. Palkovič a spol., kde zaradil aj osobu Š. Barnáša. Pritom vyvinul maximálne úsilie dať do súvislosti Š. Barnáša s V. Palkovičom: „*Začiatkom roku 1950 sa spojil so špiónážnou organizáciou obvineného Palkoviča, pre ktorú získal kaplána Precnera. Precner bol ilegálne dopravený Palkovičom do zahraničia, kde sa stal aktívnym špiónom. Barnáš sám sa za rovnakým cieľom chystal odísť ilegálne do zahraničia, taktiež pomocou Palkoviča, pre ktorý účel si zaopatril pomocou iných osôb falošné doklady.*“²⁶⁴

Ďalší postup v trestnej veci V. Palkovič a spol. sa nakoniec definitívne dohodol na spoločnej schôdzi zástupcov Štátnej prokuratúry v Prahe a oddelenia Štátnej prokuratúry v Bratislave. Zápisnica z tohto stretnutia nie je datovaná, no v súvislosti s ďalšími nadväznými dokumentmi sa konala buď 20., 21. alebo 22. marca 1951. Na schôdzi sa zúčastnili Antonín Mykiska a Rudolf Zítek zo Štátnej prokuratúry v Prahe a František Antl z bratislavského oddelenia Štátnej prokuratúry. Dohodlo sa, že biskup Barnáš bude preradený do kňazskej skupiny, pretože by mohol spôsobiť komplikácie pri verejnom procese: „*Z žaloby bude vypuštěn obviněný Dr. Štefan Barnáš, a to z toho důvodu, že jeho trestná činnost souvisí se skupinou kněžskou, která bude žalována zvlášť, ze spoluobviněných nikoho nezná a při veřejném projednání věci by projednání jeho činů působilo právě proto obtíže.*“²⁶⁵ Následne sa uznesením námestníka štátneho prokurátora Jána Feješa z 23. marca 1951 trestná vec Š. Barnáš a spol. vylúčila na samostatné trestné konanie.²⁶⁶

Štvrtá skupina – tzv. kňazská – Štefan Barnáš a spol. bola odsúdená senátom Štátneho súdu v Bratislave 28. 11. 1951.

²⁶³ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 3 SPt III 15/51. Dok. č. 3 SPt III-15/51-1. Prípís námestníka Štátnej prokuratúry J. Feješa Štátnej prokuratúre v Prahe. Bratislava 13. 3. 1951.

²⁶⁴ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 3 SPt III 15/51. Nástin obžaloby. Bratislava 19. 3. 1951.

²⁶⁵ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 3 SPt III 15/51. Viktor Palkovič a spol. – trestní řízení.

²⁶⁶ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 SPt III 54/51. Uznesenie o vylúčení trestného pokračovania proti Š. Barnášovi k samostatnému konaniu. Bratislava 23. 3. 1951.

Verejným prezentovaním viny Š. Barnáša, J. Vojtasa a ďalších obvinených zo skupiny Š. Barnáš a spol. bol verejný proces Viktor Palkovič a spol., ktorý sa konal v Prešove v dňoch 29. – 31. marca 1951. Obžalovaná A. Dudinská i V. Palkovič boli náležite spracovaní orgánmi ŠtB a obaja na hlavnom pojednávaní vypovedali o organizovaní príprav úteku biskupa Barnáša na Západ.²⁶⁷ Spoločným dôvodom ich správania bol tvrdý nátlak zo strany vyšetrovateľov, ale aj snaha získať nižší trest. Palkovič bojoval o život. Jasne si uvedomoval, že mu hrozí trest smrti. A. Dudinská zasa bojovala o svoje dieťa a v širšom zmysle o svoju rodinu. Pri zaistení v decembri 1950 bola v druhom mesiaci tehotenstva a doma mala dvojročného chlapca. Podľa svedectva jej manžela Jozefa Dudinského: „*Odsúdená Adela Dudinská bola donútená vyšetrovacími orgánmi Štátnej bezpečnosti v Prešove, pod sľubom, že bude prepustená na slobodu k predneseniu vykonštruovaných – naučených svedeckých výpovedí na verejnom pojednávaní v júni 1951 v Prešove.*“²⁶⁸ Sľub prepustenia na slobodu nebol dodržaný. Dudinská ostala vo vyšetrovacej väzbe a po umelo vyvolanom pôrode bola odsúdená v osobitnom procese k mimoriadne vysokému trestu.²⁶⁹ V tomto procese, ktorý už nebol verejný, vypovedala, že koncom augusta 1950 jej Helena Vojtasová priniesla fotografiu biskupa Š. Barnáša a žiadala, aby preňho dala vyrobiť falošný občiansky preukaz. Podľa A. Dudinskej: „*Falošné legitimácie vystavoval Martin Hritz, úradník MNV v Levoči a mali byť vystavené pre tieto osoby: Maitnera, Ludrovského, Vaverčáka, Langa a Lenku... Túto moju trestnú činnosť som si vôbec neuvedomila. Robila som to z náboženského presvedčenia, lebo silne som verila kňazom.*“²⁷⁰ Senát Štátneho súdu odsúdil Palkoviča po zaistení vo vykonštruovanom procese v Prešove 31. marca 1951 na trest smrti za vyzvedačstvo a velezradu. Trest bol vykonaný 19. mája 1951.²⁷¹

Krajské veliteľstvo ŠtB v Prešove podalo osobitné trestné oznámenie na „kňazskú“ skupinu s ôsmimi obvinenými 6. apríla 1951. Na druhý deň ho tamojší krajský veliteľ ŠtB Michal Sadloň poslal bratislavskému oddeleniu Štátnej prokuratúry

²⁶⁷ LETZ, Róbert: Vykonštruovaný politický proces so skupinou Štefan Barnáš a spol. In: BALÚN, František (ed.): *Štyri desaťročia represálií komunistického režimu na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2004, s. 98 – 99.

²⁶⁸ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 3 SPt III 88/51. List J. Dudinského Krajskej prokuratúre v Bratislave. Levoča 2. 10. 1956. J. Dudinský uvádza nepresný dátum pojednávania, ktoré sa konalo 29. – 31. 3. 1951.

²⁶⁹ Dňa 3. 9. 1951 bola odsúdená na 18 rokov väzenia. A. Dudinská porodila dieťa – chlapca Jozefa vo väzení. Z väzenia ju podmiennečne prepustili 17. 10. 1957.

²⁷⁰ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 78/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní napísaná dňa 3. 9. 1951 na Štátnom súde, odd. v Bratislave.

²⁷¹ Pozri: ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 2 Ts III 40/51. Rozsudok. Bratislava 31. 3. 1951

ry spolu so 40 protokolmi z vyšetrovania obvinených.²⁷² Trestné oznámenie bolo podané na biskupa Š. Barnáša a na tieto ďalšie osoby: Jozef Vojtas (zaistený v ten istý deň ako Barnáš), Štefan Vaverčák (zaistený 7. marca 1951), Ján Lang (zaistený 22. februára 1951), Jozef Vrbovský (zaistený 23. februára 1951), Jozef Lenko (zaistený 24. februára 1951), učiteľka Marta Maitnerová (zaistená 16. decembra 1950) a Helena Vojtasová (neter J. Vojtasa, zaistená 23. februára 1951). Ústrednou postavou z celej skupiny bol biskup Š. Barnáš. Všetkých osem osôb bolo obvinených z vlastizrady a vyzvedačstva. Ani tomuto trestnému oznámeniu nechýbal ideologický pátos: „*Protištátna a špionážna skupina Barnáš a spol. bola tým viac nebezpečnejšia, že svoju protištátnu činnosť prevádzala pod rúškom náboženstva, zneužívali náboženské cítenie nášho ľudu a aby mohli urýchlene zničiť náš rozvoj k socializmu, pokúšali sa organizovať tzv. sedliacke vzbury, čím chceli docieľiť znovu sa vytvorenie tisoľsko-fašistického režimu vo forme tzv. bývalého Slovenského štátu... Robotnícka trieda a celý československý ľud pochopil, že jeho úhlavný nepriateľ je nie len v zahraničí, ale, že je v našej vlasti a že prišiel konečný čas, keď s nepriateľom je nutné urobiť konečné zúčtovanie. Vyrezanie tohto vredu z tela slovenského a českého národa prinesie našej vlasti utíšenie a pokoj, bude posilnený v budovateľskej práci, urýchli cestu slovenského pracujúceho ľudu k blahobytu... V mocnej a silnej jednote slovanských národov po očistení zradcov a špiónov ako bola skupina tajne vysväteného biskupa Barnáša a spol., bude naša vlasť šťastná a pokojná.*“²⁷³

Vyšetrovacia väzba spojená s tvrdými výsluchmi, fyzickým a psychickým týraním biskupovi Barnášovi podlomila zdravie. O vyšetrovacích tortúrach prináša správu zápisnica z hlavného súdneho pojednávania: „... nijakú zápisnicu nečítal, on chcel mať pokoj s vyšetrovaním nakoľko bol chorý a vyčerpaný preto radšej vypovedal tak, ako mohol využiť, že si to vyšetrovacie orgány prajú... Tam na ŠtB som tiež vypovedal len to, čo aj tu, ale keď vyšetrovacie orgány s tým neboli spokojné, tak som prikyvoval, na všetko, čo len chceli, a bol som rád len tomu, že mi dajú pohár vody a že mi dovoľia si sadnúť“.²⁷⁴ Výsluchy, spojené s fyzickým a psychickým týraním vyčerпали biskupa Barnáša natoľko, že ho museli 20. júna 1951 previesť na lekárske vyšetrenie do štátnej nemocnice v Prešove.²⁷⁵ Cítil sa zle, sťažoval sa na najmä na bolesti srdca, nôh a nespavosť. Stručný

²⁷² ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 SPt III 54/51. Dok. č. 7371/05-1950. List krajského veliteľa ŠtB v Prešove M. Sadloňa Štátnej prokuratúre odd. v Bratislave. Prešov 7. 4. 1951.

²⁷³ A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Košice, sig. V-830, dok. č. 7571/05-1950. KV ŠtB Prešov, Trestné oznámenie. Prešov 6. 4. 1951.

²⁷⁴ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa 28. novembra 1951 na Štátnom súde oddel. v Bratislave v trestnej veci proti Št. Barnášovi a spol.

²⁷⁵ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. 251/51 Zkn. Pripis štátnej krajskej väznice v Prešove krajskej prokuratúre v Prešove 21. 6. 1951.

záznam z vyšetrenia udáva edémy (opuchy) nôh a celkový zhoršený zdravotný stav.²⁷⁶ Podľa svedectva spoluväzňa Mariána Potaša z výkonu trestu biskupovi Barnášovi vo vyšetrovacej väzbe vybili dva zuby, no nechcel o tom bližšie hovoriť.²⁷⁷

Prípravy vykonštruovaného politického procesu proti biskupovi Barnášovi a spoločníkom pokračovali s veľkou intenzitou. Na základe príkazu bratislavského oddelenia Štátnej prokuratúry zo 4. júla 1951 eskortovali 6. júla 1951 z Prešova do Bratislavy biskupa Barnáša a jeho šesť ďalších spoluobvinených.²⁷⁸ Prokurátor Ondrej Ujhelyi vypracoval začiatkom augusta 1951 náčrt obžaloby na skupinu Š. Barnáš a spol. Bratislavské oddelenie Štátnej prokuratúry však nemohlo konať samostatne. Podľa platných predpisov predložilo 15. augusta 1951 náčrt obžaloby a trestné spisy centru – Štátnej prokuratúre v Prahe – na schválenie zamýšľaného postupu.²⁷⁹ Inštrukcie z Prahy poslal v podobe prípisu zo dňa 7. septembra 1951 námestník Štátnej prokuratúry v Prahe A. Mykiska. Štátna prokuratúra v Prahe rozhodla, aby sa obvinenie Š. Barnáša doplnilo o ďalšie trestné činy – podnecovanie vzbúr na dedinách, vedomosť o písomnom kontakte biskupa Jána Vojtaššáka s emigrantom Karolom Sidorom, zaobstaranie falošného občianskeho preukazu.²⁸⁰ Pražská Štátna prokuratúra v tomto prípade určila aj formu a čas konania procesu so skupinou Š. Barnáš a spol.: „*Věc buď projednána v tajném procesu počátkem října 1951 vzhledem k tomu, že koncem září 1951 bude svolán mírový kongres katolických kněží.*“²⁸¹ Proces so skupinou Š. Barnáš a spol. mal byť teda tajný, bez účasti verejnosti. Jeho odklad na október bol odôvodnený konaním mierového kongresu katolíckych kňazov spolupracujúcich s komunistickým režimom. Táto udalosť, naplánovaná na 27. septembra 1951, bola v tom čase prioritou štátnej cirkevnej politiky. Mala to byť triumfálna manifestácia sily práve konštituovaného Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva. Proces, v ktorom bolo plánované odsúdenie biskupa Barnáša a ďalších štyroch katolíckych kňazov, sa mohol stať rušivým momentom pripravovanej akcie.

²⁷⁶ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Záznam z vyšetrenia, rukopis, nedatované.

²⁷⁷ ZFB Prešov, Záznam z výpovede P. JUDr. Mariána Potáša, OSBM. Prešov 12. 11. 2001; Osobné svedectvo o. JUDr. J. M. Potáša, OSBM o ThDr. Štefanovi Barnášovi – spišskom pomocnom biskupovi. Prešov 20. 2. 2002.

²⁷⁸ M. Maitnerovú eskortovali neskôr. ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. 203/1951-Taj. Prípís Veliteľstva oddielu SVS Prešov Štátnej prokuratúre odd. v Bratislave. Prešov 6. 7. 1951; dok. č. 1240-1246/51 Zkn. Prípís Veliteľstva oddielu SVS v Bratislave Štátnej prokuratúre odd. v Bratislave 7. 7. 1951

²⁷⁹ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 SPt III 54/51. Prípís A. Ujhelyiho Štátnej prokuratúre v Prahe. Bratislava 15. 8. 1951.

²⁸⁰ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 SPt III 54/51, dok. č. 264/51-8. Prípís Štátnej prokuratúry v Prahe Štátnej prokuratúre, odd. v Bratislave. Praha 7. 9. 1951.

²⁸¹ Tamže.

Obžalobu na skupinu Š. Barnáš a spol. podal námestník štátneho prokurátora J. Feješ 27. septembra 1951. Do textu zapracoval všetky pripomienky z pražskej Štátnej prokuratúry. Začiatkom októbra 1951 bol už určený predseda senátu bratislavského oddelenia Štátneho súdu, ktorý mal súdiť skupinu Š. Barnáš a spol. Túto úlohu prevzal Václav Hamák.

Termín hlavného pojednávania sa trikrát zmenil a posúval sa do novembra. Obvinení zatiaľ čakali na svoj ďalší osud vo väznici. Nikto z nich presne nevedel, z akých trestných činov a v akom rozsahu ich chcú obviňovať, obžalobu totiž nedostali do rúk. Podľa vtedy zaužívaného postupu predseda súdneho senátu Václav Hamák 22. novembra 1951 navštívil vo väznici obvinených a prečítal im obžalobu. Išlo o formalitu, no až tu sa dozvedeli, z čoho ich konkrétne obviňujú. Obžalobu síce vzali na vedomie, no vykonštruované a nepravdivé obvinenia odmietli. K zápisnici o vzatí obžaloby na vedomie zapisovateľka pripojila poznámku Š. Barnáša: „Obžalobu beriem na vedomie, podrobnú obranu prednesiem na hlavnom pojednávaní. Nebol som v žiadnom špiónážnom styku s Pražskou nunciatúrou.“²⁸² Obžaloba vychádzajúca z vyšetrovaných obvinení ŠtB už v úvode charakterizovala Barnáša ako horlivého a aktívneho člena HSLS. Barnáš v roku 1946 „... vstúpil do priameho styku s pražskou nunciatúrou a pri svojich návštevách v Prahe aj písomne podával správy vojenského a politického rázu špiónom Vatikánu Ritterovi, Fornimu a Verolinovi, ktorí svoju špiónážnu a rozvratnícku činnosť kryli pláštikom diplomatických zástupcov Vatikánu. V júni 1949 bol aktívnym iniciátorom nepokojov a búrenia občanov proti nášmu zriadeniu v Levoči, Bobrove a Rapči aby tak zvrátil ľudovodemokratické zriadenie“.²⁸³ Po odhalení údajnej špiónážnej činnosti spomenutých diplomatických zástupcov Vatikánu mal byť Barnáš vysvätený za tajného svätiaceho biskupa v Spišskej Kapitule. Ďalej podľa obžaloby „... prostredníctvom Jozefa Vojtasa a špiónky Adely Dudinskej dal sa do styku so školeným špiónom Viktorom Palkovičom, vyslaným k nám americkou špiónážnou službou zo západného Nemecka, aby mu sprostredkoval útek do americkej okupačnej zóny v Nemecku, aby sa pripojil k zradnej emigrácii na rozvracanie a zničenie samostatnosti a ľudovodemokratického poriadku republiky“.²⁸⁴ J. Vojtas mal Š. Barnáša podrobne informovať o činnosti V. Palkoviča a sprostredkovať cez H. Vojtasovú a A. Dudinskú styk s Palkovičom. H. Vojtasová na príkaz J. Vojtasa prevzala fotografiu Š. Barnáša a svojho strýka a odniesla ich A. Dudinskej. Obom potom údajne priniesla do Mučeníkov hotové falošné občianske preukazy. Všetci obžalovaní sa mali dopustiť

²⁸² ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. 3 Ts III 92/51-146. Zápisnica napísaná v Krajskej väznici dňa 22. 11. 1951 v trestnej veci proti Š. Barnášovi a spol.

²⁸³ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 SPt III 54/51. Obžaloba. Bratislava 27. 9. 1951.

²⁸⁴ Tamže.

trestného činu velezrady podľa § 78 ods. 2 písm. a), b), ods. 1 písm. c) trestného zákona. Š. Barnáš bol okrem toho obvinený z vyzvedačstva podľa § 5 ods. 1 povestného zákona č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.

Hlavné pojednávanie so skupinou Š. Barnáš a spol. sa začalo pred senátom Štátneho súdu odd. v Bratislave 28. novembra 1951 o 8.30 hod. ráno a skončilo sa vynesením rozsudku v ten istý deň o 17.30 hod. večer. Senátu predsedal sudca V. Hamák. Členmi senátu boli Jozef Buzna, Pavol Korbuly, ako sudcovia z povolania, a Alžbeta Mikulencáková a František Puškáč, ako sudcovia z ľudu. Intervenujúcim štátnym prokurátorom v procese bol Pavol Winter. Nebola to náhoda. P. Winter bol referentom 2. kancelárskeho oddelenia Štátnej prokuratúry v Bratislave, do kompetencie ktorého patrili cirkevné trestné veci. Obžalovaným prideliť obhajcov Vlada Šrobára a Vojtecha Rampáška.²⁸⁵ Na zostave súdneho senátu je pozoruhodný fakt, že sudcovia V. Hamák, P. Korbuly a J. Buzna boli členmi senátu, ktorý v januári 1951 odsúdil troch slovenských katolíckych biskupov J. Vojtaššáka, M. Buzalku a P. Gojdiča. Mali už teda skúsenosti so súdením vyšších cirkevných predstaviteľov. Priebeh hlavného pojednávania pomerne objektívne sprostredkúva zápisnica o hlavnom pojednávaní. Nebola vedená stenograficky, no do značnej miery zachytáva autentické postoje obžalovaných. Tak sa odkryla vykonštruovanosť obvinení, ktoré nevychádzali z dôkazov, ale z výsluchových protokolov vytvorených vyšetrovateľmi Krajského veliteľstva ŠtB v Prešove. Biskup Barnáš, ale aj ďalší obžalovaní vypovedali otvorene o trýznení orgánmi ŠtB vo vyšetrovacej väzbe a poukazovali na nepravdivosť obvinení.

Už v úvode hlavného pojednávania pri prednese obžaloby prokurátor P. Winter opravil tú pasáž obžaloby, ktorá hovorí o vysvätení Barnáša za tajného svätiačeho biskupa. Podľa Wintera mal byť Barnáš „... vysvätený podľa tajných fakúlt za tajného sukcesora biskupa spišského biskupa“.²⁸⁶ Barnáš už na začiatku svojej výpovede vyhlásil: „Vinným sa v zmysle obžaloby necítim.“²⁸⁷ Proti uvedeným špekuláciám P. Wintera sa Š. Barnáš ohradil: „Popieram, že by som bol mal vedomosť o tom, že by som sa mal stať sukcesorom biskupa Vojtaššáka. Mne na internunciatúre povedali len toľko, že som ustanovený za pomocného svätiačeho biskupa. O nejakom sukcesorstve na základe tajných fakúlt nemôže byť ani reči, lebo som nijakú tajnú fakultu nedostal... Výslovne prehlasujem, že som na nunciatúre nedostal nijaké tajné poslanie.“²⁸⁸ Ďalej odmietol tvrdenie obžaloby, že jeho styky

²⁸⁵ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa 28. novembra 1951 na Štátnom súde oddel. v Bratislave v trestnej veci proti Št. Barnášovi a spol.

²⁸⁶ Tamže.

²⁸⁷ Tamže.

²⁸⁸ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o hlavnom pojednávaní spísaná dňa 28.

s vatikánskymi diplomatmi mali špionážny charakter. Objasnil obsah všetkých troch návštev na pražskej internunciatúre v rokoch 1946, 1948 a 1949, ktorý nebol politický. Ak sa rozhovory dotkli aj politickej situácie a postavenia Katolíckej cirkvi v ČSR alebo v sovietskom bloku, išlo o všeobecné vyjadrenia. Š. Barnáš sa na internunciatúre podľa svojej výpovede stretol s internunciom Saveriom Ritterom, ktorý sa ho pýtal na jeho prácu a na spišských bohoslovcov. Položil mu aj otázku, aký má názor na prerožimistického kňaza Jozefa Straku. Barnáš stručne internuncia informoval, pričom o Strakovi sa vyjadril priaznivo. Pokiaľ išlo o jeho návštevu na pražskej internunciatúre v roku 1949, povedal, že najviac času jeho rozhovoru s legačným tajomníkom internunciatúry Ottaviom de Livom zabralo presvedčanie, aby prijal menovanie za biskupa. Barnáš pritom priznal, že sa pred O. de Livom hanlivo vyjadril na adresu Alexeja Čepičku, vtedajšieho ministra spravodlivosti a súčasne aj predsedu Štátneho úradu pre veci cirkevné, zodpovedného za represívnu štátnu cirkevnú politiku: „... že som pri návšteve na internunciatúre povedal, resp. vyjadril sa pred chargé d' affaires urážlivo o ministrovi Čepičkovi, že to je Hitler a Himmler v jednej osobe“.²⁸⁹ Š. Barnáš odmietol označenie za iniciátora nepokojov a vzbúr v lete 1949 v súvislosti so štátom organizovanou Katolíckou akciou a rovnako odmietol označenie pastierskych listov a exkomunikačných dekrétov za dokumenty, ktoré viedli k vzburám: „Ja som nemal nijakej vedomosti o tom, že by sa pripravovali alebo chystali nejaké vzbury a najmenej, že by som ich bol pripravoval alebo organizoval ja. Ja myslím, že v intenciách pastierskych listov a exkomunikačných dekrétov nebolo poburovať ľudí.“²⁹⁰ Biskup Barnáš ďalej na hlavnom pojednávaní uviedol, že o V. Palkovičovi sa dozvedel od J. Vojtasa až počas internácie v Mučeníkoch ako o človeku, ktorý pomohol dostať sa kaplánovi Precnerovi do emigrácie. O jeho údajnej špionážnej činnosti nič nevedel. V júli alebo auguste 1950 poprosil Š. Barnáš J. Vojtasa, „... aby mu zaopatril falošnú legitimáciu, a to preto, lebo som sa chcel skrývať tu na Slovensku. Legitimáciu som dostal, ale myslím, že v tej legitimácii fotka nebola, to viem určite, ale myslím, že vyplnená nebola ani opečiatkovaná. Rozhodne tvrdím, že som nikam nechcel ujsť“.²⁹¹ Š. Barnáš teda odmietol tvrdenie obžaloby o tom, že chcel emigrovať. Aj falošný občiansky preukaz nebol prakticky použiteľný. J. Vojtas odmietol na hlavnom pojednávaní účasť na prepašovaní kaplána Precnera do západného Nemecka. O konkrétnom pláne Precnera odísť do exilu sa dozvedel aj od A. Dudinskej. Myšlienkou emigrovať na Západ sa J. Vojtas vážne zaoberal

novembra 1951 na Štátnom súde oddel. v Bratislave v trestnej veci proti Št. Barnášovi a spol.

²⁸⁹ Tamže.

²⁹⁰ Tamže.

²⁹¹ Tamže.

v súvislosti s procesom, ktorý mu hrozil v júni 1950. Od pripraveného odchodu do zahraničia dvakrát upustil, hoci A. Dudinská už o celej veci upovedomila V. Palkoviča. Odmietol aj tvrdenie obžaloby o tom, že počas internácie v Mučeníkoch organizoval hromadný útek niektorých osôb (seba, Š. Barnáša a J. Vrbovského): *„V Močenku sa medzi nami hovorilo, že nás majú niekde odvliecť. Zaopatrením si falošných legitimácií sme zamýšľali to, že keby sa pre nás situácia bola zhoršila, boli by sme pri vhodnej príležitosti ušli a skrývali sa pod cudzím menom. My sme sa rozhodne s nikým neushovorili, že spoločne ujdeme celá skupina.“*²⁹²

Obvinenie o údajných konkrétnych pripravách útoku Š. Barnáša, J. Vojtasa a J. Vrbovského do exilu sa počas hlavného pojednávania ukázalo ako neudržateľné – chýbali dôkazy. Pri vtedajšom stranícky riadenom súdnictve sa však na túto skutočnosť neprihliadalo. Priznania obvinených, vynútené násilím vyšetrojúcich orgánov ŠtB, mali byť dostatočnou náhradou za chýbajúce dôkazy. Pokusy obhajcov prekvalifikovať niektoré trestné činy súd nevzal do úvahy. Na záver hlavného pojednávania sa konala krátka tajná porada súdneho senátu, ktorý jednomyselne schválil rozsudok.²⁹³ Predseda senátu V. Hamák rozsudok aj s dôvodmi prečítal obvineným. Všetci boli uznaní vinnými v znení obžaloby. Biskup Barnáš bol odsúdený na 15 rokov väzenia, peňažný trest 50 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 10 rokov.²⁹⁴ Po vyhlásení rozsudku sa zástupca Štátnej prokuratúry nevyjadril a obvinení sa neodvolali. Prokurátor P. Winter sa proti rozsudku odvolal na druhý deň po skončení pojednávania, pretože tresty nepovažoval za dostatočne vysoké. Dňa 14. februára 1952 však odvolanie stiahol späť. Z odsúdených sa odvolal proti rozsudku iba J. Vojtas. Jeho odvolanie však senát Najvyššieho súdu v Prahe 27. marca 1952 zamietol.²⁹⁵

²⁹² Tamže.

²⁹³ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Zápisnica o porade napísaná dňa 28. 11. 1951 na Štátnom súde pri hlavnom pojednávaní konanom v Bratislave v trestnej veci proti dr. Š. Barnášovi a spol.

²⁹⁴ Jozef Vojtas bol odsúdený na 16 rokov väzenia, peňažný trest 50 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 10 rokov. Ostatní obvinení boli odsúdení na tresty od 1 do 5 rokov väzenia. Š. Vaverčák bol odsúdený na 5 rokov väzenia, peňažný trest 10 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 10 rokov. J. Lang bol odsúdený na 4 roky väzenia, peňažný trest 5 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 5 rokov. J. Lenko bol odsúdený na 3 roky väzenia, peňažný trest 5 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 5 rokov. J. Vrbovský bol odsúdený na 1 rok väzenia, peňažný trest 5 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 5 rokov. M. Maitnerová bola odsúdená na 3 roky väzenia, peňažný trest 5 000 Kčs, prepadnutie majetku a stratu čestných práv občianskych na 5 rokov. H. Vojtasová bola odsúdená na 1 rok väzenia. ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Rozsudok Štátneho súdu z 28. 11. 1951.

²⁹⁵ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. To II 51/52. Uznesenie Najvyššieho súdu v Prahe 27. 3. 1952.

Vo výkone trestu

Po vynesení rozsudku biskup Barnáš nastúpil výkon trestu v povestnej leopoldovskej väznici. Tak ako iní väzni, ktorí sem prichádzali, sa musel podrobiť prijímacej ceremónii, ktorá pozostávala z registrácie, lekárskej prehliadky, foto-grafovania. Z biskupa Barnáša sa stal väzeň s kmeňovým číslom 3457. Ešte musel vyplniť vstupný dotazník. Odpovede na niektoré z kolóniek tohto dotazníka obsahujú veľa informácií o osobnosti Štefana Barnáša a jeho postoji k stavu, v ktorom sa ocitol. Na výzvu *Posúďte sebakriticky Vaše povahové vlastnosti* odpovedal: „*Som pokojnej a uzavretej povahy*“.²⁹⁶ Táto odpoveď svedčí o schopnosti poznať vlastnú povahu a stručne ju charakterizovať. Na otázku *Aké úspechy ste dosiahli v živote?* odpovedal: „*Dosiahol som kňazské a biskupské svätenie*“²⁹⁷, a na otázku *Aké neúspechy a sklamania ste mali v živote?* odpovedal iba jedným slovom: „*Žiadne*“.²⁹⁸ Š. Barnáš teda svoj úspech spájal s realizáciou vo vlastnom povolaní. Určite vo svojom živote prežil aj sklamania, no zrejme ich nepovažoval za také, aby ich zveril tomuto dotazníku. Možno to zároveň vnímať ako jeho postoj k životu, ktorý prináša aj neúspechy a sklamania, no tie sa z pohľadu veriaceho človeka chápu ako skúška viery a v konečnom dôsledku vedú k duchovnému prospechu veriaceho. Do kolónky záľuby, prípadne vášne biskup Barnáš uviedol: „*Rád študujem*“.²⁹⁹ V dotazníku sa Barnáš zmienil aj o svojom aktuálnom zdravotnom stave, ktorý bol vážny: „*Mám srdcovú vadu, ľadvinovú chorobu, značnejšiu chorobu nervovú, kýlu*“.³⁰⁰ Na otázku *Čo Vás pohlo na trestnú činnosť (dôvody)?* Barnáš odpovedal: „*Keďže sa vinným necítim, neuvádzam žiadne pohnútky*“.³⁰¹ Biskup Barnáš teda odmietol svoju vinu a opakoval to, čo vyhlásil pred súdnym senátom počas hlavného pojednávania. Nemal pocit viny. Na s tým súvisiacu ďalšiu otázku *Prijali ste trest, alebo ste sa odvolali?* Barnášova odpoveď znela: „*Prijal som*“.³⁰² Prijal teda trest, podrobil sa mu, hoci sa necítil vinný a bol nespravodlivo odsúdený. Z Barnášovej strany sa tento postoj dá pochopiť len ako postoj hlboko veriaceho kresťana,

²⁹⁶ Archív Zboru väzenskej a justičnej správy (AZVJS) Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Vstupný dotazník. Leopoldov 30. 11. 1951.

²⁹⁷ Tamže.

²⁹⁸ Tamže.

²⁹⁹ Tamže.

³⁰⁰ Tamže.

³⁰¹ Tamže.

³⁰² Tamže.

úplne odovzdaného do Božej vôle. Veď Ježiš Kristus, odsúdený na smrť na kríži, hoci nevinný, prijal trest a podrobil sa mu.

Š. Barnáš nemohol dať z vyšetrovacej väzby o sebe správu svojim blízkym. Až po príchode do leopoldovskej väznice dostal možnosť napísať niekoľko riadkov svojmu starému, vtedy už 79-ročnému otcovi, ktorý mu bol najbližší. Píše v ňom: „*Drahý otec! Iste už viete, že som bol odsúdený na 15 (pätnásť) rokov... Prosím Vás – drahý otec – vydržte. Znovu Vám pripomínam: bola to vôľa Božia. Modlite sa za mňa, aby mi P. Boh pomáhal niesť môj kríž. Chcel by som Vás ešte v živote vidieť... Drahý otec, urobte mi tú radosť a pridte. Chcem sa s Vami rozlúčiť. 15 rokov je dlhá doba, na slobode sa už nestretneme... Ako som Vám už predtým napísal, prosím Vás a všetkých ľudí dobrej vôle, aby ste mi odpustili všetko, čím som Vás v živote urazil a najmä pohoršenie, ak som dakoho pohoršil. Bude totiž ešte raz súd, ten posledný, a tam chcem obstáť, nechcem byť zahanbený na veky.*“³⁰³ Sú to hlboké slová, z ktorých cítiť prežívanie mystiky kríža a obety. Barnáš sa musel vnútorne vyrovnáť s myšlienkou, že vlastného otca už asi na slobode neuvidí. Zmieril sa s tým, že možno aj on sám živý bránu väznice neopustí. Preto list pôsobí dojemom rozlúčky. Je zaujímavé, že Barnáš v liste žiada, aby mu poslali kňazský breviár. Z toho vyplýva jeho vôľa plniť ďalej kňazské povinnosti. Nezabúda ani na miestneho pána farára-dekana v Slovenskej Vsi Andreja Hábera, ktorého nechal pozdravovať.

Dňa 27. decembra 1951 bol Š. Barnáš spolu s viacerými väznenými kňazmi eskortovaný z leopoldovskej do ilavskej väznice.³⁰⁴ Pre vtedajšie väzenské pomery bol typický stály nedostatok jedla, zima, choroby a šikanovanie zo strany dozorcov. Pracoval v matracárskej dielni, kde sa šili matrace. Dielňa bola pivničná miestnosť s rozmermi asi šesťkrát štyri metre. Uprostred nej stáli široké pracovné stoly a pri nich z oboch strán pracovali väzni. Ihlami zašívajú ústia matracov, potom ich upravili do hranatej formy a získanú formu fixovali ihlou otvoreným stehom. Takto upravené matrace dostávali prešívачi na priečne prešitie.³⁰⁵ Okrem biskupa Barnáša pracoval v matracárni aj gréckokatolícky pomocný biskup Vasil Hopko, ktorý bol, podobne ako on, odsúdený vo vykonštruovanom procese v roku 1951 na 15 rokov väzenia. Stretli sa tu teda dvaja biskupi v spoločnosti iných rímskokatolíckych, gréckokatolíckych a evanjelických kňazov.

Biskup Barnáš vykonával sám všetky i tie najpodradnejšie práce, pričom odmietal pomoc ochotných spoluväzňov. Matracáreň bola nevykúrená a plná prachu. Toto nevyhovujúce prostredie sa čoskoro prejavilo na zhoršení zdravotného

³⁰³ ZFB Prešov. List Š. Barnáša J. Barnášovi. Leopoldov 9. 12. 1951.

³⁰⁴ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51, dok. č. 03461/Zkn. Prípís Veliteľstva SVS Leopoldov Krajskej prokuratúre v Bratislave. Leopoldov 27. 12. 1951.

³⁰⁵ UHORSKAI, Pavel: *Ako to bolo*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 1992, s. 75.

stavu Š. Barnáša: „*Keď ochorel, dal ho lekár – väzeň previesť do väzenskej nemocnice. Náčelník väznice Jančovič ho dal odtiaľ vyhodiť, nemilosrdne zbiť a poslať späť, lebo vraj iba simuluje.*“³⁰⁶ Spoluväzeň Š. Barnáša, spišský bohoslovec F. Fritz potvrdzuje zlé zaobchádzanie v Ilave. Podľa neho tu biskupa Barnáša ponižovali okrem iného aj kopancami.³⁰⁷ Našlo sa aj niekoľko ľudskejších dozorcov, najmä vekovo starších, no atmosféra každodenného ponižovania a príkoria zbližovala väzňov, ktorí sa vzájomne podporovali. Väznený biskup Barnáš pomohol všetkým tým, ktorí to potrebovali. Svedčí o tom napríklad väznený evanjelický farár (neskorší generálny biskup) Pavel Uhorskai, ktorý opísal stretnutie so Štefanom Barnášom takto: „*Ponúkol mi kúsok chleba asi ako moja päst a prosil, aby som ho neodmietol. (Bol to celodenný prídel chleba na jedného väžňa.) Bol som prekvapený, ale ponúkaný chlieb som s vďakou a poznámkou prijal, že neviem, ako si to zaslúžim a že ja ho na oplátku nemám čím počastovať. On o nijaké častovanie nestál, chcel sa so mnou len zoznámiť.*“³⁰⁸ Zo stretnutia Barnáša s Uhorskaiom sa vyvinulo väzenské priateľstvo. Voľné chvíle využívali na spoločné debaty. Teologických, filozofických a spoločenských tém sa našlo veľa. Práve tu, vo väzení sa naplno ukázalo, ako málo sa poznajú a aké predsudky voči sebe navzájom majú katolícki a evanjelickí kňazi. Uhorskai si v Barnášovi ctil jeho odbornú erudíciu a znalosť evanjelickej teológie a filozofie. Vysoko hodnotil jeho dobrotu, skromnosť a otvorenosť dialógu. Z väznených katolíckych kňazov sa Barnáš v Ilave stretol so spoluodsúdeným kanonikom a levočským farárom Jozefom Vojtasom a s bývalým spišským bohoslovcom Fridrichom Fritzom. Prechádzky na nádvorí väznice boli možné vo dvojiciach. K Barnášovi sa často pridali ako spoločníci väznený kňaz Viliam Mitošinka, riaditeľ biskupskej kancelárie v Trnave.³⁰⁹ Slúženie svätých omší vo väznici bolo prísne zakázané. Vianočné sviatky boli plné schválností, ktoré mali väzneným kňazom zneprijemniť život. Na Štedrý večer 1952 im náročky servirovali bravčový rezeň (každý si ho odložil na druhý deň) a na Božie narodenie zasa dostali rybu.³¹⁰ Väzni mali zakázané nahlas sa modliť a spievať. Vianočnú atmosféru to však nepokazilo: „*Na izbe sa v kachliach kúrilo, niekto objavil cesnak, na kachliach sa uhriankoval chlieb, natrel sa cesnakom a slovenský vianočný zvyk bol na stole. Vinšovalo sa a ti-cho pospevovalo.*“³¹¹

³⁰⁶ ZFB Prešov. Príhovor otca Antona Hlinku na rozhlasovej stanici Slobodná Európa 16. 4. 1984 pri príležitosti 20. výročia úmrtia Mons. Dr. Štefana Barnáša – svätiačeho biskupa Spišskej diecézy.

³⁰⁷ ZFB Prešov, list F. Fritza F. Tondrovi. Spišská Nová Ves 11. 10. 2002.

³⁰⁸ UHORSKAI, P.: *Ako to bolo*, s. 75.

³⁰⁹ MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*, s. 182.

³¹⁰ BOŠŇÁK, Rudolf: *Všetci sme ľudia alebo ako zostať človekom*. Nitra : P. Buček, 2010, s. 95.

³¹¹ Tamže.

Začiatkom marca 1953 sústredili kňazov s vyššími trestmi do dvoch ubikácií a pripravovali ich na odchod z Ilavy. Večer 5. marca sa biskup Barnáš a ďalší väzni dozvedeli správu o smrti komunistického diktátora Stalina. Debatovalo sa o tom, čo táto udalosť prinesie. Dňa 6. marca 1953 Štefana Barnáša eskortovali z Ilavy do väznice – nápravnopracovného tábora (NPT) v Mírove.³¹² Spolu s ním eskortovali F. Fritza a skupinu rehoľníkov – saleziánov Titusa Zemana, Leonarda Tikla, Štefana Sandtnera, Andreja Dermeka, Jozefa Paulíka, Pavla Pobieckého, diecéznych kňazov – Viliama Mitošinku, Emila Šafára, Justína Beňušku, Františka Minarových a bohoslovca Antona Kyselého.³¹³ Títo duchovní si odpýkávali trest za nevydarený prechod štátnej hranice, pretože v zahraničí chceli pokračovať v realizácii svojho duchovného povolania. Počas eskorty, keď autobus s väzňami prechádzal cez Trenčín, bolo vidieť na budovách vyvesené čierne zástavy a obrazy Stalina zahalené čiernym flórom. Bol to neklamný znak, že správa o Stalinovej smrti je pravdivá.

Väznica v Mírove na severnej Morave v okrese Šumperk sa nachádzala v priestoroch stredovekého hradu, a podobne ako Leopoldov, Ilava a Valdice mala povest jedného z najkrutejších väzení pre politických väzňov vo vtedajšom Československu. Pri príchode do komplexu väznice Barnáš nemohol prehliadnuť vypálený barokový Kostol sv. Márie Magdalény, smutné svedectvo vtedajšieho barbarstva. Väzni sa v Mírove často stávali terčom šikanovania, ponižovania a bitiek. Tábor nútených prác Mírov bol dokonca pre svojrázny režim nazývaný „republikou v republike“. Lekárom bol lekár – väzeň (pôvodne príslušník SS). Nebolo neobvyklé, keď v Mírove prepukli aj epidémie. Veliteľ tábora si z toho ťažkú hlavu nerobil. Nechal sa počuť: „*Väzni sa mali liečiť, keď boli na slobode a teraz ak chcú, tak nech žijú a ak nie, tak nech zdochnú.*“³¹⁴

V mírovskej väznici od roku 1952 cielene sústreďovali odsúdených katolíckych kňazov. V roku 1953 ich tam bolo asi 200.³¹⁵ Biskupa Barnáša spoločne s ostatnými kňazmi sústredili v desiatom oddelení, ktoré sa nachádzalo v „treťom dvore“ väznice. Tak sa vytvorilo výlučne kňazské oddelenie na najvyššom poschodí väznice. V tomto oddelení bola aj veľká pracovná dielňa. Väznení kňazi vykonávali rôzne práce. Lepili papierové vrecká, pletli košíky, driapali perie, vyrábali motúzy zo sisalového odpadu, pletli vložky do topánok z tenkých pásov lipového dreva,

³¹² ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. 1167/Zkn. Prípís ÚNZ v Ilave Krajskému súdu v Bratislave. Ilava 28. 3. 1953.

³¹³ RADOŠINSKÝ, Michal Titus: *Don Titus „vatikánsky špión?“*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2002, s. 101.

³¹⁴ NEUPAUER, F.: *Väzeň Štefan Sandtner*. Dostupné na: <http://www.saleziani.sk/storocnica-stefana-sandtnera/odborne-prispevky-o-stefanovi-sandtnerovi/vaezen-stefan-sandtner>

³¹⁵ ONDOK, Josef P.: *Muklovský Vatikán*. Brno : Centrum demokracie a kultury, 2007, s. 19.

odliepali staniol z odpadového papiera, navliekali pliešky do visačiek na textilný tovar, opracovávali hrubé výlisky fotoaparátu značky Flexaret, brúsili odliatky dózických kľúčov, montovali zámky a pod.³¹⁶ Normy boli prísne, no tí zručnejší podľa možností pomáhali menej zručným. Nebolo to však vždy možné a stávalo sa, že biskup Barnáš normu neplnil. Nasledovali sankcie v podobe zákazu písania listov, alebo zníženého prídelu stravy.

Kňazi si vytvorili vlastný pracovný režim, ktorý pripomínal pravidlá života v kláštore s prísnou observanciou. Prácu začínali meditáciou, po nej nasledovala modlitba ruženca, potom rôzne teologické a pastoračné prednášky odborníkov.³¹⁷ Bývalý bohoslovec F. Fritz si na biskupa Barnáša v Mírove spomínal: *„Za tie dlhé roky spoločnej väzby som mal možnosť na kňazskom oddelení spoznávať kňazov, ich správanie a charakter. S pánom biskupom Barnášom bol som dlho aj na izbe a môžem potvrdiť a dosvedčiť, že pri svojom vysokom postavení bol skromný a veľkodušný. Vykonať všetky väzenské práce, mnohokrát podradné, ale nedovolil, aby ho niekto zastúpil, aj keď by sme to boli veľmi radi urobili. Pretože nikdy nezatajoval, že je kňaz – biskup, bol často ponižovaný.“*³¹⁸ V Mírove väznili niektoré významné kňazské osobnosti. Z českých to boli napríklad pomocný biskup olomouckej arcidiecézy Stanislav Zela, františkánsky teológ páter Jan Urban, dominikánski teológovia Reginald Dacík a Silvestr Braitto, charismatický kňaz Felix M. Davídek, opát premonštrátskeho kláštora v Nové Říši Augustin Machalka, teológ a filozof Josef P. Ondok. Okrem spomenutých slovenských rehoľných a kňazských osobností najmä z prostredia saleziánov sa v mírovskej väznici nachádzal aj šenkvičský farár Alfonz Paulen. Preňho sa stal Mírov osudným. Po treste zatvorenia na samotke v korekcii, ktorá sa nachádzala v podzemí väznice, dostal zápal ľadvín a pri prevoze do nemocnice v Brne 10. apríla 1954 zomrel.

Mírov vytvoril zaujímavý fenomén. Sústredením veľkého počtu kňazov a rehoľníkov rôznych hodností a stupňov cirkevnej hierarchie vznikol unikátny typ spoločenstva. Vonkajšia pestrosť a rozmanitosť zanikla. Zakryli ju väzenské mundúry a spoločne zdieľaný osud utrpenia. Podľa spomienky väzneného kňaza Nitrianskej diecézy Rudolfa Bošňáka na Mírov: *„Bolo zastúpené každé biskupstvo a každá mužská rehoľa z Československej republiky. Tak väzenie dokázalo to, že sa stretli zástupcovia všetkých biskupstiev a rehoľ a že toto všetko tu vytváralo Cirkev: hodnosti, vek, národnosť, rehoľníkom vlastné spirituality, to všetko dýchalo a v srdciach pulzovalo spoločne; červené farby hodnostárov každého druhu a odtienku,*

³¹⁶ MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*, s. 191.

³¹⁷ ONDOK, Josef P.: *Muklovský Vatikán*, s. 22.

³¹⁸ ZFB Prešov, list F. Fritza F. Tondrovi. Spišská Nová Ves 11. 10. 2002.

červené pásy prelátov, mitry, mucet kanonikov, švihácke cimády mladých kaplánov, pestré strihy a rozličné farby rúch rehoľníkov – to všetko ako to stáročia priniesli a rozlišovali, tu v Mírove... neexistovalo. Väzenské obyvateľstvo, ktoré sa v živote vonku tak líšilo, na najvyššom zámockom poschodí v Mírove dostalo jeden habit, jedno rúcho – rúcho a habit, socialistického nápravného zariadenia.' A boli sme Cirkve vo väzení.³¹⁹ Praktickým dôsledkom týchto pomerov bolo hľadanie nových ciest a uvedenie si potreby vzájomnej vnútrocirkevnej komunikácie, ktorá sa na slobode zanedbávala. Biskup Barnáš si získal dôveru spoluväzňov a oni sa mu otvorili a zverili s vecami, ktoré ich trápili. K takýmto spoluväzňom patrili aj salezián, blahoslavený Titus Zeman, ktorý raz na jedného kňaza zvýšil hlas. Biskup Barnáš sa Titusa zastal týmito slovami: „Lacko, Titusko si mnoho vytrpel, preto musíš byť taký, že niekedy sa mu možno tie nervy povolia a že ostrejšie odpovie niečo.“³²⁰ Tieto slová komentoval salezián don Anton Kyselý nasledovne: „Vtedy sme sa dozvedeli, že on asi biskupovi Barnášovi zrejme povyprával aké mal vyšetrovanie.“³²¹ Tento príbeh svedčí o zmierlivej a spájajúcej povahe biskupa Barnáša. Používanie zdobnenín mien je dôkazom priateľského a familiárneho vzťahu k spoluväzňom. R. Bošňák prirovnáva prvé mesiace v Mírove k noviciátu: „Biskup žil a zvykal si s kaplánom, profesor teológie so žiakom, rehoľník s diecéznym kňazom, benediktín si zvykal na jezuitu, salezián na gvardiána, kontemplatívny na reči dominikána, rektor na svojho seminaristu, páter na frátra...“³²² Toto spoločenstvo, ktoré sa vytvorilo na základe prenasledovania Cirkvi, predsa získalo konzistentnosť a zbližovalo všetkých, čo ho tvorili. Navyše bolo podnetom na úvahy o minulosti a budúcnosti.

O pobyte biskupa Barnáša v Mírove sa zachovala rozsiahla správa náčelníka väznice. Je to svedectvo „z druhej strany“, zo strany tých, ktorí boli určení strážiť a prevychovávať väzňov. V tejto správe sa uvádza: „Zdravotní stav: zvýšený krvný tlak, žalúdočný vřed, bolesti v levém kloubu ramenním, stav po vynětí mandlí – klasifikace III, lehčí práce schopen... Během výkonu trestu ve zdejšími NPT je zaměstnán vesměs lehkými pracemi, kde se projevuje jako špatný pracovník, nemá o práci zájem, při práci se baví a musí býti stále upomínán. Pracovní normu plnil většinou hluboko pod 100%, a to na 39 až 65%. Pouze po dobu 3 měsíců plnil normu na 100%... Projevuje se jako slovenský nacionalista, udržuje styky většinou s bývalými slovenskými duchovními, vinen se necítí, ani trestného činu nelituje a uvádí, že trestný čin spáchal pouze svědomitým plněním svých kněžských povinností. V tomto

³¹⁹ BOŠŇÁK, Rudolf: *Všetci sme ľudia alebo ako zostať človekom*. Nitra : P. Buček, 2010, s. 108.

³²⁰ Spomienky dona Antona Kyselého SDB na Titusa Zemana. Dostupné na internete: <http://titusze-man.sk/>

³²¹ Tamže.

³²² BOŠŇÁK, Rudolf: *Všetci sme ľudia alebo ako zostať človekom*, s. 108.

*směru na něho převýchova nepůsobí... pokrokovu literaturu čte málo, denní tisk sleduje jen povrchně, správám uvedeným v tisku nevěří a vykládá si je podle svého.*³²³ Správa je neobjektívna a jednostranne zaujatá proti osobe Š. Barnáša. Vyznačuje sa neprekonateľnou bariérou ideologickej nenávisti a predsudkov. Obsahuje však dôležitú informáciu o zhoršenom zdravotnom stave Š. Barnáša, o jeho zaradení do najnižšej zdravotnej kategórie väzňov s možnosťou vykonávať iba ľahšie práce. Ideologicky negatívne hodnotenie Barnáša je vlastne potvrdením jeho vnútorných kvalít. Zachoval si živú vieru, osobnú slobodu a odmietal vnucovaný pocit viny a ideologickú prevýchovu. Z ďalšieho textu správy vieme, že Š. Barnáš bol za slabý pracovný výkon a bavenie pri práci raz „kázensky potrestaný“.

Biskup Barnáš sa počas pobytu v mírovskej väznici pokúsil dať podnet na revíziu svojho prípadu. Súviselo to s nádejami, ktoré sa začali prejavovať po smrti J. V. Stalina a predsedu KSČ a prezidenta K. Gottwalda. V liste bratovi Jánovi sa Š. Barnáš pýta: *„Čo je s tou žiadosťou, čo ste mali podávať v môj prospech? V akom štádiu je celá vec? Ja potažne zákony nepoznám, nemôžem povedať nič meritorného. Akiste Vám niečo poradil môj advokát.*“³²⁴ S najväčšou pravdepodobnosťou tu išlo o amnestiu prezidenta republiky zo 4. mája 1953, vyhlásenú v dôsledku voľby nového prezidenta Antonína Zápotockého. Amnestia sa vzťahovala aj na politických väzňov. V niektorých prípadoch došlo k zmierneniu ich trestov o jednu tretinu. Prezidentská amnestia sa však nevzťahovala na trestné činy úkladov, prípravy úkladov, vojenskej zrady, velezrady, vyzvedačstva, vyzvedačstva proti spojencovi, sabotáže. Nezahrňala teda ani Š. Barnáša, odsúdeného práve za niektoré z týchto trestných činov.

Z Mírova premiestnili biskupa Barnáša v júli 1953 do leopoldovskej väznice, kde sa postupne sústreďovalo viacero katolíckych kňazov a biskupov z celej Československej republiky. Z biskupov tu boli väznení Ján Vojtaššák, Michal Buzalka a Pavol Gojdič, neskôr pribudli českí biskupi Stanislav Zela, Štěpán Trochta a Karel Otčenášek – spolu so Štefanom Barnášom sedem biskupov. Biskupom Vojtaššákovi a Buzalkovi v roku 1956 prerušili výkon trestu a poslali ich do internácie v Děčíně. Pred Vianocami v roku 1956 biskupov a kňazov zámerne sústredili do jednej budovy, v ktorej pôvodne bývali väzenskí dozorcovia. Chceli ich viac izolovať od laikov. Stavba budovy kňazom umožňovala o niečo väčšiu voľnosť pohybu a vzájomného stretávania. Služenie bohoslužieb však bolo prísne zakázané. Väzňom tu strpčovali život všadeprítomné ploštice.³²⁵ Sústredenie kňazov do jedného objektu

³²³ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. NZ 6673/31-56-437. Prípis náčelníka NPT Mírov Krajskej prokuratúre v Bratislave. Mírov 1. 10. 1956.

³²⁴ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Leopoldov 1. 9. 1953.

³²⁵ ONDOK, Josef P.: *Muklovský Vatikán*, s. 69.

umožnilo vzniknúť „muklovskému Vatikánu“ – centru väznenej katolíckej kňazskej elity z celého vtedajšieho Československa. Okrem spomenutých biskupov sa tu postupne ocitlo viacero kňazských osobností, ktoré boli priateľmi biskupa Barnáša. Patrili medzi nich napríklad Ladislav Hanus, Michal Mrkva, Jozef Cehuľa, Rudolf Varhol. Zo Spišskej diecézy tu bol ešte generálny vikár Jozef Tomanócy, Karol Uhlárik a Štefan Šmálik. Ocitli sa tu aj dominikáni Pius Krivý, Akvinas Gabura, jezuita Ján Dieška, salezián Titus Zeman, redemptorista východného obradu Ján Ivan Mastiliak, farári z Trnavskej apoštolskej administratúry Augustín Pozdech, Karol Cibira a mnohí iní. Z českých kňazských osobností tu v tom čase bol väznený jezuita Adolf Kajpr, benediktín Anastáz Opasek, dominikáni Silvestr Braitto, profesor teologickej fakulty v Prahe Josef Zvěřina, pražský kňaz Oto Mádr a ďalší. Biskup Barnáš tak mohol rozvíjať staré priateľstvá a nadväzovať nové. Počas Barnášovho pobytu v leopoldovskej väznici zomreli v roku 1959 v dôsledku neznesiteľných podmienok dvaja známi českí kňazi: Adolf Kajpr a redemptorista východného obradu Metod Trčka.

Väznení biskupi a kňazi nedali ani vo väzení zaháľať svojmu intelektu. Vzájomne diskutovali a cibrili si ho. Usporiadávali tajné semináre, kde rozoberali filozofické a teologické témy, ktoré v mnohom anticipovali II. vatikánsky koncil.³²⁶ Kňazi Spišskej diecézy diskutovali, samozrejme, o stave svojej diecézy a o jej budúcnosti. Biskup Vojtaššák ešte počas pobytu v Leopoldove tajne vypracoval rozsiahly návrh na reorganizáciu Spišskej diecézy. Napísal ho na papier obyčajnou ceruzkou. Súčasťou tohto návrhu bolo prenesenie sídla diecézy do Ružomberka. O tomto návrhu sa medzi väznenými kňazmi veľa diskutovalo. Biskup Barnáš sa tiež zapojil do diskusií. Nesúhlasil s prenesením sídla diecézy do Ružomberka, čím sa dostal do sporu s Ladislavom Hanusom. Vo väzenskom prostredí sa vzťahy medzi obidvoma osobnosťami skomplikovali a prestávali si rozumieť. Podľa Hanusovej spomienky: *„Keď sme sa zase my dvaja prechádzali, tie prechádzky boli veru nepríjemné. Až sa mi zunovali. On vystupoval autoritatívne, namyslene, akosi mu vstúpila do hlavy biskupská autorita. Bol príkry a nebol akosi naklonený diskusii so mnou, len veľmi krátko to odbavil. Hovoril: ‚A ja som vôbec nie rád, keď vy takto zasadáte a sa radíte. Jednak ste vy na to vôbec nie povolaní. Lebo kto ste vy?‘ – to ako by chcel povedať: ‚Vy ste nič. A že chceme, nasilu voľačo reformovať‘. Teda on to takto jednoducho odbavil. Nepáčilo sa mu, že o tom debatujeme v krimináli, kde sme teraz všetci rovní... Ďalej nám ešte hovoril: ‚To nie je vaša vec, rozmyšľať o týchto veciach, napríklad v súvislosti so sídlom diecézy, to je nie vaša vec, to je vec nás, biskupov, alebo diecézneho biskupa.‘ Mal ešte takéto poznámky, že jeho vec je premyslieť si všetko, a zhora iba oznámiť, vyhlásiť,*

³²⁶ NOVOTNÝ, Vojtěch: *Odvaha být církví*, s. 297.

*dať znať... So Štefanom Barnášom sme teda nedošli k ničomu, takže náš pomer úplne ochladol. Hovorím, chyby sú akiste na oboch stranách, a som si ich síce nie vedomý, ale z jeho strany sme skončili. Potom sme sa aj rozišli.*³²⁷ Hanus posudzoval Barnáša veľmi subjektívne. Evidentne podľahol väzenskému prostrediu, ktoré prinášalo istý druh rovnostárstva všetkých väzňov. Barnáš si vec uvedomoval v širších súvislostiach a diskusné fórum nepovažoval za kompetentné rozhodovať o budúcich veciach diecézy. V daných pomeroch to ani nepovažoval za nutné riešiť. Zároveň sa tu prejavili osobnostné rozdiely. Hanus predstavoval typ človeka väčšmi idealistického, bezprostredne zapojeného do života a diania. Barnáš bol naproti tomu typ realistickejší, konzervatívneho a väčšmi hlbavého človeka, ktorý nerád veci len tak mení.

V Leopoldove, podobne ako v Mírove, vládol tvrdý väzenský režim. Štefan Barnáš sa zúčastňoval na všetkých predpísaných prácach a vykonával ich podľa svojich síl a schopností. Na každý druh prác existovali prísne normy a s ich neplnením boli spojené sankcie. Najprv ho zaradili na pracovisko „konopá“. Spolu s inými väzňami tu pracoval pri výrobe konopných povrázkov (povriesiel) na zväzovanie snopov. Potom driapal perie, dodávané z hydinárskych závodov. Táto práca si vyžadovala veľkú trpezlivosť, pretože perie sa muselo dôkladne očistiť od kostrniiek. Prácu sťažovala skutočnosť, že obsahovalo ešte kúsky mäsa, a preto silne páchlo. Pri driapaní peria vznikali jemné víriace sa prachy, vytvárajúce v celej miestnosti clonu, pričom spôsoboval časté zápaly očných spojiviek. Väzni príležitostne pre konzervárne čistili ovocie a šúpali cibuľu, alebo lepili papierové vrecká a škatuľky. Biskupa Barnáša neskôr zaradili medzi väzňov, ktorí čistili a opravovali múčne vrecia. Tieto vrecia zväžali do Leopoldova z viacerých slovenských mlynov vlakovou prípojkou, ktorá viedla až do areálu pevnosti. Najprv ich museli vyprášiť. Na to väzni vymysleli stroj, fungujúci na elektrický pohon. Aj napriek tomu na vreciach ostávali nalepené zvyšky zaschnutej múky. Vrecia potom priniesli do miestnosti, kde ich rozdelili medzi dvoj- alebo trojčlenné skupiny väzňov. Každá z nich musela za jednu smenu opraviť až 120 vriec. V skupine si väzni rozdelili prácu takto: Jeden väzeň farebnými kriedami označil diery podľa veľkosti, druhý zasa na šijacom stroji zašil záplaty, a ak v skupine nebol tretí člen, tak ich aj zložil na kopy a odovzdal ďalej. Vreca s desiatimi dierami sa vyradilo. Preto ak sa väzňom dostalo do rúk vreca s ôsmimi alebo deviatimi dierami, urobili v ňom jednu-dve diery navyše, aby ho vyradili a nemuseli dlho opravovať. Pre

³²⁷ PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*, s. 661. Hanus ďalej uvádzal niekoľko zavádzajúcich informácií o rodinných pomeroch Š. Barnáša a o jeho zdravotnom stave. Podľa neho už nemal otca po prepustení z väzenia v roku 1960, čo nie je pravda. Barnášov otec zomrel až v roku 1962. Na margo zdravotného stavu Š. Barnáša Hanus poznamenal, že sa opúšťal, stonal a podľa neho bol „celkove v poriadku“. Pritom Barnášov zdravotný stav bol kritický.

nedostatok šijacích strojov väznení kňazi na tomto pracovisku museli pracovať na dve smeny. Opravené vrecia sa balili po 24 kusoch a ukladali do miestnosti premenenej na sklad. Odtiaľ ich potom naložili na vlakovú súpravu, ktorá ich odviezla preč.³²⁸ Raz si biskup Barnáš našiel na svoju vestu rukávky z vrecoviny. Tento zlepšovák neušiel pozornosti dozorca, ktorý to hlásil ako disciplinárne opatrenie za porušenie predpisov o ustrojení. Barnáš dostal trest dva mesiace zastavenia výhod a znížené vreckové.³²⁹ Znamenalo to okrem iného aj to, že nemohol prijať žiadnu návštevu svojich príbuzných. Ďalší trest dostal Barnáš za to, že ho dozorca našiel odpočívať na lôžku po skončení práce, hoci na to nemal povolenie. Trestom bolo napomenutie.³³⁰

Dňa 5. februára 1953 orgány ŠtB zaistili generálneho vikára Spišskej diecézy J. Tomanócyho a troch tajných generálnych vikárov Spišskej diecézy Michala Mrkvu, Jozefa Cehuľu a Pavla Matisa. Pritom Mrkva a Cehuľa boli Barnášovými blízkymi priateľmi. V súvislosti s týmto zaistením sa začalo rozsiahle vyšetrovanie, ktoré neobišlo ani biskupa Barnáša. V leopoldovskej väznici ho vyhľadal vyšetrovateľ ŠtB, ktorý ho vypočúval vo veci zaisteného Michala Mrkvu a tajných generálnych vikárov Spišskej diecézy. Z vyšetrovateľových otázok vyplýva, že do rúk ŠtB sa dostal tajný obežník Š. Barnáša ako tajného generálneho vikára, adresovaný M. Mrkvovi a iným dekanom Spišskej diecézy. Barnáš vo výsluchovom protokole uviedol mená dekanov, ktorým obežník poslal. Na otázku, či je mu niečo známe o vymenovaní M. Mrkvu za tajného generálneho vikára, Barnáš odpovedal negatívne.³³¹ Proces s J. Tomanócyom a tajnými generálnymi vikármi Spišskej diecézy sa konal 23. decembra 1953 pred senátom Najvyššieho súdu v Prahe.³³²

Do jednotvárneho väzenského života vnášali vítané oživenie návštevy. Biskupa Barnáša navštevovali jeho najbližší príbuzní. Návštevy v Mírove mal povolené každý druhý mesiac. Vzhľadom na vzdialenosti však svojich blízkych nechcel zbytočne zaťažovať a písal im, aby radšej nechodili: „*No, znova Ťa prosím, netreba*

³²⁸ NOVOTNÝ, Vojtěch: *Odvaha být církví. Josef Zvěřina v letech 1913 – 1967*. Praha : Karolinum, 2013, s. 305 – 306.

³²⁹ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Hlášení ke kázeňskému řízení. Leopoldov 11. 3. 1959.

³³⁰ Tamže. Hlášení k disciplinárnemu pokračovaniu. Leopoldov 9. 7. 1954.

³³¹ ABS Praha, f. V-2332/MV, M. Mrkva. Protokol o výpovedi. KS ŠtB Nitra 11. 9. 1953.

³³² Obvinili ich a odsúdili za vlastizradu podľa § 78 trestného zákona a vyzvedačstva podľa § 86 trestného zákona. Jozef Tomanócy bol odsúdený na 12 rokov väzenia, Pavol Matis na 11 rokov väzenia, Michal Mrkva na 12 rokov väzenia, Jozef Cehuľa na 12 rokov väzenia, Štefan Milan (tajne vysvätený kňaz a spolupracovník Š. Náhaliku) na 11 rokov väzenia a Antónia Smorádková (bývalá učiteľka, katolícka laická aktivistka, spolupracovníčka Š. Náhaliku a Š. Milana) na 10 rokov väzenia. U všetkých osôb vyslovil súd verdikt prepadnutia celého majetku. AZVJS Leopoldov, OS 60/42 Michal Mrkva. Dok. č. 1 T 32/53. Rozsudok Najvyššieho súdu. Praha 23. 12. 1953.

sem chodiť. Dost' máte všelijaké výdavky so mnou.³³³ Zo zachovaných záznamov o návštevách v rokoch 1953 – 1960 vyplýva, že biskup Barnáš dostal v leopoldovskej väznici celkovo 30 návštev.³³⁴ Najčastejšie ho navštevoval brat Ján, ktorý býval vo Svätom Jure, kde pôsobil ako učiteľ a mal to do Leopoldova najbližšie. Okrem neho ho navštevovali súrodenci: brat Michal, sestry Zuzana a Mária, neter Elena a synovci Ján a František. Dvakrát si šiel pozrieť svojho syna do väzenia aj otec Ján Barnáš. Návštevy sa mohli konať iba tri dni v týždni, a to v sobotu, v nedeľu alebo v pondelok. Boli časovo obmedzené na dvadsať až tridsať minút, zriedkavo trvali jednu hodinu.³³⁵ Počas návštev sa mohlo hovoriť iba o rodinných veciach v prítomnosti službukonajúceho väzenského dozorcú.

Ďalší obmedzený kontakt s vonkajším svetom pre biskupa Barnáša predstavovali listy. Tento druh komunikácie bol veľmi obmedzený. Svojim blízkym mohol napísať za priaznivých okolností každý mesiac jeden list, vždy na rovnakú adresu, pričom každý list mal limitovaný rozsah dve strany. Listy boli cenzurované a mohli sa týkať iba rodinných alebo neutrálnych tém. Barnáš v nich myslel na svojich najbližších – otca, bratov a sestry, netere a synovcov. Zaujímal sa o rodinné udalosti i o dianie v rodnej Slovenskej Vsi. Navrhoval konkrétne riešenia rôznych rodinných záležitostí a na diaľku bol veľkou oporou svojim súrodencom a ich rodinám. Všetkých ubezpečoval o svojich modlitbách a súčasne ich žiadal o modlitby za seba. Modlitby boli duchovnými darmi pre jeho najbližších: „*Nemám možnosti Vám dať nejaké dary hmotné, no úfam, že moje duchovné dary, modlitby budú Vám na osoh.*“³³⁶ Veľmi často spomínal svojho otca a zaujímal sa o jeho zdravotný stav. Silný vzťah biskupa Barnáša k otcovi dokumentuje aj skutočnosť, že si do väzenia nechal poslať jeho fotografiu. Listy biskupa Barnáša prinášajú viaceré zaujímavé podrobnosti, ktoré dokresľujú jeho väzenský život. V liste z 8. januára 1953 žiadal poslať teplé oblečenie a zmieňuje sa aj o svojom zdravotnom stave: „*Dávam si robiť zuby. Mal som veľkú biedu bez nich; reuma, ľadviny a iné choroby ma trápili. Úfam, že všetko teraz prestane.*“³³⁷ Tak sa celkom realisticky dozvedáme o nalomenom Barnášovom zdraví. Poškodenie chrupu zrejme nesúviselo iba so starnutím, ale aj s ukrutnosťami, ktoré si vytrpel počas vyšetrovacej väzby. V jednom z listov z väzenia krátko a výstižne charakterizoval psychológiu väžňa: „*Odsúdený väzeň je ako dieťa. Raduje sa z každej maličkosti.*“³³⁸

³³³ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Mírov 8. 1. 1953.

³³⁴ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Leopoldov 1953 – 1960. Formuláre o návštevách.

³³⁵ Tamže.

³³⁶ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Leopoldov 25. 8. 1958.

³³⁷ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Mírov 8. 1. 1953.

³³⁸ ZFB Prešov. List Š. Barnáša J. Barnášovi. Leopoldov 25. 8. 1958.

Podobne ako z mírovského pobytu aj z leopoldovského pobytu Š. Barnáša sa zachovala hodnotiaci správa náčelníka NPT o osobe väzneného biskupa. Obsahovala informácie o zdravotnom stave a pracovnom výkone. Táto správa je však v porovnaní so správou z Mírova miernejšia, akoby nesledovala záujem Š. Barnášovi uškodiť. Barnáš v nej figuruje ako pracovitý a svedomitý väzeň, ktorý si vzorne plní svoje povinnosti. Leopoldovská správa konštatuje: *„Menovaný trpí arteriosklerózou, vysokým krvným tlakom s veľkým zväčšeným zánetom svalu srdečného a onemocnením ciev venčitých (angina pectoris), nepravidelnou srdečnou činnosťou trvalo. Prekonal operáciu obojstrannú kýlu trisenou kýly pupočnej a vybratie žľzníka. Duševne je zdravý. Chovanie menovaného v tunajšom NPT je dobré a zodpovedá domácejmu poriadku. Rozkazy, ktoré sú mu dané od jeho nadriadených si vykonáva svedomite a zodpovedne. Je disciplinovaný a ukáznený... Povahy je tichej a rozvážnej, s kolektívom sa znáša. Zo strany jeho nadriadených nebolo badať, že by dával podnet porušovaniu pravidiel domáceho poriadku. Pri voľných chvíľach sa zaoberá čítaním kníh, ktoré sú mu zapožičané z ústavnej knižnice. Menovaný je zaradený na pracovisko Konopa, kde stanovenú normu plní na 100%... O prácu javí záujem a snaží sa dosiahnuť dobrých výsledkov... U menovaného trest splnil svoj účel prevýchovy a je snaha po náprave.“*³³⁹ Obidve správy z NPT v Mírove a v Leopoldove si vyžiadala Krajská prokuratúra v Bratislave kvôli prešetreniu Barnášovho prípadu. Dostali sa jej tak do rúk dva diametrálne odlišné hodnotenia.

Konanie Krajskej prokuratúry v Bratislave súviselo s celkovou pozitívnejšou zmenou klímy v Československu po 20. zjazde Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Tento zjazd sovietskych komunistov vo februári 1956 dospel ku kritike kultu osobnosti Jozefa V. Stalina a priznal zodpovednosť za masové zločiny, páchané v jeho ére. V súvislosti s touto udalosťou sa od leta 1956 objavili náznaky zmien v Československu. Ako však ukázal ďalší vývoj, ostalo iba pri náznakoch, ba i tie stranické vedenie napokon potlačilo. Dokumentuje to aj prípad Š. Barnáša. Počas krátkého politického uvoľnenia biskup Barnáš v liste svojmu bratovi Jánovi z 12. mája 1956 spomenul žiadosť, ktorú mali príbuzní napísať v jeho prospech.³⁴⁰ Nevieme s istotou, či táto žiadosť bola určite napísaná a odoslaná v máji 1956, no aj keby nebola, dokazuje to skutočnosť, že pomery sa aspoň trochu uvoľnili a stálo by za to pokúsiť sa dostať biskupa Barnáša z väzenia. Práve v máji 1956 vypracoval Štátny úrad pre veci cirkevné v Prahe návrh na riešenie postavenia väznených a internovaných biskupov s odvolaním na Poľsko a Maďarsko, kde boli

³³⁹ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51, dok. č. NZ 4962/56. Prípís náčelníka NPT Leopoldov Krajskej prokuratúre v Bratislave. Mírov 5. 10. 1956.

³⁴⁰ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi Jánovi Barnášovi. Leopoldov 12. 5. 1956.

z väzenia a internácie prepustení všetci katolícki biskupi. Podľa tohto návrhu mali byť biskupi Štěpán Trochta, Stanislav Zela a Štefan Barnáš premiestnení z väzenia do internácie, Ján Vojtaššák a Michal Buzalka z väzenia do charitného domova. Okrem toho arcibiskup J. Beran mal byť prepustený z izolácie a malo sa s ním začať rokovať o návrate do funkcie po splnení určitých podmienok. Tento návrh bol po rokoch tvrdého postupu proti Katolíckej cirkvi prejavom určitej blahosklonnosti. Dôležité bolo, že počítal aj s prepustením biskupa Barnáša. Návrh Štátneho úradu pre veci cirkevné bol predložený na rokovanie politickému byru ÚV KSČ 21. mája 1956.³⁴¹ Členovia politbyra zaujali k návrhu zdržanlivé stanovisko. Uzniesli sa iba na tom, aby bol prerušený výkon trestu biskupom J. Vojtaššákovi a M. Buzalkovi. Prípady biskupov Barnáša, Trochtu a Zelu sa mali preveriť.³⁴² Skutočne, po rozhodnutí politbyra generálny prokurátor 14. júna 1956 rozhodol o prerušení výkonu trestu biskupov Vojtaššáka a Buzalku zo zdravotných dôvodov.³⁴³ Biskup Barnáš a biskup Zela však museli ostať ďalej vo väzení.

Rodina biskupa Barnáša viedla od mája 1956 húževnatý zápas o jeho prepustenie. Biskupov otec, v tom čase už 78-ročný Ján Barnáš, podal 13. júla 1956 žiadosť na Krajskú prokuratúru v Bratislave, aby došlo k obnove trestného stíhania proti Š. Barnášovi, toho času väzňovi č. 2076-H-5 v Leopoldove. Ako dôvody uviedol tieto skutočnosti: 1. do väzby sa nezapočítalo obdobie od júna 1950 do februára 1951, keď bol proti svojej vôli internovaný; 2. zlý zdravotný stav, pričom ešte počas vyšetrovania prekonal zápal ľadvín; 3. rozsudok sa opieral iba o hypotézy bez pádných dôkazov a priznanie, „... na mojom synovi nezákonne a násilne vynútené“.³⁴⁴ K žiadosti bolo pripojené aj stanovisko Miestneho národného výboru v Slovenskej Vsi, ktoré malo dokázať, že „pôvod môjho syna nie je buržoázny a že vo svojom vývoji na vlastnom tele skúsil následky režimu kapitalistického“.³⁴⁵ Tento spôsob argumentácie mal byť pochopiteľný a prijateľný komunistickým úradom a získať podporu pre prepustenie Š. Barnáša z väzenia. Podobne vyznievalo aj odvolanie sa na výrok ružomerského farára Jozefa Pavčika, ktorý vyjadril ochotu svedčiť

³⁴¹ KAPLAN, Karel: *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*. Brno : Doplněk, 1993, s. 177 – 178. O ďalšom osude biskupa Barnáša a iných väznených a internovaných biskupov rozhodovalo Politické byro ÚV KSČ v zložení: Karol Bacílek, Rudolf Barák, Jaromír Dolanský, Zdeněk Fierlinger, Václav Kopecký, Antonín Novotný, Viliam Široký a Antonín Zápotocký.

³⁴² PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Pod kuratelou moci. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953 – 1970*. Bratislava : Veda, 1999, s. 45.

³⁴³ Archív Zväzu väzenskej a justičnej stráže (AZVJS) SR Leopoldov. Osobný spis M. Buzalku, sig. 4/56-A. Dok. č. T 207/49-35. Uznesenie generálneho prokurátora. Praha 14. 6. 1956.

³⁴⁴ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. List J. Barnáša st. krajskej prokuratúre v Bratislave. Slovenská Ves 13. 7. 1956.

³⁴⁵ Tamže.

v prospech Š. Barnáša: „Mne pri jednej príležitosti povedal, že čo sa Cirkvi nepodarilo urobiť od čias Encykliky rerum novarum (1891), to teraz uskutočňuje Komunistická strana.“³⁴⁶ V závere listu sa otec Ján Barnáš otvorene vyznal: „Dovoľte ešte 78 ročnému, prácou rúk zodratému starcovi povedať toto: Ak dôvodom pre odsúdenie môjho syna bolo, alebo by malo byť jeho kňazstvo, poťažne jeho funkcia, potom ja som hlavným vinníkom, lebo ja som si želal, aby bol kňazom, dobrým kňazom. Z tohto hľadiska som ho sledoval až do zatknutia, ale nenašiel som jediného človeka, ktorý by mu čokoľvek vyčítal.“³⁴⁷ Ide o jednoznačné a presvedčivé vyjadrenie viery v nevinu biskupa Barnáša, ktoré je súčasne obžalobou systému, nepriateľsky vystupujúcemu proti Katolíckej cirkvi.

Vtedajší bratislavský krajský prokurátor Štefan Ozimý začal po tomto podnete prípad študovať. Vyžiadal si od Krajskej správy Ministerstva vnútra v Prešove vyšetrovací zväzok k trestnej veci Š. Barnáš a spol., obrátil sa na väznice, kde si Š. Barnáš vykonával trest, aby mu poslali posudky o jeho zdravotnom stave a správaní. Dva posudky z väzníc v Mírove a Leopoldove z októbra 1956 sa síce zhodovali v konštatovaní zlého zdravotného stavu Š. Barnáša, ale rozdielne hodnotili jeho správanie a stupeň „prevýchovy“. Pretože išlo o biskupa – predstaviteľa vysokej cirkevnej hierarchie, prokurátor Š. Ozimý poslal 19. októbra 1956 generálnej prokuratúre v Prahe na schválenie správu o celom prípade so zamýšľaným postupom. Konštatuje v nej: „... keďže ani štátny súd neuznal obvineného Barnáša vinným organizovaním vzbúr občanov v Levoči, Bobrove a Rapči, hoci i k tomuto skutku sa Barnáš pred štát. bezpečnosťou doznal, vzbudzuje výpoveď obvineného Barnáša pred ŠtB vážne pochybnosti o jej správnosti... Nemožno spoľahlivo ustáliť, že by obvinený bol chcel ilegálne odísť do zahraničia a to v úmysle zapojiť sa do činnosti proti našej republike. Jednanie o možnosti úteku do amerického okupačného pásma v Nemecku – ako uvádza rozsudok štátneho súdu vo výrokovej časti – nemožno považovať za trestný čin, ale iba za prípravné konanie... Hodlám však vzhľadom na horeuvedenú okolnosť a na základe dobrého chovania a pracovného výkonu odsúdeného vo výkone trestu navrhnúť krajskému súdu odpustiť odsúdenému Štefanovi Barnášovi cestou milosti jednu tretinu trestu odňatia slobody.“³⁴⁸ Prokurátor Ozimý si teda bol vedomý nespravodlivosti pôvodného rozsudku, no napriek tomu trval na kvalifikácii pôvodnej viny – velezrada a špionáž. Pražská generálna prokuratúra zaujala v novembri 1956 k návrhu prokurátora Ozimého negatívne stanovisko. Pritom nariadila, aby sa pridržieval pravidla, že o milosti a podmienenom prepustení sa u Š. Barnáša

³⁴⁶ Tamže.

³⁴⁷ Tamže.

³⁴⁸ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. Rk 158/56. Správa krajského prokurátora Š. Ozimého generálnej prokuratúre v Prahe. Bratislava 19. 10. 1956.

bude dať uvažovať až potom, keď si odpyká polovicu trestu: „*Vracím spis 2 Spt III 54/51 s tým, že není důvodů k podání návrhu na udělení milosti. Ze zprávy se podává, že odsouzený si odpykal z celkového trestu na svobodě 5 roků a 8 měsíců. Bude-li jeho chování nadále dobré, může během necelých 2 roků získat podmínky pro podmíněné propuštění.*“³⁴⁹ Bratislavský krajský prokurátor Š. Ozimý potom 20. decembra 1957 napísal negatívnu odpoveď J. Barnášovi st.: „*Zistil som, že skutkový stav zistil Štátny súd nielen na základe výpovede Vášho syna pred štátnou bezpečnosťou, ale tiež na základe jeho čiastočného doznania na hlavnom pojednávaní, ďalej výpovedí Jána Vojtaššáka, Jozefa Vojtasa, Heleny Vojtasovej a Fridricha Fritza na hlavnom pojednávaní... Zistený skutkový stav vyčerpáva súdom uznanú podstatu trestných činov velezrady a vyzvedačstva a keďže štátny súd uvážil aj všetky okolnosti, rozhodne pre výmeru trestu, nemožno shľadať v rozhodnutí štátneho súdu porušenie socialistickej zákonnosti.*“³⁵⁰ Je zarážajúce, že prokurátor dal za pravdu nespravodlivému rozsudku bývalého Štátneho súdu pokiaľ ide o zločiny velezrady a špionáže a nezobral do úvahy fakt, že neexistovali žiadne dôkazy, ktoré by takúto činnosť potvrdzovali, ani fakt, že výpovede Š. Barnáša boli vynútené vyšetrojúcimi orgánmi ŠtB.

Tento postup a s ním spojené rozhodnutia sa odohrávali veľmi pomaly, bez priebežných informácií žiadateľom. Väznený biskup Barnáš si v liste bratovi Jánovi zo 4. novembra 1956 povzdychol: „*Škoda, že naša rodinná žiadosť musela ísť až na pražské centrálné úrady. Obyčajne býva na takých centrálnych úradoch veľa práce. Dokiaľ to vybaví bude dlho trvať. No, čo sa dá robiť.*“³⁵¹ Keď po uplynutí piatich mesiacov Ján Barnáš nedostal z Krajskej prokuratúry v Bratislave informáciu o tom, v akom štádiu je skúmanie prípadu jeho syna Štefana Barnáša, obrátil sa listom z 11. decembra 1956 na prezidenta ČSR Antonína Zápotockého. Tento list prezrádza znalosť právnej argumentácie a štylisticky je písaný na dobrej úrovni. Je viac ako isté, že ho formuloval syn Jána Barnáša st. Ján Barnáš ml. a J. Barnáš st. ho iba podpísal. V liste sa opakujú argumenty, uvedené v liste Krajskej prokuratúry v Bratislave z 13. júla 1956. J. Barnáš st. položil dôraz na vykonštruovanosť obvinení na základe ktorých bol jeho syn Štefan odsúdený a prízvukoval, že jeho syna donútili k súhlasným výpovediam násilím vyšetrojúce orgány ŠtB v Prešove: „*Pri jeho vyšetrovaní bol zrejme porušený § 94 zák. č. 87/1950 Zb., podľa ktorého nesmie byť obvinený na doznanie žiadnym spôsobom donucovaný. Dnes viem, že bol tak stýraný, že ho bolo treba niekoľko mesiacov liečiť v nemocnici, a len vďaka starost-*

³⁴⁹ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. R 3351/56. Prípís nám. generálneho prokurátora Vlastimila Hanešku Krajskej prokuratúre v Bratislave. Praha 2. 11. 1956.

³⁵⁰ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. Rk 158/56. Prípís krajského prokurátora Š. Ozimého J. Barnášovi st. Bratislava 20. 12. 1956.

³⁵¹ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi Jánovi Barnášovi. Leopoldov 4. 11. 1956.

*livosti tohto ústavu zostal nažive.*³⁵² J. Barnáš st. v závere žiadal revíziu procesu, prepustenie syna z väzby a jeho úplnú satisfakciu. Okrem prezidenta A. Zápotockého poslal tento svoj list na vedomie aj predsedovi vlády Viliamovi Širokému. Prezidentská kancelária žiadosť postúpila Krajskej prokuratúre v Bratislave na vyšetrenie a kruh sa uzavrel. S ďalšou iniciatívou za prepustenie biskupa Barnáša z väzenia prišiel opäť jeho brat Ján. Tentoraz sa pokúsil cez líniu tzv. pokrokových vlasteneckých kňazov, ktorí boli pozitívne naklonení komunistickému režimu. Ján Barnáš sa dňa 22. novembra 1957 v Prahe stretol s kapitulárnym vikárom Antonínom Stehlíkom, ktorý mu prisľúbil pomoc. J. Barnáš mu napísal list, kde stručne zhrnul životopisné údaje svojho brata Štefana a priblížil jeho prípad a vykonštruované obvinenia. Potom prízvukoval, že ak by nebola možná úplná rehabilitácia, prijateľné by bolo aj prepustenie z väzby a život v niektorom z charitných domovov pre kňazov. Zaujímavá je pasáž listu, kde sa J. Barnáš zmieňuje o rozhovore s A. Stehlíkom, v ktorom sa Stehlík vyjadril, že biskup Barnáš by sa po prepustení mohol opäť ujať svojho biskupského úradu v diecéze. *„Spomínali ste, že by mohol byť i biskupom, keby zložil slub. Ja tak viem, že on už svojho času slub zložil. Pokiaľ ide o biskupstvo, keby s tým súhlasil p. biskup Vojtaššák, iste by brat súhlasil.*³⁵³ Otvorila sa tu totiž otázka, čo bude Barnáš robiť po prípadnom prepustení z väzenia. Kalkúlia s možným nástupom Barnáša nebola taká nereálna, akoby sa na prvý pohľad zdalo. Všetko však záviselo od dobrej vôle komunistických úradov. Neskôr v roku 1964 sám biskup Vojtaššák z internácie požiadal Svätú stolicu, aby Barnáša povýšila na biskupa s právnym nástupníctvom.

Prostredníctvom A. Stehlíka bol do akcie za prepustenie biskupa Barnáša z väzenia zaangažovaný aj český kňaz a minister zdravotníctva Josef Plojhar. Podľa rady A. Stehlíka a J. Plojhora potom J. Barnáš napísal novú žiadosť o prepustenie svojho brata Štefana z väzenia. Žiadosť adresoval ministrovi spravodlivosti Václavovi Škodovi. Uviedol v nej, že jeho brat Štefan, väznený v lepoldovskej väznici, trpí na nevyliciteľnú chorobu angina pectoris a v dôsledku toho *„môže v ktoromkoľvek okamihu nastať smrť“*.³⁵⁴ Preto žiadal ministra, aby podľa § 347 ods. 3 zákona č. 64/1956 Zb. prikázal Krajskému súdu v Bratislave, aby upustil od zvyšku trestu u Š. Barnáša. Podľa tohto paragrafu mohol súd upustiť od výkonu trestu odňatia slobody alebo jeho zvyšku vtedy, ak zistí, že odsúdený trpí nevyliciteľnou životu nebezpečnou chorobou, alebo nevyliciteľnou duševnou chorobou. Potom J. Barnáš v krátkosti vysvetlil celý prípad Š. Barnáša a otvorene uviedol, že: *„V prípravnom*

³⁵² ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. List J. Barnáša st. prezidentovi ČSR A. Novotnému. Slovenská Ves 11. 12. 1956.

³⁵³ ZFB Prešov. List Š. Barnáša A. Stehlíkovi. Svätý Jur 24. 11. 1957.

³⁵⁴ ZFB Prešov. Žiadosť J. Barnáša ministrovi spravodlivosti V. Škodovi. Svätý Jur 21. 12. 1957.

*konaní bol pri výsluchu v rozpore s ustanovením § 94, ods. 1, zák. č. 87/1950 Zb tak stýraný, že v snahe zachrániť si život priznal sa, že na Nunciatúre v Prahe prezrádzali vojenské, politické a hospodárske tajomstvo a snád' i k iným veciam. Na hlavnom pojednávaní to poprel. Súd v rozpore s ustanovením § 160, ods. 2, zák. č. 87/1950 Zb. vzal za dokázané to, čo brat pri týraní z obavy o holý život vypovedal pred vyšetrojúcimi orgánmi.*³⁵⁵ J. Barnáš v žiadosti ďalej oboznamoval s krokmi, ktoré podnikol v prospech svojho väzneného brata. Pritom reagoval aj na stanovisko krajského prokurátora v Bratislave z 20. decembra 1956, podľa ktorého nedošlo k porušeniu zákona, lebo Š. Barnáš sa na hlavnom pojednávaní čiastočne priznal a vina mu bola dokázaná výpoveďami svedkov Jána Vojtaššáka, Jozefa Vojtasu, Heleny Vojtasovej a Fridricha Fritza. Argumentoval tým, že J. Vojtaššák a F. Fritz na hlavnom pojednávaní vôbec neboli a H. Vojtasová proti Š. Barnášovi na hlavnom pojednávaní nesvedčila. Ministerstvo spravodlivosti žiadosť J. Barnáša postúpilo v decembri 1957 na vybavenie poverenictvu spravodlivosti v Bratislave, to ju zasa postúpilo koncom februára 1958 Krajskému súdu v Nitre a ten ju v marci 1958 postúpil Krajskému súdu v Bratislave ako príslušnému. Prešli teda tri mesiace keď sa točil byrokratický kolotoč bez toho, aby sa niečo konkrétne rozhodlo.

Ján Barnáš ml. sa nedal odradiť a zo všetkých síl sa ďalej usiloval urobiť všetko preto, aby dosiahol prepustenie svojho brata Štefana z väzenia. V cenzurovaných listoch, ktoré mu jeho brat písal z väzenia, bolo cítiť melancholický tón. Aj zdravotný stav ich otca Jána Barnáša st. sa zhoršoval. V máji 1958 sa J. Barnáš ml. obrátil na Krajský súd v Bratislave ako príslušný vo veci jeho brata Štefana s návrhom, aby rozhodol o upustení od výkonu zvyšku trestu podľa § 347 ods. 3. J. Barnáš ml. v návrhu uviedol, že jeho brat Štefan trpí nevyliciteľnou chorobou angina pectoris, ktorá priamo ohrozuje jeho život.³⁵⁶ Krajský súd v Bratislave si vyžiadal posudok o zdravotnom stave Š. Barnáša z leopoldovskej väznice. Posudok síce konštatoval, že Š. Barnáš trpí nevyliciteľnou chorobou angina pectoris, no táto choroba údajne bezprostredne neohrozuje jeho život. Toto hodnotenie zdravotného stavu nerešpektovalo celkový zlý zdravotný stav odsúdeného a ďalšie choroby a operácie, ktorým sa musel podrobiť vo väzenských podmienkach. Dňa 21. júna 1958 sa zišiel senát Krajského súdu v Bratislave pod predsedníctvom Zdenky Colotkovej. Súdny senát prijal jednomyselne rozhodnutie, podľa ktorého: „*Krajský súd po prihliadnutí na to, že trestná činnosť odsúdeného bola veľmi nebezpečná pre našu spoločnosť, ako aj vzhľadom na to, že terajší zdravotný stav odsúdeného nie je taký,*

³⁵⁵ Tamže.

³⁵⁶ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. 1 Nt 22/58. Uznesenie krajského súdu v Bratislave. Bratislava 21. 6. 1958.

že by ním bol bezprostredne ohrozený jeho život, dospel k tomu záveru, že u odsúdeného nezhladal dôvody k upusteniu od výkonu zbytku trestu odňatia slobody.³⁵⁷ Brat biskupa Barnáša Ján Barnáš v mene svojho brata podal sťažnosť proti tomuto súdnemu verdiktu. Vec sa tak dostala na Najvyšší súd v Prahe, ktorý si vyžiadal stanovisko generálnej prokuratúry. Tá navrhla sťažnosť zamietnuť, pretože bola podaná neoprávnenou osobou, ale aj pre jej neodôvodnenosť. Senát Najvyššieho súdu pod predsedníctvom Otakara Baláša zasadal vo veci biskupa Barnáša 26. septembra 1958. Prijal uznesenie, v ktorom síce deklaroval, že Ján Barnáš ako brat Štefana Barnáša je oprávnenou osobou na podanie oprávneného prostriedku proti uzneseniu krajského súdu, no na druhej strane sa stotožnil s uznesením Krajského súdu v Bratislave v tom, že neexistujú dôvody na odpustenie zvyšku trestu pre Š. Barnáša: „Najvyšší súd vzhľadom na osobu páchatela, jeho niekdajšie pôsobenie a vliv na cirkevné veci z pozícií nezlučiteľných s naším zriadením, ako aj s prihliadnutím na závažnosť trestnej činnosti, pre ktorú bol Štefan Barnáš ako blízky spolupracovník niekdajšieho biskupa Vojtaššáka odsúdený, nepovažuje v danom prípade za možné upustiť od zbytku výkonu trestu u odsúdeného Štefana Barnáša, tak, ako to správne vyslovil aj krajský súd. V dôsledku tejto skutočnosti... treba považovať sťažnosť podanú bratom odsúdeného za nedôvodnú a ako takú ju zamietnuť.“³⁵⁸ Pribudlo tak ďalšie negatívne rozhodnutie a zdalo sa, že prípad je uzavretý. Štefan Barnáš musel ostať aj ďalej vo väzení. Rozhodnutia súdov a prokuratúr v tomto období neboli slobodné. Išlo o prominentnú cirkevnú osobnosť, člena cirkevnej hierarchie, preto rozhodujúcu úlohu v stranícky riadenej justícii zohrávala prioritne politická vôľa komunistického stranického vedenia.

Správa leopoldovskej väznice Š. Barnášovi začiatkom augusta 1958 oznámila, že 24. augusta mu uplynie polovica trestu a môže si podať žiadosť o podmienené prepustenie. Biskup Barnáš o tejto skutočnosti informoval svojho brata Jána v liste a ešte prízvukoval, aby sa zastavil na Krajskej prokuratúre v Nitre, kam sa má žiadosť odovzdať a zistiť, čo všetko je potrebné k nej priložiť.³⁵⁹ Žiadosť bola podaná, no pozitívny výsledok sa nedostavil. Biskup Barnáš ostával aj ďalej vo väzení. Keď trávil už desiate Vianoce v internácii a vo väzení, v liste bratovi Jánovi sa vyznal: „Už desiaty raz budem prežívať tieto sviatky odlúčený od Vás a od sveta. Na začiatku terajšej svojej osudovosti vzhľadom na svoje zdravotné rozpoloženie nemyslel som, že to všetko prežijem. No Pán Boh pomohol a tak úfam, že aj tých ďalších šesť rokov prežijem. Ale, keďby vôľa božia iná, keby som tuná musel zomrieť: viem, že ma zacho-

³⁵⁷ Tamže.

³⁵⁸ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Dok. č. 1 To 78/58. Uznesenie Najvyššieho súdu. Praha 26. 9. 1958.

³⁵⁹ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Leopoldov 2. 8. 1958.

*váte vo svojich spomienkach a že budete na mňa pamätať vo svojich modlitbách.*³⁶⁰ V čase, keď biskup Barnáš písal tieto riadky, už existovala predstava o rozsiahlejšej amnestii prezidenta republiky k 9. máju 1960 – „15. výročiu oslobodenia ČSR sovietskou armádou“, ktorá sa mala vzťahovať aj na politických väzňov. Konkrétny návrh amnestie vypracovali 7. januára 1960 minister spravodlivosti Václav Škoda, minister vnútra Rudolf Barák a generálny prokurátor Jan Bartuška. Dňa 12. januára 1960 ho prerokovalo Politické byro ÚV KSČ. Z politických väzňov mali byť prepustené z výkonu trestu osoby, ktoré boli pred rokom 1945 členmi KSČ, osoby, ktoré sa nedopustili priamej špionáže, teroristických akcií, sabotáží a nebezpečných foriem velezrady a vojenskej zrady a osoby zastávajúce významné politické a hospodárske funkcie, ktoré sa svojou činnosťou „obzvlášť skompromitovali v očiach pracujúcich ľudu“. Konkrétne prípady predložené na amnestiu schvaľovalo Politické byro ÚV KSČ. V prípade biskupa Barnáša bol predložený návrh, aby sa naňho amnestia vzťahovala. V tomto návrhu v rubrike chovanie a zdravotný stav sa nachádza poznámka: „Jeho chováni ve výkonu trestu je dobré, zdravotní stav je špatný, neboť trpí sklérozou, vysokým krevním tlakem a zvětšením srdečního svalu.“³⁶¹ Predložený návrh Politické byro ÚV KSČ schválilo 12. apríla 1960. Istotne tu zohrali svoju úlohu dve veci: kritický zdravotný stav a s tým spojené nebezpečenstvo úmrtia vo výkone trestu, ako aj fakt, že biskup Barnáš nezastával v minulosti žiadnu politickú funkciu a politicky sa neexponoval. Nasledovalo rozhodnutie komisie Krajského súdu v Nitre zo 16. apríla 1960, kam patrili amnestanti, nachádzajúci sa v leopoldovskej väznici. V tomto rozhodnutí, označenom ako „prísne tajné“, sa konštatovalo, že „odsúdený Barnáš Štefan je účastný amnestie prezidenta republiky zo dňa 9. 5. 1960 podľa čl. I/1,2 a odpúšťa sa mu zbytok trestu odňatia slobody v trvaní 5 rokov, 9 mes. 14 dní“.³⁶²

Finále života, smrť a zápas o rehabilitáciu

Ťažko opísať reakciu biskupa Barnáša na správu o udelení amnestie. Hoci nemáme k dispozícii žiadny prameň, ktorý by ju autenticky zachytil, môžeme sa domnievať, že prežil prekvapenie a radosť. Brat Ján Barnáš mu napísal list 28. apríla 1960. V jeho závere sa zmienil aj o chýroch o udelení rozsiahlej amnestie: „Čosi počuť, že bude i veľká amnestia. To už i tam akiste viete, pravda, ani my tu určitého

³⁶⁰ ZFB Prešov. List Š. Barnáša bratovi J. Barnášovi. Leopoldov 14. 12. 1959.

³⁶¹ Národní archiv České republiky Praha, archiv ÚV KSČ, komise pro prošetření politických procesů v obd. 1949 – 1954. J. Piller II., sv. 21, a. j. 473.

³⁶² AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Rozhodnutie Krajskej komisie v Nitre. Leopoldov 16. 4. 1960.

*nevieme nič. Pevne však veríme, že sa bude týkať Teba, že teda budúcu návštevu už prežijeme s Tebou po amnestii. Tak myslím, že i otec bude môcť byť s Tebou.*³⁶³ Boli to doslova prorocké slová. Biskup Barnáš odpovedal na tento list 5. mája 1960, no o pripravovanej amnestii sa vôbec nezmienil. Naopak, celkom realisticky písal o termíne pripravovanej novej návštevy vo väznici. Biskupa Barnáša z leopoldovského väzenia prepustili 10. mája 1960. Odovzdali mu osobné veci a finančnú hotovosť 142 korún a 90 halierov.³⁶⁴ To bola odmena za jeho dlhoročnú drinu vo väzení. Súčasne musel podpísať vyhlásenie, ktorým sa zaviazal do dvoch dní po prepustení hlásiť sa na odbore pracovných síl príslušného okresného národného výboru.³⁶⁵ Biskup Barnáš patril k 1 315 väzňom zo Slovenska, ktorých prepustili na prezident-skú amnestiu. Z nich bolo 730 odsúdených za „protištátnu“ a 585 za kriminálnu trestnú činnosť. Významnú skupinu medzi amnestovanými politickými väzňami – až 91 – osôb tvorili cirkevní hodnostári, kňazi a rehoľníci.³⁶⁶ Do tejto skupiny patril biskup Barnáš, ktorý sa stal jediným väzneným slovenským biskupom, prepusteným na amnestiu. Vo väzení ďalej ostali biskupi Ján Vojtaššák, Vasiľ Hopko a Pavol Gojdič. Biskup Michal Buzalka sa nachádzal v internácii. Trest mal iba prerušený a amnestia sa naňho nevzťahovala. Udelenú amnestiu Š. Barnášovi potvrdil senát Krajského súdu v Bratislave na verejnom zasadnutí 30. mája 1960.³⁶⁷

Biskupa Barnáša prišiel do Leopoldova vyzdvihnúť autom synovec Štefan (syn jeho sestry Zuzany). Cestou po Slovensku Barnáš vyjadroval údiv nad tým, ako sa krajina, mestá a dediny zmenili.³⁶⁸ Synovec ho zaviezol k jeho najbližším cez Kežmarok do Slovenskej Vsi, kde sa konečne zvitl s otcom, ktorý býval v dome u syna Michala. Splnila sa mu tak dlhoročná túžba objasniť si otca ešte živého. Po vzájomnej dohode sa biskup Barnáš prechodne nasťahoval do domu k svojej sestre Zuzane, vydatej Peštovej, do Kežmarku na Krvavé pole č. 30. V dome mal k dispozícii jednu izbu. Jeho život nebol životom slobodného človeka. Ako amnestovaný politický väzeň a navyše biskup bol v hľadáčkiku ŠtB, ktorá kontrolovala jeho pohyb a styky. Biskup Barnáš sa hneď po príchode do Kežmarku hlásil na

³⁶³ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. List J. Barnáša bratovi Š. Barnášovi. Svätý Jur 28. 4. 1960.

³⁶⁴ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Potvrdenie o prevzatí peňaží a osobných vecí. Leopoldov 10. 5. 1960.

³⁶⁵ AZVJS Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3. Prehlásenie. Leopoldov 10. 5. 1960.

³⁶⁶ SNA Bratislava, f. ÚV KSS-sekr., k. č. 209. Zasadnutie 9. 12. 1960. Správa o zabezpečení amnestie prezidenta republiky.

³⁶⁷ ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, 2 Spt III 54/51. Dok. č. 3 Ts III 92/51. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave. Bratislava 30. 5. 1960.

³⁶⁸ Zbierka Róberta Letza (ZRL) Pezinok. Záznam rozhovoru s Františkom Barnášom. Bratislava 28. 11. 2016.

okresnom národnom výbore a podľa platného zákona požiadal o štátny súhlas, aby smel slúžiť sväte omše. Podľa spomienky V. Olosa sa biskup Barnáš vyjadril o svojom pobyte v Kežmarku nasledovne: *„Plnými dúškami som vychutnával slobodu. Každý deň som prešiel mestom, postretal známych a nezabudol som vojsť do kostolov. Jedného dňa prišiel ku mne cirkevný tajomník z Popradu a dohovárať mi, že sa často ukazujem na ulici a v kostoloch. Veď ja sa tam chodievam modliť – povedal som. On ma však varoval, že to skončí pre mňa zle, ak sa neprestanem ukazovať pred ľuďmi... Keď cirkevný tajomník odchádzal z bytu mojej sestry, opýtal som sa ho: Pán cirkevný tajomník, a doma sa môžem modliť? Doma áno, áno, ale nie verejne v kostole – znela odpoveď.“*³⁶⁹ Biskup Barnáš teda svojím jemným ironickým humorom zdôraznil absurdnosť situácie, v ktorej sa ocitol po príchode na „slobodu“. Štátny súhlas od cirkevného tajomníka nakoniec dostal, ale s pripomienkou, že sväté omše smie slúžiť v Bazilike sv. Kríža v Kežmarku na bočnom oltári, bez účasti verejnosti. Kežmarok sa stal iba prechodným miestom pobytu biskupa Barnáša. Od júla 1960 býval v dome svojho brata Jána vo Svätom Jure na Štúrovej ulici č. 342. Toto riešenie však bolo zrejme od začiatku prechodné. Nechcel byť na farchu rodinám s deťmi. Sám potreboval aj lekársku starostlivosť. Preto si už 6. septembra 1960 podal žiadosť Ústrednej charity na Slovensku o prijatie do Charitného domova pre kňazov v Pezinku. Ako dôvod prijatia do charitného domova uvádzal vek, dlhodobú kňazskú službu a chorobu angina pectoris.³⁷⁰ Na jeho žiadosť odpovedal generálny riaditeľ Ústrednej charity na Slovensku Ladislav Balán 12. septembra 1960 kladne: *„Vyhovujem Vašej žiadosti o prijatie do Kňazského domova v Pezinku a oznamujeme Vám, že izbičku máte pripravenú a môžete hneď nastúpiť. Izbička je zariadená, ráčte si vziať len bežné osobné veci.“*³⁷¹ Za ubytovanie a stravu bola stanovená taxa 625 Kčs mesačne. Táto suma bola podmienená výškou dôchodku. Ak by bol dôchodok nižší, mal platiť menej. Cena za pobyt nemala presiahnuť 2/3 dôchodku. Biskup Barnáš si 13. septembra 1960, teda hneď na druhý deň po správe o prijatí do charitného domova v Pezinku, podal žiadosť na Krajský národný výbor v Bratislave o udelenie štátneho súhlasu na slúženie svätých omší. Zdôraznil, že sväté omše bude slúžiť v oratóriu (kaplnke) charitného domova, ktorá nie je prístupná verejnosti.³⁷² Charitný domov pre kňazov a rehoľníkov v Pezinku ako riešenie osobnej situácie biskupa Barnáša s najväčšou pravdepodobnosťou navrhol jeho brat Ján,

³⁶⁹ ZFB Prešov, OLOS, Viktor: Moje spomienky na pána biskupa Dr. Štefana Barnáša. Valaská Dubová, bez dátumu, asi 2002.

³⁷⁰ ZFB Prešov. Žiadosť Š. Barnáša o prijatie do kňazského domova v Pezinku. Svätý Jur 6. 9. 1960.

³⁷¹ ZFB Prešov, dok. č. 3275/1960-Gen. List L. Balána Š. Barnášovi. Bratislava 12. 9. 1960.

³⁷² ZFB Prešov, žiadosť Š. Barnáša KNV v Bratislave o udelenie štátneho súhlasu. Pezínok 13. 9. 1960.

ktorý pracoval v štruktúre Ústrednej charity do roku 1950. On zrejme pomáhal aj s vybavením umiestnenia v charitnom domove.

Pretože biskup Barnáš dovŕšil vek 60 rokov, požiadal Slovenský úrad sociálneho zabezpečenia o priznanie starobného dôchodku. K tomu však potreboval doložiť výpis priebehu poistnej doby za posledných desať rokov. Biskup Barnáš uviedol ako svoje pracovisko v tomto období väznicu v Leopoldove. Z Leopoldova však úrad sociálneho zabezpečenia poslali správu, že o Š. Barnášovi nemajú žiadne záznamy.³⁷³ Namiesto priznania dôchodku sa roztočil byrokratický kolotoč ďalších žiadostí, ktoré pre starnúceho biskupa znamenali ďalšie šikanovanie. Musel sa písomne obrátiť na väznicu v Košiciach a ďalšie inštitúcie. Slovenský úrad sociálneho zabezpečenia mu v októbri 1960 priznal iba preddavok vo výške 230 Kčs mesačne.³⁷⁴ Dôchodok mu s konečnou platnosťou priznali po prieťahoch až na jar v roku 1961.

Charitný domov v Pezinku, kam sa v septembri 1960 dostal biskup Barnáš, bol pôvodne kláštorom kapucínov. Po násilnej likvidácii mužských reholí v apríli 1950 kapucínov vyviezli a kláštor premenili na sústreďovacie stredisko pre vedúcich predstaviteľov reholí. Potom krátko slúžil ako preškoľovacie stredisko pre katolíckych kňazov, charitný domov pre starých kňazov, kárny kláštor pre „reakčných“ katolíckych kňazov, charitný domov pre staršie sestry vyvezené z nemocníc, a napokon od roku 1956 opäť ako charitný domov pre kňazov, ktorí tu mali stráviť posledné roky svojho života. Charitný domov v Pezinku viedla dosadená správkyňa Paula Kardošová, ktorá už mala bohaté skúsenosti ako zmocnenkyňa centralizačného kláštora v Modre, vytvoreného v rámci Akcie Rhoľníčky – likvidácie ženských reholí v roku 1950. Kardošová pracovala ako správkyňa pezinského charitného domova až do odvolania v roku 1968. Dozerala na chod charitného domova a jeho obyvateľom často strpčovala život rôznymi príkazmi, zákazmi a sledením. Všetky návštevy sa museli písomne evidovať a osadenstvo charitného domova nemelo opúšťať objekt bez predchádzajúceho súhlasu správkyne. Prevádzku charitného domova tvorilo ešte ďalších desať osôb: duchovný správca redemptorista Ján Zakopal, osem rehoľných sestier (kuchárka, dve upratovačky, skladníčka, práčka, ošetrovatelka, účtovníčka a hospodárka) a jeden údržbár.³⁷⁵ V pezinskom charitnom domove k 1. januáru 1962 bolo celkovo 34 duchovných osôb, z toho 17 kňazov-dôchodcov, 1 duchovný správca, 1 fráter a 15 rehoľníčok.³⁷⁶ Celkové

³⁷³ ZFB Prešov. List Š. Barnáša náčelníkovi väznice č. 1 v Košiciach. Svätý Jur 6. 7. 1960.

³⁷⁴ ZFB Prešov, dok. č. 000119 III/6. Prípís Slovenského úradu sociálneho zabezpečenia Š. Barnášovi. Priznanie preddavku. Bratislava 24. 10. 1960.

³⁷⁵ ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Charitný domov Pezinok, k. č. 4. Rozpočet na r. 1961.

³⁷⁶ ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Charitný domov Pezinok, k. č. 4. Rozbor hospodárenia za rok 1962.

ročné výdavky na charitný domov v čase príchodu biskupa Barnáša predstavovali sumu 261 200 Kčs a príjmy sumu 147 600 Kčs.³⁷⁷ Určitý príjem charitného domova predstavoval chov vlastných ošípaných a záhrada, kde sa dopestovalo hrozno a zelenina, ktoré sa potom predávali. Budova charitného domova postavená v 18. storočí bola v zlom technickom stave. Akútne vyžadovala opravu strechy a fasády. Navyše, v čase pobytu biskupa Barnáša ešte nebolo na chodbách ani na toaletách zavedené ústredné kúrenie.³⁷⁸ Izby vo veľkom objekte s hrubými múrmi sa v zimných mesiacoch ťažšie vykúrili a starší obyvatelia domova ťažko znášali veľký rozdiel medzi teplotou na chodbách a v izbách. Biskup Barnáš sa sťažoval na zimu.³⁷⁹

Biskup Barnáš býval v izbe na prvom poschodí. Polovicu tejto izby zaberalo schodisko, vedúce na povalu. Keď ho v charitnom domove navštívil jeho bývalý bohoslovec Viktor Olos, ktorého prepustili po viacročnom väzení, stretli sa dvaja ľudia – bývalý profesor a študent, ktorých spájalo utrpenie za vieru. Podľa spomienky V. Olosa: *„Keď som po zaklopaní vstúpil do jeho izby, vstal od stola, objal ma a povedal: „Keď tu boli rehoľníci, v tejto izbe býval sluha Štefan. Aj ja som Štefan, preto bývam tu.“*³⁸⁰ V tomto úsmevnom vyjadrení možno vidieť absurditu tých čias, ale súčasne aj hlbšiu symboliku, pretože zmyslom biskupskej hodnosti je služba. Počas pobytu v charitnom domove biskupa Barnáša najčastejšie navštevovali jeho rodinní príslušníci, najmä jeho brat Ján. Okrem neho prichádzali spišskí kňazi a bývalí bohoslovci. Návštevy neboli časté. Dôvodom bol najmä režim charitného domova, ktorý bol izolovaný od vonkajšieho sveta a založený na evidencii návštevníkov. Keď biskupa Barnáša navštívil agilný kňaz a väzeň za vieru Viktor Trstenský, svoje dojmy z návštevy opísal takto: *„Stretol som sa s ním, keď prišiel z väzenia, v Pezinku. Už nemal odvahy, aby trávil čas s ľuďmi, lebo bol sledovaný (aby pre sledovanie iní nemali ťažkosti).“*³⁸¹

Biskup Barnáš sa v peziňskom charitnom domove stretol s viacerými zaujímavými kňazskými osobnosťami. Býval tu jeho spoluväzeň z Leopoldova Augustín Pozdech, ktorý však zomrel už v decembri 1960. Ďalej tu stretol Juraja Šimalčíka, profesora špeciálnej dogmatiky na bohosloveckej fakulte v Bratislave. Profesor Šimalčík mal k Barnášovi veľmi blízko svojim odborným zameraním a dobre

³⁷⁷ ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Charitný domov Pezinok, k. č. 4. Rozpočet na r. 1961.

³⁷⁸ ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Charitný domov Pezinok, k. č. 4. Rozbor hospodárenia za rok 1965.

³⁷⁹ ZFB Prešov, OLOS, Viktor: Moje spomienky na pána biskupa Dr. Štefana Barnáša. Valaská Dubová, bez dátumu, asi 2002.

³⁸⁰ Tamže.

³⁸¹ ZFB Prešov. Mons. Viktor Trstenský – rozhovor. Prítomný bol aj dôstojný p. Rudolf Varhol. Bez uvedenia miesta, marec 2002. Doslovný prepis magnetofónového záznamu.

sa osobne poznali. Dlho spolu nepobudli, lebo Šimalčík zomrel vo februári 1961. V pezinskom charitnom domove žil slovenský historik a spisovateľ Jozef Branecký, ktorý však zomrel v roku 1962, takže s Barnášom sa tu stretával dva roky. V júli 1960, teda ešte krátko pred Barnášovým príchodom, sa stal novým obyvateľom charitného domova známy slovenský katolícky novinár a prekladateľ Jur Koza-Matejov. V roku 1962 prišiel do pezinského charitného domova slovenský národovec spred roka 1918, známy propagátor pamiatky A. Kmeťa a osvetový činiteľ Štefan Ravasz. V roku 1963 do charitného domova pribudol gréckokatolícky kňaz Štefan Gojdič, autor učebníc náboženstva a divadelných hier, brat biskupa Pavla Gojdiča, a kanonik Augustín Gramantik, spolkový a sociálny aktivista. Barnáš sa osobitne zbližil s profesorom Alfonzom Fatranským, pátrom z rehole školských bratov. Keď Fatranský ochrnul, Barnáš, hoci sám chorý, sa mu všemožne usiloval pomáhať.

Autentické spomienky na biskupa Barnáša v pezinskom charitnom domove zachovali rehoľné sestričky – vincentky, ktoré sa starali o starých kňazov. Podľa nich prišiel biskup Barnáš do Pezinka v zlom zdravotnom stave.³⁸² O biskupa sa spomedzi sestričiek najviac starala Odoná Helena Majzúnová, ktorá bola súčasne hlavnou ošetrovatelkou v domove. Sestričky si spomínajú, že biskup Barnáš bol elegantný, solídny, skromný, utiahnutý a málovravný pán. Hovoril síce málo a veľmi nerád o zbytočnostiach, no keď rozprával, tak to znelo prívetivo a milo.³⁸³

Charitný domov v Pezinku mohol biskup Barnáš opustiť iba zriedka. Ku každej ceste potreboval schválenie správkyne Kardošovej. V júli 1962 zomrel jeho otec Ján vo veku 84 rokov. Pri tejto príležitosti dostal povolenie odcestovať na jeho pohreb do Slovenskej Vsi. O mesiac neskôr tam cestoval opäť. Z toho cítiť, že rodná obec mu bola blízka a znamenala veľa pre jeho osobný život. Cestou do rodiska navštívil v Ružomberku svojho starého priateľa Štefana Boroňa-Dvorského, s ktorým sa priatelil od svojho pôsobenia v Liptovskej Revúcej. Na ružomerskej fare bol na návšteve aj u miestneho farára Jozefa Pavčika, ktorého dobre poznal.³⁸⁴ Po príchode do rodnej obce biskup Barnáš navštívil svoju sestru v Kežmarku a stretol sa s kňazom Rudolfom Varholom, ktorý rovnako ako on pochádzal zo Slovenskej Vsi. Počas spoločnej prechádzky si Varhol všimol, že biskup Barnáš prežíva vnútorné napätie: *„Medzi rečou sa pán biskup obracal často za seba, či nás niekto nesleduje, hoci sme už šli poľom smerom k prameňom minerálnej vody. Nezdržal som sa, aby som sa ho neopýtal, prečo sa zvráta. Mám dojem, že nás niekto sleduje, špehuje, že nás počúva. Priznal sa, že to ešte z čias väzenia. To napätie mi ostalo,*

³⁸² SANDTNER, Peter: *Pezinskí kňazi, obyvatelia Charitného domova*. Pezinok : PRINTECH, 2007, s. 50.

³⁸³ Tamže.

³⁸⁴ ZRL Pezinok. Záznam rozhovoru s PhDr. Petrom Dvorským. Spišská Kapitula 27. 9. 2015.

*strach a nepokoj.*³⁸⁵ Dlhoročné väzenie teda na psychike biskupa Barnáša zanechalo hlboké stopy.

Dňa 2. augusta 1962 odišla z Vatikánu do Spišskej Kapituly pozvánka na II. vatikánsky koncil, adresovaná biskupovi Barnášovi. Pozvánku v mene pápeža Jána XXIII. napísal substitút kardinál Angelo Dell'Acqua. Obsahovala informáciu o tom, že prvá sesia koncilu sa uskutoční od 11. októbra 1962. Pozvánka ďalej informovala biskupa Barnáša, že: *„Sv. Otec si veľmi praje, aby Vaša Excelencia ako aj ostatní biskupi a iné osoby z duchovenstva, ktoré podľa kánona 223 Cirkevného Zákonníka majú právo zúčastniť sa na Koncile, prišli na toto slávnostné zhromaždenie.*“³⁸⁶ Súčasne dávala na vedomie, že biskup Barnáš a prípadne aj osoby, ktoré ho budú sprevádzať, budú počas pobytu na koncile hosťami Svätej stolice. K pozvánke bol priložený informatívny list kardinála Gustava Testa, sekretára Kongregácie pre východné cirkvi, o pripravovanom koncile, datovaný 2. januára 1962. Štátna vrchnosť účasť biskupa Barnáša na tejto celocirkevnej udalosti nepovolila. Podobne sa zachovala aj k niektorým ďalším biskupom, ktorým znemožnila prítomnosť na koncile. Išlo o väzneného spišského biskupa Jána Vojtaššáka, ďalej väzneného pomocného gréckokatolíckeho biskupa Vasiľa Hopka a rožňavského biskupa Róberta Pobožného. Biskup Barnáš sledoval veľmi pozorne dianie na koncile prostredníctvom rakúskej televízie, ktorej vysielanie sa dalo chytiť aj v pezinskom charitnom domove. Raz počas návštevy pozval aj svojho známeho Viktora Olosa sledovať zasadnutie koncilu v televízii. V izbe kňaza, ktorý mal chromé obidve nohy (zrejme išlo o profesora Alfonza Fatranského) sa vytvorila pri televízii zvláštna atmosféra, plná radostného očakávania, túžby a nostalgie: *„Izba bola plná ľudí, ale pánu biskupovi ponúkli stoličku, ja som si klukol k nemu a prvý raz v živote som sledoval udalosti vatikánskeho koncilu. Za krátku chvíľu ma p. biskup poklepal po pleci a tichučko mi povedal: ‚Pozri sa, či tam ešte sú nejaké prázdne miesta pre biskupov.‘ ‚Iste, a hodne ich je prázdnych‘ – odpovedal som. A on na to: ‚Aj ja som dostal od svätého otca pozvánku, ale naše vrchnosti mi nedovolili vycestovať.‘*“³⁸⁷

Na biskupov, ktorí sa nemohli zúčastniť na II. vatikánskom koncile pre väzenie alebo izoláciu, si spomenul pápež Pavol VI. počas druhého zasadnutia koncilu v roku 1963. Jeho slová boli súčasne aj apelom na všetkých zodpovedných za prenasledovanie Katolíckej cirkvi: *„Smieme byť slepí a nevidieť, že mnohé miesta v tomto chráme sú prázdne? Kde sú naši bratia z krajín, v ktorých Cirkev trpí protivenstvá? Naša bolesť je ešte väčšia, keď uvažíme všetko, čo vieme, alebo*

³⁸⁵ ZFB Prešov. Osobné svedectvo Rudolfa Varhola. Chlebnica 15. 7. 2002.

³⁸⁶ ZFB Prešov. Pozvánka na II. Vatikánsky koncil. Vatikán 2. 8. 1962.

³⁸⁷ ZFB Prešov, OLOS, Viktor: Moje spomienky na pána biskupa Dr. Štefana Barnáša. Valaská Dubová, bez dátumu, asi 2002.

*vlastne nevieme o živote biskupov, rehoľníkov, rehoľných sestier a tolkých laikov, vystavených strachu, ponižovaniam, chudobe, prenasledovaniu pre svoju vernosť Kristovi a Cirkvi. Náš nárek sa chce premeniť v otvorené napomenutie všetkých zodpovedných činiteľov, aby zanechali svoje neoprávnené nepriateľstvo voči katolíckej Cirkvi.*³⁸⁸ Počas prebiehajúcej druhej sesie koncilu viedla Svätá stolica intenzívne rokovania so zástupcami ČSSR. V poradí tretie stretnutie sa uskutočnilo 16. až 28. novembra 1963 v Prahe. Delegáciu Svätej stolice viedol skúsený diplomat Agostino Casaroli, námestník tajomníka Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti, československú Karel Hruža, vedúci sekretariátu pre cirkevné veci ministerstva školstva a kultúry. Cieľom A. Casaroliho bolo dosiahnuť záruky, ktoré by Svätú stolicu presvedčili o zmiernení tlaku na Cirkev a vytvorili prijateľné podmienky na jej existenciu.³⁸⁹ Vatikánska delegácia požiadala o možnosť osobne sa stretnúť s biskupmi. Tejto požiadavke československá delegácia vyhovel. A. Casaroli sa tak stretol celkovo so siedmimi biskupmi.³⁹⁰ Piatich z nich – medzi nimi aj Š. Barnáša – dopravili osobitne na zámok Zbraslav pri Prahe, kde sa stretnutie s vatikánskym diplomatom uskutočnilo. Casaroli sa osobne oboznámil s pohnutými životnými príbehmi jednotlivých biskupov, zhováral sa s nimi o veľmi vážnej situácii Cirkvi v ČSSR, žiadal od nich návrhy vhodných kandidátov na vyššie cirkevné funkcie a na opatrenia, ktoré by riešili ťažkú situáciu Cirkvi.

Biskupa Barnáša z Pezinka do Prahy odprevadil jeho brat Ján a z Prahy do blízkeho Zbraslavského zámku ho dopravil ministerský automobil. S biskupom Š. Barnášom sa A. Casaroli stretol v sobotu 23. novembra 1963 ráno o 8.50 hod. Casaroli si dosť podrobne zaznamenal priebeh rozhovoru. Hovorilo sa tlmene a po latinsky, aby obsah rozhovoru nemohli zachytiť nepovolani. Biskup Barnáš bol nadšený tým, že prebiehajú rokovania medzi Svätou stolicou a československou vládou. Casarolim u v tejto súvislosti zdôrazňoval: „*Je treba skúsiť všetko...pretože tu nie je nádej na nejakú zmenu. Poznám tu dobre komunistov, poznajú všetky zlomyseľnosti a sú schopní každej lži, uchylujú sa ku všetkým technikám a prostriedkom, ako je tajné odpočúvanie. Sunt inimici!*“³⁹¹ *Ja som im odpustil a odpúšťam za*

³⁸⁸ HLINKA, Anton: *Sila slabých a slabosť silných*. Zagreb : Logos, 1989, s. 112.

³⁸⁹ KAPLAN, Karel: *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 23.

³⁹⁰ A. Casaroli sa stretol s českými biskupmi: pražským arcibiskupom Josefom Beranom, brnianskym biskupom Karлом Skoupým, českobudějovickým biskupom Josefom Hlouchom, litoměřickým biskupom Štěpánom Trochtem, pomocným olomouckým biskupom Stanislavom Zelom a so slovenskými biskupmi: spišským biskupom Jánom Vojtaššákom a pomocným spišským biskupom Štefanom Barnášom.

³⁹¹ lat. sú nepriatelia

všetko to utrpenie, čo mi spôsobili.³⁹² Biskup Barnáš potom informoval A. Casaroliho o svojom pôsobení v spišskom diecéznom seminári a utrpení vo väzení. V súvislosti s väzením spomenul, že istý čas ho väznili s biskupom J. Vojtaššákom, „mojím otcom a biskupom, ktorý si odriekal od úst dokonca mäso, aby ho dal mne, mladému a robustnému“.³⁹³ Ďalej biskup Barnáš dosť podrobne informoval Casaroliho o svojom živote v charitnom domove v Pezinku: „Vždy musíme mať oblečené svetské šaty, je nám dovolené byť oblečený v reverende iba na sv. omši. Nemôžem sa odobrať za mojimi príbuznými ani do mojej Spišskej diecézy.“³⁹⁴ Casarolimu sa zveril aj so svojimi pocitmi, ktoré sa týkali jeho zdravotného stavu: „Fyzicky nie som na tom dobre, ako predtým, po 9. rokoch a 4 mesiacoch vo väzení, trpím nespavosťou a som chorý na nervy.“³⁹⁵ Vzápätí však vyjadril svoje odhodlanie ďalej trpieť: „Veľmi rád budem pokračovať v utrpení za pápeža a za vás. Utrpenia sú skutčným pokladom, viem, že naozaj majú hodnotu.“³⁹⁶ To bolo vyjadrenie vychádzajúce z hlbokej životnej skúsenosti muža, ktorý už predtým veľa trpel a videl zmysel svojho utrpenia. Z hľadiska hmotného zabezpečenia si biskup Barnáš nestažoval. Žil veľmi skromne a bol nenáročný. V tejto súvislosti sa vyjadril: „Materiálne sa mám dobre, dostávam mnohé úmysly na sv. omše, vláda mi posielala 120 korún mesačne.“³⁹⁷ Biskup Barnáš sa potom zmienil, že sa modlí za to, aby nevypukla ďalšia svetová vojna. K prebiehajúcim rokovaniam medzi diplomatickými zástupcami Svätej stolice a vlády ČSSR Barnáš poznamenal: „Výborná vec... aby sa Sv. Stolica usilovala predovšetkým obnoviť hierarchiu: je to Cirkev viditeľná. Mnohé duše dnes sú riadené Duchom Svätým mimoriadnymi cestami.“³⁹⁸ Biskupa Barnáša dojal dar od pápeža Pavla VI. – biskupský prsteň. Akoby tomu nechcel uveriť, opýtal sa: „Vláda dovolila, aby aj mne bol daný tento prsteň?“³⁹⁹ Prsteň od pápeža a písomný pozdrav odovzdal A. Casaroli aj ďalším biskupom, ktorí sa nemohli zúčastniť na II. vatikánskom koncile.⁴⁰⁰

Na záver stretnutia predniesol biskup Barnáš pamätné slová: „Bozkávam ruku

³⁹² BARBERINI, Giovanni (ed.): *La politica del dialogo. Le Carte Casaroli sull' Ostpolitik vaticana*. Bologna : Società editrice il Mulino, 2008, s. 317. Správa A. Casaroliho kardinálovi štátnemu sekretárovi Amaletovi G. Cicognanimu z 21. 12. 1963 o jeho druhej diplomatickej misii v Prahe 15. 11.–28. 11. 1963.

³⁹³ Tamže.

³⁹⁴ Tamže.

³⁹⁵ Tamže.

³⁹⁶ Tamže.

³⁹⁷ Tamže.

³⁹⁸ Tamže.

³⁹⁹ Tamže.

⁴⁰⁰ KAPLAN, Karel: *Těžká cesta*, s. 23.

*Sv. Otca, aby na nás pamätal, my sme jednotní a chceme zaostať jednotní až do smrti. Je pre mňa veľkým darom byť biskupom. Nikdy by som si nepredstavoval po tých dlhých utrpeniach, že nájdem podobnú útechu. A dojal sa.*⁴⁰¹ Biskup Barnáš potom nastúpil o 10.00 hod. do služobného ministerského auta a ešte pred Casarolim dodal: „V živote som nikdy necestoval automobilom ako je tento!“⁴⁰²

Dôležitými spojivami biskupa Barnáša s vonkajším svetom boli občasné návštevy príbuzných, známych a listy. Istotne príjemným prekvapením muselo preňho byť vianočné blahoželanie poľského kardinála a prímasa Stefana Wyszyńského z roku 1963, ktoré mu zaslal vo svojom mene i v mene všetkých poľských biskupov. Wiszyński neželal biskupovi Barnášovi iba radostné sviatky Božieho narodenia a šťastlivý občiansky rok, ale pripojil k tomu aj želanie pocitu jednoty v Kristovi a „žičenie radosti Božej pre všetky Božie dielky vo Vašej vlasti“.⁴⁰³ Týmto spôsobom ako najvyššia cirkevná a morálna autorita katolíckeho Poľska prejavil solidaritu s perzekvovanou Cirkvou na Slovensku. Vianočný pozdrav dostal aj od internovaného pražského arcibiskupa kardinála Josefa Berana. Biskup Barnáš udržiaval písomný styk s biskupom Jánom Vojtaššákom, arcibiskupom Josefom Beranom, Michalom Mrkvom a Jozefom Cehuľom. Tieto listy sa zachovali iba torzovito, ale aj tieto torzá odokrývajú citlivú a skromnú povahu človeka, ktorý veľa trpel a odpúšťal a ktorého postupne opúšťali fyzické sily. Dekanovi-farárovi Cehuľovi 7. februára 1964, teda dva mesiace pred svojou smrťou Š. Barnáš napísal: „Vôbec, treba vážne účtovať so životom, lebo veď ku koncu sa pomaly blíži. Trápi ma myšlienka, že ma ľudia považujú za lepšieho a dokonalejšieho. A ja som veru poriadny úbožiak. A nadovšetko ma však trápi myšlienka, že až ma tuná nebude, ľudia budú raz o mne hovoriť ako o mučeníkovi. Kdeže tam, ani len poriadny konfesor“⁴⁰⁴ som nie... Ó Pane, Ty zmŕtvychvstanuvší Život príď, keď raz budem zomierať, len na Teba čakám. Nestojím o slávu, ktorá by aj tak bola márnivá a nepravdivá.“⁴⁰⁵

Sídlný biskup Spišskej diecézy Ján Vojtaššák bol prepustený z väzby na amnestiu prezidenta ČSSR 6. októbra 1963, teda mesiac pred dovŕšením 86 rokov života. Po krátkom čase, strávenom na fare svojho synovca Tomáša Vojtaššáka v Oravskej Lesnej však musel odísť do Čiech. Od 29. októbra 1963 ho internovali v charitnom domove pre kňazov v Senohrabochoch pri Prahe. Biskup Vojtaššák si uvedomoval svoj vysoký vek a často sa zamýšľal nad otázkou správy svojej diecézy. Internácia

⁴⁰¹ Tamže.

⁴⁰² Tamže.

⁴⁰³ ZFB Prešov. Vianočný vinš poľského prímasa biskupovi Š. Barnášovi. Varšava, Božie narodenie 1963.

⁴⁰⁴ konfesor = lat. vyznavač.

⁴⁰⁵ ZFB Prešov. List Š. Barnáša J. Cehuľovi. Pezinok 7. 2. 1964.

v Čechách ďaleko od jeho diecézy ho primäla hľadať riešenie v prípade jeho úmrtia. Bol eventúálne pripravený aj oficiálne rezignovať na správu Spišskej diecézy, ak by to viedlo k zmene nedôstojného provizória, ktoré vzniklo dosadením kapitulárneho vikára Ondreja Scheffera do správy diecézy v roku 1950. Štefan Barnáš ako budúci sídelný biskup Spišskej diecézy sa mu javil ako najlepšie a najlogickejšie riešenie. Prihovárala sa za to skutočnosť, že už bol pomocným biskupom Spišskej diecézy, ďalej mal relatívne nízky vek, kvalitné vzdelanie a bohaté životné skúsenosti. Biskup Vojtaššák sa preto 15. marca 1964 latinsky písaným listom obrátil na pápeža Pavla VI. Navrhol v ňom vymenovať pomocného biskupa Štefana Barnáša za biskupa s právom nástupníctva pre Spišskú diecézu: *„Dolupodpísaný biskup a ordinár Spiša už vo veku 86 rokov, uvažujúc o svojom vhodnom a súcom nástupcovi, ponížené predkladá Svätému Otcovi prosbu, aby vyššie uvedeného ThDr. Štefana Barnáša, auxiliára a spišského ordinára, ráčil láskavo vymenovať za biskupa s právom nástupníctva pre spišskú diecézu.“*⁴⁰⁶ Táto iniciatíva však nebola dotiahnutá do konca. Prekazila to smrť biskupa Barnáša. Jeho zdravotný stav sa rýchlo zhoršoval už od začiatku roka 1964. Koncom marca 1964 písal biskupovi Vojtaššákovi do Senohrabov a ťažkal si na zdravotné problémy. Biskup Vojtaššák mu obratom odpovedal listom, v ktorom *„som sa mu snažil rozptýliť škrupule, lebo som len také vybral z jeho logicky zostaveného listu.“*⁴⁰⁷ Okrem toho *„radil som mu, aby sa moc neošmieval kolo lekárov, lebo mu ešte nasugerujú nejakú tú nemoc... Radil som mu, žeby spoliehal na lekára Všemohúceho“*.⁴⁰⁸ Na Veľkonočný pondelok 30. marca 1964 si reholné sestričky v charitnom domove všimli, akoby biskupovi Barnášovi zoslabla ľavá ruka a ľavá noha. Biskupov brat Ján ihneď pricestoval do Pezinka a 1. apríla ho zobral na vyšetrenie k známemu odborníkovi prof. Karolovi Matulayovi. Ten konštatoval slabú mozgovú porážku ľavej strany a odporúčal nechať biskupa Barnáša v nemocnici. V nedeľu 5. apríla ešte chodil, no na druhý deň mu ochrnula celá ľavá polovica tela.⁴⁰⁹ Ján Barnáš o zhoršenom zdravotnom stave svojho brata listom informoval biskupa Vojtaššáka. Ten sa mu v písomnej odpovedi usiloval rozptýliť obavy a vyjadril nádej na zlepšenie zdravotného stavu: *„No, ufajme, že, ako píšete, slabá mrtvička, čiže slabé ochrnutie na telesných údoch, nemusí byť ešte také osudné. Znal som kňaza, ktorého v mladom veku postihlo niečo podobné, na pravej strane. Potom zakášal trochu pravou nohou ale žil roky ďalej a konal povinnosti svojho stavu celkom riadne.“*⁴¹⁰ Biskup Vojtaššák ďalej ubezpe-

⁴⁰⁶ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka Pavlovi VI. Senohraby 15. 3. 1964.

⁴⁰⁷ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka Jánovi Barnášovi. Senohraby 6. 4. 1964.

⁴⁰⁸ Tamže.

⁴⁰⁹ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka asi gen. riaditeľovi Charity. Jur pri Bratislave 29. 4. 1964.

⁴¹⁰ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka Jánovi Barnášovi. Senohraby 6. 4. 1964.

čoval, že bude svojho pomocného biskupa „*mať v stálych rozpomienkach pri sv. omšiach a modlitbách. Nebeský lekár uzdraví toho, u koho to zdravie potrebuje pre svoje ciele, lebo On má s každým človekom svoj cieľ*“.⁴¹¹

Biskup Barnáš sa nachádzal na internom oddelení u doktora Holomáňa. Lekári síce predpokladali priaznivý vývoj, ale vinou nevšimavosti ošetrojúceho zdravotného personálu dostal biskup Barnáš preležaniny. Vidiac daný stav ho brat Ján po dohode s lekármi nechal 13. apríla 1964 previesť späť do charitného domova v Pezinku.⁴¹² Stav biskupa Barnáša sa skomplikoval. Ako informoval Ján Barnáš: „*Po prevezení do Pezinka sa začal lepšie cítiť. Porazené údy sa slabučko, ale predsa začali hýbať. To preležanie však bolo hrozné. Horúčka začala stúpať, tlak klesol na 90/50 a nebolo možné nijakými prostriedkami ani jedno, ani druhé napraviť.*“⁴¹³ Biskup Barnáš prijal sviatosť pomazania chorých a denne prijímal eucharistiu. Ján Barnáš v predtuche blížiacej sa smrti trávil väčšinu času so svojím bratom a ostal s ním aj noc pred smrťou. Spolu s ním bdeli a modlili sa pri lôžku zomierajúceho aj jeho dcéra a zať – lekár s dieťaťom. „*Bol pri vedomí do poslednej minúty. Trpezlivý. Na otázku vždy odpovedal, že sa má dobre. Bol riadne zaopatrený i sviatosťou nemocných a do predposledného dňa prijímal Telo Božie denne.*“⁴¹⁴ O polnoci odišla dcéra J. Barnáša s manželom a dcérkou a ostal iba Ján Barnáš. Zavčas rána 16. apríla 1964 zo Svätého Jura pricestovala manželka J. Barnáša so synom. Ján Barnáš s nimi potom odcestoval do Svätého Jura s tým, že sa ešte vráti späť do Pezinka najbližším vlakom, aby svojho brata oholil. Keď sa vrátil, jeho brat Štefan bol už mŕtvy. Od rehoľných sestričiek sa dozvedel, že zomrel o 8.15 hod.⁴¹⁵ Podľa vyjadrenia J. Barnáša: „*Vraj ďalej zostával pri plnom vedomí do poslednej chvíle. Sestrička, čo so mnou bola pri ňom v noci, mu na uhasenie horúčky podávala ovocnú šťavu, rozriedenú vodou s kvapkou vína. Prvú lyžičku vraj ešte použil a pri druhej už zomrel.*“⁴¹⁶ Biskup Barnáš zomrel vo veku 64 rokov. Stalo sa to nielen v dôsledku nedostatočnej opatery v nemocnici, ale predovšetkým z dôvodu takmer desaťročného väznenia v ubíjajúcich podmienkach.

Ján Barnáš o smrti svojho brata biskupa Štefana ihneď informoval najbližšiu rodinu a telegramom biskupa Jána Vojaššáka. Biskup Vojaššák reagoval bezprostredne listom príbuzným biskupa Barnáša: „*Všetci moji ma opúšťajú a ja nemôžem ani na pohreb im. To sú smutné a zarmucujúce scény. Zvlášte, keď*

⁴¹¹ Tamže.

⁴¹² TRSTENSKÝ, Vojtech: *Fragment z veľkého svedectva o živej viere*. Námestovo : Štúdio F, 1999, s. 62. List V. Trstenského a Jozefa Tješa J. Vojaššákovi 21. 4. 1964.

⁴¹³ ZFB Prešov. List J. Barnáša prof. K. Matulayovi. Jur pri Bratislave 29. 4. 1964.

⁴¹⁴ ZFB Prešov. List J. Vojaššáka asi gen. riaditeľovi Charity. Jur pri Bratislave 29. 4. 1964.

⁴¹⁵ ZFB Prešov. List J. Barnáša prof. K. Matulayovi. Jur pri Bratislave 29. 4. 1964.

⁴¹⁶ ZFB Prešov. List J. Barnáša biskupovi A. Lazíkovi. Jur pri Bratislave 23. 4. 1964.

padajú všetky ľudské plány... ja budem mať pohrebnú sv. Omšu zaňho o 1/4 7 hod. v kaplnke nášho domova.⁴¹⁷ So svojimi pocitmi po smrti biskupa Barnáša sa biskup Vojtaššák zveril v liste ešte raz jeho bratovi Jánovi: „Keď som dostal zdrcujúcu, smutnú správu telegrafom od Vás, bolo mi tak, ako otcovi, ktorý pripravil a usporiadal všetko, aby odovzdal dedičstvo svojmu synovi; ten syn ale jediná nádej a jediný dedič a potomok, smrťou ho predišiel. Pochopíte smutné otcovo sklamanie. Rana, ktorú vylieči zasa len smrť otcova. No oddaní do Božej vôle a z lásky k Nemu, musíme pokojne pretrpieť i také duševné bolesti.“⁴¹⁸ Prakticky tie isté formulácie použil biskup Vojtaššák v liste kňazom Viktorovi Trstenskému a Jozefovi Tješovi, ktorí ho predtým informovali spoločným listom o úmrtí biskupa Barnáša: „Keď som dostal zdrcujúcu správu o jeho konci, bolo mi tak, ako otcovi, ktorý svojmu jedinému synovi chystal sa už odovzdať svoju otcovizeň, celé dedičstvo... Kroky, ktoré som podnikol v záujme zvečnelého, musel som odvolať na patričnom mieste.“⁴¹⁹ Možnosť vymenovať biskupa Barnáša za pomocného biskupa s právomocou nástupníctva sa po jeho úmrtí stala bezpredmetná. O smrti biskupa Barnáša písal J. Vojtaššák aj ďalším osobám. Z toho vyplýva, že táto udalosť naňho veľmi silne zapôsobila.⁴²⁰

Ján Barnáš po smrti svojho brata Štefana zariaďoval všetko, čo bolo potrebné v súvislosti s prevozom jeho telesných ostatkov do Slovenskej Vsi a s jeho pohrebom. Chcel tak splniť poslednú vôľu svojho brata, ktorý túžil byť pochovaný v rodisku, v hrobe svojich rodičov. Aktivita spojená s organizovaním prevozu telesných ostatkov biskupa Barnáša neboli jednoduché. Podobali sa skôr na preteky s časom. Náhlenie bolo zapríčinené reálnou obavou, že kompetentné štátne úrady nepovolajú pohreb biskupa Barnáša v rodisku. Ešte v deň smrti biskupa Barnáša 16. apríla 1964 využil J. Barnáš svoje známosti s patológom, ktorý ihneď zariadil u okresného hygienika pre okres Bratislava-vidiek MUDr. A. Trajana povolenie na prevoz telesných ostatkov autom pohrebnej služby z Pezinka do Slovenskej Vsi s cieľom ich pochovania na miestnom cintoríne.⁴²¹ S mŕtvym biskupom sa rozlúčili obyvatelia charitného domova – kňazi a rehoľné sestričky. Auto pohrebnej služby sa vydalo na ďalekú cestu do Slovenskej Vsi ešte 16. apríla 1964 poobede.

⁴¹⁷ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka príbuzným Š. Barnáša. Senohraby 17. 4. 1964.

⁴¹⁸ ZFB Prešov. List J. Vojtaššáka J. Barnášovi. Senohraby 28. 4. 1964.

⁴¹⁹ HRABOVEC, Emília: *Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky (1962 – 1989)*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2016, s. 67.

⁴²⁰ DLUGOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum*, s. 119.

⁴²¹ ZFB Prešov. Dok. č. H-816/64. Sprievodný list k prevozu mŕtvol. Bratislava 16. 4. 1964; DLU-
GOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum*, s. 120.

Pôvodne sa počítalo s tým, že biskupa Barnáša pochová trnavský apoštolský administrátor biskup Ambróz Lazík, ktorého bezprostredne po jeho úmrtí informoval Ján Barnáš. Vtedy sa ešte nevedelo, či bude úsilie o prenesenie telesných ostatkov Š. Barnáša do rodiska úspešné. J. Barnáš informoval telegramom A. Lazíka, že pohreb v Slovenskej Vsi sa podarilo vybaviť a bude podľa pokynov štátnej správy v pondelok 20. apríla 1964. Pôvodný termín, nedeľu 19. apríla funkcionári z okresu Poprad neschválili, pretože sa obávali vysokej účasti ľudí na pohrebe.⁴²² Biskup Lazík situáciu organizačne nezvládol a hneď ako sa dozvedel o termíne pohrebu biskupa Barnáša, 19. apríla 1964 poslal telegram J. Barnášovi, že na pohreb do Slovenskej Vsi nepríde. Dôvodom bola skutočnosť, že 19. apríla mal naplánované dve birmovky, jednu ráno a druhú večer. Ako sám napísal J. Barnášovi: „Ni-jako som sa nevládal vydať na cestu, čo by značilo celú noc precestovať. Sám mám zdravie nalomené, takú štrapáciu som nemohol riskovať a iste ani Vy ste to odo mňa neočakávali. O tom Vás nemusím presviedčať, že veľmi rád by som bol pochoval aj nami milovaného Vášho brata. O tom, že Slov. národná rada by Vám bola naznačila, že ja by som mal vykonať pohrebné obrady, ozaj nič som od nikoho nepočul.“⁴²³ Ďalší biskup, ktorého účasť prichádzala do úvahy pri pohrebe Š. Barnáša, bol rožňavský apoštolský administrátor Róbert Pobožný. Ten údajne bol ochotný prísť, ale dostal informáciu, že nemusí priesť, lebo všetko je už zariadené.⁴²⁴

Pohreb biskupa Štefana Barnáša sa konal 20. apríla 1964 o 10.00 hod. v Slovenskej Vsi. Pohrebné obrady teda nevykonával biskup, ako to býva zvykom pri pohrebe iného biskupa, ale na túto úlohu sa podujal popradský dekan-farár Šimon Záhora. S mŕtvym biskupom Barnášom sa prišlo rozlúčiť 168 kňazov prevažne zo Spišskej diecézy a niekoľko tisíc veriacich.⁴²⁵ V pohrebnom sprievode, ktorý prechádzal od kostola k cintorínu, sa vynímali rázovití Lendačania, oblečení vo sviatočných krojoch, nesúci kostolné zástavy a ozdobené sochy svätých. Na pohrebe sa zúčastnil aj miestny evanjelický farár so svojimi veriacimi.⁴²⁶ To bol jasný prejav úcty, akú u evanjelikov požíval Štefan Barnáš. Atmosféru manifestačnej rozlúčky so zosnulým biskupom vystihuje postreh kňazov Viktora Trstenského a Jozefa Tješa: „Každý účastník pohrebu mal dojem, že to nie je pohrebný sprievod, ale sprievod s hrdinom, vracajúcim sa z víťazného bojiska. A právom! Veď veľký nebohý nielen

⁴²² DLUGOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum*, s. 120.

⁴²³ ZFB Prešov. List A. Lazíka J. Barnášovi. Trnava 28. 4. 1964.

⁴²⁴ ZFB Prešov. List J. Barnáša A. Lazíkovi. Jur pri Bratislave 29. 4. 1964.

⁴²⁵ Niektoré pramene uvádzajú až 10 000 účastníkov pohrebu. ZFB Prešov. Telegram J. Barnáša a súrodencov Vendelínovi Sahulčíkovi SJ. Slovenská Ves 26. 4. 1964.

⁴²⁶ VAŠEK, Ján: Pohreb biskupa Barnáša. In: ELIÁŠ, Ján (zost.): *Slovenská otčina 1*. Hamilton : F. Fuga, 1969, s. 185.

*hrdinsky žil, nechajúc nám nádherný príklad, ale aj hrdinsky zomieral, obetujúc svoje nie ľahké utrpenie i svoju smrť za rozšírenie a upevnenie slávy Božej a slobodu aj rozkvet svätej Cirkvi.*⁴²⁷

Na hrobe biskupa Barnáša bol neskôr osadený náhrobný kameň z bieleho mramoru. V jeho centrálnej časti je do hĺbky vytesané srdce, ktoré na sebe nesie symbol kríža a ostnatého drôtu. Táto symbolika výstižne využíva jeho biskupské krédo a vsadzuje ho priamo do utrpenia, ktoré biskup Barnáš prežil. Autorom náhrobného kameňa je známy slovenský sochár Alexander Trizuljak, ktorý v tej dobe stvárnil aj náhrobný kameň v Žiline na hrobe známeho misionára, jezuitského pátra Vendelína Javorku, väzňa sovietskych gulagov.

Osoba biskupa Barnáša mala po smrti upadnúť do zabudnutia. Veľmi živo pripomínala prikoria, ktoré musela prežiť Katolícka cirkev na Slovensku. V periodickej katolíckej tlači, ktorú reprezentoval iba jeden týždenník *Katolícke noviny* a mesačník pre kňazov *Duchovný pastier*, nemohol vyjsť ani nekrológ, ktorý by zhodnotil život a dielo biskupa Barnáša. Naproti tomu na jeho smrť živo reagovalo prostredie slovenského exilu. Mesačník *Hlasy z Ríma* dostal správu o smrti Š. Barnáša krátko pred uzávierkou májového čísla z roku 1964, preto reagoval iba krátkou redakčnou správou s tým, že sa k udalosti ešte podrobnejšie vráti.⁴²⁸ V tejto správe zaznieva jednoznačný záver: „*Nebohý sa dožil len 64 rokov. Utrpenie v komunistických žalároch a koncentračných táboroch mu skrátilo život.*“⁴²⁹ *Hlasy z Ríma* sa k biskupovi Barnášovi skutočne vrátili v podrobnejšom článku publikovanom v júnovom čísle z roku 1964.⁴³⁰ Článok nebol podpísaný, no jeho štýl a uvádzané fakty a podrobnosti svedčia o tom, že autorom musel byť človek, ktorý Barnáša dobre osobne poznal. Týmto autorom bol Štefan Náhalka, bývalý Barnášov kolega z Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule a aktuálne prvý rektor Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Náhalkovo autorstvo potvrdzuje skutočnosť, že článok vyšiel aj v iných exilových periodikách s uvedením autora – Štefana Náhalku.⁴³¹ Náhalkov článok sa zameriaval na celkové zhodnotenie osobnosti biskupa Barnáša. Už v úvode konštatuje, že „*do galérie našich mučeníkov pribúda ďalšia významná postava*“. Článok ďalej uvádzal, že Barnáš dával bohoslovcovi ako rektor seminára a profesor oveľa viac, ako musel. Pozorne sledoval myšlienkové prúdenia v modernej teológii a sprostredkoval ich bohoslovcovi, ktorí tak nado-

⁴²⁷ TRSTENSKÝ, Vojtech: *Fragment z veľkého svedectva o živej viere*, s. 61.

⁴²⁸ Zomrel pán biskup Barnáš. In: *Hlasy z Ríma*, roč. 13, 1964, č. 5, s. 11.

⁴²⁹ Tamže.

⁴³⁰ Zomrel pán biskup Barnáš. In: *Hlasy z Ríma*, roč. 13, 1964, č. 6, s. 23.

⁴³¹ NÁHALKA, Štefan: Zomrel Štefan Barnáš, pomocný biskup spišský. In: *Jednota*, roč. 73, 6. 5. 1964, č. 3899, s. 1 – 2.

budli širší rozhľad. Náhalka vyzdvihol aj Barnášove publikačné aktivity, ktoré pomáhali formovať slovenskú katolícku inteligenciu.

Slovenský exil pôsobiaci v demokratickom zahraničí vytváral možnosti na to, aby sa udržiavala pamiatka na osobnosť Štefana Barnáša. Exiloví Slováci o osobnosti biskupa Barnáša písali. Nevznikla síce nejaká väčšia a významnejšia práca, ktorá by zhodnotila jeho život a dielo, ale spomínali ho pri príležitosti rôznych podujatí, zameraných na perzekúciu Katolíckej cirkvi na Slovensku. Niektoré aktivity boli určené samotným Slovákom doma. Anton Hlinka, slovenský salezián, pracovník Rádia Slobodná Európa v Mníchove, venoval biskupovi Barnášovi pri príležitosti 20. výročia jeho úmrtia osobitný príhovor. Slobodná Európa ho odvysielala presne na výročie úmrtia Š. Barnáša 16. apríla 1984. A. Hlinka vyzdvihol Š. Barnáša ako jedného z tých slovenských biskupov, ktorí „nesklonili hlavy pred terorom 50-tých rokov, nedali sa zastrašiť väzením, ani zlákať kariérou. Patril do radu tých tisícov rehoľníkov, kňazov a veriacich každého veku a postavenia, ktorí za svoju vieru prešli neslýchanými útrapami žalárov, pracovných táborov, uránových a uhoľných baní a z ktorých tam mnohí zahynuli, alebo sa vrátili s narušeným zdravím“.⁴³² Zdôraznil teda kľúčový moment utrpenia v živote Š. Barnáša a v tomto duchu sa niesol celý jeho príspevok. V jeho závere sa pokúsil o celkovú charakteristiku Barnášovej osobnosti: „Bol statočným, otvoreným, šlachetným a láskavým človekom. Voči sebe bol veľmi prísny, nekompromisný, abstinent a nefajčiar. Vo svojej kňazskej, profesorskej a biskupskej činnosti sa vyznačoval vernosťou a nezlomnosťou a mimoriadnym zmyslom pre zodpovednosť.“⁴³³

Zaujímavým pokusom informovať svetovú verejnosť o osobnosti biskupa Barnáša bolo vydanie po taliansky písaného bulletinu *Pro fratribus* v apríli 1984, teda na 20. výročie jeho úmrtia. Bulletin vyšiel pod názvom *Vescovo e martire* (Biskup a mučeník). Bulletin *Pro fratribus* vychádzal od roku 1969 z iniciatívy slovenského exulanta biskupa Pavla Hnilicu, ktorý žil v Ríme. Jeho úlohou bolo informovať svetovú verejnosť o prenasledovaní Katolíckej cirkvi v štátoch pod vládou komunizmu. Za vydanie bulletinu venovaného biskupovi Barnášovi bol zodpovedný don Luigi Bianchi. Text prináša stručnú, no veľmi pútavú informáciu o živote biskupa Barnáša, pričom sa sústreďuje na jeho utrpenie, ktoré vníma v kontexte utrpenia celej Cirkvi na Slovensku. Popri základných biografických údajoch približuje vyšetrovaciu väzbu, vykonštruovaný proces a pobyt biskupa Barnáša v jednotlivých väzeniach. Hodnotný je záverečný pokus o priblíženie charakteru

⁴³² ZFB Prešov, Príhovor otca Dr. Antona Hlinku na rozhlasovej stanici Slobodná Európa dňa 16. apríla 1984 pri príležitosti 20. výročia úmrtia Mons. Štefana Barnáša – svätiaceho biskupa Spišskej diecézy.

⁴³³ Tamže.

biskupa Barnáša: „Jeho život bol nepretržitý výkon sebazaprenia. Napriek ohnivému temperamentu vynikal v pokore. Často prosil o odpustenie všetkých tých, o ktorých si myslel, že ich nejakým spôsobom urazil. Jeho posledné slová boli žiadosť o odpustenie pre všetkých... Veriaci podtatranského regiónu usporiadali v deň pohrebu veľkú demonštráciu vďačnosti a náklonnosti... a sú odhodlaní naďalej milovať všetko, čo miloval, za čo bojoval a trpel, presvedčený o víťazstve pravdy spravodlivosti a slobody vo svojej vlasti.“⁴³⁴

Na Slovensku nebol priestor na pestovanie spomienky a tým aj pamäti na biskupa Štefana Barnáša. Nemohli sa konať žiadne verejné akcie, ktoré by pripomínali túto osobnosť. Rovnako nesmeli vychádzať články, ktoré by sa pokúšali priblížiť jeho život a tvorbu. Krátku informáciu o ňom sa podarilo doslova prepašovať do *Katolíckych novín* v roku 1980 pri príležitosti 80. výročia narodenia, aj to v rubrike *Kalendár nám pripomína*, kde sa uverejňovali iba základné faktografické údaje. O Š. Barnášovi tu bolo pri dátume 19. januára uverejnené: „R. 1900 sa narodil dr. Štefan Barnáš, prof. teológie, náb. publicista.“⁴³⁵ *Slovenský biografický slovník* v roku 1986 uverejnil krátke biografické heslo o biskupovi Barnášovi.⁴³⁶ Za pozitívum možno považovať, že toto heslo v čase vlády komunistickej strany vôbec vyšlo a neobsahuje ideologické invectívy. Na druhej strane v ňom boli zamlčané údaje o Barnášovom odsúdení a väznení. Spomienka na osobnosť biskupa Barnáša na Slovensku bola obmedzená na okruh jeho rodinných príslušníkov, priateľov, známych a rodákov bez toho, aby mohla zasiahnuť širšie skupiny ľudí. Predstavitelia komunistického režimu si v Barnášovom prípade neželali žiadnu publicitu, pretože túto osobnosť aj po smrti považovali za právoplatne odsúdenú za závažnú trestnú činnosť.

Biskup Š. Barnáš síce zomrel amnestovaný, no jeho meno bolo stále zatažené biľagom vykonštruovanej viny, ktorú mu pripísal komunistický režim. Očistiť ho a dosiahnuť plnú rehabilitáciu sa usiloval jeho brat Ján. Čiastočné politické podmienky na to sa vytvorili až počas demokratizačného procesu v priebehu roka 1968. Dňa 25. júna 1968 schválil parlament zákon č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii, ktorý nadobudol platnosť 1. augusta 1968. Ján Barnáš opierajúc sa o tento zákon, podal Krajskému súdu v Bratislave 8. októbra 1968 návrh, aby bol preskúmaný rozsudok bývalého Štátneho súdu nad jeho bratom Štefanom. Návrh odôvodnil tým, že jeho brat bol nezákonne odsúdený na 15 rokov väzenia.⁴³⁷ Stalo sa to v čase, keď vtedajšia ČSSR už bola okupovaná vojskami piatich štátov

⁴³⁴ *Pro fratribus*, roč. 14, 1984, č. 4, s. 9.

⁴³⁵ *Katolícke noviny*, roč. 95, 13. 1. 1980, č. 2, s. 5.

⁴³⁶ Barnáš, Štefan. In: *Slovenský biografický slovník*. 1. zv., Martin : Matica slovenská, 1986, s. 148.

⁴³⁷ ZFB Prešov, Návrh J. Barnáša Krajskému súdu v Bratislave. Bratislava 8. 10. 1968.

Varšavskej zmluvy a rozbiehal sa proces normalizácie. Osobitný senát Krajského súdu v Bratislave uznesením z 22. apríla 1969 prípad rehabilitácie biskupa Barnáša postúpil Krajskému súdu v Košiciach s odôvodnením na miesto činu, kde mala byť trestná činnosť spáchaná.⁴³⁸ Vyhrážkami orgánov ŠtB bol Ján Barnáš a príbuzní, ktorí žiadali rehabilitáciu ďalších osôb odsúdených spoločne so Štefanom Barnášom (Jozef Vojtas, Marta Maitnerová) donútení, aby návrh na rehabilitáciu stiahli. Senát Krajského súdu v Košiciach celú vec formálne uzavrel uznesením zo 6. augusta 1971. Biskup Barnáš ostal nerehabilitovaný, čo znamená, že podľa platných zákonov bol stále považovaný za vinného. Zmenu tohto stavu priniesol až pád komunistického režimu v roku 1989. V rehabilitačnom konaní pred senátom Krajského súdu v Košiciach dňa 27. septembra 1990 sa rozhodlo o súdnej rehabilitácii Š. Barnáša podľa zákona č. 119/1990 Zb.⁴³⁹

Zmena spoločenských podmienok priniesla možnosti na reálne zhodnotenie života a diela biskupa Štefana Barnáša. Začali sa objavovať prvé domáce publikácie. Od roku 1990 sa konajú rôzne spomienkové a odborné podujatia pri príležitosti jeho narodenia a úmrtia. Na nich sa prezentujú výsledky historického bádania, ktoré sa týkajú Š. Barnáša a súčasne sa pestuje historická pamäť na túto osobnosť.⁴⁴⁰ Pamiatku biskupa Barnáša pripomínajú tri pamätné tabule. Prvá bola odhalená pri príležitosti 100. výročia narodenia pri vchode do Kostola Obetovania Pána v jeho rodisku Slovenská Ves 23. januára 2000 v rámci slávnostnej akadémie. Uvádzajú sa na nej funkcie Š. Barnáša a to, že bol „*väzeň a trpiteľ za slobodu cirkvi a národa*“. Druhá pamätná tabuľa bola odhalená 18. septembra 2004 na budove kláštora františkánok v Nových Zámkoch, kde bol v rokoch 1950 – 1951 internovaný. Okrem mena biskupa Štefana Barnáša, ktoré je na pamätnej tabuli najvýraznejšie a má centrálnu pozíciu, je na nej uvedených aj 21 ďalších mien kňazov internovaných v Nových Zámkoch.⁴⁴¹ Tretia bola odhalená počas pietnej spomienky na nespravodlivo väznených komunistickým režimom 22. augusta 2015 na Kostole sv. Ignáca z Loyoly v Leopoldove. Na tejto pamätnej tabuli je meno biskupa Barnáša spomenuté medzi menami iných siedmich osobností cirkevného života väznených v leopoldovskej väznici. K poznaniu osobnosti biskupa Barnáša významne prispeli viaceré verejné podujatia na Slovensku – slávnosti, akadémie

⁴³⁸ ZFB Prešov, dok. č. 26 Tr 56/68. Uznesenie osobitného senátu Krajského súdu v Bratislave. Bratislava 22. 4. 1969.

⁴³⁹ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, 3 Ts III 92/51. Dok. č. 2 Rt 150/90. Uznesenie Krajského súdu v Košiciach 28. 9. 1990.

⁴⁴⁰ DLUGOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum*, s. 123 – 130.

⁴⁴¹ KRUPČÍK, Milan – SANDTNER, Peter: *Obetiam komunistického režimu: pamätníky, pamätné tabule, sochy a busty*. Bratislava : Konfederácia politických väzňov, 2015, s. 160, 197.

a semináre, na ktorých sa zúčastnili cirkevní činitelia, historici i pamätníci. Takéto podujatia sa konali zväčša pri príležitosti výročia narodenia alebo úmrtia biskupa Barnáša v rokoch 1994, 2000, 2004, 2010, 2014, 2016. Oživením spomienky na biskupa Barnáša sú dva dokumentárne filmy zachytávajúce životné osudy tejto osobnosti. Prvý v rámci televízneho magazínu *Orientácie* pripravila Redakcia duchovného života RTVS a druhý pod názvom *Ut intellegam corde... Chápať srdcom* pre televíziu Noe pripravil režisér Vladimír Seman.

Osobitný význam má iniciatíva za blahorečenie biskupa Štefana Barnáša. V slobodnej slovenskej katolíckej publicistike v zahraničí, ktorá po smrti hodnotila život tejto osobnosti, sa jasne zdôrazňovalo Barnášovo mučeníctvo.⁴⁴² Po roku 1989 sa aj doma na Slovensku otvorene písalo o jeho nevýslovnom utrpení, predčasne ukončenom živote a mučeníctve. Známy historik slovenskej literatúry Edmund Hleba sa vyjadril, že biskup Barnáš „*bol jedným z tých, čo v odovzdanosti a pokore znášali utrpenie, ktoré im pripravila ľudská zloba, nenávidiaca všetko, čo smerovalo k Bohu. Bol doslova a do písmena mučeníkom viery, od ktorej neodstúpil ani za cenu života. Jeho cesta bola vždy priama, nikdy ani na chvíľu nezapochyboval o tom, že jeho miesto je pri oltári, že má slúžiť Bohu a ľuďom*“.⁴⁴³ Podobne sa vyjadril publicista Ľubomír Ogurčák. Podľa neho Štefan Barnáš „*patrí k tým mučeníkom viery, ktorí v službe Bohu a ľuďom pokorne a odovzdane znášali svoje utrpenie a na oltár Cirkvi neváhali položiť ani svoj život*“.⁴⁴⁴ Spišský pomocný biskup Andrej Imrich pri príležitosti odhalenia pamätnej tabule biskupovi Š. Barnášovi v Slovenskej Vsi 23. januára 2000 sa v homílii počas svätej omše zamerl na hodnotenie osobnosti biskupa Barnáša a jeho odkaz pre súčasnosť. Podľa neho je biskup Barnáš „*veľkým výkričníkom do svedomia nás všetkých, ktorí v živote robíme ústupky. A tých všelijakých ústupkov a výhovoriek my v živote máme veľmi veľa. A on jednoducho odišiel ako biskup do žalára a prežil život ako biskup vo veľkom potupení. Ničím iným sa neprevínal. Jedným, jediným, že bol verný učeniu cirkvi, že bol verný učeniu evanjelia, že bol verný svojmu svedomiu a verný Sv. Otcovi a že prisahu, ktorú zložil, prisahu vernosti Sv. Otcovi, pri svojej kňazskej a biskupskej vysviacke neporušil, ale že jej zostal verný, preto musel ísť do žalára. A preto bol potupovaný, ponižovaný a zabudnutý, jednoducho zabudnutý zomrel. A je veľmi dôležité, aby sme na týchto ľudí nezabúdali, aby sme si týchto ľudí pripomínali, aby sme si uvedomovali jedno, on síce Božie Slovo hlásať nemohol, ale on sa za Boží ľud modlil a za Boží ľud trpel*

⁴⁴² Zomrel pán biskup Barnáš. In: *Hlasy z Ríma*, roč. 13, 1964, č. 5, s. 11.

⁴⁴³ HLEBA, Edmund: Barnáš, Štefan. In: HLEBA, Edmund: *Spišská Kapitula. Prameň viery, literatúry a kultúry*. Košice : Slovo, 1993, s. 16.

⁴⁴⁴ OGURČÁK, Ľubomír: Biskup Štefan Barnáš. *Ut intellegam corde* – aby som porozumel srdcom. In: *Katolícke noviny*, roč. 109, 8. 5. 1994, č. 19, s. 14.

a to je oveľa viac... on pre Božie kráľovstvo prijal situáciu utrpenia... ak mal zostať čestný a mať čisté svedomie nebolo inej pomoci len prijať toto utrpenie, len prijať žalárovanie, prijať šikanovanie, prijať to zabudnutie, prijať toto všetko.⁴⁴⁵

Dňa 4. júla 2002 skupina 22 kňazov Spišskej diecézy, pamätníkov života a pôsobenia Š. Barnáša, poslala list svojmu biskupovi Františkovi Tondrovi. Navrhla v ňom začatie cirkevnému procesu blahorečenia Š. Barnáša na diecéznej úrovni. Impulzom bol apoštolský list Jána Pavla II. *Novo millennio ineunte*, vydaný 6. januára 2001, v ktorom pápež vyzdvihol chváliť Pána za to, že zabezpečil svojej Cirkvi veľký zástup svätých a mučeníkov najmä v 20. storočí. Pritom svätosť sa ukázala viac ako inokedy rozmerom, ktorý lepšie vyjadruje tajomstvo Cirkvi.⁴⁴⁶ Iniciátori procesu blahorečenia biskupa Barnáša zdôvodňovali svoj návrh vlastným spoločným svedectvom o jeho cnostiach: „*Biskup Barnáš patrí medzi hrdinských slovenských biskupov. Patrí k tým trpitelom za vieru a Cirkev, ktorí v službe Bohu a ľuďom pokorne a odovzdane znášali svoje utrpenie a na oltár Cirkvi neváhali položiť slobodu a život. Ako obeť bezbožného komunizmu bol desať rokov vo väzení. Dohorel ako svieca na oltári 16. apríla 1964 vo veku 64 rokov. Dohorel strávený láskou k Cirkvi, ktorú miloval a verne jej slúžil... Biskup Barnáš bol ako človek pokojný, hlbavý, múdry a zbožný. Ako kňaz bol horlivý, v pastoračii obetavý. Venoval sa teológii a literatúre. Bol nám vždy vzorom a svedkom živej viery. Veriaci si ho ctili a vážili. Miloval svoj národ, bránil ho. Bol priateľom každého, osobitne miloval takých, ktorí boli oddaní Bohu, sv. Cirkvi a národu a dokázali sa aj obetovať za víťazstvo pravdy. Aj to prispelo k tomu, že v rokoch komunistického prenasledovania Cirkvi sme ako kňazi obstáli. Nasledovali sme príklad svojich biskupov Vojtaššáka a Barnáša.*“⁴⁴⁷ Proces blahorečenia biskupa Barnáša je vnútrocirkevnou vecou a treba ho vnímať v kontexte iných návrhov na blahorečenie, ktoré na Slovensku po roku 1989 vznikli, aby vyzdvihli obeť komunistického režimu.

⁴⁴⁵ ZFB Prešov. Svätá omša v Slovenskej Vsi – celebruje a homília Mons. Andrej Imrich za účasti Mons. Jaraba, rektora, miestneho kňaza a viacerých kňazov, bohoslovcov. Doslovný prepis magnetofónového záznamu.

⁴⁴⁶ Apoštolský list pápeža Jána Pavla II. *Novo millennio ineunte*. Na začiatku nového tisícročia. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/novo-millennio-ineunte>.

⁴⁴⁷ ZFB Prešov, Návrh na začatie procesu blahorečenia biskupa Mons. ThDr. Štefana Barnáša. Spišská Kapitula 4. 7. 2002.

II. Dielo biskupa Štefana Barnáša

Štefan Barnáš patrí medzi najvýznamnejších slovenských teológov a filozofov 20. storočia. Zaraďuje sa do prúdu novotomistickej filozofie. Počiatok publikačnej činnosti Š. Barnáša možno položiť do roku 1935. Preto sa dá konštatovať priama súvislosť medzi jeho publikačnou činnosťou a prijatím za profesora na Vysokú školu bohosloveckú v Spišskej Kapitule. Profesorské miesto a prajné prostredie „Spišského Sionu“ mu umožnili naplno rozvinúť jeho schopnosti. Tvorivý vrchol dosiahol v rokoch 1936 – 1948, čo zahŕňa časový úsek dvanástich rokov. Pritom za najproduktívnejšie možno považovať roky 1938 – 1944. Dielo Š. Barnáša ostalo roztratené v rôznych, väčšinou katolícky orientovaných časopisoch. Pôvodné štúdie, články a recenzie z oblasti filozofie, teológie i aktuálneho diania publikoval vo všetkých významnejších slovenských katolíckych časopisoch: *Kultúra, Smer, Svoradov, Obroda, Verbum, Nová práca, Duchovný pastier* a *Katolícke noviny*.⁴⁴⁸ Podpisoval ich väčšinou celým menom, no niekedy používal pseudonymy Dr. Spišský, prof. Dr. Spišský, alebo skratku drštb. Barnášove diela boli určené slovenskej inteligencii. Vovádzali ju do filozofických a teologických problémov a usilovali sa ju hlbšie orientovať. Barnáš sa vo svojich dielach usiloval poukázať na aktuálnosť katolicizmu pre súčasný svet. Katolicizmus vo filozofii, teológii a v sociálnom živote mal podľa neho čo ponúknuť. Viaceré filozofické a teologické smery, ale aj politické ideológie boli postavené na subjektivizme a nedokázali odpovedať na základné otázky človeka. Barnáš videl dosah tejto skutočnosti najmä v politickom živote, kde dochádzalo k nahrádzaniu chýbajúceho prirodzeného univerzalizmu akýmsi náhradnými (zástupnými) konceptmi, ktoré sa potom presadzovali vnučovanou násilnou cestou.

Málo známou skutočnosťou je, že Barnáš získal aj krátku redakčnú skúsenosť. Po odchode Jána Ferencíka za farára do Ružomberka v roku 1938 ho biskup Vojtaš-

⁴⁴⁸ LETZ, Ján: Štefan Barnáš. In: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000, s. 57 – 60.

šák poveril redigovaním náboženského mesačníka pre ľud *Svätá rodina*. K tomuto časopisu mal osobitný vzťah biskup Vojtaššák, ktorý ho v roku 1908 zakladal a redigoval až do roku 1925. J. Ferenčík ho redigoval do konca roku 1938, teda 14 rokov. Po prevzatí redakcie uverejnil Š. Barnáš úvodník v ktorom vyzdvihol prácu svojho predchodcu a súčasne načrtnol svoj program: „*Ako nastávajúci redaktor, Svätej rodiny' chcem pokračovať v diele svojho predchodcu. T. j. chcem svojimi skromnými silami slúžiť kresťanským rodinám. Chcem dodávať na kresťanské ohniská našich rodinných krbov do záživného mlieka nadrobené omrvinky Kristovho evanjelia, aby v zmysle encykliky sv. Otca Pia XII., Casti conubii' naše kresťanské rodiny žili a prekvitali. Na túto svoju prácu zase si len vyprosujem pomoci svätej Rodiny v nebi, vyprosujem si modlitieb ctených čitateľov, Svätej rodiny'; ja tiež sľubujem, že všetkých svojich čitateľov budem zahrňovať do svojich modlitieb. Doterajších ale spolupracovníkov, Svätej rodiny' najúctivejšie prosím, aby ma tiež svojou výdatnou pomocou podporovali.*“⁴⁴⁹ Barnášov úvodník vyznieval tak, že preberá vedenie časopisu na dlhšiu dobu. Po zredigovaní troch čísiel *Svätej rodiny* však redakciu časopisu odovzdal Jánovi Skrakovi. Dôvodom mohla byť Barnášova zaneprázdnenosť vo funkcii rektora, ale aj poznanie, že sa na redakčnú prácu nehodí. Faktom je, že redakčná práca sa nestala významnejšou oblasťou jeho angažovania a neovplyvnila jeho dielo.

Dielo Š. Barnáša ostalo v mnohom načrtnuté a nedokončené pre nemožnosť slobodne tvoriť a publikovať po definitívnom príchode komunistickej strany k moci v roku 1948. Táto kapitola nechce analyzovať osobitne každú z Barnášových prác, ale sústreďuje sa na tie najdôležitejšie, najprínosnejšie a najcharakteristickejšie z nich. Diela Š. Barnáša môžeme podľa zamerania rozdeliť do piatich základných skupín: 1. Filozofia, 2. Teológia a sociálna filozofia, 3. Náboženstvo a náboženská výchova, 4. Sakrálne umenie a liturgia, 5. Cirkevné právo.

Filozofické diela

Š. Barnáš bol novotomistickým filozofom s inklináciou ku kultúrnej filozofii. U Barnáša kresťanská filozofia v podstate neexistuje, a to, čo v dejinách existuje, sú len dejinné formy filozofie, prejavujúce sa najmä v kultúre kresťanského staroveku a stredoveku, napríklad v augustinizme, tomizme ako myšlienkové vyrovnávanie s kresťanským zjavením. Filozofický subjekt je podľa týchto filozofov úplne od prírody daný, a teda je invariantný voči tej ktorej kultúre.⁴⁵⁰

⁴⁴⁹ BARNÁŠ, Štefan: Hlásim nástup. In: *Svätá rodina*, roč. 32, 1939, č. 1, s. 1 – 2.

⁴⁵⁰ Pozri napríklad: BARNÁŠ, Štefan: Ešte k otázke kresťanskej filozofie. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č.

Mladším kresťanským filozofom, napríklad Ladislavovi Hanusovi a Štefanovi Polakovičovi, neimponoval Barnášov nábožensko-teologický konzervativizmus. Na rozdiel od neho zastávali názor, že filozofujúci ľudský subjekt môže byť podstatne stvárnený až podobou aktuálne pôsobiacej kresťanskej kultúry. Klasickým príkladom toho je pre Polakoviča filozofický prúd 20. a 21. storočia nazývaný blondelizmus, ktorého osnovateľom je Maurice Blondel. Vo svojej sumarizácii názorov z jednej plodnej diskusie necháva otvorenú túto otázku a takto sa vyjadruje k celému problému: „*Blondelizmus si robí nároky na podstatne kresťanskú filozofiu, rozdeľuje duchov, čo sa prejavilo veľmi znateľne, a je to nateraz neriešenou otázkou.*“⁴⁵¹ V skutočnosti však Polakovič je na strane blondelizmu a blondelizmus chápe ako kvalitatívne novú podobu filozofie pre kresťanskú éru budúcnosti, v ktorej sú implicitne prítomné predpoklady na prijatie zovšeobecňujúcej filozofickej reflexie právd zjavenia. L. Hanusa so Š. Barnášom, jeho kolegom z Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule, spájalo priateľstvo a spoločný hlbší záujem o kultúrno-filozofické témy. Hanus Barnáša považoval za kapacitu vo svojom odbore, no súčasne ho zaradovoval medzi málo píšuce typy, ktoré síce majú veľký prehľad, no iba málo dokážu sprostredkovať svoje poznanie a zrozumiteľne ho navonok prezentovať.⁴⁵²

V roku 1938 vyšlo Š. Barnášovi v Spišskej Kapitule knižné dielo *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia*.⁴⁵³ Toto dielo bolo pôvodne určené na habilitačnú prácu na teologickej fakulte v Bratislave a je jediným vydaným knižným dielom Š. Barnáša. Jeho téma je mimoriadne zaujímavá a aktuálna, pretože ako prvý slovenský katolícky teológ a filozof sa pokúsil vyrovnáť s modernými myšlienkovými prúdmi protestantskej teológie. Barnášovo dielo napriek dôležitým teologickým častiam ostáva filozofické. Člení sa na 16 kapitol. Nihil obstat mu udelil Ján Seman a imprimatur 10. marca 1938 spišský biskup Ján Vojtaššák. Š. Barnáš sa zameral na skupinu evanjelických teológov reprezentovanú Karolom Barthom, Emilom Brunnerom, Friedrichom Gogartenom a inými, ktorá, vychádzajúc zo samospasiteľnosti zjaveného slova, sa usiluje určiť spôsobnosť dynamiky

2, s.70 – 75.

⁴⁵¹ POLAKOVIČ, Štefan: O kresťanskej filozofii. In: *Filozofický zborník*, roč. 5, 1944, č. 3, s. 155.

⁴⁵² HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*, s. 79 – 81.

⁴⁵³ BARNÁŠ, Štefan: *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia*. Spišská Kapitula, 1938, 145 s. V ARKBÚ v Spišskej Kapitule sa v osobnom fonde Š. Barnáša zachovalo cyklostylované dielo Š. Barnáša: *Existencializmus filozofiou modernej protestantskej teológie (Dialektická teológia)*. Toto dielo nemá udaný rok vydania. Pri jeho porovnaní s dielom *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia*. vydaným v roku 1938 je evidentné, že ide o dva identické rovnako štruktúrované texty. Cyklostylovaný nevydaný text má niektoré formulácie dlhšie a je menej gramaticky upravený, z čoho možno usudzovať, že vznikol o niečo skôr ako vydaný text.

ku tohto slova. Títo teológovia hľadali hlbšiu odpoveď na otázku ospravedlnenia vierou, v čom spočíva podstata moci, ktorá je schopná spasíť človeka. Inšpiráciu nachádzali u reformátora Martina Luthera, ktorý hlásal zásadu *verbum Christi – opus Christi*. Teda slovo, ktoré sa vysloví tak, ako a kedy sa má vysloviť, hneď vytvára akýsi skutok. Slovo samo v sebe obsahuje magickú silu. Podobne aj Kalvín hlásal dynamickú silu Božieho slova, ktoré v nás svojou skrytou energiou rodí Krista, pôvodcu spásy. Barnáš to vystihuje metaforicky: „Každé slovo je prevzácny stroj nebeskej vysielacky, ktorej vlny rezonujú v mojej duši. Verbum Dei ozýva sa v duši človeka. A následkom tohto slova sa tedy človek celkom zapojí do Božej podstaty (Verbum – Christus) a nastane omilostenie už takým spôsobom a jedine takým spôsobom.“⁴⁵⁴ Zdôrazňovaním dynamizmu slova podľa Barnáša moderní protestantskí teológovia sledujú dva ciele: 1. udržať protestantizmus na princípoch, ktoré hlásali jeho zakladatelia, 2. pomocou týchto princípov zreformovať (obnoviť) seba a Kristovu cirkev a tým podprieť večnú hodnotu dynamiky kazateľského slova. Vychádzajú z kritickej reflexie protestantizmu, ktorý podľa nich nereformuje život, nereaguje časovo a pružne. Barnáš tu ukazuje na príklad K. Bartha, ktorý očakáva, že protestantizmus by sa mal jasne vysloviť o „módnom fašisticko-národnom socializme“ a rovnako je zvedavý, čo povie o antisemitizme. Vojna hrozí zo všetkých strán. Cirkev v takejto situácii nemôže mlčať, ale mala by sa vysloviť jasne buď áno, alebo nie. Barth vyjadril svoj skepticizmus voči Lutherovej cirkvi, pretože ju nepovažoval za schopnú postaviť sa voči páľčivým problémom. Barnáš tu cituje Barthove slová, že Cirkev mlčí tam, kde by mala hovoriť, a hovorí, kde by mala mlčať, a vždy je dva kroky pozadu so svojimi rozhodnutiami. Barnáš ďalej víta snahy evanjelických teológov prehĺbiť teologický systém. Podľa jeho vyjadrenia dokonca „na poli metafyzickom môžeme do istej miery kráčať po jednej ceste s protestantskými teológmi, lepšie rečeno filozofmi. A to preto, lebo pri aposterioristickom postupovaní sa vyslovuje pravda až na konci a to, čo predchádza, je viac-menej metóda... Len dotiaľ tedy možno postupovať spoločne, dokiaľ ide skutočne len o metódu a nie ďalej“.⁴⁵⁵ Barnáš považuje dialektickú teológiu za viac filozofiu ako teológiu. Zdôvodňuje to tým, že jej úlohou je vysvetliť, že namiesto dvoch spôsobov poznávania – zjaveného náboženstva a prirodzeného rozumu máme iba jeden – ten, ktorý vysvetľuje zjavené pravdy z prirodzených predpokladov rozumu. Subjektom dialektickej teológie nie je Boh zjavenia, ale panteistická fikcia. Protestantská dialektická teológia je podľa Barnáša humanistickým umením a nie teoló-

⁴⁵⁴ Tamže, s. 11.

⁴⁵⁵ Tamže, s. 16.

giou v pravom slova zmysle.⁴⁵⁶ Upozorňuje, že veľmi dôležitým zdrojom, z ktorého dialektická teológia vyrástla, je filozofický existencializmus Sorena Kierkegaarda, Karla Jaspersa a Martina Heideggera. Vplyv tejto filozofie považuje za pozitívny. Namiesto naturalistickej antropológie a jej povrchného optimizmu spokojnosti prichádza iná antropológia, ktorá smeruje k metafyzike. Kladie si zároveň otázku, či bude dialektická teológia úspešná, či dokáže prekonať racionalistickú líniu predchádzajúcich evanjelických teológov. Hodnotí ju vcelku pozitívne ako krok dopredu, kde je prospešné, že chce zabrániť sekularizácii náboženstva. Barnáš vo svojej monografii využil priestor, aby filozoficky priblížil kresťanského Boha. Boh ako najvyššie, absolútne bytie s nami kooperuje. Boh, čokoľvek robí, robí pre seba, svoju nekonečnú dobrotu. V nej nachádza svoje zaľúbenie. Boh miluje nekonečné dobro svojej podstaty. Boh je láska, láska je podstatou nielen Boha, ale celého jeho stvorenia. My ľudia a vôbec celé stvorenie sme „*kúsok Božského Srdca, odkrojeného a zahodeného do prachu zeme. Tento kúsok na zemi žije, prípadne rozmýšľa, hovorí atď. Láska je teda posledný rys našej podstaty. Všetko pominie, ale láska ostane a v takom pochopovaní má svoj zmysel. Láska je pre našu duchovnú podstatu ako by subsistenciou a vôbec takou duchovnou, špirituálnou subsistenciou je pri každej realite*“.⁴⁵⁷ Ľudia teda podľa Barnáša sú rozmýšľajúci a slobodne konajúci kúsok lásky Božej. Skutočná láska človeka k Bohu nie je iracionálna, ale je rozumová, a mravne dobrá. Barnáš venoval vo svojom diele veľký priestor aj mysliteľom, z ktorých dialektická teológia vychádzala. Konkrétne Friedrichovi Overberckovi a Friedrichovi Schleiermacherovi. Potom charakterizoval myslenie jednotlivých predstaviteľov dialektickej teológie: Karla Bartha, Emila Brunnera, Friedricha Gogartena, Rudolfa Bultmanna. V súvislosti s výrokmi K. Bartha o tom, že ak by sa katolíci a protestanti zhodli na jednom spoločnom pojme, ľahko by medzi nimi nastala únia. Týmto pojmom by sa mohol stať pojem Cirkvi. Barnáš to neodmieta, ale poukazuje na nevyjasnenosť tohto pojmu v protestantskej teológii. V súvislosti so zblížovacími tendenciami medzi katolíkmi a evanjelikmi v Nemecku Barnáš analogicky poukazuje na slovenskú realitu. Podľa neho medzi slovenským evanjelickým duchovenstvom sa rozšírilo hnutie, podobné nemeckému teologickému dialektizmu. „*Vyrástlo z lásky k svojej. Spoločná láska k národu približovala a spojovala slovenských katolíkov a protestantov a z toho povstala aj túha po jednote menovite vtedy, keď sa na spoločných krúžkoch, bratstvách striezlivosti schádzali (Závodník, Hurban)*“. *Veď to bola práca mravno obrodná, tedy vyplývajúca z náboženskej dynamiky. A na takýchto spoločných konferenciách poznali šľachetní slo-*

⁴⁵⁶ Tamže, s. 73.

⁴⁵⁷ Tamže, s. 31.

*venskí luteráni nesmiernu život formujúcu silu katolicizmu i zatížili po jednote. Z tohto ovzdušia a v tomto období vyrástli s katolicizmom sympatizujúci protestanti: Sládkovič, Hurban Vajanský a pastorská rodina Hroboňovská.*⁴⁵⁸ Barnáš sa teda so sympatiami pozeral na zblížujúce snahy slovenských evanjelikov a katolíkov. Zároveň však konštatoval, že unionistická vôľa evanjelikov voči katolíkom nebola prakticky až na malé výnimky (Samo Bohdan Hroboň v liste pápežovi Piovi IX. z roku 1858 v mnohom anticipoval K. Bartha) nijako teologicky formulovaná. Záverečné kapitoly svojej práce Barnáš venoval pojmu Cirkvi. Porovnával protestantské a katolícke chápanie Cirkvi, pričom nachádzal diametrálne odlišnosti. Potom argumentoval v prospech katolíckeho chápania Cirkvi. Dospel k záveru, že protestantská teológia stavia svoju náuku o Cirkvi na nesprávne pochopenom pojme Božieho kráľovstva. Kráľovstvo Božie je Kristova cirkev, čiže Božie kráľovstvo a Kristova cirkev sú synonymá. Ak sa v Písme hovorí, že Božie kráľovstvo je v nás, rozumie sa to v úplnom a konečnom zmysle, že v nás prebýva Duch Svätý, ktorého nám sprostredkuje Kristova cirkev, čiže Katolícka cirkev.⁴⁵⁹

V štúdiu *Kresťanské bytie a nebytie*⁴⁶⁰ Š. Barnáš stanovuje tézu, že „katolicizmus je ordo života“. To, či katolicizmus niečo znamená pre súčasný život, sa dá zistiť prostredníctvom katolícky orientovanej filozofie života. Predmetom takejto filozofie je napätie medzi nadprirodzeným objektom a prirodzeným subjektom. Ježiš Kristus je vzorom života a súčasne skutočne prežitým životom. Bytosti vo svete majú dynamický dôvod jestvovania, ktorý sa podľa Barnáša prejavuje v troch princípoch: 1. Princíp kontradikcie. Podľa neho to, čo je, súčasne nemôže byť. Katolícky život si robí nárok na úplnosť a dokonalosť. Boh ako tvorca a ochranca ontologického poriadku stavia jasné kritérium – nemožno slúžiť dvom pánom. Tak aj ľahostajný katolík sa sám vylučuje z katolíckeho života, resp. stáva sa jeho prekážkou. 2. Princíp príčinnosti, ktorý tvorí živý subjekt ako ohnisko života. Katolícka existencia má svoju príčinu v Bohu-Stvoriteľovi, no človek ako rozumná bytosť žije aj zo svojho vnútra. 3. Princíp účelnosti. Tento princíp odpovedá, na čo sme boli stvorení – aby sme objektívne ako rozumné tvory vyjadrovali Božiu dokonalosť a subjektívne poznaním, uznaním a službou zveľadovali Božiu slávu. Barnáš vystihol skutočnosť, že moderní ľudia často strácajú zmysel pre kresťanský život a pre kresťanskú existenciu. Ak sú pokrstení, formálne ešte stále ostávajú údmi Kristovho mystického tela, ale reálne nimi už neprúdi životodarná miazga. Sú viac vonku ako vnútri. Aktivizáciou náboženského života sa stále dajú získať pre návrat a plnohodnotný náboženský život.

⁴⁵⁸ Tamže, s. 102 – 103.

⁴⁵⁹ Tamže, s. 141.

⁴⁶⁰ BARNÁŠ, Štefan: Kresťanské bytie a nebytie. In: *Kultúra*, roč. 14, 1942, č. 1, s. 9 – 13.

Štúdia *Niektoré črty modernej filozofie*⁴⁶¹ je kritickou reflexiou modernej filozofie, spytovaním a hľadaním príčin jej súčasného krízového stavu. Osudový obrat filozofie nastal podľa Barnáša u Reného Descarta. Ten vo svojom diele *Meditationes de prima philosophia* naznačil koniec stredovekej scholastickej filozofie a metafyziky, ktorá hlása bezprostredné bytostné poznanie. Človek sa pri poznávaní odpútava od vonkajšieho sveta a začína byť pri myslení odkázaný na svoju subjektívnosť. Descartes vedie k subjektivizmu a ku kriticismu. Descartov spôsob filozofovania rozvinul Immanuel Kant svojou náukou o vrodenných kategóriách. Dospel k substanciálnemu paralelizmu. Kant svoje kategórie nededukoval z jedného centra. To urobil až ďalší nemecký filozof Georg W. F. Hegel vytvorením filozofického systému, ktorý dovŕšil systém idealistickej metafyziky. Hegel za základný princíp, v ktorom má príčinu aj ľudský subjekt, považoval absolútno. Toto absolútno poznávame v človeku, prírode i v dejinách. Človek je však iba parciálnym, čiastkovým výjavom absolútna. Podľa Barnáša v absolútnom Heglovskom oceáne zmizol subjekt, zmizlo „ja“ a mikrokozmos. Hoci sa podľa Barnáša proti odosobneniu človeka postavili Søren Kierkegaard a Friedrich Nietzsche, ku ktorým sa hlásia dva hlavné filozofické prúdy, existencializmus a národný socializmus, obidvaja podľa Barnáša v tejto problematike stroskotali. Kierkegaard podľa Barnáša dospel k substanciálnemu paralelizmu, ba až ku gnosticizmu. Filozofickú špekuláciu postavil proti existenciálnej vážnosti pozitívno-kresťanskej viery a zjavenia. Martin Heidegger, vychádzajúci, z Kierkegaarda vytvoril filozofický systém a dospel k monizmu, no v panteistickom zmysle. Človek ako osoba, ako jednotlivec sa opäť stratil v absolútno. Nietzsche, v snahe oslobodiť jednotlivca z transcendentálneho idealizmu a prekonania paralelizmu, dospel k učeniu o nadčlovekovi a večnom návrate vecí. Nietzsche, aby vymanil jednotlivca z transcendentálneho idealizmu, prízvukoval dva piliere duchovnosti: dionýzovský a apolónsky. Barnáš tu vidí potvrdenie tradičného paralelizmu a rozpoltenosti. Tvorcovia nového národnosocialistického Nemecka, využijúc Nietzscheho filozofiu, „zostrojili ideológiu národného socializmu“.⁴⁶² Táto ideológia doplnila pilier dionýzovskej duchovnosti prvkom materstva, a tak mohla vytvoriť rasovú teóriu národného socializmu. Materský princíp sa môže zvrhnúť na pohlavný. Namiesto Heglových čistých ideí a Nietzscheho oddanosti prírode priniesla pojmy národnosocialistického čistého života a čistej prirodzenosti. Barnáš pri analýze ideológie nemeckého národného socializmu upozorňoval, že sa pohybuje mimo prameňov zjaveného

⁴⁶¹ BARNÁŠ, Štefan: Niektoré črty modernej filozofie. In: *Filozofický zborník*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 209 – 221.

⁴⁶² Tamže, s. 218.

náboženstva.⁴⁶³ Barnášova kritika prišla v čase, keď bolo nacistické Nemecko na vrchole svojej moci a keď mal málokto zo slovenských intelektuálov odvahu verejne napísať kritickú reflexiu na adresu jeho ideológie.

Na Slovensku v rokoch 1943 a 1944 prebiehala diskusia o kresťanskej filozofii. Š. Barnáš sa do nej aktívne zapojil štúdiou *Ešte k otázke kresťanskej filozofie*.⁴⁶⁴ Išlo o priamu reakciu na štúdiu filozofa Jozefa Diešku *K otázke kresťanskej filozofie* v časopise *Kultúra*. Barnáš sa tu zamerával na tzv. posledné príčiny, ktoré umožňujú filozofii skúmať podstatu vecí. V duchu tomistickej filozofie videl štyri takéto príčiny: dve vnútorné (materiálna a formálna) a dve vonkajšie (výkonná a cieľová). Prvoradými sú výkonná a cieľová príčina, pretože každá stvorená bytosť môže mať svoje bytie iba od vonkajšej príčiny. A ak filozofia znamená poznanie z posledných príčin, siaha až do nekonečných hĺbok. Podľa Barnáša filozofia nemôže byť ničím stroho uzavretým, lebo jej predmetom je živé bytie. Preto si musí všímať živé bytie v jeho diferencovanosti (individuálne, časové, národnostné rozdiely). Nie je aprioristicko-matematickým ani logickým systémom, ale živým duchom individuálne diferencovaného človečenstva. Pravá filozofia nekráča týmto svetom preklínajúc, ale hľadajúc, čo bolo stratené. Jej poslaním je augustínovské usilovať sa objaviť a nájsť jednu a nezmeniteľnú Pravdu. Ešte aj v omyle filozofia hľadá a nachádza prevrátenú a jednostranne podanú pravdu. Barnáš videl dôležitú úlohu Učiteľského úradu Cirkvi pri výklade aj čisto filozofických právd. Tento úrad spravuje večný učiteľ Pravdy – Duch Svätý. Je rozhodujúci vo veciach viery a mravov pri podávaní právd, bez ktorých by sa zjavené Slovo nemohlo neporušene zachovať. To platí aj pri výklade čisto filozofických právd. Barnáš sa potom sústredil na charakteristiku súčasných filozofických smerov. Podľa jeho názoru kritiky predchádzajúceho novovekého myslenia, ktoré dominovalo štyristo rokov, majú spoločného menovateľa: stavajú sa proti tomu, že individuálne a čiastkové je jedinou skutočnosťou a všeobecno (univerzálne) je len abstrakciou. Naopak, zastávajú stanovisko, že univerzálne má svoju skutočnosť, ktorá ovláda aj individuálne a metafyzický celok je pred čiastkou. Podľa Barnáša nastal obrat v prospech tohto stanoviska približne od roku 1900. Tento obrat znamená opustenie už neudržateľnej mechanistickej kauzality, ktorá už nepostačovala rôznym vedným odborom. S mechanistickou kauzalitou padli aj námietky proti ideám účelnosti a slobody. Túto novú orientáciu Barnáš dokumentuje na nových poznatkoch z biológie, fyziky a psychológie. Aj historiografia sa už prestáva pozeráť na ľudské dejiny ako na sprievodný jav? hospodárskych pomerov, ale vníma ho ako evolúciu duchovných ideí. Vrstvy dejín sa

⁴⁶³ LETZ, Ján: *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*, s. 60.

⁴⁶⁴ BARNÁŠ, Štefan: *Ešte k otázke kresťanskej filozofie*. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č. 2, s. 70 – 75.

riadia svojiskými zákonmi, ale ich vyššia vrstva prežiaruje nižšiu, hmotu presakuje život, životom zmyslové povedomie, ním racionálny duch a nijako sa nenaruší poriadok sveta a svetových dejín, keď do života človeka a do behu sveta sa urobia prielomy a zásahy z vyššieho poriadku. Ak bola otrasená zásada fyzikálnej kauzality, nemôže sa nič zásadné namietat ani proti zázraku.⁴⁶⁵ Barnáš, sumarizujúc dochádza k záveru, že z absolútneho hľadiska by postačovalo obnoviť scholastickú tradíciu philosophia perennis. Z psychologických a metodických dôvodov je však potrebné všímať si výdobytky moderných prírodných vied a myšlienkových prúdov, ktoré vyvolali. Takýto postoj možno označiť ako konzervatívny, statický a málo dynamický voči prudko sa rozvíjajúcim vedám.

Štúdia Duch je všetko osvetľuje význam a obsah pojmu duch. Pre Barnáša je duch vyšší nehmotný vnútorný princíp života a bytia, ktorý hmotu ovláda. Stojí na začiatku každej skutočnosti a uvádza všetko do pohybu. Je slobodný ako pravda, z ktorej žije, je akousi nevyčerpatelnou bankou tvorivej múdrosti. Je nestarnúci, večne mladý a pekný. Takýto obraz ducha ukazuje na obraz Boha. Niektoré črty ducha sú Božími črtami. Táto blízkosť iba vyjadruje skutočnosť, že Boh je duch. Čím väčšími sa vnárame do podstaty ducha, tým väčšími badáme, že sa naša myseľ naplňuje Božími myšlienkami. Po ozrejmnení pojmu duch sa Barnáš zameral na otázku slovenskej duchovnosti. Pritom si kriticky všimol niektoré jej negatívne stránky, ktoré vytesňujú ducha. 1. Na Slovensku sa veľmi často spomína osudovosť, ktorej slepo podliehame. Tak podľa neho môžu hovoriť iba ľudia bez vôle a bez ducha. Ak môžeme pripustiť osudovosť, tak ide o zákon vývinu. Tento vývin však vychádza z ducha ako vnútorného centra. Pritom v každom vývine sa musí dať rozoznať náš osobitný duch, ktorého osudy načrtáva vlastným dotykom Boh. 2. Podobne sa často hovorí a prijíma tzv. časovosť. Podľa Barnáša časovosť nemôže byť naším cieľom, pretože v praxi znamená oportunistický utilitarizmus, ktorý sa stavia proti duchu. Ak máme hovoriť o časovosti, tak iba vo význame akéhosi plodného pozastavenia ducha. Inak hrozí strata autentickej slovenskej duchovnosti a pretrhnutie duchovnej kontinuity. Potom „*zmizne spolu aj človek a z národa ostane len chiméra a masa. Nezradiť ducha – toť príkaz každej chvíle a času*“.⁴⁶⁶ Barnáš vyzdvihol prioritu duchovnej kultúry a ukázal na jej význam pre súčasného človeka. Podľa neho táto kultúra vyviera z dvoch prameňov: Cirkvi a národa.

V článku *Obrana hlbavého myslenia*⁴⁶⁷ sa Barnáš zamýšľa nad fenoménom nechuti, až odporu k hlbavému (špekulatívnemu) mysleniu, a podobne ako Ferko

⁴⁶⁵ MÜNZE, Teodor: *Štefan Barnáš. Náboženská filozofia na Slovensku v prvej polovici 20. storočia*, s. 423.

⁴⁶⁶ BARNÁŠ, Štefan: Duch je všetko. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č. 3, s. 138.

⁴⁶⁷ BARNÁŠ, Štefan: *Obrana hlbavého myslenia*. In: *Verbum*, roč. 1, 1946/47, č. 2, s. 29 – 31.

Skyčák sa zasadzuje za prehĺbené a dôsledné myslenie aj na Slovensku. Najviac námietok sa verejne vyslovuje pre údajnú nezrozumiteľnosť a nepraktickosť hlbavého myslenia. Podľa Barnáša sa za zatracovaním hlbavého myslenia skrýva materializmus a marxizmus. Barnáš obraňuje hlbavé myslenie. Odmietá jeho údajnú odtrhnutosť od praxe a života. Jeho význam a dôležitosť vidí v tom, že sa usiluje uchopiť metafyzickú podstatu. V posledných príčinách a v samom základe veci chce vystihnúť jej zloženie a zmysel. Hlbavé myslenie pokladá za snahu po najlepšej teórii pre najšťastnejšiu prax. Barnáš ďalej varuje, že strach z hlbšieho filozofického myslenia na Slovensku či nechť k nemu môže mať nepriaznivé následky a viesť až k istému druhu náboženskej apostázie – odpadlícťva. Hlbavé myslenie nikdy nemôže nahradiť u nás veľmi rozšírené lacné moralizovanie. Toto moralizovanie podporuje náboženský farizeizmus, alebo je prejavom „denervovaného citového náboženstva“. Podľa Barnáša je človek dneška orientovaný buď pozitivisticky, alebo iracionálne. V oboch prípadoch je dôsledkom unikanie od metafyziky. Pritom platí zásada, že *„kresťan bez metafyziky a bez hlbavého myslenia nemôže byť apoštolom a jeho slovo nemôže byť evanjeliom“*.⁴⁶⁸ Z daného stavu vidí Barnáš východisko v dôkladnej filozofickej propedeutike – príprave – osobitne u inteligencie. Ak chceme na Slovensku pestovať naozaj hodnotnú kresťanskú kultúru, musíme podľa Barnáša premôcť odpor k hlbavému mysleniu, prekonať lenivosť a ťarbavosť ducha. Barnáš zdôrazňuje úzku nadväznosť troch poriadkov: Na prvotný poriadok bytia má nadväzovať poriadok myslenia (ontos je pred logosom) a ten má určovať poriadok konania (logos je pred étosom). Medzi týmito tromi poriadkami má panovať harmónia a vonkoncom nie absolutizácia jedného z nich. Dôsledkami narušenia tejto harmónie sú logicizmus, psychologizmus, moralizmus, scientizmus, prakticismus, a napokon aj strata hlbavého myslenia.⁴⁶⁹

Sociálno-filozofické diela

V článku *Boj – ale nie triedny*⁴⁷⁰ sa Š. Barnáš venoval toľko diskutovanej sociálnej otázke. Barnáš považoval sociálny problém za akútny a pokúsil sa stanoviť jeho diagnózu z pozície veriaceho kresťana. Vychádza z Ježišovho výroku, že chudobných vždy budeme mať medzi sebou a v obraze boháča a Lazára vykreslil typy človeka. Na zemi sa nikdy nemôže uskutočniť typ Adama blaženého v raji. Roz-

⁴⁶⁸ Tamže, s. 31.

⁴⁶⁹ LETZ, Ján: *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*, s. 61.

⁴⁷⁰ - dršťb-: *Boj – ale nie triedny*. In: Svoradov, roč. 5, 1935/36, č. 5-6, s. 20 – 23.

poltenosť dvoch protikladných typov človeka na zemi boháč a Lazár je dôsledkom dedičného hriechu. Súčasne treba chudobu chápať aj v zmysle skúšky, ktorou Boh skúša svojich vyvolencov. Naopak, bohatstvo je často prekážkou spásy. Sociálny problém sa podľa Barnáša nedá vyriešiť na sto percent. Predpokladom na vytvorenie riešenia kriklavých sociálnych protív je mravné uzdravenie každého človeka. Ľudia sa musia aktívne – pozitívne zúčastňovať na usmerňovaní života spoločnosti. Lahostajnosť je škodlivá. Chcieť riešiť sociálny problém znamená viesť boj, no nie revolučný boj triedy, ale rytmičnú borbu so životom. Podľa Barnáša musíme v prvom rade bojovať sami so sebou, a to s trojakým nepriateľom: žiadostivosťou očí, žiadostivosťou tela a pýchou života. To sa dá najlepšie príkladným kresťanským sviatostným životom s askézou. Morálnou povinnosťou každého kresťana je teda bojovať proti sociálnej nespravodlivosti podľa zákona lásky k Bohu a blížnemu. Sociálny problém sa nedá vyriešiť charitou, ktorá je len prvou pomocou v nešťastí.

V článku *Štát v poňatí veľduchov...*⁴⁷¹ odpovedá na otázku, čo je štát a aká je jeho funkcia. Vychádza pritom z encykliky pápeža Leva XIII. *Immortale Dei*. Štát vznikol pre dobro spoločnosti, na ochranu verejných záujmov a musí sa starať o občanov, aby ich podporoval v dosiahnutí najvyššieho a nenahraditeľného dobra. Pri uskutočnení koncepcie kresťanského štátu však podľa Barnáša nestačí interpretovať ju prostredníctvom štátnej politiky. Potrebná je štátna filozofia. Tá sprostredkuje poznanie hodnôt, ktoré potom môžu inšpirovať politiku. Potom podrobil kritickému rozboru názory Platóna a Aristotela na štát. U Platóna kritizoval substanciálne poňatie štátu, ktoré ho viedlo k tomu, že považoval štát za osobu vyššieho druhu. To vyústilo do absolutistického poňatia štátu, ktorému sa musí jednotlivec úplne podriaďiť. U Aristotela síce vyzdvihol jeho chápanie štátu ako dokonalej a suverénnej spoločnosti, v centre ktorého stojí človek, ale kritizoval jeho absolútne chápanie cieľa štátu, zamerané iba na splnenie svojho cieľa bez vzťahu k inému, vyššiemu cieľu. Aristoteles je teda prívržencom tvrdej odluky Cirkvi od štátu. Toto obmedzené chápanie štátu skorigovali sv. Augustín a sv. Tomáš Akvinský, ktorí ho doplnili o metafyzický rozmer. Barnáš, vychádzajúci zo sociálnych encyklik Leva XIII. a Pia XI., dospel k záveru, že ideálom štátnej filozofie je stavovský štát, ktorý však nie je v rozpore s demokratickou ústavou moderného štátu. „*Stavovský štát to nie je diktátorský fašistický korporativizmus. To je solidárne zapojenie všetkých vrstiev národa do štátneho diania, na podklade životných záujmov.*“⁴⁷²

V úvahovom článku *Domáce a cudzie*⁴⁷³ sa Barnáš pokúsil definovať vzťah vše-

⁴⁷¹ BARNÁŠ, Štefan: Štát v poňatí veľduchov. In: *Svoradov*, roč. 6, 1936/37, č. 1, s. 2 – 5.

⁴⁷² BARNÁŠ, Štefan: Tamže, s. 4.

⁴⁷³ BARNÁŠ, Štefan: Domáce a cudzie. In: *Slovenské pohľady*, roč. 59, 1943, č. 6 – 7, s. 353 – 357.

svetovosti (internacionalizmu) a nacionalizmu. Národ definoval ako jednotku rodnej, duševnej a duchovnej pospolitosti. Za zdravú formu nacionalizmu považoval tú, ktorá dožičí národu prirodzený rast v týchto troch rovinách. Na otázku, čo je cudzie sa často pokladá to, čo nie je národné. Barnáš však v tejto súvislosti upozorňuje na pojmy medzinárodný (internacionálny) a nadnárodný. Pojem medzinárodný zachytáva pozitívnu všestrannú a obohacujúcu výmenu medzi národmi. Kozmopolitný internacionalizmus, chápaný ako cieľ sám osebe, však môže ohrozovať národnú podstatu. Vyviera z atomistického a individualistického svetonázoru, nemá zmysel pre národné veci a slúži „rebelizmu a liberalizmu“. Nadnárodnosť definuje Barnáš ako rytmické spolunažívanie národov. Pritom vychádza z tvrdenia, že tak ako jednotlivec nemôže byť výlučne pre seba, ani národ nemôže byť sám pre seba, ale je spojený – niekedy až osudovo – s inými národmi. Správny postoj je podľa Barnáša uznanie organickej výstavby sveta, čo predpokladá správne pochopený nacionalizmus, ktorý vedie k čo najužšiemu spolunažívaniu všetkých národov. Takýto človek už nie je iba nacionalista, ale je supranacionalista. Barnáš uznáva všeobecnú platnosť kultúrnych hodnôt, ktoré obohacujú všetky národy bez toho, aby umenšovali ich individuálne zvláštnosti (napr. grécka antická filozofia, rímske právo, kresťanstvo). Kresťanstvo sa ujalo preto, lebo okrem kategorického imperatívu platného pre všetky národy a kultúry, vyhovovalo aj ich zvláštnym požiadavkám. Germáni ho prijali preto, lebo dostali odpoveď na otázku, odkiaľ a prečo je človek na svete. Dôvodom prijatia kresťanstva u Grékov bolo dovŕšenie náuky o logose, u Rimanov splnenie ríšskej myšlienky a u Slovanov to, že dávalo vyčerpávajúcu odpoveď na otázku boja dobra so zlom. Kresťanstvo sa stalo u Grékov grécke, u Germánov germánske, u Slovanov slovanské atď. a pre všetkých spoločné náboženstvo. Barnáš napokon dochádza k záveru: *„Uznat' nadnárodné kultúrne produkty a hodnoty nijako nevyklučuje estimáciu⁴⁷⁴ vlastného národného ducha. Lebo veď nacionálne a supranacionálne v protive k medzinárodnému spočíva na organickom svetonáhľade. Kultúrne prínosy prerastajú národný pomer, národný génius stáva sa svetovým velikánom, jeho plody sú majetkom celého ľudstva... Teda práve uznávanie hypernacionálnych hodnôt ešte väčšmi umožňuje ocenenie vlastných hodnôt národných.“⁴⁷⁵* Z toho mu vyplynula aj definícia patriota. Skutočným patriotom je podľa neho ten, kto pripúšťa, aby jeho národ mohol všeobecne platné kultúrne hodnoty produkovať a aj také hodnoty prijímať. Národ je Božou ideou, ktorá chcela nielen to, aby národy existovali sami, ale aby spolu tvorili organickú duchovnú jednotku.

⁴⁷⁴ lat. ohodnotenie, ocenenie

⁴⁷⁵ Tamže, s. 356.

Barnášovu štúdiu *Pravda a omyl individualizmu*⁴⁷⁶ možno zaradiť do prúdu tomistickej personalistickej antropológie, ktorá bola prvou vývinovou etapou slovenského personalizmu.⁴⁷⁷ Barnáš sa v nej venoval aktuálnej a intenzívne diskutovanej otázke kolektivismu a individualizmu, pričom sa osobitne zameril na otázku individualizmu. V úvode tejto štúdie, reflektujúc svoju súčasnosť, konštatoval, že štáty sa pretvárajú na totalitárne. Krédom dnešného človeka je kolektivismus a individualizmus sa zatracuje ako heréza. Podľa Barnáša sa pojmy kolektivismu a individualizmu zvyčajne chápu ako krajnosti. Kolektivismus sa chápe ako nadhodnotenie spoločenského celku na úkor osobného života jednotlivca a individualizmus zasa ako prepínanie a vyvyšovanie individuálnej personality na úkor spoločenského celku. Barnáš si kladie otázku, či individualizmus má aj svoje klad, alebo či ho treba úplne zavrhnúť. Pritom diferencuje a upozorňuje, že zásadný individualizmus nie je v súlade s kresťanským sociálnym učením. Odmietol teórie odmietajúce spoločnosť vychádzajúcu z prirodzeného zákona a založené na tom, že spoločnosť je iba dobrovoľné zmluvné združenie jednotlivcov. Takýto individualizmus vedie k nadhodnoteniu jednotlivca a k vyzdvihovaniu vôle ako absolútneho imperatívu. Do protikladu k tomuto zásadnému individualizmu Barnáš kladie kresťanský individualizmus. Jeho úvahy vychádzajú z predpokladu, že človeka nemožno pokladať za numerickú jednotku, kde súčet tvorí spoločnosť. Zdôrazňuje, že človek je predovšetkým osobnosť, je duchovnou a individuálno-substanciálnou bytosťou. Navyše je nesmrteľný a má cieľ, ktorý presahuje všetko pozemské jestvovanie vrátane rôznych foriem spoločností a ich dejín. Práve kresťanský individualizmus je nenahraditeľný pri tvorbe ľudskej spoločnosti. Ak sa nezdôrazňuje a nepestuje, hrozí úplné pohltenie ľudského jednotlivca masou. Strata personality človeka prináša aj stratu jeho schopnosti vytvoriť pravú spoločnosť, ba smeruje k jej rozkladu. Barnáš si ďalej kladie otázku, ako zabrániť strate personality človeka. Východisko nachádza v návrate k náboženským hodnotám, keď človeka postavíme do „nárokovej sféry Cirkvi“. Človek tak reálne spozná svoju prirodzenú i nadprirodzenú hodnotu a nájde prostriedky svojho osobného rastu. Takýto jednotlivec bude potom prospešný pre celú ľudskú spoločnosť. Okrem návratu a posilnenia náboženského života je podľa Barnáša potrebný aj konkrétny sociálny plán ako zachrániť jednotlivca, aby nezanikol v mase. Jeho tvorba by bola úlohou kresťanskej sociológie. Tá by mala vytvoriť také organizačné podmienky, aby individualita človeka nezmizla, ale aby smerovala k vytvoreniu „živých ľudských typov“, vzorných indivíduí (napr. zamestnanec, obchodník, roľník a pod.). Tým by

⁴⁷⁶ BARNÁŠ, Štefan: *Pravda a omyl individualizmu*. In: *Obroda*, roč. 2, 1944, č. 8, s. 361 – 365.

⁴⁷⁷ LETZ, Ján: *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*, s. 216 – 217.

sa naplnilo katolícke sociálne učenie, obsiahnuté v encyklike pápeža Pia XI. *Quadragesimo anno* z roku 1931, ktoré preferovalo stavovské usporiadanie spoločnosti. Individualita človeka sa podľa Barnáša najlepšie uskutoční, keď sa dobrovoľne dáva do služieb pospolitosti. Tu sa otvára veľké pole pôsobnosti pre kresťanskú sociológiu, ktorá by mala prispievať k výchove jednotlivca s vnútorným vzťahom k spoločnosti. Kresťanská sociológia teda prináša šťastnú syntézu kolektivismu a individualizmu. V závere štúdie Barnáš konštatuje: „*Dnešné pohnuté časy vyžadujú väčšie kolektívne zomknutie národné a štátne. Ale pritom nemá sa zatracovať ani životný postoj individualistický, ak je náležité vymedzený.*“⁴⁷⁸ Pri tejto Barnášovej štúdii je potrebné zdôrazniť, že v čase, keď sa často jednostranne zdôrazňoval kolektivistický princíp, sa postavil za obhajobu ľudskej individuality, osobnosti a osobitosti a tým aj ľudskej slobody.

V štúdii *Duchovná kultúra*⁴⁷⁹ sa Barnáš zamerail na otázku významu duchovnej kultúry pre spoločnosť. Dôležité miesto a úloha v duchovnej kultúre patrí náboženstvu a Cirkvi. Cirkev má rovnakú podstatu a ľudskej kultúre prepožičiava večnú harmonickú jednotu. Ona dáva kultúre podstatnú formu, ktorú potom preberajú jednotlivé národy. Cirkev však nesleduje potlačenie svojrázu jednotlivých národných kultúr, ale tento svojráz pomáha zachovať. Barnáš sa potom zamýšľal nad prínosom národov do všeobecnej duchovnej kultúry ľudstva. Slovenský národ podľa neho nie je výnimkou. Transfer hodnôt do pokladnice duchovnej kultúry môže ovplyvňovať aj iné národy: „*Prečo by nemohlo podobným spôsobom vplyvať na duchovný život iných národov aj kultúrne národné žitie slovenského národa? I keď národa malého, ale duchovne celkom zdravého? Keď sa slovenská duša čisto a mohutne rozozvučí, je to mohutný akord majestátnej tvorivej krásy. Sú to akordy, ktoré nevyhnutne rezonujú aj v dušiach iných národov, kde vyvolajú podobné zvuky. I povstane na svete mohutná, silná, plná, krásna symfónia.*“⁴⁸⁰ Cirkev a národ sú základnými podmienkami duchovnej kultúry a zároveň aj jej nositeľmi. Duchovná kultúra však potrebuje konkrétnych ľudí a ich aktivity, akýchsi *cultores veritatis*. Podľa Barnáša túto úlohu zohrávajú: kňaz, filozof (mysliteľ) a umelec. Najdôležitejším kultúrnym činiteľom je kňaz. V kňazovi dostáva duchovná kultúra svoju hĺbku a posledný zmysel. Kňaz má poslanie kultúrneho dejateľa – ohlasovaním evanjeliovkej zvesti a kristologických cností (dobrota, láska, miernosť, milosrdenstvo) šíri svetlo poznania. Tým, že pracuje na odstraňovaní hriechu, pomáha kultúre presadiť sa, pretože hriech narúša vzťah k Bohu, v ktorom každá kultúra ko-

⁴⁷⁸ BARNÁŠ, Štefan: *Pravda a omyl individualizmu*, s. 364.

⁴⁷⁹ BARNÁŠ, Štefan: *Duchovná kultúra*. In: *Verbum*, roč. 1, 1946/47, č. 3-4, s. 101 – 107.

⁴⁸⁰ Tamže, s. 104.

rení. Úlohou filozofa je silou rozumu obohacovať človeka pravdou a múdrosťou. Uspokojiť ľudskú myseľ, lačnú po poznaní odpovedí na základné otázky. Umelec dáva do služieb duchovnej kultúry celú svoju tvorivosť. V zmyslových obrazoch zasieva do ľudských duší lúče Božej pravdy. Slovensko má podľa Barnáša veľmi dobré predpoklady utvárať a rozvíjať svoju autentickú duchovnú kultúru, pretože tu jestvuje „družné kolégium“ kňaza, filozofa a umelca.

V štúdiu *Cirkev a pospolitostná myšlienka štátna i medzinárodná*⁴⁸¹ sa Barnáš zaoberá úlohou Katolíckej cirkvi v dejinách Európy. Nejde mu o retrospektívny pohľad, ale skôr o analýzu súčasného stavu a načrtnutie ďalšej perspektívy. Podľa Barnáša je európska myšlienka založená na myšlienkovom univerzalizme Rímskokatolíckej cirkvi. Západná Európa sa vytvorila ako celok, pozostávajúci zo súručenstva národov odchovaných a vyškolených touto Cirkvou. Cirkev sa stala tmelom vedúcim k duchovnému zjednoteniu rôznych národov. Hoci sa novovek pokúsil pretrhnúť pevnú väzbu západoeurópskych národov s Cirkvou, podarilo sa to iba navonok. Vnútorne duchovné príbuzenstvo národov prežilo. Od Cirkvi ako od dedičky a sprostredkovateľky právnych inštitúcií získali európske národy svoju ústrojnosť. Kánonické právo výrazne prispelo k zrodu občianskeho i medzinárodného práva. Zbor kardinálov, biskupov a rôzne kongregácie sa stali vzorom pre štáty pri zriaďovaní rôznych ministerstiev a štátnych úradov. Cirkevné provincie sa zasa stali vzorom pre regionálne členenie štátov na kraje, župy, okresy. Konceptiou Svätej rímskej ríše (Sacrum Romanum Imperium) stredovek rozvinul pospolitostnú myšlienku, ktorá sa mohla uskutočniť vďaka štátnickému umeniu rímskych pápežov. Cirkev podľa Barnáša plnila a plní v dejinách ničím nenahraditeľnú vyrovnávajúcu funkciu, hoci je z rôznych strán obviňovaná, že sa usiluje o konzerváciu pomerov, alebo že podporuje nové revolučné sily. Barnáš jednoznačne hovorí, že vyrovnávajúcim činiteľom „nemôže byť ani falošný konzervativizmus, bezvýhradne sa pridŕžajúci starého len preto, že je staré; ani falošný pokrok, absolútne odsudzujúci starý svet in globo a zvelebujúci prítomnosť. Obidve krajné stanoviská sa priečia svetovo dejinnému vedeniu Božej Prozreteľnosti“.⁴⁸² Podľa Barnáša tok dejín vníma Cirkev evolučne, dramaticky a dynamicky a vďaka pôsobeniu Prozreteľnosti aj optimisticky. Pri porovnaní s protestantizmom Barnáš zdôraznil, že na rozdiel od katolicizmu hlása bezvýhradnú poddanosť, čo prispelo k vzniku pruského absolutizmu. Ak domýšľame do dôsledkov, ako upozorňuje Barnáš, viacero anglických a nemeckých protestantských mysliteľov dospelo k záveru, že od Luthera viedla

⁴⁸¹ BARNÁŠ, Štefan: Cirkev a pospolitostná myšlienka štátna i medzinárodná. In: *Verbum*, roč. 1, 1946/47, č. 6-7, s. 293 – 298.

⁴⁸² Tamže, s. 295.

priama cesta k Hitlerovi. Pritom Mussolini prostredníctvom Gentileho a Hegla smeroval v konečnom dôsledku k závislosti od Luthera. Pritom nerozhoduje krstný list, ale duch, ktorý človeka naplňa. Súčasní ľudia si často ani neuvedomujú, že stále žijú z podstaty kresťanstva. Pritom parafrázuje francúzskeho mysliteľa Renana, ktorý tvrdil, že svet žije z tône kresťanstva. Barnáš možno do istej miery unáhlene pod dojemom skončenej druhej svetovej vojny a sebaspytovania európskych národov dospel k záveru, že laicizácia Európy dosiahla svoj vrchol a stojíme pred zásadným obratom, v ktorom sa splní heslo pontifikátu Pia X. *Omnia restaurare in Christo* (Všetko obnoviť v Kristovi). Ľudia podľa neho objavujú Cirkev ako inštitúciu a zážitok spoločenstva. Cirkev opäť nadobúda dôveru a autoritu.

Teologické, náboženské a výchovné diela

Barnášov článok *Metafyzika apoštolovania*⁴⁸³ hľadá odpoveď na otázky, prečo katolíci tak málo vplývajú na svet, hoci majú početnú prevahu, a prečo sa kresťanstvo šíri vo svete akoby pomalšie v porovnaní s minulosťou. Problém vidí v tom, že veľkej časti kresťanov chýba vôľa prijímať Kristovo učenie a ďalej ho odovzdávať. Potom sa detailne zaoberá otázkou definície viery ako aktu, ktorý vyviera z dvoch imanentných princípov: rozumu a vôle. Barnáš vyzýva, aby katolíci nečakali na každom kroku iniciatívny zásah Cirkvi. Cirkev stanovuje presné normy, čo sa týka viery ako takej. Čo sa však týka mravov, tam je Cirkev iba strážkyňou a nechce a ani nemôže pri každom podujatí človeka povedať, čo a ako má robiť.

V článku *Vážne slovo k oltárnym bratom*⁴⁸⁴ sa Barnáš obracia na slovenské kňazstvo. Vychádza z dôležitosti kňazov pri ich sociálnom angažovaní. Vyzdvihuje pritom príklad holandského kňaza Henricusa A. Poelsa, vďaka ktorého sociálnym aktivitám sa Holandsko vyhlo radikálnym revolučným otrasom. Podľa Barnáša sa sociálna práca kňaza musí prejavovať najmä v charitatívnej činnosti. Kňaz je povinný vykonávať charitatívnu činnosť z dvoch príčin: 1. Je to prejav účinnej osobnej lásky k blížnemu, ktorú sám ohlasuje iným; 2. Organizovanie charitatívnej činnosti je prejavom apoštolského mystéria, ktorému musí slúžiť; 3. K organizovaniu charitatívnej činnosti nabáda aj sociálne zákonodarstvo štátu. Barnáš vyvracia mylný názor a z neho vyplývajúcu prax, že hlavným cieľom Katolíckej cirkvi je iba strážiť Kristovo učenie, aby bolo v neporušenej podobe odovzdávané ďalším generáciám.

⁴⁸³ BARNÁŠ, Štefan: Metafyzika apoštolovania. In: *Svoradov*, roč. 6, 1936/37, č. 6, s. 3 – 6.

⁴⁸⁴ BARNÁŠ, Štefan: Vážne slovo k oltárnym bratom. In: *Duchovný pastier*, roč. 19, 1938, č. 4, s. 99 – 101.

Kriticky pripomína, že cirkevní predstavitelia musia Kristovo učenie neustále plniť aj skutkami. Odvoláva sa pritom priamo na Krista, ktorý najprv začal robiť (coepit facere), a až potom učiť (docere). Cirkev ho v tomto musí nasledovať. Je tu aj známe hlavné prikázanie, záväzné pre každého kresťana: Milovať budeš svojho blízkeho ako seba samého. Úspech pri uskutočňovaní tohto prikázania bude podľa Barnáša zaručený, ak sa bude postupovať systematickým úsilím a organizáciou charitatívnej činnosti. Má sa to diať v zmysle hierarchického apoštolátu. Kňazi by vo svojich farnostiach mali zakladať aktívne miestne odbočky charity. Katolíckych laikov treba zapojiť do tohto organizovaného charitatívneho úsilia v zmysle Katolíckej akcie. Štát v zmysle svojho sociálneho zákonodarstva chce uskutočňovať vlastné charitatívne poslanie. Pri tom môže reálne pomôcť uľahčiť činnosť katolíckej charity. Barnáš ďalej kriticky poznamenáva, že v rámci katolíckej charity sa nevykonalo toľko, koľko by sa mohlo a malo. Netreba sa nechať uspať prvými pozitívnymi výsledkami, ale pracovať v organizovanejších formách ďalej. *„Spytujeme svoje svedomie a všímajme si, že keď odbočky karity na Slovensku nefungujú, ako to žiada duch ich stanov, tým práve pácha sa pastoračný a sociálny hriech.“*⁴⁸⁵

V článku „*Strážcu, čo je s nocou?*“ (Iz. 21, 11) sa Barnáš venuje otázke pojmu Boha a Božej prozreteľnosti. Najprv sa zaoberal obrazom pohanského boha u antických Grékov. Boh u nich predstavuje slepú moc, neosobnú nutnosť a osud. Práve tejto záhadnej neosobnej sile podliehali iní bohovia. Pohanské náboženstvo podľa Barnáša ani nemohlo byť teologické, pretože mu chýbal pojem prozreteľného Boha. Nepoznalo Božiu prozreteľnosť ani nasmerovanie celého stvorenia na najvyšší cieľ. Práve Božia prozreteľnosť je jedným zo základných poznávacích znakov kresťanstva. Kresťan vidí a verí, že vo svete a v živote sa uskutočňuje Boží plán. Ak to platí, potom sa vo svete uplatňuje Božie kráľovstvo ako kráľovstvo lásky. Jestvovanie sveta a ľudí má byť Boha hodnou oslavou. Oslavovanie Boha na svete podmieňuje sprostredkovanie zo strany stvorenia, ale aj zo strany človeka. Prostredníkom je tu Kristus, oslávený, mystický, ktorého mystickým telom je Cirkev a on je jej hlavou. Barnáš pritom zdôrazňuje, že napríklad aj taká dokonalá spoločnosť, akou je štát, v duchovných veciach podlieha tej najvyššej moci – Cirkvi. Prozreteľnosť je zárukou, že nás na svete nič neprekvapí. Aj v tých najchaotickejších časoch sa môžeme oprieť aj o viditeľný znak – pápeža ako Kristovho námestníka.

Osobitnú úvahu venoval Š. Barnáš Panne Márii. Ide o článok *Vzácné dary preblahoslavenej Panny Márie slúžia aj nám všetkým*.⁴⁸⁶ Barnáš v úvode hovorí

⁴⁸⁵ Tamže, s. 101.

⁴⁸⁶ BARNÁŠ, Štefan: Vzácné dary preblahoslavenej Panny Márie slúžia aj nám všetkým. In: *Smer*, roč. 2, 1942, č. 8, s. 352 – 358.

o dvoch typoch duší. Prvým typom sú vyvolené duše, v živote ktorých Boh všetko zariaďuje tak, že ich životné okolnosti plánovite smerujú ku Kristovi. Druhým typom sú duše, ktoré zdanlivo žijú v zhone a ťažkých okolnostiach. Zatiaľ čo v prvom prípade sa nám zdá, že sa jasne prejavuje Božia prozreteľnosť, v druhom akoby sa o veci nestarala. Preto je pre nás pôsobenie Božej prozreteľnosti tajomstvom, ktoré presahuje naše rozumové chápanie. Panna Mária patrí do prvej skupiny. Je požehnaná, teda najviac vyvolená medzi ženami. Boh pripravuje od stvorenia svojho nevestu a Matku svojho jednorodeného Syna. Pripravuje tak ideál ženy. Boh z rôznych pravzorov pripravuje Matku Božiu. Neplodná Sára je obrazom tej neplodnej a opustenej, ktorá má viac synov. Matka Božia počala Božieho Syna bez muža, stala sa matkou Cirkvi a z jej lona vychádzajú všetci synovia a dcéry Cirkvi. Starostlivá Rebeka je zasa obrazom starostlivej matky Márie, ktorá sa stará o svojho syna Ježiša a zároveň o osudy nás všetkých. Z charakterových zvláštností žien Starého zákona (Judit, Ester, Rut atď.) Boh pripravil cestu pre ideálny charakter Panny Márie. V živote Panny Márie môžeme pozorovať Božiu prozreteľnosť od narodenia. Ježišova matka mala byť pannou, preto úplnej telesnej čistote musela zodpovedať aj duševná neporušenosť. Z toho vyplýva, že Panna Mária vzhľadom na zásluhy svojho jednorodeného syna už pri počatí musela byť uchránená od dedičného hriechu. Keď uvažujeme o Márii, pred nami stojí krásny ideál ženy. Táto žena sa stala matkou – Bohorodičkou. Svojmu dieťaťu darovala iba ľudskú prirodzenosť, ale osoba, ktorej ju darovala, je Boh. Tak ako sa Boh Otec zo svojej podstaty nijako nevyčerpá a nič nestratil zo svojej podstaty, keď od večnosti splodil svojho syna, tak ani Panna Mária, ktorá počala a porodila Božieho syna, nestratila nič zo svojej panenskej podstaty. Ku svojej panenskej dokonalosti pribrala ešte ďalší klad – stala sa pannou a zároveň matkou. U Márie panenstvo a materstvo neznamená protirečenie, ale tajomstvo vyššej jednoty.

V článku *Čoho treba dbať pri formovaní katolíckeho charakteru*⁴⁸⁷ sa Barnáš usiloval vystihnúť podstatu katolicizmu. Pritom sa zamýšľal najmä nad obsahom pojmu Boha. Podľa Barnáša katolicizmus nie je dualistický. Nie je imanentizmom, teda náboženstvom, kde by Boh bol iba „Bohom vo mne“. Inak by sa toto náboženstvo znížilo a zredukovalo iba na človeka. Na druhej strane nemôže byť ani transcendentizmom, teda náboženstvom, kde by Boh bol len „Bohom nado mnou“. Takéto náboženstvo totiž povyšuje človeka na Boha. Obe deformované podoby náboženstva vedú k nevere. Katolícky pojem Boha je podľa Barnáša imanentno-transcendentný, teda spájajúci a ozrejmujúci Boha ako Boha vo mne a zá-

⁴⁸⁷ BARNÁŠ, Štefan: Čoho treba dbať pri formovaní katolíckeho charakteru. In: *Duchovný pastier*, roč. 23, 1943, č. 7-8, s. 609 – 614.

roveň Boha nado mnou. Na Slovensku Barnáš videl určité prekážky v pochopení a napredovaní katolíkov v duchovnom živote v istých formách jansenizmu (podľa holandského katolíckeho teológa 17. storočia Cornelia Jansena) ako prepriateho dištancovania človeka od Najvyššieho zdôrazňovaním všetkého, čo oddeľuje Boha od človeka. Boha jansenizmus predstavoval nie ako milosrdného a milujúceho Otca, ale ako absolútneho, krutého a mlčiaceho Pána. V takomto ponímaní sa za správneho kresťana považoval ten, kto sa kajú za hriechy a nemôže si dopriať radosť. Príchut' jansenizmu má na Slovensku podľa Barnáša nechuť k hlbšiemu špekulatívnemu mysleniu, vyvierajúca z duševnej lenivosti.

Sakrálné umenie a liturgia

V článku *Nad novým dielom slovenského sakrálného umenia*⁴⁸⁸ sa Š. Barnáš zamyslel nad základnými otázkami sakrálného umenia, jeho inšpirácie a poslania. Podnetom k napísaniu tohto článku bola posviacka oltárneho triptychu v kaplnke spišského diecézneho seminára, ktorý vytvoril Martin Benka. Katolícka liturgia sa slúžila vždy s väčšou či menšou krásou a velebou. Je prirodzené, že Cirkev chce uspokojiť prirodzenú potrebu človeka po krásе. Katolícky kult podnecuje umelca k tvorbe. Umenie je tu výrazom krásy a súčasne službou Najvyššiemu. Skutočné umenie je podľa Barnáša životným vyjadrovaním generácií a vôbec celej spoločnosti. Vyjadruje akéhosi všeobecného ducha. Skutočné sakrálné umenie však navyše musí slúžiť liturgii, „*musí z neho prerázať aj život mystického tela Kristovho*“.⁴⁸⁹ Barnáš považuje za najskutočnejšieho katolíckeho umelca Božieho Syna. Podľa neho je najtypickejším cirkevným architektom, maliarom i sochárom. Pritom sa opiera o Kristov výrok: „... *a na tejto skale postavím svoju Cirkev*“ (Mt 16, 19). Tieto slová sa síce vzťahujú na výstavbu Cirkvi ako spásynosnej ustanovizne, ale znamenajú aj plán Kristovej architektonickej fantázie. Zo vznešenosti a nadprirodzenej hodnoty katolicizmu a z idey živého mystického tela Kristovho vyplýva, že kým žijeme na svete, vieme zachytiť iba malý zlomok absolútnej božskej pravdy. Ak zachytávame pravdu iba v zlomkoch, musí existovať progressus subjectivus – subjektívny pokrok, ktorý sa prejavuje v živote jednotlivcov aj v živote Cirkvi. Je to prejav vitality, životnosti, pretože „*u kresťana a v Cirkvi nikdy nemôže ísť o mŕtvy pokoj, ale o život a pokrok*“.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ BARNÁŠ, Štefan: Nad novým dielom slovenského sakrálného umenia. In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 8-9, s. 415 – 417.

⁴⁸⁹ Tamže, s. 417.

⁴⁹⁰ Tamže, s. 417.

Článok *Cirkev a slovesné umenie*⁴⁹¹ sa zaoberá vzťahom Katolíckej cirkvi k slovesnému umeniu a k umeniu vôbec. Reaguje na predsudky, ktoré vychádzajú z toho, že Cirkev má k slovesnému umeniu negatívny postoj. Dôkazom je cirkevný index a inkvizícia. Barnáš takýto názor pripisuje neznalosti histórie a cirkevného učenia. Podľa neho sa skutočné umenie nemusí báť inkvizície ani indexu. Cirkev skôr pozitívne podporovala literatúru, než by ju súdila. Ak niečo odsudzovala, tak to boli poblúdenia, čo bolo potrebné na záchranu viery a dobrých mravov. Potom pripomína, že *„Zásahy policajného štátu do odboru literatúry isteže boli omnoho prísnejšie. A boj, ktorý musel kedysi viesť Vondel a neskoršie Voltaire za slobodu divadla s protestantskou ideológiou, tiež jasne dokazuje, kde bola tá ozajstná sloboda literatúry a kde ju drasticky zotročovali.“*⁴⁹² Cirkev podľa Barnáša podľa povahy svojho poslania musí podporovať každé umenie. Vyplýva to zo zásady: kde je pravda, je aj dobro a krásno. Tiež platí, že pravda, dobro a krásno je len tam, kde je ontologické bytie. V ďalšej časti svojho článku Barnáš vyvracia tvrdenia, že Cirkev nežičí krásnej literatúre, že opovrhuje prírodou a človekom. Uvádza veľa príkladov, ktoré hovoria o opaku. Barnáš odmieta myšlienku „čisto ľudského“ umenia a varuje, že končí v disharmónii. Takéto umenie je odtrhnuté od skutočnosti, je ilúziou, ktorá neodpovedá na skutočný život človeka. *„Ide len o, vybájený svet, ktorý si mechanicky skonštruoval slabý, vlastnou nedokonalosťou spútaný ľudský duch, a nad to ho ešte projektoval až hen kdesi za, sklenený vrch, do, sedemdesiatej siedmej krajiny. Ide skutočne len o perníkové chalúčky a zakliate zámky, o snehulíakov a popelušky, o drakov a zakliate princezné. Slovom, nejde o svet, o život. Človek sa tam necíti doma. Ba je vydedencom.“*⁴⁹³ Proti tomuto chápaniu umenia Barnáš vyzdvihuje umenie, ktoré vychádza z katolíckeho univerzálneho chápania prírody a človeka. Toto umenie je reálne, postavené na skutočných hodnotách, ktoré obohacujú človeka.

Cirkevné právo

Za vedecké dielo, ktoré patrí ako jediné do tohto tematického okruhu, možno považovať Barnášovu dizertačnú prácu na tému *Právo Cirkvi na majetok poťahom na moderné právo svetské*, obhájenú v roku 1929 na Bohosloveckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Túto prácu Barnáš napísal po slovensky, vlastnoručne perom

⁴⁹¹ BARNÁŠ, Štefan: Cirkev a slovesné umenie. In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 12, s. 620 – 622.

⁴⁹² Tamže, s. 620.

⁴⁹³ Tamže, s. 621.

na linajkový papier. Má celkový rozsah 100 strán. Úvod tejto práce je ladený viac filozoficky. Barnáš, preňho neskôr takým typickým spôsobom, tu podrobuje Kantov subjektivismus, v ktorom je subjektívna domnienka meradlom poznania, konania, a teda aj hýbadlom života človeka vôbec. Potom ani v náboženstve neplatia zjavené normy, ale len akási vnútorná nálada – náboženský pocit a vždy len to, čo pripravuje k vytvoreniu ideálneho človeka – nadčloveka. Praktickými dôsledkami tejto filozofie sú indiferentizmus a napokon ateizmus. V mravouke a v práve subjektivismus podvracia každý prirodzený Božský zákon a namiesto neho za mravnú normu kladie menlivé dobrozdanie a za právnu normu berie takzvanú verejnú mienku, vôľu ľudu, prípadne aj päsť podľa zásady: Katolíci budú mať toľko práv, koľko si ich vydobyjú.⁴⁹⁴ Tento filozofický úvod k Barnášovej dizertácii je zaujímavý najmä preto, že v práci, zameranej teologicky, resp. cirkevnoprávne argumentuje filozoficky a vyrovnáva sa s Kantovou filozofiou. Barnáš pokladal za nevyhnutné ukázať na filozofické východiská, ktoré mali vplyv na chápanie práva, náboženstva a spoločnosti vôbec. Svedčí to o tom, že už v tom čase sa zaoberal filozofiou, hoci ešte netvoril samostatné filozofické diela. Barnáš sa v tom čase vo svojom diele vyrovnáva s toľko diskutovanou otázkou odluky Cirkvi od štátu. Pritom poukazuje na to, že volanie po odluke vychádza z jednostranného chápania štátu ako nositeľa výnimočnej suverenity a z nepochopenia poslania Cirkvi. Moderné chápanie štátu vedie zákonite k tomu, že aj štátna moc si robí nárok aj na cirkevný majetok. Demokratický štát síce deklaruje cirkvám ich práva, no cirkvi sa musia podrobiť platným štátnym predpisom a iba spolok zriadený na základe štátnych spolkových predpisov môže vlastniť majetok a disponovať ním. Barnáš naproti tomu chcel ukázať, že aj Cirkev je tiež právnym pojmom a aj ako morálna osoba môže mať majetok. Pritom argumentuje tým, že Cirkev má vrodené a zákonite právo nadobúdať majetok a užívať ho ako vlastník. Štát by mal mať povinnosť nielen uznať toto právo, ale prostredníctvom svojich zákonov sa postarať, aby Cirkev a jej inštitúcie mohli slobodne uplatňovať svoje práva. Podľa platného Kódexu kánonického práva má Katolícka cirkev vrodené právo slobodne a nezávisle od svetskej moci nadobúdať, vlastniť a spravovať časný majetok na sledovanie jej vlastného cieľa. Človek nie je izolované bytie samo pre seba, ale je sociálne bytie. Právo žiť v spoločnosti má od prirodzenosti. Človeku pomáha dosiahnuť jeho cieľ – zabezpečiť a spríjemniť jeho bytie – dokonalá spoločnosť (*societas perfecta*): štát a Cirkev. Obidve majú rovnaké právo na existenciu a obidve človek rovnako

⁴⁹⁴ Archiv Univerzity Karlovy Praha, f. Katolícká teologická fakulta UK. BARNÁŠ, Štefan: *Právo cirkve na majetok poťahom na moderné právo svetské*. Dizertačná práca Štefana Barnáša d. správcu fary v Troch Revúcach ž. Liptov. Rukopis, s. 2.

potrebuje. Obidve ho sprevádzajú životom, pričom jedna sa sústreďuje na zabezpečenie jeho pozemského života a druhá sa stará o jeho zdokonalenie a spásu. Cirkev navyše vedie človeka k cnostnému životu, čo je na prospech štátu. Barnáš ďalej prináša rámcovú charakteristiku Cirkvi a zdôvodňuje jej význam pre človeka z hľadiska večnosti. Popisuje jej zákonodarnú, súdnu a trestnú moc. Kristus založil Cirkev ako dokonalú spoločnosť. Cirkev má právo na jestvovanie a má právo použiť prostriedky, ktoré sú potrebné na to, aby udržala a zabezpečila svoje bytie pri napĺňaní svojho cieľa. Cirkev toto právo nedostala od nikoho iného, iba od svojho zakladateľa a vyplýva z jej prirodzenosti. Cirkev má právo jestvovať nie z pozitívneho, ale z prirodzeného práva. Z toho vyplýva, že má právo nadobúdať majetok a držať ho vo vlastníctve. Nie je to však iba otázka jedinečnosti Cirkvi, ale aj otázka iných náboženstiev. Prakticky nijaké náboženstvo nemôže existovať vo svete bez hmotných prostriedkov. Vlastnením majetku sa neporušuje zásada, že Cirkev nie je z tohto sveta. Cirkev nie je kráľovstvom z tohto sveta, ale je kráľovstvom v tomto svete. Jej kňazi nie sú duchovia, ale ľudia s každodennými životnými potrebami. Každý kresťan má povinnosť vzdať sa čiastky svojho majetku v prospech Cirkvi a venovať jej ju. Spravovanie cirkevného majetku patrí výlučne Cirkvi, resp. cirkevným predstaveným, ktorí sú na tento cieľ určení. Barnáš ďalej venoval veľký priestor otázke cirkevného majetku v dejinách Cirkvi. Pritom argumentoval, že Cirkev nikdy nežiadala dobrozdanie štátu na to, aby mohla mať majetok a užívala ho ako vlastník. Od svojho počiatku nadobúdala hmotné statky najmä darovaním a využívala ich na zaopatrenie apoštolov a ich spolupracovníkov, pre biskupov a kňazov, ale aj na charitatívnu starostlivosť o chudobných, chorých, siroty a vdovy. Toto jej právo bolo od počiatku rešpektované a k zmene v postoji štátov dochádzalo až v novoveku. Barnáš sa sústredil na liberálne a socialistické teórie štátu, ktoré narúšajú rovnováhu vzťahu medzi Cirkvou a štátom a Cirkev rôznym spôsobom znevýhodňujú. V ďalšom texte svojej dizertácie riešil Barnáš otázku, kto je majiteľom cirkevného majetku. Zvrchovaným vlastníkom cirkevného majetku je všeobecná Katolícka cirkev, užívacím majiteľom je miestna cirkev (biskupstvo, farnosť, cirkevné spolky). Barnáš sa podrobne venoval aj všetkým týmto úrovniam a rôznym teoreticko-právnym i reálnym problémom, ktoré sa tu vyskytujú.

Záver

Biskup Štefan Barnáš patrí k významným osobnostiam slovenských dejín 20. storočia. Pritom na osobnosť nevyrástol vďaka mimoriadnej charizme alebo v širšej verejnosti viditeľným aktivitám. Bol skôr človekom-intelektuálom hlbavej meditácie, uvažujúcim o tých najdôležitejších veciach, presahujúcich človeka, a súčasne mu až bytostne blízkyh. Barnáš sa stal osobnosťou pre svoju schopnosť postihnúť myšlienkové prúdy doby. Patril k prvým slovenským mysliteľom, ktorí reagovali na existencialistickú filozofiu, a k prvým katolíckym teológom, ktorí sa dôkladne oboznámili s prúdom evanjelickej dialektickej teológie. Barnáš bol teológom a filozofom, ktorý dobre poznal dejiny myslenia. Ako človek a kresťan veľmi citlivo až bolestne prežíval turbulencie svojej doby, ktoré sprevádzal odklon od Boha. Pritom neprestával veriť v to, že vzdelaný človek sa neuspokojí so subjektivismom a vnútornou izoláciou, ktoré vedú do slepej uličky jednotlivca i celú spoločnosť, ale postupne pochopí dôležitosť univerzálnych kresťanských princípov. Človek sa mal stať človekom spájajúcej syntézy, ktorý nebude podliehať väbeniu politických ideológií, tvoriacich iba lacnú náhradu skutočného univerzalizmu. Očakával postupnú harmonizáciu spoločnosti v záujme všeobecného dobra a pokoja. Preto si osobitne všimával sociálnu otázku a navrhoval jej riešenia. Mal bohaté skúsenosti s charitatívnou činnosťou, preto je zaujímavé jeho upozornenie, že samotná charita je dobrá a užitočná, ale nestačí. Riešenie sociálnej otázky si vyžaduje u kresťanov širší aktivizmus a vnútorné presvedčenie. Barnáš bol duch na výške svojej doby. Nenáhlivý, obozretný, opatrne zvažujúci, ale pevný a zásadný v princípoch a hľadiaci s nádejou do budúcnosti.

Štefan Barnáš pochádzal z chudobným pomerov z obce Slovenská Ves, no vďaka atmosfére tejto obce si odniesol veľa predpokladov na to, aby dorástol na osobnosť: skromnosť, pracovitosť, radosť, živú vieru a toleranciu v konfesiónalnom prostredí. Barnáš absolvoval klasické osemročné gymnaziálne štúdium. Ako maturant stál na rozhraní dvoch svetov. Za ním bolo Rakúsko-Uhorsko, pred ním Česko-Slovensko. Barnáš však nepociťoval problém adaptovať sa v prostredí nového štátu. Naopak, plne využíval nové možnosti, ktoré mu ponúkal. Teológiu

vyštudoval v Prahe a práve pražské prostredie s vynikajúcimi pedagógmi tamojšej teologickej fakulty naňho malo výrazný formálny vplyv. To, že Š. Barnáš je vedátorský typ, si všimol biskup Vojtaššák, ktorý ho po niekoľkoročnom pôsobení v pastorácii v roku 1933 určil za profesora Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule. Práve Štefan Barnáš má veľký podiel na rozkvetu „Spišského Siona“, intelektuálneho ohniska, ktoré sa tu vytvorilo v 30. rokoch 20. storočia vďaka pochopeniu biskupa Jána Vojtaššáka. Spolu s Ferkom Skyčákom, Ladislavom Hanusom, Jozefom Špirkom, Valentínom Kalinayom, Jánom Jaloveckým a ďalšími osobnosťami vytvorili v Spišskej Kapitule orchester, ktorý udával tón duchovnému životu na celom Slovensku.

Barnáš stál akoby v úzadí rušných dejov slovenských dejín 20. storočia, no zároveň bol ich súčasťou. Výrazne sa nezapájal do politického diania, hoci na to mal veľa príležitostí. Stret s mocou sa mu však stal osudný. V období Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945 veľmi intenzívne vnímal nárast možností, ktoré sa otvárali pre tvorbu, no zároveň nemohol prehliadnuť výrazné negatíva, s ktorými sa stretával. Z poverenia biskupa Vojtaššáka vypracoval v roku 1941 odbornú teologickú expertízu, v ktorej podrobil kritike perzekučné vládne nariadenie, tzv. Židovský kódex. Z nesúhlasu s protizidovskou politikou vystúpil z Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Otvorenejšie i v náznakoch vo svojich dielach kritizoval ideológiu nemeckého národného socializmu. Podobne, a to niekoľko rokov pred vojnou, upozorňoval aj na ďalšie nebezpečenstvo – komunistický socializmus. Barnáš sa po roku 1945 ujal vedenia spišského diecézneho seminára. Bola mu zverená inštitúcia, ktorá mala aj v ťažkých časoch formovať adeptov kňazstva. Barnáš musel často zápasiť so štátnou mocou, ktorej súčasťou boli komunisti a ktorá nemala pochopenie pre Cirkev. Po úplnom prevzatí moci komunistickou stranou v roku 1948 sa Barnášovo postavenie ešte skomplikovalo. Jeden z hlavných úderov moci totiž smeroval proti Spišskej diecéze a jej biskupovi Vojtaššákovi. V tomto zápase sa Svätá stolica rozhodla posilniť Spišskú diecézu vymenovaním Š. Barnáša za jej pomocného biskupa. Vysviacka sa konala 5. novembra 1949 v kaplnke spišského seminára. Nový biskup stihol vykonať iba dve birmovky. Izolovali ho a potom začali otvorene perzekvovať. Prešiel internačnými tábormi pre kňazov v Mučeníkoch a v Nových Zámkoch, aby ho napokon zaistila Štátna bezpečnosť a obvinila z vlastizrady a vyzvedačstva. Barnáš sa mal dopustiť týchto činov tým, že údajne odovzdával špiónážne správy pražskej internunciatúre, že podnecoval vzbury veriacich proti komunistickej moci v roku 1949, a napokon vraj pripravoval útek z internačného tábora v Mučeníkoch. Vyšetrovacia väzba v Prešove bola popretím všetkých atribútov ľudskosti. Priznanie z neexistujúcich zločinov sa na Barnášovi vynucovalo surovým násilím. Aj keď mu nič nedokázali a obvinenia

nemohli podprieť konkrétnymi dôkazmi, postavili ho na čelo vykonštruovanej skupiny a v procese pred senátom Štátneho súdu v Bratislave 28. novembra 1951 odsúdili na 15 rokov väzenia. Zaradil sa tak medzi ďalších štyroch slovenských katolíckych biskupov: Jána Vojtaššáka, Michala Buzalku, Pavla Gojdiča a Vasiľa Hopka odsúdených vo vykonštruovaných procesoch v 50. rokoch 20. storočia. Perzekúcia biskupa Barnáša ďalej pokračovala aj vo výkone trestu. Prešiel väzeniami v Leopoldove, Mírove a vo Valdiciach, ktoré znamenali sústavné ponížovanie a príkoria. Napriek tomu osobnostne dozrel práve vo väzenskom prostredí. Tu si naplno uvedomil svoju malosť a svoje utrpenie prijal ako kresťan živej viery a spájal ho s Kristovým utrpením. Spolu s biskupom Barnášom sa v komunistických väzniciach ocitla prakticky celá slovenská intelektuálna katolícka elita s výnimkou tých jednotlivcov, ktorí prijali ponuku spolupráce s režimom. Biskup Barnáš prežil v internácii a vo väzení takmer desať rokov života. Tieto roky viedli k podlomeniu jeho zdravia s trvalými následkami a v konečnom dôsledku mu skrátili život. Po prepustení z väzby na prezidentskú amnestiu v roku 1960 sa dostal do charitného domova v Pezinku, no nemohol sa slobodne pohybovať a tvoriť. Tu sa v roku 1964 skončil jeho život plný nádejí a obetovanej bolesti. Biskup Barnáš zomrel vo veku 64 rokov. Iba vďaka šikovnosti príbuzných mohli byť telesné ostatky biskupa Barnáša prenesené na cintorín do rodnej obce Slovenská Ves a tam pochované za veľkej účasti kňazov a veriacich. Biskup Barnáš po sebe zanechal zaujímavé vedecké dielo, ktoré slúžilo rozvoju slovenskej filozofie a teológie. Na druhej strane, svojím vlastným životom spojeným s utrpením dokumentoval dôležitosť obety za kresťanský ideál, ktorý nasledoval.

Pramene a literatúra

Archívy

Archív bezpečnostných složek Praha, fond: V-2332/MV

Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice Martin, fond: A. A. Baník

Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu Banská Bystrica, fond: Curia episcopalis

Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu Nitra, fond: Varia

Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu Spišská Kapitula, fond: Spišské biskupstvo, Osobný fond biskupa Š. Barnáša

Archív pražského arcibiskupství, pozostalost Josefa kardinála Berana (neusporiadané)

Archív Rímskokatolíckej Cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK Bratislava, f. Zápisnice o poradiach profesorského zboru

Archív slovenského oddelenia Vatikánskeho rozhlasu Rím

Archív Univerzity Karlovy (AUK) Praha, fondy: Katolícka teologická fakulta UK, Matriky UK, Matrika doktorů UK

Archív Ústavu pamäti národa (AÚPN) Bratislava, fondy: KS ZNB, S-ŠtB Košice, V-830; KS ZNB S-ŠtB Košice, sig. V-837; KS ZNB, S-ŠtB BA, Fond starých písomností, S-1410/2, r. č. 1582

Archív Zboru väzenskej a justičnej správy (AZVJS) Leopoldov. Osobný spis Š. Barnáš, č. 1960/3

Osobný spis M. Buzalku, sig. 4/56-A

Národní archiv České republiky Praha, archiv ÚV KSČ, komise pro prošetření politických procesů v obd. 1949-1954. J. Piller II.

Slovenský národný archív Bratislava, fondy: Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu, Slovenský úrad pre veci cirkevné

Štátny archív Bratislava, fondy: Štátny súd, 3 Ts III 92/51, Štátny súd, 2 Ts III 40/51,

Štátna prokuratúra SPt III/I.95/50, 3 SPt III 15/51, 2 SPt III 54/51

Štátny archív Bratislava, pobočka Modra, fond: Charitný domov Pezinok

Štátny archív Košice, fond: Krajský národný výbor v Košiciach 1949 – 1960

Štátny archív Levoča, fondy: Zbierka cirkevných matrik, F. Skyčák

Zbierka Františka Barnáša Prešov

Zbierka Róberta Letza Pezinok

Monografie a zborníky

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgimnázium értesítője az 1911–1912. évről. Ólubló : Rákóczi nyomdában, 1912

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgimnázium értesítője az 1913–1914. évről. Ólubló : Rákóczi nyomdában, 1914

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgimnázium értesítője. Podolin, 1915

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Podolini róm. kath. főgimnázium értesítője 1916–17. isk. év. Ólubló : Blayer-nyomda, 1917

A Rozsnyói kath. főgymnázium értesítője az 1917–18. tanévről. Rozsnyó : A sajó-vidék egyházmegyei könyvnyomda, 1918

BARNÁŠ, Štefan: *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia.* Spišská Kapitula, 1938, 145 s

BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel (ed.): *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1951.* Brno : Doplněk, 1994

DLUGOŠ, František: *Štefan Barnáš episcopus dolorum.* Levoča : MTM, 2006, 223 s

DLUGOŠ, František: Štefan Barnáš, spišský pomocný biskup. In: DLUGOŠ, František – HROMJÁK, Ľuboslav – PEKARČÍK, Ľubomír: *Spišská diecéza a jej biskupi.* Ružomberok : Verbum, 2011, s. 105 – 138

DUBOVSKÝ, Ján M.: *Akcia kláštor.* Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1998

ELIÁŠ, Ján (zost.): *Slovenská otčina 1.* Hamilton : F. Fuga, 1969

ELIÁŠ, Michal – ŠARLUŠKA, Vojtech: *Národná svetlica. Výber dokumentov k dejinám Matice slovenskej.* Martin : Matica slovenská, 1988

HANUS, Ladislav: *Situácia súčasného náboženského umenia.* In: *Spišský kňazský seminár v minulosti a prítomnosti. Sborník pri príležitosti nového oltára v seminárskej kaplnke.* Spišská Kapitula, 1943

HANUS, Ladislav: *Jozef Kútnik-Šmálov. Život, činnosť, tvorba.* Poprad : Spišský kňazský seminár, 1992

HLINKA, Anton: *Sila slabých a slabosť silných.* Zagreb : Logos, 1989

HRABOVEC, Emília: *Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky (1962 – 1989).* Bratislava : Univerzita Komenského, 2016

HROMJÁK, Ľuboslav a kol.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojaťašáka.* Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára Jána Vojaťašáka, 2012

HROMJÁK, Ľuboslav: *S výrazom lásky trvám. Životopis spišského biskupa Jána Vojaťašáka.* Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojaťašáka, 2015

CHALUPECKÝ, Ivan (ed.): *Spišský biskup Ján Vojtaššák. Studia theologica Scepusia VI*. Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka : Spišská Kapitula-Spišské Podhradie, 2003

CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*. Slovenská Ves : Tlačiareň Svidnícka, 2013, 371 s

JUDÁK, Viliam (zost.): *Zrušenie kňazských seminárov na Slovensku v r. 1950*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1999

KAPLAN, Karel: *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*. Brno : Doplněk, 1993

KAPLAN, Karel: *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001

KRUPČÍK, Milan, SANDTNER, Peter: *Obetiam komunistického režimu: památníky, pamětné tabule, sochy a busty*. Bratislava : Konfederácia politických väzňov, 2015

LETZ, Ján: *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy*. Spolok Slovákov v Poľsku, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave : Krakov, Trnava, 2010, s. 59 – 61, 216 – 218.

LETZ, Róbert: *V hodine veľkej skúšky. Listy biskupa Michala Buzalku, spoločné prejavy slovenských katolíckych biskupov. Súbor dokumentov*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007

MARSINA, Richard: *Nitra v slovenských dejinách*. Martin : Matica slovenská, 2002

NOVOTNÝ, Vojtěch: *Odvaha být církví. Josef Zvěřina v letech 1913 – 1967*. Praha : Karolinum, 2013

PAŠTEKA, Július (ed.): *Kritické reflexie, filozofia a teológia*. Bratislava : LÚČ, 2000

PAŠTEKA, Július (ed.): *Jozef Špirko. Dejiny a umenie očami historika*. Bratislava : LÚČ, 2001

PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava : VEDA, 1997

PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Pod kuratelou moci. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953 – 1970*. Bratislava : Veda, 1999

Prvá výročná zpráva Československej štátnej vyššej reálky v Košiciach o 1919-20 školskom roku. Košice : Slovenská tlačiareň, 1920

RADOŠINSKÝ, Michal Titus: *Don Titus „vatikánsky špión?“*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2002

ŘÍHÁNEK, Jan: *Zrnka moudrosti. Myšlenky na každý den v roce*. Praha-Břevnov : Vincentinum, 1947

SANDTNER, Peter: *Pezinskí kňazi, obyvatelia Charitného domova*. Pezinok : PRINTECH, 2007

Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MCMI. Spišské Podhradie : Typis D. Buzás, 1901

Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXX. Trnava : Leo, 1920

Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MXMXXXII. Ružomberok : Lev, 1932

Schematismus almae diocesis Scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXL, 1940

TRSTENSKÝ, Vojtech: *Fragment z veľkého svedectva o živej viere*. Námestovo : Štúdio F, 1999

VNUK, František: *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1999

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *XV. medzinárodný zjazd slavistov v Minsku. Príspevky slovenských slavistov*. Bratislava : Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava, 2013

Memoáre

- BERNADIČ, František: *Rozpomienky kňaza (1910 – 1953)*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2000
- BOŠŇÁK, Rudolf: *Všetci sme ľudia alebo ako zostať človekom*. Nitra : P. Buček, 2010
- HABOVŠTIAK, Jozef: *Verný Cirkvi a národu. ThDr. Michal Mrkva*. Bratislava : LÚČ, 2010
- HANUS, Ladislav: *Spomienky na Ferka Skyčáka*. Cambridge, Ont. : Slovenskí jezuiti, 1982
- HARČAR, Anton: *Žil som v Košiciach*. Bratislava : LÚČ, 2003
- JANEGA, Štefan: *Ave Crux spes unica. Kňazské koncentráky*. b. m., ca 1992
- MITOŠINKA, Viliam: *Pamäti kňaza*. Bratislava : LÚČ, 1992
- ONDOK, Josef P.: *Muklovský Vatikán*. Brno : Centrum demokracie a kultury, 2007
- PAŠTEKA, Július (zost.): *Ladislav Hanus: Pamäti svedka storočia*. Bratislava : LÚČ, 2006
- UHORSKAI, Pavel: *Ako to bolo*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1992

Štúdie a články

BENKO, Jozef: Vysvätený rovno pre väznicu. In: *Katolícke noviny*, roč. 114, 5. 12. 1999, č. 49, s. 22

BENKO, Jozef: Vysvätený pre väzenie. In: *Slovo zo srdca*, roč. 11, 2004, č. 4, s. 20

DLUGOŠ, František: Mons. ThDr. Štefan Barnáš (1900 – 1964) Bishop, Tomistic philosopher and theologian, sufferer for faith. In: *Slovak Heritage Live*. British Columbia, Canada, Volume 12 No. 4, 2004. s. 9 – 12

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia na slovensko-poľskom jazykovom pomedzí z aspektu teórie jazykových kontaktov. In: ŽEŇUCH, Peter (ed.): *XV. medzinárodný zjazd slavistov v Minsku. Príspevky slovenských slavistov*. Bratislava : Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava, 2013

HROMJÁK, Ľuboslav: Pomocný spišský biskup Štefan Barnáš – mučeník 20. storočia. In: *Duchovný pastier*, roč. 91, 2010, č. 5, s. 227 – 241

HROMJÁK, Ľuboslav: Spišský kňazský seminár počas pôsobenia biskupa Jána Vojtaššáka. In: HROMJÁK, Ľuboslav a kol.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára Jána Vojtaššáka, 2012

HROMJÁK, Ľuboslav: Spišský kňazský seminár počas pôsobenia biskupa Jána Vojtaššáka. In: HROMJÁK, Ľuboslav a kol.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišská Kapitula : Nadácia Kňazského seminára Jána Vojtaššáka, 2012

CHALUPECKÝ, Ivan: Likvidácia spišských seminárov. In: JUDÁK, Viliam (zost.): *Zrušenie kňazských seminárov na Slovensku v r. 1950*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 1999

CHALUPECKÝ, Ivan: Obsadenie spišského biskupského stolca po roku 1918. In: CHALUPECKÝ, Ivan (ed.): *Spišský biskup Ján Vojtaššák. Studia theologica Scepusia VI*. Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka : Spišská Kapitula – Spišské Podhradie, 2003

LETZ, Róbert: Vykonštruovaný politický proces so skupinou Štefan Barnáš a spol. In: BALÚN, František (ed.): *Štyri desaťročia represálií komunistického režimu na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2004, s. 88 – 110

LETZ, Róbert: Štefan Barnáš. Biskup s chápacím srdcom. In: DZURIANIN, Stanislav (ed.): *Život za mrežami*. Prešov : Vydavateľstvo M. Vaška, 2007, s. 7 – 28

LETZ, Róbert: Štefan Barnáš – biskup vysvätený pre kriminál. In: *Katolícke noviny*, roč. 125, 17. 1. 2010, č. 2, s. 20

LETZ, Róbert: Nestojím o slávu. 50. rokov od smrti biskupa Štefana Barnáša. In: *Katolícke noviny*, roč. 129, 13. 4. 2014, č. 15, s. 12

MAGDOLENOVÁ, Anna: Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933. In: MARSINA, Richard: *Nitra v slovenských dejinách*. Martin : Matica slovenská, 2002

MÜNZ, Teodor: Štefan Barnáš. Náboženská filozofia na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. In: *Filozofia*, roč. 49, 1994, č. 7, s. 422 – 424

OGURČÁK, Ľubomír: Biskup Štefan Barnáš. Ut intellegam corde – aby som porozumel srdcom. In: *Katolícke noviny*, roč. 109, 8. 5. 1994, č. 19, s. 14

POLAKOVIČ, Štefan: O kresťanskej filozofii. In: *Filozofický zborník*, roč. 5, 1944, č. 3

SISKOVÁ, Mária: Život J. E. ThDr. Štefana Barnáša, spišského pomocného biskupa. Kežmarok : M. Lipták, 1998, 15 s.

SKYČÁK, Ferko: Výchova v spišskom kňazskom seminári. In: PAŠTEKA, Július (ed.): *Kritické reflexie, filozofia a teológia*. Bratislava : LÚČ, 2000

ŠPIRKO, Jozef: Výchova kňazstva na území Spišskej diecézy (dejiny spišského seminára). In: PAŠTEKA, Július (ed.): *Jozef Špirko. Dejiny a umenie očami historika*. Bratislava : LÚČ, 2001

ŠTEC, J.: K 95. výročiu narodenia o. biskupa Dr. Štefana Barnáša. In: *Duchovný pastier*, roč. 56, 1995, č. 1

VNUK, František: Cyrilometodská bohoslovecká fakulta v rokoch 1950 – 1956. In: *Historický zborník*, roč. 6, 1996

Encyklopedické heslá

Biografický lexikón Slovenska. I. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2002, s. 237

DLUGOŠ, František a kol.: *Profily odvahy a viery. Biskupi a kňazi zoči-voči smrti 1944 – 1989*. Diel 1. Ružomberok : Verbum, 2010, s. 85 – 92

HLEBA, Edmund: Barnáš, Štefan. In: HLEBA, Edmund: *Spišská Kapitula. Prameň viery, literatúry a kultúry*. Košice : Slovo, 1993, s. 16 – 17

LETZ, Ján: Barnáš, Štefan. In: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000, s. 57 – 60

Slovenský biografický slovník. 1. zv. Martin : Matica slovenská, 1986, Heslo Štefan Barnáš, s. 148

TOMAS, Maroš: Osobnosti obce Slovenská Ves. Štefan Barnáš. In: CHALUPECKÝ, Ivan (zost.): *Slovenská Ves v premenách času*. Slovenská Ves : Tlačiareň Svidnícka, 2013, s. 407 – 408

VAŠEK, Ján: Pohreb biskupa Barnáša. In: ELIÁŠ, Ján (zost.): *Slovenská otčina I*. Hamilton : F. Fuga, 1969, s. 185

Dobová tlač

Diecezánsky obežník biskupstva spišského 1920 – 1949

Duchovný pastier 1938 – 1944

Filozofický zborník 1942 – 1944

Hlasy z Ríma 1964

Jednota 1949, 1964

Karpathen-post 1937

Katolícke noviny 1940 – 1948

Kultúra 1940 – 1944

Nová práca 1946 – 1948

Obroda 1944

Pro fratribus 1984

Rozvoj 1926

Slovenská pravda 1934

Slovenské pohľady 1938 – 1948

Smer 1942 – 1944

Svätá rodina 1939

Svetlo 1942

Svoradov 1935 – 1940

Tatranský Slovák 1933

Verbum 1946 – 1948

Internet

<http://www.stankiewiczze.com/index.php?kat=44 & sub=531>

<http://slovniky.juls.savba.sk/?w=Barnáš & s=exact & c=Y2a8 & d=priezviska & ie=utf-8 & oe=utf-8#>

<http://nazwiska-polskie.pl/Barnaś>.

<https://www.postoj.sk/3942/farar-jan-butkay-ktory-sa-nezlakol-komunistov>

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/novo-mil-lennio-ineunte>

Výberová bibliografia prác Štefana Barnáša

1935/1936

1. - drštb-: Boj – ale nie triedny. In: *Svoradov*, roč. 5, 1935/1936, č. 5 – 6, s. 20 – 23.

1936/1937

2. Štát v pojatí veľduchov. In: *Svoradov*, roč. 6, 1936/1937, č. 1, s. 2 – 5.

1937

3. (Prof. Dr. Spišský): Salónny sociálkomunizmus. In: *Svoradov*, roč. 6, 1936/1937, č. 4 – 5.
4. Metafyzika apoštolovania. In: *Svoradov*, roč. 6, 1937, č. 7, s. 3 – 6.

1938

5. Náš vzorec životného diania. In: *Svoradov*, roč. 7, 1938, č. 4, s. 10 – 12.
6. (Prof. Dr. Spišský): Ženy pri prasliciach. In: *Kráľovná mája*, roč. 1, 1938, s. 21 – 23.
7. (Prof. Dr. Spišský): Vážne slovo k oltárnym bratom. In: *Duchovný pastier*, roč. 19, 1938, č. 4, s. 99 – 113.
8. *Filozofia v modernej protestantskej teológii. Dialektická teológia*. Spišská Kapitula 1938, 156 s.

1939

9. Hlásim nástup. In: *Svätá rodina*, roč. 32, 1939, č. 1, s. 1 – 2.
10. (Dr. Spišský): Starí učia mladých. In: *Svätá rodina*, roč. 32, 1939, č. 2, s. 43 – 45.
11. (Dr. Spišský): Červení legionári. In: *Svätá rodina*, roč. 32, 1939, č. 2, s. 76 – 78.

1942

12. Kresťanské bytie a nebytie. In: *Kultúra*, roč. 14, 1942, č. 1, s. 9 – 13.
13. Teologické rysy v liturgii. In: *Svetlo*, roč. 4, 1942, č. 2, s. 61 – 65.
14. Podstatný význam férie. In: *Svetlo*, roč. 3, 1942, č. 2, s. 63 – 65.
15. Poznámka ku hodnoteniu umenia. In: *Duchovný pastier*, roč. 23, 1942, č. 2, s. 109 – 113.

16. Staré žaloby – dnešné viny a bolesti? In: *Duchovný pastier*, roč. 23, 1942, č. 2, s. 113 – 118.
17. Niektoré črty modernej filozofie. In: *Filozofický zborník*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 209 – 221.
18. „Odkaz mŕtvych“ a myšlienka tolerancie. In: *Kultúra*, roč. 14, 1942, č. 5, s. 208 – 213.
19. Vzácné dary preblahoslavenej Panny Márie. In: *Smer*, roč. 2, 1942, č. 8, s. 352 – 358.
20. Nakolko poslúži kerygmatická teológia kazateľskému rečníctvu. In: *Duchovný pastier*, roč. 23, 1942, č. 10, s. 929 – 930.
21. O posilnenie prirodzených základov rodiny. In: *Kultúra*, roč. 14, 1942, č. 11, s. 470 – 474.
22. „Strážcu, čo je nocou...“ (Iz 21, 11). In: *Svätá rodina*, roč. 35, 1942, č. 12, s. 337 – 338.

1943

23. Domáce a cudzie. In: *Slovenské pohľady*, roč. 59, 1943, č. 6 – 7, s. 353 – 357.
24. Čoho treba dbať pri formovaní katolíckeho charakteru. In: *Duchovný pastier*, roč. 24, 1943, č. 7 – 8, s. 609 – 614.
25. Nad novým dielom slovenského sakrálneho umenia. In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 8 – 9, s. 415 – 417.
26. Národná konsolidovanosť. In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 10, s. 624 – 628.
27. Cirkev a slovesné umenie. In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 12, s. 620 – 622.
28. Nové slovenské cirkevné dejiny. (K diskusii o diele J. Špirku: Cirkevné dejiny). In: *Obroda*, roč. 1, 1943/1944, č. 8, s. 361 – 364.

1944

29. Človek a jeho bolesť. In: *Smer*, roč. 4, 1944, č. 1, s. 13 – 17.
30. Ešte k otázke kresťanskej filozofie. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č. 2, s. 70 – 75.
31. Duch je všetko. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č. 3, s. 136 – 138.
32. „Moderný svet“ sa blíži k Cirkvi. In: *Kultúra*, roč. 16, 1944, č. 4, s. 255 – 256.
33. Pravda a omyl individualizmu. In: *Obroda*, roč. 2, 1944, č. 8, s. 361 – 365.
34. Nové slovenské cirkevné dejiny. In: *Obroda*, roč. 2, 1944, č. 10, s. 484 – 488.

1946

35. Zmysel našich čias. In: *Nová práca*, roč. 2, 1946, č. 7, s. 100 – 101.
36. Spišský Sion jubiluje. In: *Katolícke noviny*, roč. 61, 10. 2. 1946, č. 6, s. 1.
37. Kňaz – druhý Kristus. In: *Katolícke noviny*, roč. 61, 16. 6. 1946, č. 24, s. 1 – 2.
38. Kňaz – druhý Kristus. In: *Kráľovná mája*, roč. 8, 1946, č. 12, s. 140 – 141.

1947

39. Obrana hlbavého myslenia. In: *Verbum*, roč. 1, 1947, č. 2, s. 29 – 31.
40. Duchovná kultúra. In: *Verbum*, roč. 1, 1947, č. 3 – 4, s. 101 – 107.
41. Cirkev a pospolitostná myšlienka štátna a medzinárodná. In: *Verbum*, roč. 1, 1947, č. 6 – 7, s. 293 – 298.

42. Štruktúrálna sociológia a sociologická teológia. In: *Časopis katolíckého duchovenstva*, roč. 87, 1947, č. 5, s. 233 – 241.
43. Slovenský preklad Nového zákona. In: *Verbum*, roč. 1, 1947, č. 8, s. 409 – 414.
44. (rec): Rudolf Košťal: Kresťanstvo a sociálna otázka. In: *Verbum*, 1947, č. 9, s. 562 – 565.

1948

45. Pojem Cirkvi. In: *Verbum*, roč. 2, 1948, č. 7 – 8, s. 388 – 407.

Summary

Bishop Štefan Barnáš (born on 19th January 1900 in Slovenská Ves, Kežmarok, died on 16th April 1964 in Pezinok). He belongs to one of the major personalities of the Slovak history of the 20th century. He came from a simple rustic environment. We classify him to a generation which has developed its activities after the World War I and the peak of their efforts was reached in the 30s and 40s of the 20th century. Its creative efforts were violently interrupted by the Communist regime after 1948. Štefan Barnáš studied at high schools in Podolíneč, Košice and Rožňava. He studied the Catholic theology in Spišská Kapitula and at the Theological Faculty in Prague. Barnáš was a man – an intellectual of contemplative meditation, reflecting on the most important things beyond a person, while they were existentially close to him. Barnáš became a personality for his ability to affect the thoughts of that age. He was one of the first Slovak thinkers who responded to the existentialist philosophy and the first Catholic theologian who was thoroughly familiar with the current Lutheran dialectic theology. As a man and a Christian, he very sensitively and painfully lived through the turbulences of his times that were accompanied by a departure from God. While he did not stop to believe in that fact that the educated man could find a way from subjectivism and internal isolation and could gradually realize the importance of the universal Christian principles. In his concepts, a man was to become the human of joining synthesis who would not subject to the lure of political ideology, forming only low-cost replacement of real universalism. He expected a gradual harmonization of society behalf the interest of common good and peace. Therefore he gave the particular attention to the social issues and he proposed its solutions. He had extensive experience in the charitable activities, so his warning that charity itself is good and useful, but not enough, was interesting. Solving of the social issues requires greater activism among Christians and also inner conviction. Barnáš was a personality of amount of his time. He was tranquil, provident, carefully considering, but firm and substantial in the principles, viewing with hope for the future.

The fact that Štefan Barnáš was pundit type was noticed by bishop Vojtaššák who after several years of pastoral action appointed him as the university professor of Theology in Spišská Kapitula in 1933. Just Štefan Barnáš had a large part in heyday of „Spiš's Zion“, that was the intellectual focus created in the 30s of the 20th century thanks to the understanding of bishop Ján Vojtaššák. Together with Ferko Skyčák, Ladislav Hanus, Jozef Špirko, Valentin Kalinay, Ján Jalovecký and other personalities, they created in Spišská Kapitula „orchestra“ which set the tone of spiritual life in Slovakia.

Barnáš stood in the background of busy actions of the Slovak history of 20th century but he also was a part of them. He was not significantly engaged in politics, although he had a lot of opportunities. Encounter with the state power, however, became fatal for him. In the years 1939 – 1945, during the Slovak Republic, he intensively perceived the growth of opportunities that were opened for creation, but he also did not overlook the significant negative. In 1941, on behalf of bishop Vojtaššák, he elaborated the professional theological expertise that criticized the persecutory governmental regulation, so called Jewish Code. He resigned from the Slovak People's Party in protest at the anti-Jewish policy. He openly and by indications criticized the ideology of German National Socialism in his works. Similarly, few years before the war, he also pointed out another danger – Communist Socialism. After 1945, he became the leader of the Spiš's Diocesan Seminary. He has taken the leadership of the institution that should shape up the adepts of priesthood also in those difficult times. Barnáš often had to contend with the state power that included the Communists who did not have a little understanding for the Church. After complete takeover by the Communist Party in 1948, Barnáš's position became much worse. One of the main hits of power was made towards the Spiš's Diocese and its bishop Ján Vojtaššák. In this struggle, the Holy See decided to strengthen the Spiš's Diocese by appointment of Štefan Barnáš for the auxiliary bishop. The consecration took place on 5th November 1949 in the chapel of the Spiš's Seminary. The new bishop managed to make only two confirmations. In June 1950 he was isolated and then openly persecuted. He went through the internment camps for the priests in Mučeníky and Nové Zámky to be ultimately imprisoned by the State Security. He was accused of the treason and espionage: Barnáš should committed these acts reputedly by transmit of the spy data to the Prague Internunciature. He reportedly encouraged believer's rebellion against the Communist power in 1949 and, finally, apparently prepared escape from an internment camp in Mučeníky. Custody in Prešov was the negation of humanity. His confession of non-existent crimes was enforced by using the brutal violence. Although nothing was proved to him, they set him to the forefront of the trumped-up group and in the trial at the Senate State Court in Bratislava. He was sentenced to 15 years in prison on November 28, 1951. He was ranked in the group of the four other Slovak Catholic bishops: Ján Vojtaššák, Michal Buzalka, Pavol Gojdič and Vasíl Hopko who were convicted in show trials in the 50s of the 20th century. Further bishop Barnáš's persecution continued during performing his sentence. He went through the prisons in Leopoldov, Mírov and Valdice which involved constant humiliation and injustices. Nevertheless, he personally matured just in prison environment. Here he fully realized his smallness and took his suffering as the Christian of living faith and he jointed it with Christ's suffering. Along with bishop Barnáš, practically the entire Slovak Catholic intellectual elite could be found in the Communist prisons, with the exception of those individuals who have accepted the offer of collaboration with the regime. Bishop Barnáš has survived in internment at the prisons for nearly ten years of his life. Those years led to the undermining of his health with the permanent consequences and ultimately shortened his life. After being released from custody on a presidential amnesty in 1960, he got to a charity home in Pezinok, but even here he could not freely move and work. Here he concluded his life, full of hope and sacrificed pain. Bishop Barnáš died at age 64. His funeral took place in his native village Slovenská Ves and became a manifestation for religious freedom in Slovakia.

Menný register

Akvinský, Tomáš, sv. • 138

Alexy, Rudolf • 23

Antol, Ján • 81

Aristoteles • 138

Augustín, sv. • 138

Bacílek, Karel • 102

Bacsó, Viliam • 16

Balák, Fridrich • 76, 77

Balán, Ladislav • 110

Balara, Ján • 23

Baláš, Otakar • 107

Baláž, Teodor • 67

Baník, Anton A. • 54

Barák, Rudolf • 102, 108

Barnáš, František, synovec Š. Barnáša • 100

Barnáš, Jakub • 21

Barnáš, Ján, starý otec Š. Barnáša • 12

Barnáš, Ján, otec Š. Barnáša • 12, 13, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 113

Barnáš, Ján, brat Š. Barnáša • 12, 62, 96, 100

Barnáš, Ján, synovec Š. Barnáša • 62, 100

Barnáš, Michal, brat Š. Barnáša • 12, 100

Barnášová, Mária, rod. Neumannová, stará mama Š. Barnáša • 12

Barnášová, Rozália, rod. Strišovská, prastará mama Š. Barnáša • 12

Barnášová, Zuzana, rod. Laufíková, mama Š. Barnáša • 12, 24

Barth, Karl • 130, 131, 132, 133

Bartuška, Jan • 108

Baštovanský, Štefan • 60

Bendík, Ján • 17

Benka, Martin • 45, 46, 146

Beňuška, Justín • 93

Beran, Josef • 54, 55, 102, 115, 117

Bernolák, Anton • 23

Bianchi, Luigi • 123

Blaha, Marián • 17, 18, 48

Blaták, František • 19

Blondel, Maurice • 130

Bočkaj, Ján • 52

Boroň-Dvorský, Štefan • 26, 113

Bošňák, Rudolf • 94, 95

Braitto, Silvestr • 94, 97

Brandobur, Jozef • 33, 35, 71

Branecký, Jozef • 113

Braxatoris-Sládkovič, Andrej • 133

Brunner, Emil • 130, 132

Bubán, Ján • 71

Búda, Jozef • 73

Bugár, Eduard • 57

Bultmann, Rudolf • 132

Butkay, Ján • 64

Buzalka, Michal • 8, 74, 87, 96, 102, 109, 152

Buzna, Jozef • 87

Casaroli, Augustino • 115, 116, 117

Cehuľa, Jozef • 17, 26, 65, 97, 99, 117

Cibira, Karol • 97

Cibulka, Josef • 20, 21

Colotková, Zdenka • 106

Čarnogurský, Ján • 14, 33

Čársky, Jozef • 8

Čepička, Alexej • 88

Čihák, Josef • 20, 21

Dacík, Reginald • 94

Daniel, František • 77, 81

Davídek, Felix M. • 94

Dechet, Ján • 64

Dell'Acqua, Angelo • 114

Dérér, Ivan • 27

Dermek, Andrej • 93

Descartes, René • 134

Dideczky, Ján • 13

Dieška, Ján • 97

- Dieška, Jozef • 135
 Dlugoš, František • 9
 Dolanský, Jaromír • 102
 Dostojevskij, Fjodor M. • 43
 Drbják, Pavol • 49
 Dropová, Anna • 28
 Dudinská, Adela • 71, 76, 77, 79, 81, 83, 86, 88, 89
 Dudinský, Jozef • 83
 Dvorský, Peter • 26, 113
 Ďurčanský, Ferdinand • 75
 Ďurka, Ján • 34
 Fábry, Ján • 72
 Faith, Štefan • 33
 Fatranský, Alfonz • 113, 114
 Feješ, Ján • 81, 82, 86
 Ferencík, Ján • 17, 30, 31, 33, 34, 128, 129
 Fierlinger, Zdeněk • 102
 Fitt, Mikuláš • 34
 Florek, Pavol • 14
 Forni, Raphaele • 86
 Fritz, Fridrich • 77, 79, 81, 92, 93, 94, 104, 106
 Gáborčík, Ján • 13
 Gabura, Akvinas J. • 24, 97
 Galan, Peter • 34
 Gallovič, Martin • 49
 Gebauer, Jozef • 62, 63, 64, 68, 69
 Gentile, Giovanni • 143
 Gergel, Juraj • 81
 Gergeľová, Otilia • 81
 Gogarten, Friedrich • 130, 132
 Gojdič, Pavol • 8, 74, 87, 96, 109, 113, 152, 165
 Gottwald, Klement • 55, 96
 Gramantik, Augustín • 113
 Greschik, Rudolf • 13
 Háber, Andrej • 26, 91
 Hamák, Václav • 86, 87, 89
 Hanus, Ladislav • 31, 32, 33, 37, 41, 43, 45, 46, 47,
 49, 50, 51, 52, 53, 55, 60, 64, 97, 98, 130, 151
 Harajevič, Jozef • 28
 Harčar, Anton • 54, 71, 72
 Hatala, Štefan • 49
 Hazuka, Václav • 20, 21,
 Hegel, Georg W. F. • 134, 143
 Heidegger, Martin • 132, 134
 Himmler, Heinrich • 88
 Hitler, Adolf • 88, 143
 Hleba, Edmund • 126
 Hlinka, Andrej • 27, 28, 31
 Hlinka, Anton • 92, 123
 Hlouch, Josef • 115
 Hnilica, Pavol M. • 123
 Holdoš, Ladislav • 57, 60, 67
 Holomáň, MUDr. • 119
 Hopko, Vasil' • 8, 91, 109, 114, 152, 165
 Hora, docent • 20
 Horváth, Alexander • 17
 Hritz, Martin • 77, 79, 81, 83
 Hroboň, Samo B. • 133
 Hromják, Luboslav • 9
 Hrůza, Karel • 115
 Hurban-Vajanský, Vladimír • 133
 Husák, Gustáv • 62, 63
 Húska, Vendelín • 46
 Húšťava, Ján • 23
 Chladný-Hanoš, Maximilián • 64
 Chudík, Michal • 63
 Illenčík, Vojtech • 18
 Imrich, Andrej • 126, 127
 Jalovecký, Ján • 33, 45, 49, 50, 60, 151, 164
 Ján XXIII. • 114
 Ján Pavol II., pápež • 127
 Jansen, Cornelius • 146
 Jarab, Jozef • 127
 Janega, Štefan • 71
 Jaspers, Karl • 32

- Ježiš Kristus • 28, 38, 44, 91, 115, 129, 131, 133,
143, 144, 145, 146, 149, 152
- Jirkovský, Vladimír • 67
- Jurik, Ján • 17
- Kajpr, Adolf • 97
- Kalinay, Valentín • 33, 39, 41, 45, 49, 151, 164
- Kallatha, Karol • 27
- Kalvín, Ján • 131
- Kardoss, Július • 16
- Kardošová, Paula • 111, 113
- Kheberich, Martin • 60
- Kierkegaard, Søren • 132, 134
- Klaudová, Anna, rod. Kovalčíková • 13
- Kmeť, Andrej • 113
- Kmeťko, Karol • 40, 41, 48, 54
- Kočiš, Vojtech • 81
- Kolumbán, Vergílius C. • 16
- Konečný, Ján • 38
- Koma, Štefan
- Kopecký, Václav • 102
- Korbuly, Pavol • 87
- Kordač, František • 18
- Kostelníček, Štefan • 14
- Kostov, Peter • 71
- Kováč, Ján • 34
- Koza-Matejov, Jur • 71, 113
- Kristus - pozri Ježiš Kristus
- Krivý, Pius • 97
- Kroneraff, Alexander • 26
- Kubičiar, Štefan • 76
- Kučák, Ján • 81
- Kudrnovský, Alois • 20
- Kunfalvy, Tibor • 70, 72
- Kuriš, Ondrej • 28
- Kútnik-Šmálov, Jozef • 34
- Kyselý, Anton • 95
- Lajoš, Jozef • 51, 64
- Lang, Ján • 77, 83, 84, 89
- Laufík, František • 23
- Lazár • 137
- Lazík, Ambróz • 8, 57, 121
- Lénár, Karol • 73
- Lenin, Vladimír I. • 72
- Letz, Ján • 9
- Letz, Róbert • 8
- Lev XIII., pápež • 138
- Lihosit, Karol • 52
- Liva, Ottaviode • 58
- Lach, Štefan • 33, 35
- Luther, Martin • 131, 143, 164
- Madačov, Maroš, pozri Števček, Martin • 34
- Mádr, Oto • 97
- Machalka, Augustin • 94
- Maitner, Ladislav • 77, 83
- Maitnerová, Marta • 77, 84, 85, 89, 125
- Majerčáková, Mária, rod. Barnášová, sestra
Š. Barnáša • 12, 100
- Majzúnová, Odon H. • 113
- Maník, Július • 81
- Maník, Karol • 81
- Maník, Mikuláš • 81
- Maníková, Mária • 81
- Mária, Panna sv. • 144, 145
- Marko, Ján • 34
- Mastiliak, Ján I. • 97
- Matis, Pavol • 99
- Matulay, Karol • 118
- Mikulec, Martin • 26
- Mikulenčáková, Alžbeta • 87
- Milan, Štefan • 99
- Mínarových, František • 93
- Mišík, Štefan • 17
- Miškovič, Alojz • 14, 17, 23
- Mítošinka, Viliam • 72, 73, 92, 93
- Mlynarčík, Michal • 81
- Mondik, Pál • 13

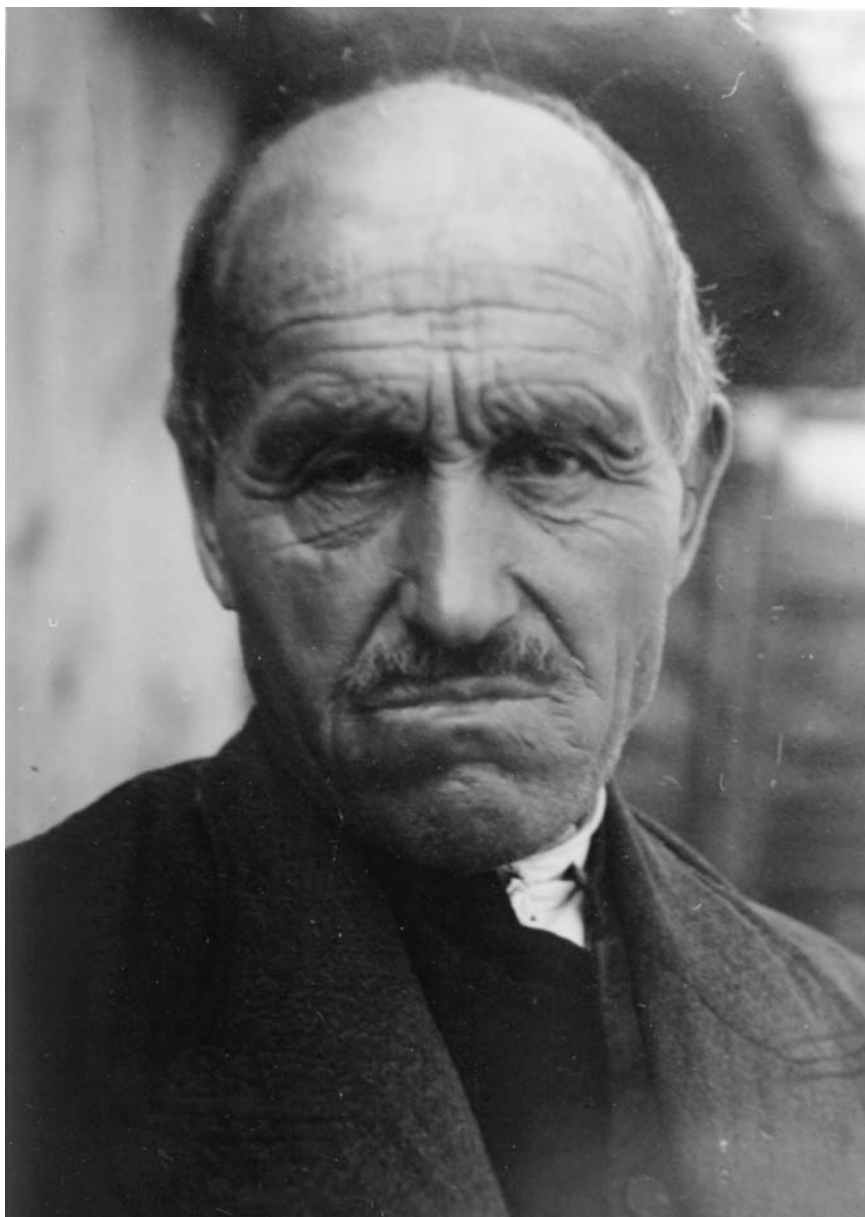
Menný register

- Morong, Ján • 77
 Mráz, Andrej • 44
 Mrkva, Michal • 18, 28, 29, 57, 66, 97, 99, 117
 Mussolini, Benito • 143
 Münz, Teodor • 9
 Mykiska, Antonín • 82
 Nádaši-Jégé, Ladislav • 43
 Náhalka, Štefan • 51
 Nécsey, Eduard • 8
 Nietzsche, Friedrich • 134
 Novák, Andrej • 81
 Novák, Ludovít • 54
 Novák, Štefan • 81
 Nováková, Mária • 81
 Novomeský, Ladislav • 53
 Novotný, Antonín • 102, 105
 Ogurčák, Lubomír • 126
 Olos, Viktor • 52, 62, 110, 112, 114
 Ondok, Josef P. • 94
 Ondrej, sv. apoštol • 34
 Otčenášek, Karel • 96
 Ozimý, Štefan • 103, 104
 Palkovič, Viktor • 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 86, 88, 89
 Párvy, Sándor • 15, 17,
 Paulík, Jozef • 93
 Pavčík, Jozef • 102, 113
 Pavol majster, rezbár • 11
 Pavol VI. pápež • 114, 116, 118
 Pecháček, Gabriel • 20
 Peška, Jozef • 55
 Pešta, Štefan • 109
 Peštová, Zuzana, rod. Barnášová, sestra Š. Barnáša • 12, 100, 109
 Pius IX., pápež • 133
 Pius X., pápež • 143
 Pius XI., pápež • 141
 Pius XII., pápež • 53, 58, 60
 Platón • 138
 Plojhar, Josef • 105
 Pobiecký, Pavol • 93
 Pobožný, Róbert • 8, 57, 69, 114, 121
 Poels, Henricus • 143
 Polakovič, Štefan • 42, 43, 130
 Potaš, Marián • 85
 Pozdech, Augustín • 97, 112
 Precner, Štefan • 76, 77, 78, 79, 82, 88
 Pribina, knieža • 27, 28
 Pupinszky, Nándor • 16
 Puškáč, František • 87
 Rampášek, Vojtech • 87
 Raška, Augustín • 54, 71
 Ravasz, Štefan • 113
 Rázus, Martin • 43, 44
 Rázusová-Martáková, Mária • 43
 Ritter, Saverio • 86, 88
 Rončák, Serafín • 23
 Rudinský, Jozef • 18
 Říháněk, Jan • 19
 Sadloň, Michal • 83, 84
 Sandtner, Štefan • 93
 Sedláček, Jaroslav • 20
 Seman, Ján • 130
 Seman, Vladimír • 126
 Sensi, Giuseppe • 57
 Silan, Janko, pozri Ďurka, Ján
 Scheffer, Ondrej • 70, 118
 Schwarc, Vendelín • 24
 Skoupý, Karel • 34, 115
 Skyčák, František • 18, 33, 36, 37, 38, 45, 47, 49, 50, 51, 54, 64, 136, 151, 164
 Smorádková, Antónia • 99
 Soldát, Alois • 20, 21
 Spesz, Alexander • 38, 39
 Stalin, Josif V. • 93, 96
 Stanislav, Mikuláš • 33, 47, 48, 49, 50, 51, 64

- Stehlík, Antonín • 105
 Stejskal, František • 20, 22
 Straka, Jozef • 59, 60, 88
 Stuckner, Ján • 17
 Šafár, Emil • 93
 Šanda, Vojtěch • 20, 21
 Ščerba, Ladislav • 23
 Šilhan, František • 57
 Šimalčík, Juraj • 38, 39, 112, 113
 Šimonovič, František • 67
 Široký, Viliam • 102
 Šmálik, Štefan • 97
 Šnádik, Ján • 28
 Špirko, Jozef • 33, 35, 41, 45, 51, 151, 164
 Šprinc, Mikuláš • 34
 Šrobár, Vavro • 48
 Šrobár, Vlado • 87
 Štefan, Ján • 81
 Štefanová, Margita • 81
 Števček, Martin • 34
 Taunert, Karl • 19
 Testa, Gustavo • 114
 Tikl, Leonard • 93
 Tiso, Jozef • 40, 42, 55
 Tješ, Jozef • 119, 120, 121
 Tomanócy, Jozef • 49, 51, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 68,
 70, 71, 97, 99
 Tondra, František • 92, 94, 127
 Trajan, A. • 120
 Trčka, Metod D. • 97
 Trizuljak, Alexander • 122
 Trochta, Štěpán • 96, 102, 115
 Trstenský, Viktor • 59, 60, 112, 120, 121
 Tuka, Vojtech • 40, 42
 Uhlárik, Karol • 17, 97
 Uhorskai, Pavel • 92
 Ujhelyi, Ondrej • 85
 Urban, Jan • 94
 Ušák-Oliva, Pavol • 34
 Vajs, Josef • 20
 Váli, Tiburtius • 16
 Varga, Július • 81
 Varhol, Rudolf • 27, 97, 112, 113, 114
 Vass, Mikuláš • 16
 Vaverčák, Štefan • 77, 83, 84, 89
 Verolino, Gennaro • 86
 Vojtas, Jozef • 71, 76, 77, 78, 79, 83, 84, 86, 88, 89,
 92, 104, 106, 125
 Vojtasová, Helena • 77, 83, 84, 86, 89, 104, 106
 Vojtaššák, Tomáš • 117
 Vojtaššák, Ján • 8, 17, 18, 22, 23, 24, 28, 29, 30, 31,
 32, 34, 35, 36, 39, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65,
 66, 67, 68, 69, 70, 74, 85, 87, 96, 97, 102, 104,
 105, 106, 107, 109, 114, 115, 116, 117, 118,
 119, 120, 127, 129, 130, 151, 152, 164, 165
 Vrbovský, Jozef • 76, 77, 84, 89,
 Vršan, Martin • 76, 77, 81
 Winter, Pavol • 87, 89
 Wyszynski, Stefan • 117
 Záhora, Šimon • 121
 Zahuranetz, Štefan • 17
 Zakopal, Ján • 111
 Zápotocký, Antonín • 96, 102, 104, 105
 Zela, Stanislav • 94, 96, 102
 Zeman, Titus • 93, 95, 97
 Zipser, Karol • 81
 Zítek, Rudolf • 82
 Zvěřina, Josef • 97
 Želem, Pavol • 81

Obrazová príloha

Fotografie v obrazovej prílohe sú zo zbierky F. Barnáša Prešov,
AZVJS Leopoldov, ARKBÚ Spišská Kapitula

Ján Barnáš (1878 - 1962), otec biskupa Š. Barnáša

Zuzana Barnášová, rod. Laufiková (1878 - 1927), matka biskupa Š. Barnáša

Rodný dom biskupa Š. Barnáša v Slovenskej Vsi

PODOBIZNA MAJITELE:

Vlastnoruční podpis majitele:

Štefan Barnáš

SEZNAM PŘEDNÁŠEK,
(INDEX LECTIONUM)
DO KTERÝCH BYL ZAPSÁN JAKO ŘÁDNÝ POSLUCHAČ
(quas se frequentaturum rite professus est)

Štefan Barnáš

RODIŠTĚ (oriundus): *Hornská - Ves*

OTEC (pater): *Ján Barnáš*

Legit.

ZAPSÁN
(Inscriptio)

NA FAKULTĚ: *theologické*
(in facultate)

ČESKÉ UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
(universitatis Carolinae bohemicae Pragensis)

DNE (die) ~~13. okt~~ *14. / 5. 1923*

Quay
kvěstor (quaestor).

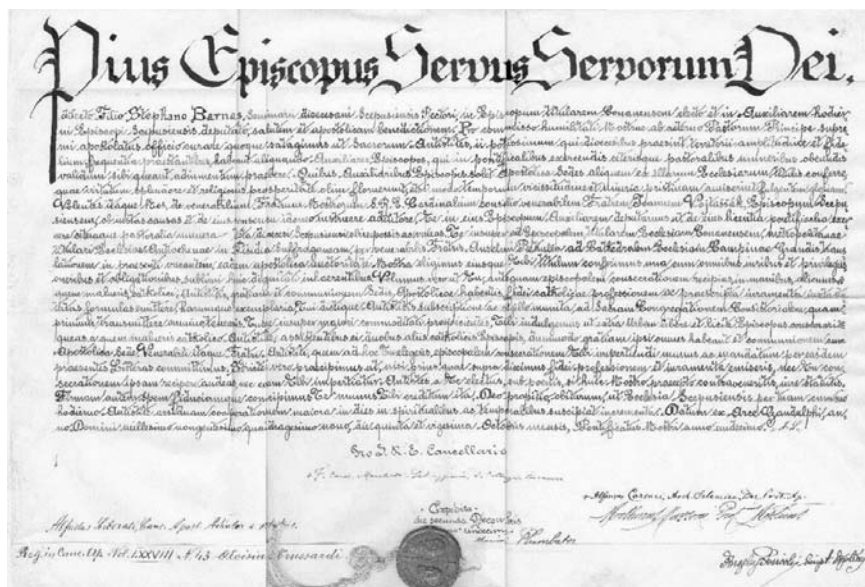
Index Š. Barnáša ako študenta teologickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe 1920 - 1923

Š. Barnáš ako vojak prezenčnej služby v rokoch 1923 - 1924

Štefan Barnáš – profesor Vysokej školy bohosloveckej v Spišskej Kapitule

Menovací dekrét pápeža Pia XII. z 25. októbra 1949, ktorým Š. Barnáša vymenoval za pomocného biskupa Spišskej diecézy

Biskupská vysviacka Š. Barnáša v kaplnke diecézneho seminára v Spišskej Kapitule
5. novembra 1949

Biskupská vysviacka Š. Barnáša v kaplnke diecézneho seminára v Spišskej Kapitule
5. novembra 1949

Biskupská vysviacka Š. Barnáša v kaplnke diecézneho seminára v Spišskej Kapitule
5. novembra 1949

Biskup Štefan Barnáš v roku 1950

Biskup Š. Barnáš na birmovke v Chrasti nad Hornádom 4. júna 1950

Momentka z birmovky v obci Chrasť nad Hornádom. Stojáci zľava: Michal Ševčík, Jozef Cehula, Š. Barnáš, František Šimonovič a Michal Pačnár

Štátna prokuratúra, oddelenie
v Bratislave.

313 III 92 1.51-121
2 SPT III 54/51

ŠTÁTNY SÚD

Došlo:
Bratislava 29. IX. 1951

Štátnemu súdu, oddelenie
v Bratislave.

Väzba

Štátny prokurátor
ž a l u j e :

I. Dr. Štefana Barnáša, nar. 19. januára 1900
v Slovenskej Vsi, okres Kežmarok, býv. rektora seminára a tajne vy-
sväteného biskupa v Spišskom Podhradí, naposledy bytom v Spišskom
Podhradí, t.č. vo väzbe,

II. Jozefa Vojtáša, nar. 24. novembra 1906 v
Jurgove / Poľsko/, býv. rím.kat. farára-kanonika v Levoči, naposle-
dy bytom v Levoči, t.č. vo väzbe,

III. Štefana Vaverčáka, nar. 23. decembra
1900 v Spišskej Belej, okres Kežmarok, rím.kat. farára, bytom v Spiš-
skej Belej, t.č. vo väzbe,

IV. Jána Langá, nar. 23. januára 1913 v Chmel -
nici, okres Stará Ľubovňa, rím.kat. kaplána v Spišskej Belej, na -
posledy bytom v Spišskej Belej, t.č. vo väzbe,

V. Jozefa Vrbovského, nar. 20. februára 1916
v Medzibrodě n/Oravou, okres Dolný Kubín, rím.kat. kaplána, bytom
v Spišskom Podhradí, Levočská ul. 574, t.č. vo väzbe,

VI. Jozefa Lanču, nar. 29. januára 1925 vo
Východnej, okres Lipt. Hrádok, rím.kat. správou fary, posledne by-
tom v Dedinkách, okres Rožňava, t.č. vo väzbe,

VII. Martu Maiterovú, nar. 22. apríla
1928 v Spišskom Podhradí, okres Levoča, učiteľku materskej školy,
posledne bytom v Odoríne, okres Spišská Nová Ves, t.č. na slobode,

VIII. Helenu Vojtášovú, nar. 5. augusta
1921 v Jurgove / okres Nový Targ, Poľsko/, domácu, posledne bytom v
Ľubici č. 123, okres Kežmarok, t.č. vo väzbe

Obžaloba Štátnej prokuratúry podaná na Š. Barnáša a spoločníkov

Vázenské fotografie biskupa Š. Barnáša z Leopoldova v roku 1951

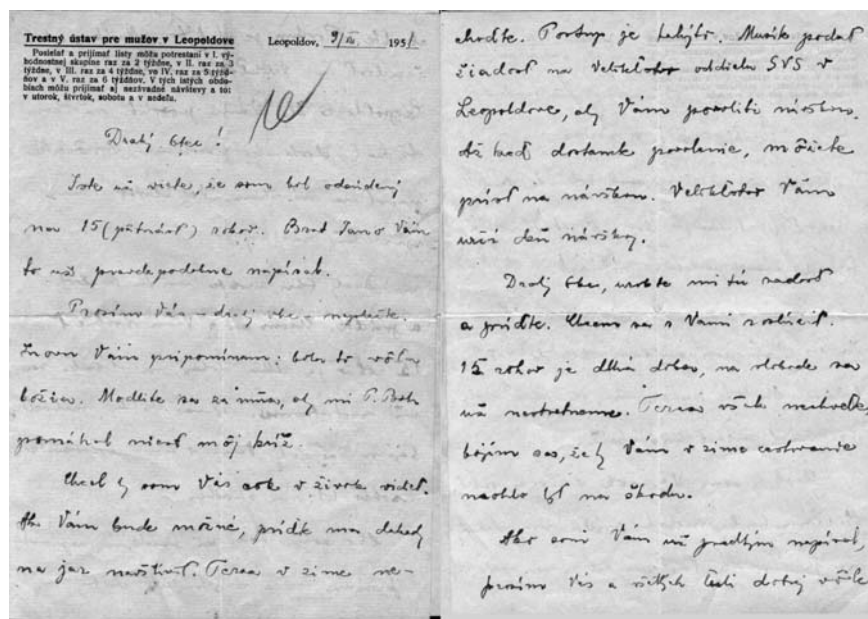

Biskup Š. Barnáš ako väzeň

Biskup Š. Barnáš (v hornom rade šiesty zľava) medzi väznenými kňazmi a rehoľníkmi

List Š. Barnáša otcovi J. Barnášovi odoslaný z leopoldovskej väznice 9. decembra 1951

palec	ukazovák	prostredník	prstenník	malík
Spoločný odtlačok štyroch prstov ľavej ruky			Spoločný odtlačok štyroch prstov pravej ruky	
priezvisko: <u>Barnáš</u> menšie meno: <u>Štefan</u> (u žien tiež rodné priezvisko) Falošné meno a priezývka: <u>✓</u> mesiac a rok narodenia daktyloskopovanej osoby: <u>19. 1. 1900.</u>				

Odtlačky prstov Š. Barnáša zachované vo väzenskom spise

3

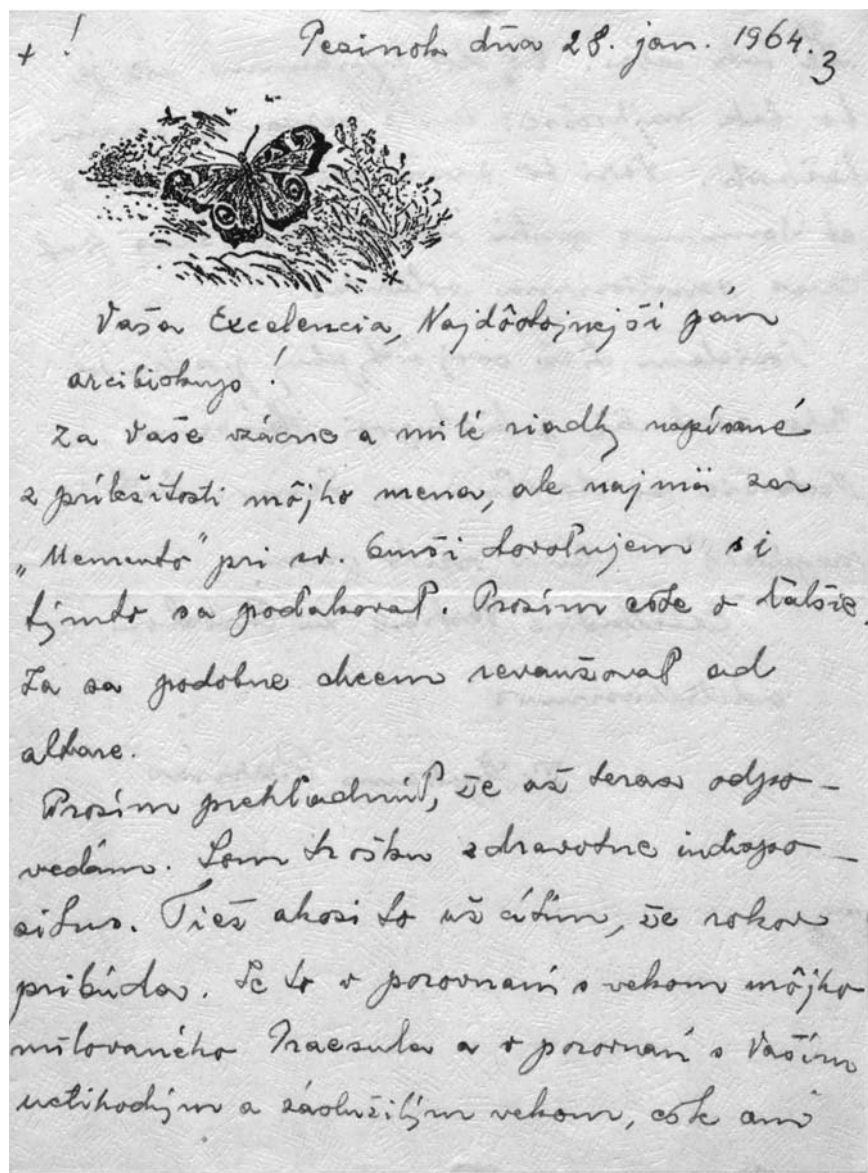
palec	ukazovák	prostredník	prstenník	malík
Spoločný odtlačok štyroch prstov ľavej ruky			Spoločný odtlačok štyroch prstov pravej ruky	
priezvisko: <u>Barnáš</u> meno: <u>Štefan</u> Vzorec: _____ Rok narodenia: <u>1900</u>				

Kostol Najsvätejšej Trojice v Pezinku bol súčasťou charitného domova, kde biskup Š. Barnáš žil v rokoch 1962 - 1964

Biskup Š. Barnáš so sestričkami v záhrade charitného domova v Pezinku, júl 1963

List biskupa Š. Barnáša pražskému arcibiskupovi J. Beranovi z 28. 1. 1964

^{3A}
 nič ľahké veľa. Čo do fyzického nič je
 to ľahké najhoršie: len o nervovú anámiu
 ľahkosti. Vani to však prejde. Lit Deus
 et Dominus mihi misericors. Deus fiat
 Eius sanctissima voluntas!

Posielam Lics svoj ichy jazyk podrať
 kto Excellentie p. biskupovi Štefanovi.
 Nešťastie si dovoľujem a Lenku hoto
 napísať Cum oculo manus

Excellentiae Vestrae in Christo
 addictissimus

P. Hyskams Barnáš

List biskupa Š. Barnáša pražskému arcibiskupovi J. Beranovi z 28. 1. 1964

Biskup Š. Barnáš so synovcom Františkom Barnášom a sestričkami v záhrade charitného domova v Pezinku, júl 1963

Telesné ostatky biskupa Š. Barnáša, vystavené pred pohrebom v Kostole Obetovania Pána v Slovenskej Vsi

Pohreb biskupa Š. Barnáša v Slovenskej Vsi 20. apríla 1964

Pohreb biskupa Š. Barnáša v Slovenskej Vsi 20. apríla 1964

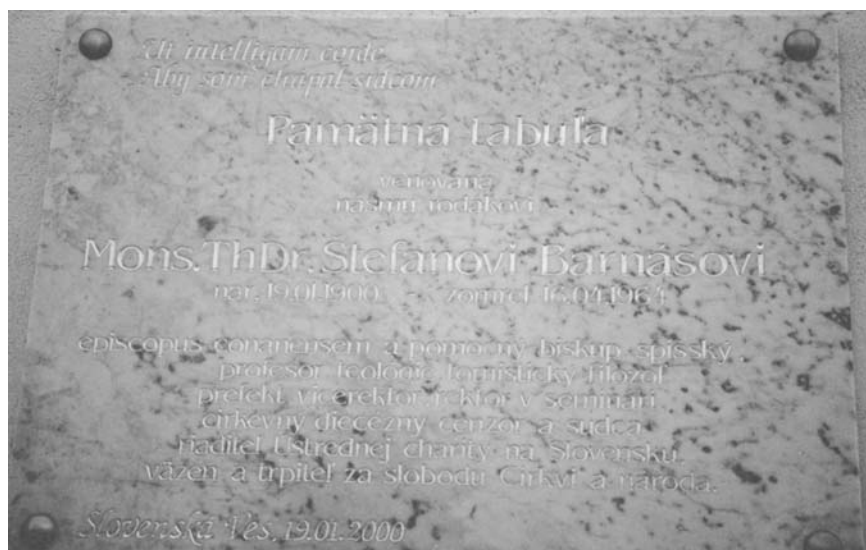

Pohreb biskupa Š. Barnáša v Slovenskej Vsi 20. apríla 1964

Pomník biskupa Š. Barnáša na cintoríne v Slovenskej Vsi. Dielo sochára A. Trizuljaka.

Pamättná tabuľa na rímskokatolíckom Kostole Obetovania Pána v Slovenskej Vsi, venovaná biskupovi Š. Barnášovi

Prof. PhDr. Róbert Letz, PhD. – historik. Narodil sa v roku 1967 v Bratislave. Zameriava sa na cirkevné, politické a kultúrne dejiny Slovenska v 20. storočí. V roku 1991 absolvoval študijný odbor história-filozofia na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. V rokoch 1991 – 1992 pracoval v Historickom ústave SAV v Bratislave. Od roku 1993 dodnes pôsobí na Katedre histórie Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, od roku 2004 vo funkcii vedúceho katedry. Napísal viacero monografických prác, vedeckých štúdií a učebníc, napríklad: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948* (Bratislava 1994), *Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948-1989*. In: *Zločiny komunizmu na Slovensku*. (Prešov 2001), *Justícia – slúžka moci*. In: J. Pešek-R. Letz: *Štruktúry moci*. (Prešov 2004), *V hodine veľkej skúšky. Listy biskupa Michala Buzalku, spoločné prejavy slovenských katolíckych biskupov*. (Trnava 2007), *Odkaz živým. Prípady Albert Púčik a spol.* (Bratislava 2008), *Dokumenty k procesu s Viliamom Žingorom a spol.* (Bratislava 2009), *Slovenské dejiny IV. 1914 – 1938*. (Bratislava 2010), *Slovenské dejiny V. 1938 – 1945*. (Bratislava 2012). Predsedá redakčným radám časopisov *Pamät' národa* a *Verbum historiae*. Je členom viacerých vedeckých rád a grémií doma i za hranicami. Za svoju doterajšiu prácu získal niekoľko ocenení.

ISBN 978-80-89335-82-4

9 788089 335824